

**ҚАДР-КИММАТИМ,
ТАЯНЧИМ ВА
ИФТИХОРИМСАН,
МУСТАҚИЛ
ЎЗБЕКИСТОН!**

22

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ДАВЛАТ
БОШҚАРУВИ АКАДЕМИЯСИ

РЕСПУБЛИКА МАЪНАВИЯТ ТАРФИБОТ МАРКАЗИ
МИЛЛИЙ ФОЯ ВА МАФКУРА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ МАРКАЗИ

ҚАДР-ҚИММАТИМ, ТАЯНЧИМ ВА ИФТИХОРИМСАН, МУСТАҚИЛ ЎЗБЕКИСТОН!

Ўзбекистоннинг 22 йиллик мустақил тараққиёт йўлида
турли соҳаларда қўлга киритган ютуқ ва натижалари,
мамлакатимизнинг салоҳияти ва қўдрати, туб исплоҳотларнинг
моҳияти ва аҳамиятини аҳолининг кенг қатламларига етказиши,
жойларда ташкилий-амалий, ижтимоий-сиёсий,
маънавий-маърифий тадбирлар ҳамда тарғибот-ташвиқот
ишларини амалга ошириш учун мўлжалланган

УСЛУБИЙ ҚЎЛЛАНМА

УЎК: 323(575.1)

КБК: 66.3(5Ў)6

Қ-15

Ушбу услубий қўлланма Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 12 июн даги «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақилликининг йигирма икки йиллик байрамига тайёргарлик қўриш ва уни ўтказиш тұғрисида»ги ПҚ-1984-сон Қароридаги фикр ва гояларни ватандошларимиз, хусусан, ёш авлод қалби ва онгига сингдириш, аҳоли ўртасида мустақиллик шарофати билан амалга оширилган эзгу ишлар, саъй-ҳаракатлар, иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқий, маънавий-маърифий соҳаларда эришилган ютукларни тарғиб этишга қаратилган бўлиб, истиқлол йиллари мобайнида, аввало эл-юртимизнинг хоҳиш-иродаси, куч-қудрати, машаққатли ва бунёдкорона меҳнати эвазига жаҳон харитасида янги, ўз кучи ва салоҳиятига таянган мустақил Ўзбекистон давлати пайдо бўлгани ва бугун ушбу тараққиёт йўлидан барқарор суръатлар билан ривожланиб бораётгани чуқур мантиқий таҳлил, илмий-амалий хулосалар асосида баён этилган.

Мазкур услубий қўлланма профессор-ўқитувчилар, илмий ходимлар ва жойларда тарғибот-ташвиқот ишларини олиб борадиган маънавият тарғиботчилари учун мўлжалланган.

Масъул ижодий гурӯҳ:

М. Куронов, Ф. Мирзаев, К. Қуранбоев, А. Собиров, М. Бекмуродов,

Ш. Тошматов, Т. Турдимуродов, А. Жалилов, Х. Рўзметов,

Д. Раҳимова, О. Абдуазимов

Қ-16

Қадр-қимматим, таянчим ва ифтихоримсан, мустақил Ўзбекистон!: услубий қўлланма / Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги давлат бошқаруви академияси; Республика маънавият тарғибот маркази; Миллий гоя ва мафкура илмий-амалий маркази. – Тошкент: «Маънавият», 2013. – 176 б.

K 4702620204-13
M25(04)-13

ISBN 978-9943-04-220-9

УЎК: 323(575.1)

КБК: 66.3(5Ў)6

© «Маънавият», 2013

МУСТАҚИЛЛИГИМИЗ АБАДИЙ БҮЛСИН!

ХАЛҚ РУҲИНИНГ ИЗҲОРИ

Ҳар йили мустақиллик байрамимиз тантаналари ўз шиори, гоясига эга бўлмоқда. Шиорлар халқимиз қалбига сингиб бормоқда. Эътибор берсангиз, ҳар шиорда теран мазмун, маъно бор:

2010 йил – «**Бу муқаддас Ватанда азиздир инсон!**»

2011 йил – «**Буюк ва муқаддассан, мустақил Ватан!**»

2012 йил – «**Тақдиримсан, баҳтимсан, эркин ва обод Ватан!**»

2013 йил – «**Қадр-қимматим, таянчим ва ифтихоримсан, мустақил Ўзбекистон!**»

Бу шиорларни ўқиган, айтган, эшигтан киши халқимизнинг «Чин юрақдан сўз айтсанг, борар тўғри юракка», деган иборасини эслайди. Улар кўшиқларга айланиб бораётгани буни тасдиқлаб турибди.

Бу йил байрам тантаналарига «**ҚАДР-ҚИММАТИМ, ТАЯНЧИМ ВА ИФТИХОРИМСАН, МУСТАҚИЛ ЎЗБЕКИСТОН!**» деган ғоя кўтаринки руҳ бераёттир.

Бу сўзларда миннатдор халқимизнинг Озод, Обод, Фаровон Ватанига садоқат изҳори бор. Шиорнинг марказида Мустақил Ўзбекистон. Тўрт сўз уни тўрт томондан қутлаёттир.

Қадр – одамнинг одамлар ўртасида, халқнинг халқлар ўртасида топган ҳурмати, ўрни, обрў-эътиборини, нуфузини билдиради. Қиммат сўзи қўшилганда қадрнинг даражаси жуда баланд экани таъкидланади. Бу сўзлар **мустақил Ўзбекистонга** қараб айтиляпти.

Одам қачон хор, баҳтсиз бўлади? Агарда эл назаридан қолса ёки қадр-қиммати ерга урилса, поймол қилинса. Шўро даврида халқимиз очарчиликларни ҳам кўрди. Зогора нон, кунжара еди. Үлмади, синмади. Лекин бекадрлиқдан юраклари эзилиб яшади. «Қорнимга эмас, қадримга йиглайман», деб юборди.

Қадр-қиммат байрамларимизнинг номларига ҳам сингиб кетган. 9 май – «Хотира ва қадрлаш куни» бунга мисол. Бу, «қадр-қиммат» тушунчаси мустақил Ўзбекистон маънавиятигининг мезонларидан бирига айланганидан далолат эмасми?

Таянчим! Таянч – бирор нарсани тик, барқарор күтариб турадиган пойдевор, устун, восита. Одам ўрнидан туриши, олдинга қараб юриши учун ерга, Ватанига таянади.

Таянчи йўқ одам саҳрода шамол юмалатиб кетаётган хас-хашакка ўхшайди. Оёгини босадиган таянчи бўлмаса, у қандай тўхтасин? Қандай турсин? Қандай юрсин?

Шиорда бу сўз ҳам Ватан (мустақил Ўзбекистон)га бағишлиланган. Яъни, «Мустақил Ўзбекистон! Сен менинг қаддимни тик, барқарор тутиб турган пойдеворимсан. Менга куч-кудрат бераётган, қўллаб-кувватлаётган, таянч кучим – ўзингсан!» дейилмоқда.

Одам ўз қалбида шон-шарафни ҳис қилганда, уни фахрлантирган сабабга қараб, тўлқинланиб, **«ифтихоримсан»** дейди. Ватан ифтихори эса энг олий ифтихор.

Ифтихор изҳорини лоқайд кимсалар, «Менга бари бир», дейдиган космополит, «дунё фуқаролари» айта олмайди. Уни фақат Ватанига содик инсонлар юксак дахлдорлик туйгуси билан айта оладилар.

Шунинг учун ҳам давлатимиз 1998 йилдан бошлаб жаҳон чемпионатлари, олимпиадаларда Ватан обрўсини, шону шуҳратини улуғланган энг яхши фарзандларимизга «Ўзбекистон ифтихори» фахрий унвонини бериб келмоқда.

Ватан – Она. У мустақил бўлса ҳам, бўлмаса ҳам севилади, эъзозланади. Лекин мунгли, ғамгин Ватанга қараб: «Қадр-қимматим, таянчим, ифтихоримсан», дейишга тил айланмайди.

Бугун халқимиз бу тўрт сўзни бор овоз билан, кўкси тўлиб, барадла айтмоқда.

Мамлакатнинг истаган нуктасида туриб, тўрт томонингизга қаранг. Бу сўзлар бежиз айтилмаганини кўрасиз.

МИЛЛАТНИНГ ЮРАГИ ТЕЗ УРА БОШЛАГАНДА...

Қарорда мустақиллик арафасида халқимиз дуч келган турли синов ва қийинчиликлар алоҳида эслатиб ўтилган. Бизни олдинда ҳам қаттиқ синовлар кутар, ғанимлар кўп ва улар ҳамлага тайёр турар эди.

Озодлигимиз учун ҳаёт-мамот кураши кетаётган ўша пайтда ўзимизнинг айрим амалдорлар бунга қарши чиқишиди. Ўз она Ватанининг озодлигига тўсиқлар қўйишиди. Фирром қилиқлар қилишиди. Сотқинлик-

лари кейинчалик фош бўлди. Ўзингдан чиқсан балога, қайга борасан даъвога?

Мустақил бўлганимиздан кейин ҳам ўзимиздан чиқсан сотқинлар шўро қуллигидан кутулган Ватанимизни бошқаларга пулламоқчи бўлишиди.

Бу хиёнатлар халқимизни Ватан ҳимоясига, Президент Ислом Каримов атрофига янада жипсрөқ бирлаштириди. Биз улар билан курашга тайёр келдик.

Бизни бу ғалабаларга Президентимиз тайёрлади.

Шу ўринда бир хорижлик олим, бир давлат ва сиёsat арбоби ва бир ёзувчининг шу ҳақда айтган фикрларини көлтирмасак, адолатдан бўлмас.

1. Наманган воқеалари ҳақида сабиқ СССРнинг машҳур мафкура-чиларидан бири, кейинчалик Халқаро «Демократия» фонди раҳбари Александр Лукъянов шундай дейди: «Ўшанда Ўзбекистонда диний экстремизм ўзининг биринчи сигналини берган эди. Лекин бунга халқаро жамоатчилик ҳам, Россия ҳам лоқайд қарашибди. Мабодо тарих евлдираги ўша оломон кўрсатган йўл билан кетса, Ўзбекистон бошига қандай кўргиликлар тушарди? Бунинг даҳшатини тасаввур қилиб бўлмайди...»

2. Хорижлик халқаро эксперт Зураб Тодуа: «Шу пайтгача Шахснинг тарихдаги роли етарли баҳоланмай келди. Баҳоланки, тарихнинг қалтис бурилиш палласида у ёки бу шахс бўлмаса, тараққиёт бутунлай бошқа томонга қараб кетиши мумкин. Ўзбекистон ўз мисолида тинч, эволюцион йўл билан мустақилликка эришиб, ривожланиш мумкинлигини исботлади».

3. Чингиз Айтматов ўша йилларни шундай эслайди: «Тақдир тарихнинг энг қийин палласида ўзига хос сиёсий селекцияни амалга оширеди. Тарих саҳнасига энг керакли ШАҲСни олиб чиқди. Ислом Каримов нафақат Ўзбекистон, балки Туркистон заминида ўзининг энг иродали, қатъиятли раҳбар эканини намойиш қилди. Бу – тарихда шахснинг қандай ҳал қилувчи роль ўйнаши мумкинлигини кўрсатди. Тарих Ислом Каримовнинг замонавий цивилизациямизнинг энг улкан фигуralаридан бири эканини кўрсатди».

ҚОН ТҮКМАЙ ЭРИШИЛГАН ҒАЛАБА

Ер юзида күпгина халқлар миллий мустақилликка ватанпарвар фарзандларининг тўкилган қони, узилган жонлари эвазига эришган. АҚШ-нинг мустақиллик учун курашида (1775–1783 йиллар) 150 мингга яқин, Мадагаскарда (1947 йил) 90 минг тинч аҳоли ўлган, Жазоирда (1954–1962 йиллар) 1,5 миллион аҳоли қурбон бўлиб, 3 миллион киши концлагерларга ташланган ва ҳ.к.

«Озодлик дарахти вақти-вақти билан ватанпарварлар ва босқинчиларнинг қони билан сугориб турилиши керак. Бу – унинг табиий ўғитидир», – деган эди АҚШ президентларидан бири Томас Жеффферсон. У, «Ватан озодлиги учун тўкилган қон – муқаддас. Жон бериб, қон тўкиб, Ватанни озод қилиш – буюк жасорат», демоқчи. Доим шундай бўлган. Лекин бунда душманга қарши курашаётган ватанпарварларнинг ҳам, қанча-қанча бегуноҳ инсонларнинг ҳам қони тўкилади-ку. Наҳотки озодликка қонсиз эришиб бўлмаса?

Машхур хитойлик донишманд Сун Цзи «Юзта жангда ғалаба қилиш эмас, балки душманни қон тўкмай енгиш – ҳақиқий сиёсий санъатдир», деган эди. Бу билан у: «Кўлингиздан келса, ҳеч кимнинг қонини тўкмай, болаларни етим қолдирмай ватанни озод қилинг. Бироқ бунинг учун барча жабру жафони зиммангизга олишингиз керак. Яъни, сизда тирик қолган юз минглаб жон баҳосига тенг салоҳият, сиёсий маҳорат ва жасорат мужассам бўлмоғи керак», демоқчи.

Инсоният тарихи ҳинд халқини тинч йўл билан мустақилликка олиб чиқкан раҳнамоси, «Миллат отаси» Маҳатма Гандини яхши билади. Ўзбекистонда ҳам шундай бўлди. Юз минглаб ўзбекистонликларнинг жони, қони, мулки асрраб қолинди.

Бу – миллий озодлик учун курашнинг халқ учун энг беозор, бироқ, Йўлбошчиси учун энг оғир йўли бўлди.

Мана бу ҳужоатдан ўша кунларнинг овози келаётир:

«Бизга тинчлик ва осойишталик керак. Биз ҳар бир оиласининг тинч-тотув яшаши тарафдоримиз ва шунга интилаётган, шуни таъминлайдисан сиёсатни қўллаб-қувватлаймиз.

Азиз юртдошлар!

Яна бир бор сизларга мурожаат қиласман. Шундай оевир синондан ўтадётган бир пайтда халқимиз сабр-тоқат ва бардош билан, өазмин бўлиб, тинчликни саклаш мақсадида жисплашиши керак. Бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилиш керак.

Тинчликни бузәётган, ўз манфаатини кўзлаётган ҳар хил шахсларга, муттаҳамларга қулоқ солмасдан, халқимиз ўзи танлаган йўлдан қолмаслиги керак.

Юртимиз, халқимиз тарихда жуда кўп синовлардан юзи ёрув бўлиб чиқкан.

Ишонаманки, бу оевир синовлардан ҳам эсон-омон ўтамиз».

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг
Президенти Ислом Каримовнинг республика
аҳолисига мурожаати.
1991 йил 20 август.

«ЎЗБЕКИСТОН ЭНДИ ҚАРАМ БЎЛМАЙДИ»

Мустақиллик – буюк ҳуқуқ. Ундан фойдаланмаган, уни мустаҳкамлашга ҳаракат қилмаган халқ мустақилликка муносиб эмас.

Ўзбекистонда истиқполнинг биринчи кунларидан ана шу тарихий имконият ишга туширилди. Етти эмас, етмиш марта ўйлаб, ўлчаб, етти хил (баъзи ҳолларда 12 вариантдаги) ечимнинг энг мақбул, энг тўғриси белгилаб олинди (Ислом Каримов. Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида. «Демократия – қонунга ва шахсга ҳурмат демакдир». «Рабочая трибуна» газетаси мухбири саволларига жавоблар. –Т.: «Ўзбекистон», 2011, 353-бет). Бугунги ютуқларимиз тарихи ўша йиллардаги энг тўғри қарорлардан бошланган.

«Ўзбек модели» йигирма икки йил давомида даврнинг барча синовларидан ўтиб, ўзини оқлади. Унинг ғалабасидан бугун ҳар бир хонадон баҳраманд.

Айтинг: дунёдаги энг кам фоизли кредитларга берилаётган намунавий уй-жойлар; «Афросиёб» поезди; спортда эришашётган ғалабаларимиз; одамларимиз умрининг 6 йилга узайгани; минг-минглаб мактаб, лицей-коллежлар, тиббиёт муассасалари; равон темир йўллар ва автомагистраллар; энг замонавий саноат корхоналари; фермерлар; дунёдаги энг кучли тенгдошлари билан турли соҳаларда беллашиб, голиб чиқаётган ёшларимиз...

Рўйхатни биздан ҳам яхши давом эттира оласиз, тўғрими?

Ахир, буларнинг барчаси «Ўзбек модели»нинг маҳсули эмасми?

Буни хорижликлар ҳам билиб қолишиди. Шунинг учун жаҳоннинг кўзга кўринган арбоблари, тиббиёт, таълим-тарбия, тадбиркорлик соҳаси

раҳбарлари, олимлари Тошкентга, халқаро конференцияларга келиб, иш ўрганиб кетишаётир. Бу – уларнинг фойдасига.

Энг муҳими, «Ўзбек модели» ярататётган «Ўзбек мўъжизаси»ни очик кўзлар кўрди. Ишонди. Тан олди.

Шунинг учун бўлса керак, атоқли сиёсатшунос Збигнев Бжезинский ўзининг машҳур «Буюк шахмат таҳтаси» китобида Ўзбекистоннинг келажаги буюклигини унинг Амир Темур асос солган, пойтахти Самарқанд бўлган буюк салтанатнинг тўғридан-тўғри ворислари экани, раҳбарияти ҳамда кўп сонли меҳнатсевар халқи билан боғлади. У Ўзбекистон халқининг гоявий ҳамжиҳатлиги дуч келаётган муаммаларнинг самарали ҳал қилинишига омил бўлаётганини, мамлакатнинг мустақиллик йилларида эришаётган ютуқларини эътироф этар экан, Ўзбекистон энди ҳеч қачон бирорта давлатга қарам бўлмаслигини таъкидлайди. (З. Бжезинский. Великая шахматная доска. Перевод О. Ю. Уральской. М.: Междунар. отношения, 1998, 158-бет)

Қарор тарғибот-ташвиқот ишларида **«Ислоҳот – ислоҳот учун эмас, аввало инсон учун»** деган олижаноб даъват халқимизни сафарбар этгани, эришган барча ютуқларимизнинг ҳаётбахш манбаи бўлиб келаётганига алоҳида эътибор беришни тавсия этади.

Дарҳақиқат, ҳар бир инсон – бебаҳо бойлик. Оллоҳ инсонни жами хилқатлардан азиз ва мукаррам қилиб яратди. Инсонгача ва у яралгандан кейин нима пайдо бўлган бўлса, барчаси инсон учун. Инсонга фидо. Инсонга восита. Шундай экан, ер юзида инсондан улуғ нима бўлиши мумкин?!

Мустақиллик Сталиндан қолган «Давлат – машина, одам – унинг битта винтчаси», деган тескари мантиқа қурилган қоидани бекор қилди. Халқ давлатга эмас, давлат халқка хизмат қилиши қатъий белгилаб қўйилди. Чунки халқ – давлатнинг асосий манбаи. Бу – адолатнинг биринчи тантанаси эди.

Ана шу адолатдан келиб чиқиб **«Ислоҳот – ислоҳот учун эмас, аввало инсон учун»** деган даъват янгради. Миллионлаб миннатдор одамларнинг ҳаёти, фаровон рўзгори, замонавий автомобиллари, корхоналари шундан сўзламоқда. Ижтимоий ҳимояланган миннатдор оиласлар, мулқдорлар, фермерлар, ўғил-қизларимиз, фуқароларимиз ҳар бир туман, шаҳар, маҳалла, қишлоқларда ислоҳотлардан баҳраманд.

БИРИНЧИЛАР

Қарорда мустақиллик арафасида ва дастлабки йилларида мамлакатимиз кескин ижтимоий муаммолар гирдобида қолиб кетган таҳликали йиллар эсланган. Ўша қалтис пайтда вазиятни ижобий томонга буриш учун қилинган амалий ишлар моҳиятини теран акс эттириш тавсия этилган.

Бу бежиз эмас. Хотира бизни ўтмишни унудишидан асрайди. Огохлантиради. Ибрат, оқибат дарсини ўтайди. Янада бирлаштиради. Буни «Мустақиллик арафасида ёхуд шуроларнинг сўнгги талвасаси» хужжатли фильмни яққол тасдиқлайди.

Дарҳақиқат, ўша йиллар воқеаларининг тасвири, уларни кўрган одамларнинг гувоҳликлари ҳозир олиб қолинмаса, кейин уларни тиклаш қийин бўлади. Бу келажак авлодларга мустақиллик осмондан тушмаганини, қандай оғир машақат ва қаттиқ меҳнат, изтироблар эвазига келганини хужожатли, бадиий воситалар билан тушунтириш, кўрсатиш учун жуда зарур.

Бундай ҳал қилувчи, лекин қалтис вазиятлар ривожланган давлатларнинг биринчи президентлари тажрибасида учраган. Биринчиларга доим қийин бўлган. Буни оддий одам тасаввур қилиши қийин. АҚШнинг биринчи президенти Жорж Вашингтон фаолияти ҳам бунга яққол мисол бўлади.

Ўша пайтда АҚШнинг ҳурматли инсонларидан бири Жорж Вашингтон мамлакат ғарбидаги ерларни ўзлаштириш учун халққа берилишини талаб қиласди. Бу талаб Англия қироли Георг III ни ғазаблантиради. Марказ (метрополия) ерни халққа беришни тақиқлайди. Халқ Вашингтон раҳбарлигига Марказ (метрополия)нинг буйруқларига итоат қилмайди. Халққа ер бера бошлайди. Қирол Георг III америка халқини жазолаш учун ҳарбий кучларни юборади. Шундан сўнг, 1775 йили Англияning Шимолий Америкадаги колониялари Конгресси Англияга қарши озодлик курашини бошлашга қарор қиласди. Ўзларига раҳбар этиб Жорж Вашингтонни сайлашади. У америка халқини Англия мустамлакалигидан озод қилди. АҚШ Конституциясининг яратилишига раҳбарлик қилди. У АҚШнинг биринчи президенти сифатида мамлакатни обод қилиб, йўллар қуриб, халқаро савдони йўлга кўйди. У «Қачонки аҳолини саводли, ҳунарли, бир сўз билан айтганда, маърифатли қилсанкина ривожланиш бўлади», деган ғояни давлат сиёсатининг етакчи йўналиши

сифатида амалга оширди. Миннатдор америка халқи уни «миллат отаси» деб атади.

Ўзбекистонда бу муаммоларни ечиш икки карра қийин кечди. Бу ўткир, қиррали тоғ устидан йўл топиб юришга ўхшарди. Чунки янги, мустақил давлат қуриш керак эди. Кичик бир хато ҳам кейинчалик тузатиб бўлмас оқибатларга олиб келиши мумкин эди.

Шу сабабли бир қўл билан янги давлат қуриб, иккинчи қўл билан тинчликни, тартиб-интизомни ҳимоя қилишга тўғри келди.

ЖАСОРАТЛИ ҚАДАМЛАР

СССР – одамлардан тортиб олинган ер, мол-мулк ҳисобига қурилган талончи давлат эди. Унга Ўзбекистоннинг халқи эмас, пахтаси керак эди. Собиқ иттифоқда: «Ўзбек деганда – пахта, пахта деганда – ўзбек тушунилади», деган ибора машҳур эди. Ўзбекистон улкан бир пахта цехига айлантирилган, лой томли, лойсувоқ уйларимизнинг остонасигача пахта, пахта, яна пахта эди.

Шўролар 74 йил давомида халқа бор-йўғи 300 минг гектар ерни зўрға берган. Мустақиллик шўроларнинг бу жиноятига чек қўйди. Адодатни тиклади. Давлат раҳбари Ислом Каримов 2,5 миллион аҳолига 700 минг гектар сугориладиган ер бериш тўғрисида қарор қабул қилди. Бу Ўзбекистонда совет давлатининг оч биқинига туширилган муштлардан бири бўлди.

Айни вақтда бу – халқимизнинг 74 йиллик дардларига берилган биринчи дармон бўлди. Миллионлаб уйсиз аҳоли – уйли, миллионлаб ерсиз одамлар – ерли бўлди. Ўша кескин, ижтимоий муаммолар гирдоғи кенгаяётган таҳликали пайтда шундай қилинмаганида нима бўларди?

Фарғоналик меҳнат фахрийси Омонжон ота Ҳошимов гувоҳлик беради: «Ёшлиар, невараларим: «Мустақилликдан олдин ҳаёт қанақа эди?» деб сўраб қолишади. Шунда мен бир гап билан жавоб бераман: **«Биз эски тузумдан тешик тоғора билан чиқдик»**. Бу нима дегани, деб сўрашади. Шунда ўзимнинг ҳаётимдан айтаман.

Ҳозир манов гапни айтсам, ёшлар ишонмайди-да: 6 миллион тонна пахта етказиб берган ўзбек керакли пайтда отасига кафандикка 10 метр сурп топа олмасди. Брежнев деганлари, «Оқ олтинни олтин қўллар яратади», деб қўйганига гўё хурсанд бўлиб юраверардик. Ўша кунлар дилим ачишиб мана бунақа шеърлар тўқиб ўзимга ўзим ўқиб юрадим:

Олтин қўлдан косов қолди, қозони йўқ бир ўчоқ,
Эгасига аранг төгди, қириб олинган пўчоқ».

Дон ўзингники бўлмаса – қўлда нонинг омонат. Бирорнинг кўлига қарамсан. Шўролар яратиб қўйган кўп тузоқлардан бири – халқларни нондан қисиш эди. Мустақилликнинг биринчи йилларида мамлакатимизда очарчиликка бир неча кун қолган кунлар бўлди. Президент Ислом Каримовнинг халқаро сиёсий обрўси, матонати, метин иродаси, қабул қилган энг оқилона қарорлари очарчиликнинг олдини олди. Дунёнинг турли мамлакатларидан дон ётказиб келтирилди. Ўзбекистон биринчи вазифалар қаторида дон мустақиллигига эришди.

Биз Марказга нафақат сиёсий, балки иқтисодий, авваламбор, озиқ-овқат, саноат маҳсулотларида ҳам қарам эдик. Ўзбекистонга сут, мева, сабзавотлар (!) консерваланиб, четдан келтирилар эди.

Бугун озиқ-овқат масаласида кўзимиз ҳам, кўнглимиз ҳам тўқ. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг 98 фоизини ўзимизнинг дехқон ва фермер хўжаликлари етқазиб бераётир. Мана буни ғалаба демайдиларми?!

Шўро даврида миллий маънавиятимиз «мистика», «қолоқлик», «маданиятсизлик кўрсаткичи», «эскилик сарқити» дея камситилди. Бу ҳам камлик қилди. Кейинги авлодларга ўтиб қолмасин деб, мактаб дарсликларидан сикиб чиқарилди. Мақсад – ота боболарнинг миллий маънавий фазилатлари болаларига бошқа тилдаги сўздек тушунарсиз, бегона бўлишига эришиш эди. Бу борада анча натижаларга эришдилар ҳам. Буни ҳурматли ёзувчимиз Иброҳим Раҳимнинг шўро давридаги кузатувларидан бири ҳам тасдиқлайди: «... Кўпгина ёшларимиз «инсоф» нималигини билиш у ёқда турсин, бу сўзининг ўзини ҳам эшишмагандек, тушунмайдилар» (1990 йил).

Бугун маънавият ва маърифат иши давлат сиёсатининг устувор йўналиши этиб белгиланган. Аждодларимизнинг табаррук номлари ва хотиралари, миллий маънавиятимиз тўла тикланди.

1991 йил 14 июнда, ҳали совет мафкураси ҳукмрон бўлиб турган бир пайтда юртимиизда «Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида» қонун қабул қилинди. Бу ўз вақтида қабул қилинган ниҳоятда оқилона ҳужжатлардан бири бўлди, зеро, одамлар миллий анъаналаримиз, миллий либосларимиз, ҳатто миллий ҳунармандчилигимизнинг тақиқланишларидан безиб кетган эди.

Қўқонлик 97 ёшли тўкувчи Паттихон ая ўша қора қунлар ҳақида шундай гувоҳлик беради:

«Шўролар тинчгина уйида ишлаб ўтирган ҳунармандларга кун бермасди. 1948 йилнинг ёз кунларидан бирда ичкари уйимизда бўз тўқиб ўтирган эдим. Бирдан ҳовлида шовқин кўтарилиди. Бир пайт ичкарига тўртта комсомол бостириб кирди. «Санми, эскилик сарқитни уйида саклаётган», деб сўкишиди. Тўкувчилик дўйонимни синдириб, ҳовлига олиб чиқиб, ёқиб юборишиди. Дастроҳимдан биргина мана бу тош хотира бўлиб қолган».

Президент Ислом Каримов 1990 йилнинг 20 январида Тошкент шаҳар фаоллари йигилишида сўзлаган нутқида таълим тизими «қолдиқ» принципи асосида ишлашини кескин танқид қилиб: **«Қолдиқ» принципи, айниқса зарарли эканини таъкидламоқчиман. Чунки бу принцип ҳар бир халқ учун энг қиммат нарсага – келажакка болта уради»,** дея таъкидлаган эди.

Кўпчилик Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини 1997 йилда ишлаб чиқилиб, амалга оширилди, деб юради. Аслида бу foя ундан 7 йил илгари кўтарилиган эди. Давлат раҳбари Ислом Каримов 1990 йил 4 августда «Бизга кадрлар тайёрлашнинг маҳсус миллий дастури керак», деган масалани ўртага ташлайди. Бугун, 2013 йил. Эндилиқда Миллий дастуримиздан нафақат биз, балки дунё баҳраманд – ўрганиб, фойдаланиб, миннатдор бўлмоқда.

ЯНА ФАРЗАНДЛАРИМИЗ МАСАЛАСИ

Озод ва обод Ватан ёшлари қандай бўлишлари керак?

Бу саволга Президентимизнинг халқимиэда машхур бўлиб кетган **«Фарзандларимиз биздан кўра кучли, билимли, доно ва албатта баҳтли бўлишлари шарт!»** деган даъвати жавоб. Ўз вақтида бу марпа жуда-жуда баланд кўйилган эди. Бугун унинг натижалари ҳар биризни кувонтироқда.

Собиқ совет мактаби амалда ёшларни мустақил ҳаётга тайёрла-
мас эди. Далил: 100 нафар мактаб битирувчисидан 90 нафари мактаб-
ни тутатиб, ҳунарсиз, бекорчи бўлиб кўчада қоларди.

«Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» бунга чек қўйди. Бугун улар сентябрь ойида ё биринчи маошини, ёки биринчи стипендияларини оладилар.

Яна бир мисол. 1991 йилда ўсмирларимиз Мексикани харитадан зўрга топарди. 2011 йилда ўсмирларимиз Мексикани ҳайратга солиб қайтишди. 15 ёшли болаларга «Ўзбекистон мустақиллигининг 20 йиллиги» кўкрак нишони, ўзимизда ишлаб чиқарилган «Спарк» енгил автомобили совға қилинди.

Команда аъзоси, сирдарёлик 15 ёшли Бобур Давлатовга ҳам «Спарк» совға қилишди. У еалати бола экан. Калитни олгач, «ва-у-у» деб жазавага тушмади, ўзини кўз-кўз ҳам қилмади. Камтарин, ўзбекона бир одоб билан: «Мен Президентимизнинг оддий қишлоқ болаларига яратиб берган шароит ва замхўрликлари туфайли шу кунга етдим. Жуда баҳтлиман. Бугун отам Баҳодир Давлатовнинг туғилган кунлари. Машинамни у кишига совға қиласман», деди.

Бу гапларни ким айтиётир? Бобурми? Ёки «ҳам маънан, ҳам жисмонан баркамол авлод»нинг ёнимизда турган бир вакилими? Бизнингча, комил инсон фояси 15 ёшли Бобурнинг тилидан сўзлади.

Уларга миллионлаб ўсмирларимиз ҳавас билан қарашди. Ўзларига «Мен-чи?» деб савол беришди. Бу ҳавас эртага 17 эмас, 170, 1700 ғолибни жаҳон шоҳсупаларига кўтаради. Бунга ишонамиз. Эртага қўёш чиқишига ишонгандек.

ОНАЛАР ЭЪЗОЗИ

Агарда бир киши умрингизни 6 йилга узайтириб берса, уни нима деб дуо қиласдингиз? Бутун бошли халқнинг умри шунчага узайса-чи? Ўтган йилларда ўзбекистонликларнинг ўртacha умри 67 ёшдан 73 ёшга узайди. Аёллар – мунис оналаримизнинг умри 75 ёшдан ошди. Оналари ҳаёт юртдошларимизга ҳавасимиз келади.

Нуроталик кекса юртдошимиз, нафақадаги врачнинг хотирлашича, Ўзбекистон бир пайтлар оналар ва болалар ўлимининг сони жиҳатидан собиқ иттифоқда доимий иккинчи-учинчи ўринларда турган. Бу ҳақда гапириш, ёзиш мумкин бўлмаган. Марказдан жойлар (жумладан, Нурота) бурчагига «махфий» деган тамға босилган циркулярлар келиб турган.

Мустақиллик бу мудҳиш геноцидни тўхтатди. Юз минглаб она-болаларимизни ажал чангалидан сақлаб қолди. Бугунги кунга келиб, Ўзбекистонда оналар ўлими 2 баравардан кўпроқ, болалар ўлими эса 3 бараварга камайди. Бугун дунё она ва бола саломатлигини сақлашда

бизнинг тажрибамизни ўрганаётир. Бу ҳақда Тошкентда бўлиб ўтган халқаро конференция иштирокчиларининг фикрларидан фойдаланилса, тарғибот самарадорлиги янада ошади.

Аёл зотини эъзозлашда Ўзбекистон событқадам. Бу – Ўзбекистон халқининг ярмидан қўпи алоҳида ҳурмат-эътибор топаётир, дегани. Бундан ҳар бир хонадон чароғон бўлаётир. Бу чароғонликдан халқимизнинг иккинчи ярми ҳам албатта баҳраманд.

ШАҲАРЛАШАЁТГАН МАМЛАКАТ

Мамлакатимиз, шаҳар ва қишлоқларимиз қиёфаси янгиланиб, чирой очиб, обод ва гўзал бўлиб бораётир. Халқимизнинг асосий қисми қишлоқда яшайди. Улар учун муносаб турмуш шароитини яратиш, ижтимоий инфратузилма тармоқларини барпо этиш бўйича маҳсус давлат дастурлари халқимиз фаровонлигининг амалий намойиши бўлмоқда.

Советлар оламга «Шаҳар билан қишлоқ тафовутини йўқотамиз!» деб жар солишиди. Лекин 74 йилда биз сўнгги 4 йилда қилган ишни ҳам қила олмади (Аслида буни истармиди?). Айрим давлатларда бу муаммо ҳали кун тартибига ҳам кўйилган эмас, газеталарининг «Пойтахтда – XXI аср, 100 км юрсанг – XVIII аср», деб ёзаётгани одамнинг раҳмини келтиради.

Халқимиз ҳар ҳафта, ҳар ойда бир янги манзаранинг гувоҳи бўлаётир. Ҳар бир туманда янги, замонавий маҳаллалар қад кўтармоқда. Бу бири биридан гўзал, ярқираб турган шинам биноларни кўрганлар – маҳлиё.

«Ўзбекистонда уйлар пухта ва мукаммал лойиҳалар асосида қурилмоқда, – дейди Нидерландиянинг «Laurey Architecture & Environment» компанияси директори, архитектор Роланд Лауреј. – Уларда уй эгаларининг эркин ва баҳтили яшаши учун барча қулайликлар яратилган. Бу ерда ободонлаштириш ишлари, жумладан, турли дараҳт кўчатларини экиш яхши одатга айлангани аоят қувончли.

Бухородаги Пойи Калон мажмуасидаги обидалар шу қадар мустаҳкам қурилган эканки, орадан неча юз йиллар ўтса-да, кучли зилзилаларга ҳам бардош бериб турибди. Бу – Ўзбекистонда мөъморчилик азалдан юксак даражада тарақкий этганидан далолат.

Президент Ислом Каримов ташаббуси билан қишлоқларингизда комплекс равишда барпо этшилаётган ушбу массивлар ва уй-жойлар ҳам кўп асрлар халқингизга хизмат қилишига ишонамаи».

Нимагаки эришган бўлсак, уларнинг негизида одамларимизнинг сиёсий, хукуқий, маданий савияси ва ижтимоий фаоллиги мужассам бўлди.

Шунинг учун ҳам Қарорда халқимизнинг «барча ютуқларимизнинг ижодкори ва бунёдкори» экани чуқур ҳурмат билан тилга олинган. Яъни, халқимизнинг онгу тафаккури, дунёкараши, ишга, ҳаётга муносабати бутунлай ўзгариб, дахлдорлик туйғуси, ўз кучи ва имкониятларига ишончи мустаҳкамланиб бораётгани таъкидланган.

Мана шу эмасми, юксалаётган маънавиятнинг бунёдкорлик куч-кудрати? Аввал одамларнинг онги, қалбига эзгу ниятлар жо қилинди. Ўз навбатида, бу қутлуғ ниятлар миллионлаб кўз, тил, қўлларни бунёдкорлик ишларига сафарбар қилди.

НОТИНЧ ДУНЁ

«Мамлакатнинг тинч ўтган бир куни қанча тураркан?», деб ўйлаб кўрганмисиз? Бунинг баҳосини битта рақамда чиқарса ҳам бўлади, албатта. Лекин биз учун энг муҳими – юртимиздаги тинчлик. Миллатлар орасидаги, динлар орасидаги дўстлик, ҳамфирлик, ҳамкорлик, меҳр-оқибат. Бу бошқаларнинг ҳавасини келтирмоқда. Бугун Ўзбекистонда яшаётган 130 дан ортиқ миллат ва элат вакилларидан мана бундай сўзларни эшитяпмиз.

Жумладан, тошкентлик Виктор Пак: «Ўзбеклар кореис халқига ўз бағридан жой берган. Кореислар 1937 йилда келиб, шу юртни Ватаним деб яшаяпти. Ўзбекистон ҳаётининг барча соҳаларида фаол иштирок этяпти. Масалан, мен фақат Ўзбекистонда ўзимни инсон, шахс сифатида ҳис қиласман, тўқис ҳаёт кечирапман. Яқинда Жанубий Кореяга борган эдим. Бир ҳафта зўрга турдим. Ўзбекистонимни согиндим. Тез қайтиб келдим. Баъзан мендан: «Сиз Ўзбекистонни Ватаним деб ҳисоблайсизми?» деб сўраб қолишади.

Мен: «Менинг Ватаним юрагимда, юрагим эса Ўзбекистонники», – деб жавоб бераман», дейди соғ ўзбек тилида.

Бу неъматларнинг қадрига етиб, улуг аждодимиз Захириддин Мухаммад Бобур айтганидек, **«Бир неъматга – бир шукур, бир шукурга – бир неъмат»**, деб яшамоқ керак. Доим огоҳ, сергак, маънавий уйғоқ, фидойиларга айланмоғимиз шарт. Қарор бизни ана шунга даъват қилаётир. Мустақиллик бизлар учун кўзларимизнинг қорачиги. Кўз қорачиги қандай асралса, мустақиллигимизни ҳам шундай асрашга даъват этмоқда.

Мустақил Ўзбекистон ташқи олам билан муносабатларини ўзаро тенглик, ўзаро ҳурмат асосида, очиқ ва ошкора олиб бормоқда: у ўз мустақиллигини ҳаёт-мамот масаласи деб билади. Ҳамкорларига, тузган келишув ва шартномаларига содиқ. Бизга тинчлик, фақат тинчлик керак. Чунки қиласидиган ишимиз жуда кўп.

Биз мураккаб, таҳликали замонда яшаемиз. Тўрт томонимизда нотинчлик. Агар ташқарида бир ўт чиқса, унинг тутуни ичкарига кира-ди. Глобаллашади. Афғонистон – ана шундай дардли муаммолар ма-конига айланиб турибди. Президентимиз яқин-узоқ, катта-кичик давлатлар раҳбарлари билан бунинг олдини олиш ташвишида қайтурмоқда. Катта-кичик, узоқ-яқин давлатлар раҳбарларига, жаҳон жамоатчилиги-га: «Бу оғат кириб келгач, жонимиз эвазига, миллиардлаб маблағлар эвазига тўхтатмайлик, тинч йўл – сиёсий йўл билан олдини олайлик, бунинг учун ҳозир вақт ҳам, имконият ҳам бор», деб даъват қилмоқда.

Билмаганлар бу – фақат Ўзбекистоннинг тинчлиги учун қилинмоқда, дейишмоқда. Билганлар – Президент Ислом Каримов Афғонистондан чиқиб Марказий Осиёга, ундан чиқиб бутун дунёга тарқалиб кетиши мумкин бўлган балонинг йўлини тўсмоқда, дейишмоқда.

Барча давлат раҳбарлари даҳлдорлик кўрсатиб, бу имкониятдан фойдаланиб қолишлиари керак. Акс ҳолда, Президент Ислом Каримов огохлантирган, лекин поқайд қаралгани учун минглаб одамларнинг ёстиғини курилган, куритаётган терроризмдек янги бир балога дуч келишлари мумкин. Ҳозир «Менинг уйим четда», дейдиган замон эмас. Ҳамма бир-бирига қўшни. Эртага кеч бўлиши мумкин. Ўзбекистон жаҳонни огоҳ этмоқда.

Мустақиллик – ўзбек халқининг тарихий ғалабасидир. Шу сабабли, бугун барча юртдошларимиз аввало ўзимизнинг, ундан кейин жаҳоннинг юзлаб машхур арбобларига, олим, эксперту мутахассисларига қўшилиб: матонати, сиёсий маҳорати, метин иродаси билан халқимизнинг бурнини қонатмай мустақилликка олиб чиқсан; юртимизни неча бор қонли фожиалардан асраб қолган; халқини ўзгалардан ва ўзимиздан чиқсан «ўзгалардан» ҳимоя қилган; Соҳибқирон Амир Темур салтанатидан кейин ҳамма унугланган Ўзбекистонни 20 йилда дунёга машхур қилган; Ўзбекистоннинг барча болаларини «Менинг фарзандларим!» деб, ўз ҳаётини уларнинг баҳтига бағишилаган; жаҳоннинг энг ривожланган давлатлари қаторига кираётган янги Ўзбекистоннинг асосчиси; элим деб, юртим деб ёниб яшаётган, бутун халқимизни шу улуғмақсад йўлида

руҳлантириб келаётган Президентимиз Ислом Каримовга байрам муносабати билан ўзининг чуқур эҳтиромларини яна бир бор ҳис қилиши табиийдир.

Юртбошимиз ҳар йили Мустақиллик байрамига бағишланган бош тантаналарда иштирок этиб, халқимизга ўзининг самимий табриклари-ни изҳор этар экан, ушбу ҳаяжонли лаҳзаларда: «Мустақиллигимиз абадий бўлсин!» дея чин юрақдан тилак билдиради. Бу эзгу тилак нафақат давлатимиз раҳбарининг, балки асрий орзулари рўёбга чиқкан ўттиз миллионли халқимизнинг ҳам шукронага тўла тилагига айланган, десак, айни ҳақиқатдир. Бу тилак эртага туғиладиган, мана шу та-баррук юртни мукаддас Ватан билиб, уни янада обод қиласидиган, гул-лаб-яшнатадиган келгуси наслларнинг ҳам мангут тилаги бўлиб қолажак.

Мустақиллигимиз абадий бўлсин!

МУСТАҚИЛЛИК – БУ ҲУҚУҚ

Мустақиллик – бу ҳуқуқ иборасининг маъно-мазмуни жуда теран бўлиб, ҳаёт ҳақиқати, воқеалик ёки жараён манзарасини ўзига хос мантиқий образи тарзида ифода этилади. Аслида ҳар бир инсон онги-шуурида мустақиллик сўзи озодлик, эркинлик, ҳуррият маъноларини гавдалантиради. Кўхна тарихда турли ҳалқлар муайян даврларда мустамлакалиқдан қутулиб бир қанча муддат озодликка эришганлар. Аммо уларнинг эркин ҳаёти узоқ давом этмаган. Босқинчилар бу ҳалқларни яна қайта маҳв этиб, энди абадий мустамлака ҳолатида сақлаш пайида бўлганлар. Бундай мисоллар эса тарихда кўплаб топилади. Хўш ўз мустақиллигига эриша олмаганлар ёки эришилган истиқтолни эплай олмаган ҳалқларнинг бундай аянчли тақдирининг боиси нима?

МУСТАҚИЛЛИК – ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ ХУҚУҚИ ДЕМАҚДИР

Президентимиз Ислом Каримов 1991 йилнинг ноябрь ойида «Миллатнинг кучи эришилган истиқтолни эплашда кўринади» деган пурмаъно сўзларни айтган эди. Дарҳақиқат, ҳар қандай фидойилик, жасорат эришилган нарсаларни ҳимоя қилишда намоён бўлади. Бунинг учун эса инсонда эъзозлайдиган, жон-жаҳди билан ҳимоя қиласидиган теран англанган муқаддас қадриятлари, моддий, маънавий, сиёсий мулки бўлиши керак.

Маълумки, собиқ шўролар давлатига «йўқисиллар» мамлакати, барча камбағаллар «тeng яшайдиган ватан» деб таъриф беришган, хаттоки, шўролар давлатининг таянчи бўлган ишчилар синфининг, яъни пролетариат учун унинг қўл-оёғини занжирлаб турган кишанларидан бошқа ҳеч қандай мулки йўқ, деган фикр кенг тарғиб этилар эди. Ҳеч қандай мулки, қадриятлари бўлмаган одамнинг дунёда чин дилдан эъзозлаб қадрлайдиган бирор-бир нарсаси ҳам бўлмайди. Унинг учун ота-она, ака-ука, дўст-қариндош, миллат, ватан деган тушунчаларнинг қадри бўлмаган, шу боисдан ҳам тутқунлиқдаги 130 йил ичida босқинчилар

ҳалқимизни ўз маънавияти, маданияти, маърифатидан ажратиб қўйди, демакки, миллатимизнинг ўзлигини англаб, ҳақ-хукуқларини таниб қолишига йўл бермай келди. Дарҳақиқат, XX асрнинг сўнгги чорагида халқимиз бир томондан коммунистик мафкура таъсирида ялпи сиёсий тазийк ҳолатида бўлгани, иккинчи жиҳатдан ҳар қандай маънавий ва моддий мулқдан маҳрум этилгани, учинчι томондан эса ҳар 5–7 йилда узлускис ўтказилиб келинган қатағонлар, қўркув ва ваҳима таъсирида эди.

Мустақиллик туфайли миллатимиз учун ўз ҳукуқини англаш жараённи миллий ўзликни, тарихий меросни, маънавиятни ўзлаштиришдан бошланди. Юртбошимиз «Юксак маънавият – енгилмас куч» асарида фақат юксак маънавиятли шахсгина ўз ҳақ-хукуқларини теран англайди ва маънавий жасорат кўрсата олади, деган фикрни атрофлича асослаб беради. 1989 йилнинг 24 июнда Ўзбекистон Министрлар Советининг кенгайтирилган мажлисида Ислом Каримов маъруза қилиб, миллат ва мамлакатни ҳуррият йўлига олиб чиқиш, унинг ўз ҳақ-хукуқларига эга қилишнинг илк дастурий концепциясини асослаб берди. Бу концепция «Биз энди эскича яшай олмаймиз, замон ҳам бунга йўл қўймайди», деб номланган эди. Маърузада ўз қадри, ғурури, шаъни топталган юрт ва ҳалқнинг қаддини тиклаш, ўзлигини ўзига англалиш ғояси долзарб масала сифатида ўртага қўйилди. Миллий мустақилликка эришишнинг эволюцион жараёнига шу тариқа тамал тоши қўйилди.

ҲУРРИЯТ – ЭГАЛИК ҲУҚУҚИДАН БОШЛАНАДИ

Маълумки, инсонда ғурур, ифтихор туйғуси эришилган, эга бўлинган нарсалар негизида ўйғонади. Ҳеч нарсага эга бўлмаган, на маънавий ва на моддий мулки йўқ одамда ватан туйғуси, ғурур ҳисси ҳам бўлмайди. Агар собиқ шўролар тузуми одамларни ҳар қандай шаклдаги эгалик ҳуқуқидан маҳрум қилиб, ўз даврида фақат давлат ва колхозкооператив мулкидан бошқа мулк шаклини бекор қилган бўлса, ўша замондаги барча қонунларга қарши ўлароқ Ўзбекистонда мисли кўрилмаган иш, яъни хусусий мулк шаклини жорий қилинди. Бир йўла 2,5 миллион оиласига чорак гектардан ер тарқатиб берилди. Шу асосда одамлар бевосита ўзларига мансуб бўлган, ҳимоя қилиниши мумкин ва зарур хусусий мулк – ерга эга бўлдилар.

Президентимиз Ислом Каримов ҳалқимиздан миллний ғуур туйғусини босқичма-босқич шакллантириш ва уни мустаҳкамлаш йўлидан борди. 1990 йилдан бошлаб азалий миллний маданий қадриятимиз бўлган Наврўзни миллний байрам сифатида нишонлаш қарорини қабул қилди. Айни шу йилдан бошлаб Юртбошимиз ташаббуси ва қатъияти билан атеизм, яъни худосизлик ташвиқоти юргизилаётган шўролар давлатида икки муқаддас диний байрамимиз – Қурбон ва Рамазон ҳайитларини умумхалқ байрамлари сифатида нишонлаш бошлангани том маънода маънавий жасорат эди.

Ҳалқимизнинг ўз тарихий маънавий меросига эга бўлиш ҳукукини англатишдан иборат чуқур мазмунли стратегик сиёсат кўлами тобора кенгайтириб борилди. 1989–1991 йилларда Ватанимиз, миллатимиз фахри бўлган ўнлаб улуғ аллома, шоир ва мутафаккирларнинг юбилейлари, ҳалқаро анжуманлар ўtkазилди. Улар қаторида улуғ муҳаддис олим Абу Исо ат-Термизий, буюк сўз мулкининг сultonи Алишер Навоий ҳамда шоҳ ва шоир Захириддин Муҳаммад Бобурга бағишлиган тадбирларни эслаш ўринлиди.

Бинобарин, давлатимиз раҳбари томонидан мустақиллик – бу ҳукуқ деган таъбир мазмун-моҳияти ҳалқимизни уч хил мулкка мусассар этиш, яъни моддий, маънавий ва сиёсий мулкка эгаликни жорий этиш орқали намоён бўлади.

МУСТАҚИЛЛИК – СИЁСИЙ ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ ҲУҚУҚИДИР

Собиқ шўролар даврида ўзбекларга бошқа миллатлар орасида иккинчи даражали ҳалқ сифатида қараб келинган. Унга пахтани миллатнинг фахри деб тарғиб этиш, энг буюк мутафаккирлар, шоирлар ва олимларимизга турли бўхтонлар ёғдириш уларни «ҳалқ душмани» деб қатагон қилиш оддий ҳолга айланган эди. Ҳалқимизнинг ҳеч қандай сиёсий овози дунёда эътироф этиладиган сиёсий ҳуқуқи йўқ эди.

Мустақилликка ҳали эришмасдан аввал Ислом Каримов ҳалқимизга сиёсий ҳуқуққа эга бўлиш имкониятини яратиб берди. Уч ой ўтар-ўтмас, мамлакатнинг сиёсий ҳуқуқ пойдеворининг қўйилишига эришди: ўзбек тилига давлат тили мақоми берилди. Ўзбек тили илк маротаба қонунан ягона сиёсий, ҳуқуқий, маънавий, ижтимоий, маданий мулоқот воситаси сифатида эътироф этилди. 1990 йил март ойида Ўзбекистон-

да президентлик институти жорий этилди. 1991 йилнинг июнь ойида эса мамлакатимизда 12 банддан иборат Мустақиллик декларацияси ёълон қилинди. Шу тариқа мустақилликка эришишнинг сиёсий асослари яратилди.

Хуллас, мустақиллик – бу ҳуқук деган теран мазмунли ибора ўз таркибига миллатга мансуб бўлган сиёсий, маънавий, тарихий ва моддий мулкка эгалик ҳуқуқини мужассам этади. Зоро, ўзлигига эга бўлмаган ўз тарихи, маънавияти, ҳар бир қарич ерини муқаддас мулки деб англамаган ҳамда ана шу англашган бойликларга эгалик ҳуқуқини рўёбга чиқара олмаган миллатнинг мустақиллиги агадий бўлмайди.

Дарҳақиқат, мустақиллик – бу ҳуқук, дегани ўзликни англаш, ҳар бир фуқаронинг ўз миллатига мансуб бўлган барча бойликларга эгалик ҳуқуқини фидокорона ҳимоя эта олиш салоҳиятини намоён этади. Истиқлол туфайли ўзбек халқи Президент Ислом Каримов раҳнамолигида айнан ана шу оқилона йўлдан борди ва бугунги кунда фаровон ҳаёт яратди, нурафшон истиқболни бунёд этмоқда.

ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ БАХТИ

Ҳар бир халқнинг тақдирида муҳрланиб қоладиган тарихий ҳужжатлар миллат равнақи, давлатчилик пойдеворининг мустаҳкам бўлиши учун хизмат қилгани билан аҳамиятлидир. Зоро, аҳамияти жиҳатидан асрларга татигулик ҳукуқий ҳужжатлар қаторида «Мустақиллик декларацияси», «Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллигини эълон қилиш тўғрисидаги» Қарор, «Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисида»ги Қонун ва Ўзбекистон Республикасининг Конституциясини алоҳида эҳтиром билан тилга оламиз.

Жаҳон конституциявий тажрибасида алоҳида ўрин тутивчи, ҳукуқий прецедент ҳисобланган ушбу ҳужжатларнинг яратилиш даври ўта мураккаб тарихий жараёнлар силсиласига тўғри келди. XX асрнинг 90-йилларида Ўзбекистоннинг сиёсий тизимида вужудга келган мураккаб ижтимоий муносабатлар мамлакат раҳбарияти зиммасига жиддий синовларни олиб келди: собиқ «марказ» қонунлари ва республика қонунлари орасида жиддий зиддият ва тафовутлар мавжудлиги туфайли қонунлар амалда ишламас, ўз қонунларимизни қабул қилиш учун эса муайян вақт талаб қилинарди. Бундай ҳолат ҳокимият парокандалиги, миллатлараро алоқаларнинг кескинлашувига олиб келди. Бунинг натижаси ўлароқ, республиканинг иқтисодий аҳволи анча оғир, қимматчилик ва етишмовчилик тўхтовсиз кўтарилиб бораётган, ишсизлар сони ошиб, турли даражадаги қонун бузилиш иллатлари ортиб, шаҳару қишлоқларимизда айрим кимсалар томонидан аксилинсоний хатти-ҳаракатлар, зўравонлик тобора авж олаётган, етим-есирлар, ногиронлар, кўп болали оилаларнинг иқтисодий аҳволи кескин оғирлашиб бораётган, бир сўз билан айтганда, долзарб ижтимоий муаммолар ҳал этилмаган, халқимиз зиддиятли вазиятни бошидан кечираётган давр эди.

Ичимлик суви танқислиги, сугориладиган ерларнинг етишмаслиги, озиқ-овқат моллари ва саноат маҳсулотларининг ташқаридан олиб келиниши, ишсизлик – аҳолининг 45 %дан кўпрогини танг аҳволда ҳаёт кечиришига сабаб бўлган эди. Инсон амалда жамият тараққиётининг

марказига эмас, балки чеккасига қўйилиб, унга муносиб турмуш ва меҳнат шароити, ижтимоий адолат, сиёсий эркинлик, шахснинг ҳар томонлама камол топиши ва маънавий жиҳатдан юксалиши тўғрисидаги масалалар реал ҳаётда ҳал қилинмаган эди. Ҳатто, мулкчилик масаласида республика ўз ҳудудидаги ер ости, ер усти бойликларига эгалик қилолмас, ўзи улардан ва ишлаб чиқариладиган маҳсулотларидан эркин фойдалана олмас эди.

Ана шундай таҳликали ва хатарли шароит, ижтимоий-сиёсий вазиятда давлат мустақиллиги учун кураш, Ўзбекистон Республикасининг мустақил давлат сифатидаги тарихи 1990 йил 20 июнда Ўзбекистон ССР Олий Советининг иккинчи сессиясида тасдиқланган «Мустақиллик декларацияси»дан бошланди. Айнан шу ҳужоат асосида Ўзбекистон Республикасининг мустақил давлат сифатидаги мақомини тасдиқлаш учун кураш янада авж олди.

1991 йилнинг март ойида ўтказилган референдум (биринчи референдум) натижаларига асосан собиқ иттифоқка бирлашган республикаларнинг иттифоқ шартномасини тузишга оид ижтимоий фикрни чалғитишга қаратилган турли хилдаги фикр-мулоҳазалари янграётган бир пайтда, бир гурӯх амалпарастларнинг 1991 йилнинг 19–21 август кунлари амалга оширган жинояткорона давлат тўтаришининг барбод бўлишига доир воқеалар, аниқроғи, уларнинг тақорланиши мумкинлигига доир мулоҳазалар Ўзбекистоннинг ўз тараққиёт йўлини танлаб олишида туб бурилиш ясади десак, асло муболага бўлмайди.

1991 йилнинг 31 августида «Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллиги асослари тўғрисида»ги Қонун қабул қилинди. Унга асосан Ўзбекистон Республикаси суверен республика деб эълон қилинди. Суверенитет – бу муайян давлатнинг ўзига тааллуқли бўлган барча масалаларни мустақил ҳал этишидир. Республика суверенлигини эълон қилиш мустақилликка қўйилган дастлабки қадамлардан бири эди. Чунки суверенитетнинг ўзига хос сиёсий, юридик ва иқтисодий таркибий қисмлари мавжуд. Ўзини суверен деб эълон қилган ҳар бир республика ушбу таркибий қисмларни ўзида, албатта, мужассамлаштириши зарур ҳисобланади.

Суверенитетнинг сиёсий таркиби давлат суверенлигини характерлопчи сиёсий ҳокимиятнинг шундай ташкилоти мавжудлигини назарда тутадики, бу – кучли давлат аппарати, давлатнинг шаклланган механизми, миллий армия, давлат рамзлари, давлат сиёсати билан боғлиқ омиллар бўлса, давлат суверенитетининг юридик таркиби суверени-

тетнинг легитимлаштирилиши, яъни қонунийлигини назарда тутади. Бунда суверенитетнинг халқаро ҳамжамият, БМТ ва бошқалар томонидан тан олиниши асосий омил ҳисобланади. Суверенитетнинг иқтисодий таркиби давлатнинг иқтисодий тизимини ривожлантиришга хизмат қиласиган муносабатларнинг мустақил равишда амалга оширишини назарда тутиб, миллый бюджет тизими, миллый валюта, мулкий муносабатлар ва бошқа омиллар етакчи ўринни эгаллади.

«Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллиги асослари тўғрисида»ги Қонуни «давлат суверенитети», «халқ суверенитети» каби тушунчаларни эътироф этиш билан бир қаторда, 15-моддада «Ўзбекистон Республикасининг барча фуқаролари миллатидан, элатидан, ижтимоий келиб чиқишидан, қайси динга мансублигидан ва имон-эътиқодидан қатъи назар бир хил фуқаролик ҳуқуқларига эгадирлар, республика Конституцияси ҳамда унинг қонунлари ҳимоясида бўладилар» деган норма мустаҳкамланди. Демак, Ўзбекистон миллат суверенитетини қонунчилик доирасида белгилаб, мамлакатдаги барча миллат-элат ва халқларнинг ҳуқуқ ҳамда манфаатларини, объектив тарихий ҳолатларини ҳисобга олган ҳолда миллый, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий маданий ва бошқа характердаги масалаларни ҳал этиш масъулиятини ўз бўйнига олди.

Собиқ иттифоқдаги кўпчилик республикалар ўртасидағи муносабатлар чок-чокидан сўклилаётган, миллатларо можаролар авж олган бир пайтда, жумладан, Фарғона, Паркент, Ўшдаги воқеалар аҳолининг муйян қисми ўртасида эртанги кунга ишончсизлик туғдирмаслиги мақсадида мустақил Ўзбекистонда миллат суверенитетининг эълон қилинishi айни муддао бўлди.

Суверенитетнинг барча талабларига риоя этиш масъулиятини ўз зиммасига олган Ўзбекистон учун ортга қайтишга йўл йўқ эди. Мустақил Ўзбекистоннинг сиёсати – инсонийлик ва эзгулик қонунларига асосланиши ҳамда фуқароларнинг осойишталиги ва миллый муроса сиёсатига таянганини давлатимиз амалда исботлаши заруриятга айланди. Боз устига, «Ўзбекистонда тақчиллик, ишсизлик, аҳолининг асосий қисми – ўзбекларнинг қашшоқлигига Ўзбекистоннинг ҳозирги ҳукумати айбор»¹ тарзида отилаётган ҳар хил маломат тошларига Ўзбекистон ҳукумати қатъий ҳаракатлар билан жавоб бериши талаб этиларди.

¹ М. Абдураззоқов. Ўзбекистонни тинч қўйинг. // «Халқ сўзи» газетаси. 1991 йил 1 октябрь.

Бунинг учун ҳукуқий базани янгилаш, давлатдаги мавжуд муаммоларни ҳал қилишга қаратилган қонунлар қабул қилиш зарурияти туғилди. Ушбу йўналишда дастлабки эълон қилинган «Ўзбекистон Республикасида аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида»ги, «Ногиронларни ижтимоий ҳимоялаш тўғрисида»ги, «Ўзбекистон Республикасида ёшларга оид давлат сиёсатининг асослари тўғрисида»ги қонунлар ўша давр кун тартибидаги долзарб масалалар ечимини топишга қаратилган эди.

1990 йилнинг июнь ойида республика Олий Кенгашининг иккинчи сессиясида янги Конституция лойиҳасини тайёрлаш учун конституциявий комиссия тузилди. Собиқ империя даврида бундай дадил сиёсий қадамни қўйишининг ўзи катта шижоат ва мардликни талаб қиласди.

Мазкур комиссия Конституция лойиҳасини умумхалқ муҳокамасига қўйиш тўғрисида қарор қабул қилди ва у 1992 йил 26 сентябрда матбуотда эълон қилинди. Ушбу лойиҳа бўйича умумхалқ муҳокамаси кенг жамоатчилик доирасида жуда қизғин ўтказилди. Билдирилган таклифлар инобатга олиниб, 1992 йилнинг 21 нояброда Конституция лойиҳаси иккинчи бор матбуотда эълон қилинди. Натижада, олти мингдан ортиқ таклиф ва мулоҳазалар билдирилди ва лойиҳага қатор тузатиш ҳамда аниқликлар киритилди. Илгари одамларнинг ҳаётий манфаатларига дахлдор масалалар ҳаммадан пинҳон тутиб тайёрланар ва қабул қилинади, жамоатчилик фикри эса ҳисобга олиниши у ёқда турсин, ҳатто писанд ҳам қилинмасди.

Мустақиллик халқимизнинг орзу-умидларини ўзида мужассам қилган қадрият сифатида, биринчи галда, республика фуқароларининг сиёсий фаоллиги ва демократик жараённинг натижаси сифатида майдонга келди. Мустақилликнинг ижтимоий-сиёсий қадрини мустаҳкамлаш учун республикада демократик кўп partiya вийлик, партияларро мулоқотга кенг йўл очилиб, халқнинг сиёсий фаоллигини оширишга хизмат қиласидиган барча тадбирларнинг қонунга асосланиб, қонун доирасида олиб борилишига эришилди.

1992 йил 8 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ўн биринчи сессиясида Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси қабул қилинди. Конституциямизнинг дикқат марказига инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳукуқлари қўйилиб, ушбу ҳукуқларни таъминлаш давлатимиз олдида турган олий масъулият экани унинг асосий ғояси сифатида танлаб олинди.

Конституциямиз, биринчи навбатда, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг қатор ҳужоатлари, Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси, халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган қоидалари ва ўзбек халқининг бой тарихий тажрибасига асосланди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Конституциямизда «Жамики дунёвий неъматлар ичидаги энг улуғи – инсон деган фикрни илгари сурдик ва шу асосда «фуқаро – жамият – давлат» ўртасидаги ўзаро муносабатнинг оқилона ҳуқуқий ечимини топишга интилдик»¹, деб таъкидлашига тўла асос мавжуд. Зоро, инсонни улуғлаш руҳи Ўзбекистон Конституциясининг бутун мазмун-моҳиятига сингдирилди.

Мустақил Ўзбекистон Конституциясига мувофиқ, миллий қонунчилик тизими ҳам аста-секин қаддини ростлай бошлади. Мустақилликка эришган кунимиздан то ҳозирга қадар инсон қадр-қиммати билан боғлиқ бўлган 400 дан зиёд қонунлар миллий парламентимиз томонидан қабул қилинди. Дастраси йилларда инсоннинг ижтимоий ҳимояси билан боғлиқ омиллар долзарб ҳисобланган бўлса, сўнгги йилларда инсон қадр-қимматининг барча жабҳаларига эътибор кучайтирилди. Мазкур қонунлар орасида ўлим жазосини бекор қилиш, «Хабеас корпус» акти, бола ҳуқуқларининг кафолатлари, сиёсий партиялар ролини кучайтиришга доир норматив-ҳуқуқий ҳужоатлар, диққатга сазовордир. Шу боис, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 12 июн даги «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг йигирма иккичиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида»ги Қарори яқин ўтмишдаги тарихимизни эслаш орқали эришилган ютуқларимиз, ўтказган таҳлилларимизни сарҳисоб қилиш ва олдинда амалга оширилиши зарур бўлган масалаларимиз талайгина эканини унутмаслигимиз лозимлигини назарда тутади.

Ўзбекистонда қабул қилинган конституциявий қоида ҳамда меъёрларга асосланган қонунлар ва фармонлар ислоҳотларга, мамлакатнинг бутун ижтимоий тизимини янгилашга, одамларнинг турмуш тарзини ўзгартиришга қаратилди. Уларнинг мазмунига қуйидаги негиз ва принциплар киритилди:

Биринчидан, жаҳоннинг юксак даражада тараққий этган демократик давлатлари томонидан эътироф этилган инсон ҳуқуқлари ва дав-

¹ Ислом Каримов. Ўзбекистон: миллий истиқпол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд.
– Т.: «Ўзбекистон», 1996, 124-б.

лат суверенитети ғоялари ҳамда принципларига содиқлик намунасини кўрсатишдек масъулиятни ўз зиммамизгá олдик. Зеро, ҳаётда инсон, унинг ажралмас ҳуқуқлари ва эркинликлари энг олий қадрият ҳисобла-нади.

Иккинчидан, демократия ва ижтимоий адолат ғояларига садоқатимизни намоён қилиб, ҳалқ ҳокимиятчилигини мустаҳкамлаш, ҳалқ вакиллиги институтларини ривожлантириш, референдум ва сайловлар асосида давлат ва жамият ҳаётига оид муҳим масалаларни ҳал қилиш, демократия ўчоги саналган миллий қадрият – маҳалла институти орқали ҳар бир инсоннинг сиёсий-ҳуқуқий қарашларини юксалтириш бош вазифа сифатида қаралмоқда. Бунда ижтимоий адолатни тарғиб қилиш ҳамда унга амал қилиш баробарида жамият аъзолари ўртасидаги тинчлик ва осойишталикни таъминлаш, уларда бир-бирига меҳр-мурувват ҳиссини уйғотиш, кам таъминланган, парваришга муҳтоҷ, ногирон ва боқувчиси бўлмаган инсонларни ижтимоий ҳимоя қилиш каби инсоний фазилатларга таянишни муҳим омил, деб ҳисобладик.

Учинчидан, Ўзбекистон фуқароларининг фаровон ҳаёт кечиришларини таъминлаш мақсадида иқтисодиётни бозор муносабатлари принциплари доирасида эркинлаштириш, барча мулк шаклларининг муқаддас ва дахлсиз эканини эътироф этиш, меҳнат қилиш ва тадбиркорликни рағбатлантириш, истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш каби қоидалар ўрнатилишига эришилди. Бундан кейин ҳам фуқароларнинг моддий турмуш тарзини янада юксалтириш давлатимизнинг бош вазифаларидан бири бўлиб қолади.

Тўртинчидан, инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлатни барпо этишни кўзлаб, ҳамма нарса инсон учун, инсон баҳт-саодати учун яратилишини англаган ҳолда қонунларимиз руҳига инсонпарварлик ғояларини сингдириш, жамият ҳуқуқий тафаккурини юксалтириш, қонунларни ҳурмат қилиш ва уларга итоатда бўлиш талабларини жорий этиш орқали фуқаролик жамиятини шакллантиришга эришишни давр тала-би, деб билдик.

Бешинчидан, фуқаролар тинчлиги ва миллий ҳамжиҳатлигини таъминлаш орқали давлатнинг олдида турган асосий функциясини бажариш мақсадида ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларини, мудофаа ва хавфсизлик идораларини таъсис этишни муҳим восита деб билдик. Бунда миллий ҳамжиҳатликни, бағрикенгликни, ҳалқимизнинг осойишталигини сақлаш бош мезонимиз бўлиб қолади.

Олтинчидан, миллий хусусиятларимиз – қадриятларимиздан көлиб чиқиб, ҳозирги ва келажак авлодлар олдидағи юксак масъулиятымизни англаб, аждодларимиз қолдирған бой меросни үрганиш, маънавиятимиз ва қадриятларимизни янада юксалтириш асосида бугунги ва келажак авлодларимиз дунё ҳамжамиятида ўзининг муносиб үрнига эга бўлиши учун жон куйдирдик.

Еттингчидан, халқаро ҳуқуқнинг умумътироф этилган қоидалари устунлигини тан олган ҳолда, миллий манфаатларимизни кўзлаб, халқаро ҳамжамият билан ўзаро тенглик асосида сиёсий, иқтисодий, маънавий ва маданий ҳамкорлик қилиш, халқаро муносабатларда тўла ҳуқуқли аъзо сифатида ҳар томонлама шериклик қилиш, миллий ҳуқуқ тизимимизни халқаро ҳуқуқ талаблари даражасида шакллантиришни мажбурият, деб қабул қилдик¹.

Шу ўринда «Ижтимоий фикр» жамоатчилик фикрини үрганиш маркази томонидан 2010 йилда ўтказилган сўровга эътибор қаратмоқчимиз. Респондентларга «Сизнингча, мамлакатимиз фуқароларининг инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига бўлган муносабати қандай ўзгарди: уларни ҳурмат қилиш ошдими ёки камайдими?» деган савол билан мурожаат этилганда, уларнинг 74,6 фоизи «инсон ҳуқуқларига ҳурмат ошди», дея фикр билдирган. Демак, Ўзбекистонда инсон ҳуқуқларига бўлган ҳурмат барқарор ошиб бормоқда. Тўгри, олдимизда ҳали амалга оширилиши зарур бўлган ишларимиз кўп, лекин, энг муҳими, давлат, жамият ва шахс ҳаёти қонун негизида ҳал этилаётir. Мустақиллик туфайли эришилган мазкур ҳуқуқлар ҳар бир киши, оила, аҳоли ва бутун халқимизнинг кайфиятини белгилаб берадиган ҳаётий муҳим эҳтиёжларни қондиришга йўналтирилгани билан аҳамиятлидир.

¹ Ўзбекистон Республикаси Конституциясига шарҳ. –Т.: «Ўзбекистон», 2012, 14-б.

СИНОВ ВА ҚИЙИНЧИЛИКЛАРНИ МАГОНАТ БИЛАН ЕНГИБ

Дарҳақиқат, мустақиллик боис эришилган ютуқлар, ўтган давр мобайнида мамлакатимиз қиёфаси янгиланиб, ўзгариб бораётгани ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган демократик давлат ва фуқаролик жамияти барпо этиш йўлида барча соҳаларда амалга оширилган испоҳотлар жадал суръатлар билан ривожланаётганини сифат жиҳатдан баҳолаш ва таҳлил этишга ундумоқда. Собиқ тузум даврида халқимиз қандай оғир синовларни бошидан ўтказганини эсдан чиқарганий йўқ. Президентимиз ўз асарларида ўша машъум даврнинг оғир ва аянчли ижтимоий-сиёсий манзарасига, жумладан, шундай баҳо берган:

«Шу нарса шак-шубҳасиз ва очиқ-ойдиндирки, республика барча асосий иқтисодий ва ижтимоий кўрсаткичлар бўйича иттифоқдаги ўртача даражадан ҳам анча орқада бўлиб, мамлакатда охирги ўринлардан бирида турибди. Биз бу рақамларни илгари ҳам неча марталаб айтганимиз, аммо бугун уларни яна бир бор идрок этмоқ керак. Ўзбекистон киши бошига ялпи ижтимоий маҳсулот ишлаб чиқариш бўйича мамлакатда 12-ўринда турибди, аҳоли жон бошига миллий даромад ишлаб чиқариш бўйича кўрсаткич эса иттифоқдаги ўртача даражадан икки ҳисса паст.

Ўзбекистон аҳолиси ўрта ҳисобда гўшт маҳсулотларини, сут ва сут маҳсулотларини, тухумни, умуман мамлакат аҳолисига нисбатан икки баробар кам истеъмол қилмоқда. Ойига ўрта ҳисобда 5 сўмдан камроқ ялпи даромад оладиган аҳолининг улуши мамлакатда 12 фоиздан сал кўпроқ бўлса, бизнинг республикамиизда 45 фоизга боради. Бир миллионга яқин киши ижтимоий ишлаб чиқаришда ўзининг қўлидан келадиган ишни топа олмаяпти.

Ижтимоий инфраструктура тармоқлари: соғлиқни сақлаш, халқ таълими, мактабгача болалар муассасалари жуда оғир аҳволга тушиб қолган. Мактаб ва касалхоналарнинг 60 фоизи нобоп биноларда жойлаштирилганини айтишнинг ўзи кифоя. Жуда ўткир иқтисодий ва ижтимоий

муаммолар рўйхатини яна давом эттириш мумкин. Буни аввало шундан кўрса бўладики, инсоннинг ҳар томонлама уйғун камол топиши, унинг шахс сифатида маънавий ривожланиши у ёқда турсин, кўпинча яшаш учун керак бўлган энг оддий нарсалар ҳам етишмаяпти.

Бундай аҳвол вужудга келганинг боиси нимада?

Шу қадар катта бойликларга, ишлаб чиқариш ва фан-техника имкониятларига, қулай табиий-иклим шароитларига эга бўлган республикамиз асосий иқтисодий ва ижтимоий кўрсаткичлар бўйича мамлакатда охирги ўринлардан бирига – ҳақли равишда танг ҳолати, деб аталган аҳволга тушиб қолганинг сабаби нимада?

Республиканинг тақдири, унинг келажаги учун қайгураётган, ёш авлод тақдири учун куюнаётган соғлом фикрли ҳар бир киши ҳозир ўзига ўзи шу саволни бермоқда.

Назаримда, бунинг жавоби шундай бўлмоғи керак: 30-йилларнинг бошларида иқтисодиётга раҳбарлик қилишнинг маъмуриятчилик, буйруқбозлик усуллари ғалаба қозониб, Ўзбекистонни, унинг ишлаб чиқарувчи кучларини ривожлантиришга яроқсиз ёндашувлар тобора қарор топиб борди. Хўш, бу иллатлар нималарда намоён бўлди? Аввало шундаки, бизнинг республикамиз асосан хом ашё базаси, саноат министрликлари ва идораларининг мўмай хом ашё манбаи деб ҳисобланар эди.

Ўлканинг маҳаллий, ижтимоий-иктисодий хусусиятларига баъзан етарлича, баъзан мутлақо баҳо берилимади, баъзан эса бу хусусиятлар писанд ҳам қилинмади. Иқтисодий ва ижтимоий соҳани комплекс, жадал ривожлантиришнинг, умумиттифоқ меҳнат тақсимотида Ўзбекистон ССРнинг мавқеи ва ўрнини ўзгартиришнинг муқобил йўллари эътиборга олинмади¹.

Албатта, бир неча ўн йиллар давомида ҳал этилмаган, ҳалқнинг сабр косасини тўлдирган бундай долзарб муаммолар охир-оқибатда ижтимоий ларзага олиб келиши муқаррар эди. Шундай бўлди ҳам. 1989 йилнинг май ойида Фарғона вилоятида бузғунчи кучлар томонидан ташкил этилган оммавий тартибсизликлар июнь ойининг охирига келиб ниҳоятда авж олиб кетди.

Ислом Каримов ишга киришган куннинг эртасигаёқ, яъни 24 июнь куни Ўзбекистон ССР Министрлар Советида катта мажлис ўтказди ва

¹ Ўзбекистон Компартиясининг 1990 йил 4 июнда бўлиб ўтган XXII съездидага сўзланган нутқдан.

унда нутқ сўзлади. Бу нутқ моҳият-эътиборига кўра Ислом Каримовнинг Ўзбекистон раҳбари сифатидаги биринчи нутқи экани билан ҳам алоҳида тарихий аҳамиятга эгадир. Ушбу чиқишида Ислом Каримовнинг сиёсий етакчига хос барча фазилатлари яққол намоён бўлади.

Ўзининг кескин танқидий ва амалий руҳи билан ажralиб турадиган мазкур нутқда республика раҳбари Ўзбекистонда вужудга келган ўта мураккаб ижтимоий-иқтисодий вазият ва унинг сабабларини чукур таҳлил қилиб, аччиқ ва ҳаққоний бир хulosага келади. «Биз бундан буён эскича яшолмаймиз ва бундай яшашга замоннинг ўзи йўл қўймайди», деб янги лавозимга қандай улуғ мақсад ва масъулият билан киришаётгани, ўз фаолиятида испоҳотчилик, эл-юртнинг дарду ташвишлари энг олий мезон бўлиб қолишини очиқ баён қиласди. «Сен – менга тегма, мен – сенга тегмайман» қабилида ишлашга ўрганиб қолган аксарият расмий шахслар учун бундай ўткир сўзлар бамисоли булатли осмонда чақмоқ чақнагандек таъсир этади. Янги раҳбарнинг мавжуд аҳволни ижобий томонга ўзгартириш, республикани чукур инқироз ҳолатидан олиб чиқиш борасидаги азму қарори, шижоати нақадар жиддий ва қатъий экани яна бир бор намоён бўлди.

Халқ тинчлиги ва фаровонлиги учун ҳар бир кун ғанимат. 25 июнь куни Ислом Каримов жанжал-тўполонлар алангаси ичida қолиб кетган Фарғонага йўл олди. У ловиллаб ёнаётган уйлар, таҳлика ва саросимага тушган шаҳару қишлоқлар, қаҳр-ғазабга тўлган одамларнинг ичига дадил кириб боради. Улар билан чин дилдан, ҳеч нарсани яширмасдан очиқ гаплашади. Бу инсонларнинг шу вақтга қадар ҳеч ким эшитмаган оҳу нолаларини тинглаб, ўзининг юрақдан чиқсан самимий ва ҳаққоний сўзлари билан бамисоли уларнинг қалбидаги жароҳатларга малҳам қўйгандек бўлади, кўнгилларда сўнган умид учқунларини уйғотади. Тартиб-интизомни тиклаш, қон тўқилишининг олдини олиш бўйича бутун масъулиятни ўз зиммасига олиб, аниқ чора-тадбирлар кўради.

Албатта, Ислом Каримов республика раҳбари сифатида Фарғона воқеаларининг сабаб ва оқибатлари ҳақидаги маълумотлар билан ўз кабинетида ўтириб ҳам танишиши, керакли қарорлар қабул қилиши мумкин эди. Аммо ўша пайтдаги аксарият партия арбобларига хос бўлган бундай хонанишинлик, яъни кабинетдан чиқмай иш юритиш услуби Ислом Каримов учун мутлақо бегона эди. У ҳаётнинг қайноқ нафасини бевосита ҳис қилиш, яхши-ёмон кунларда халқ билан бирга

бўлиш, эл-юртнинг дарду қувончига доимо шерик бўлишни ўзининг ҳаётий маслаги, олий инсоний бурчи, деб билади.

Агар ўша йиллар тарихига назар ташлайдиган бўлсак, Фаргона воқеалари ҳақида шов-шув кўтарганлар, шундай қонли фожиа ҳисобидан соxта обрў топиш, ўзининг ғаразли манфаатларига эришишга, халқимизни бадном қилишга уринган кимсалар кўп бўлган. Ислом Каримов бу борада куйиб-ёниб, асл ҳақиқатни катта дард ва жасорат билан баён қилиб, фожиа оқибатларини бартараф этишнинг амалий ечимларини ишлаб чиқади ва изчил амалга оширади.

Жумладан, республика раҳбари Тошкентда ва Москвада бўлиб ўтган катта анжуманларда, шунингдек, матбуотдаги чиқишларида бу масалада қатъий позицияда туриб, куйидаги фикрларни алоҳида таъкидлайди: «Ўзбек халқининг виждони пок. Фаргона воқеалари ўзбек халқининг иродаси билан содир бўлмади. Бу воқеаларга тутуруқсиз ва ғаразли мақсадларни кўзлаб, ким қандай бўёқ бермасин, тарих, албатта, ўзининг адолатли ҳукмини чиқаради.

Байнамилалчиллик, меҳмондўстлик, яхшилик, қалб саховати ҳамиша ўзбек халқига хос фазилат бўлиб келди. Халқимиз ҳеч қачон бошқа халқларга нисбатан душманлик кайфиятида бўлмаган. Бу қадимий ва ҳозирги тарихимиздан олинган кўлгина мисоллар билан исбот қилинганди¹.

Бундай ҳақоний ва ҳароратли сўзлар эл-юртимизнинг дардига дармон бўлди, унинг тухмат ва маломатлардан эгилган руҳини кўтарди. Ана шундай тарихий мисоллар асосида айтиш мумкинки, Ислом Каримовнинг барча муаммолар ҳақида – улар қанчалик оғир ва нохуш бўлмасин – очиқ гапириши, ҳамиша ҳақиқатнинг кўзига тик қарashi унга нисбатан халқимизнинг эътирофи ва эҳтиромини уйғотди.

Ўзидан илгари республика раҳбари бўлиб ишлаган, сиёсий калтабинлиги ва журъатсизлиги билан эл-юрт ўртасида обрўсини йўқотган И. Усмонхўжаев ва Р. Нишонов каби ўтмишдошларидан фарқли равишда, Ислом Каримов Ўзбекистон етакчиси сифатида узоқ вақтлар давомида ечилмай, газак олган камчиллик ва нуқсонлар, ўткир ижтимоий муаммоларнинг илдизини очиб ташлайди, мавжуд аянчли аҳволни ту-

¹ Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг 1989 йил 19 августдаги XVI пленумида сўзланган нутқдан.

затиш бўйича собиқ «марказ» раҳбарияти олдига қатъий талабларни принципиал тарзда қайта-қайта қўйищдан чўчимайди.

Мавжуд сиёсий бекарорлик, бошбошдоқлик ва бедодлик шароитида, нақадар оғир ва қалтис бўлмасин, ўша машъум кунларда собиқ «марказ»даги кучлар ва уларнинг ўзимиздаги малайлари юртимиз раҳбарига ҳар қадамда миллатчилик ёрлигини ёпишириш, унинг шахсига нисбатан турли туҳмат ва маломатлар ёғдиришга қанчалик уринмасин, қандай оғир сиёсий ва маънавий руҳий босим таъсири остида иш олиб боришга тўғри келмасин, Ислом Каримов Ватанимизнинг том маънода мустақилликни қўлга киритишига эришишдек олий мақсад йўлидан ҳеч қачон қайтмаганини «Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида» асаридан ўрин олган ҳужжатлар яна бир бор исботлаб, тасдиқлаб берди.

Таъкидлаш жоизки, ушбу чиқишлиар халқимиз, жамиятимиз босиб ўтган тарихий тараққиёт йўлини акс эттириши билангина эмас, аввало, бу йўлдаги оғир қийинчиллик ва синовларни, ғов-тўсиқларни бартараф этишга қаратилгани, мустақилликка эришиш жараёнлари биз учун нақадар машаққатли, ўта драматик ва ҳаяжонли воқеаларга бой бўлганини ёрқин акс эттириши билан ҳам алоҳида эътиборлидир.

Яна бир ўта муҳим жиҳат шундаки, мамлакатимизда ҳукуқий демократик давлат, фуқаролик жамияти барпо этиш йўлида асосий устувор йўналишга айланган масалалар – тинчлик ва барқарорликни сақлаш, миллатларро ҳамжиҳатликни асраш, аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш, иқтисодиётни тубдан ислоҳ этиш, миллий армияни шакллантириш ва мустаҳкамлаш, суд-ҳукуқ тизимини янги асосда барпо этиш, инсон манфаати, ҳукуқларини таъминлаш, ижтимоий-сиёсий ҳаётни эркинлаштириш, аҳоли саломатлиги, илм-фан, таълим-тарбия, маданият ва спорт жабҳаларига эътибор қаратиш, жаҳон ҳам жамиятидан муносиб ўрин эгаллаш каби кўпдан-кўп долзарб вазифалар мустақиллигимизнинг пойдевори қўйилаётган ўша даврда Юртбошимизнинг чиқишлиарида ҳар томонлама ўз ифодасини топа бошлаган эди.

Бир сўз билан айтганда, бугунги кунда тараққиётнинг «ўзбек модели» деб ном олган ривожланиш йўлимизнинг асосий тамойиллари, умуммиллий шиорга айланиб кетган «Ўзбекистон – келажаги буюк давлат», «Мустақиллик – бу аввало ҳукуқдир», «Янги уй қурмасдан туриб, эскисини бузманг», «Ўзбек халқи ҳеч қачон ҳеч кимга қарам бўлмай-

ди», «Биздан озод ва обод Ватан қолсин» каби машҳур пурмаъно иборалар сокин кабинетларда эмас, аксинча, ана шундай шиддатли курашлар, тинимсиз баҳс ва мунозаралар, ачиқ ҳаётий тажрибаларда тугилганини англаш келажак учун ниҳоятда муҳим аҳамиятга эгадир.

Мустақиллик арафасида республика сиёсий ҳаётида бўлиб ўтган воқеалар нақадар қалтис бўлмасин, Ислом Каримовнинг муаммоли вазиятта реал баҳо бериш, ностандарт қарорлар қабул қилиш борасидағи қобилияти, халқимизнинг азму шикоати, қатъий иродаси, бағрикенглиги, бунёдкорлик кучига бўлган чексиз ишончи унинг ҳар бир нутқ ва маъруzasида аниқ-равшан сезилиб туради. Улар билан танишар эканмиз, бир пайтнинг ўзида чукур таҳлилий қобилиятга эга бўлган мана шундай шахсларгина тарих тақозо этганда бутун масъулият ва жавобгарликнинг залворли юкини ўз зиммасига олишга қодир бўлиши, ҳар томонлама теран ўйлаб, узоқни кўзлаб иш кўрган ҳолда, давлат ва жамият тараққиётida ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган стратегик қарорлар қабул қила олганига амин бўламиз.

Бунинг тасдиғини ўша таҳликали Йилларда рўй берган Фаргона, Гулистон, Бўка, Ўш, Наманган воқеаларига, тарихда «ГКЧП» деб ном олган, собиқ ССР давлатининг сўнгги кунларида бир гуруҳ империя-параст кучлар томонидан амалга оширилган сиёсий фитнага нисбатан Ислом Каримовнинг қатъий позицияси ифодаси бўлган чиқишлиларда кўриш мумкин. Хусусан, 1991 йилнинг 18 августидаги ўзини Давлат фавқулодда ҳолат қўмитаси – ГКЧП деб атаган бир гуруҳ сиёсий авантюристлар давлат тўнтишининг асосий мақсади – собиқ тоталитар совет тузумини қандай қилиб бўлса-да, асло ўзгартирмасдан сақлаб қолишдан иборат эди.

Айни ўша пайтда, яъни 1991 йилнинг 17–19 август кунлари Ўзбекистон ССР Президенти Ислом Каримов Ҳиндишонга расмий ташриф билан борган эди. Айтиш керакки, бу ташриф Ўзбекистон Президентининг хорижга қилган биринчи мустақил – тарихий ташрифи эди.

Фавқулодда ҳолат давлат қўмитасининг мурожаати Юртбошимиз Ҳиндишонда бўлган бир пайтда – 19 август куни эълон қилинди. Афсуски, Ўзбекистон раҳбарининг сафарда эканидан фойдаланиб, ГКЧПнинг ноқонуний қарорларини қўллаб-қувватлайдиган раҳбарлар юртимизда ҳам топилди. Тарих буни яхши эслайди. 1991 йил 19 август куни Ўзбекистон ССР вице-президенти Ш. Мирсаидов ва Ўзбекистон

Компартияси Марказий қўмитасининг иккинчи котиби А. Ефимовнинг имзоси билан Ўзбекистон ССРнинг барча вилоятлари ва Қорақалпоғистон ССРга, Ўзбекистон ССР ҳудудида СССРда Фавқулодда ҳолат давлат қўмитаси фаолиятини қўллаб-қувватлаш тўғрисида кўрсатма юборилади.

Президент Ислом Каримов ГКЧП эълон қилинганини Аграда эшитиб, 19 август куни зудлик билан Тошкентга қайтади. Тошкент аэропортида Юртбошимизни расмий кишилардан ташқари, Туркистон ҳарбий округи бош қўмандони ҳамда Марказдан келган З нафар генерал кутиб олади. Бу ўша пайтдаги мавжуд расмий протокол қоидаларига мутлақо зид бўлиб, тагдор сиёсий маънога эга эди.

Ислом Каримов аэропортдан тўғри ҳукумат биносига келиб, кечқурун ҳукумат аъзолари билан учрашди ҳамда Ўзбекистон ССР ҳудудида ГКЧПнинг қонунга зид қарорларини бекор қилиш ҳақида кўрсатма берди.

1991 йил 20 август куни Ўзбекистон ССР Олий Кенгashi раёсати, Вазирлар Маҳкамаси, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри раҳбарлари иштирокида қўшма мажлис ўтказилди. Мажлисда сўзга чиқкан Президент Ислом Каримов СССРда юзага келган вазиятга, Фавқулодда ҳолат Давлат қўмитаси ва унинг раҳбарлари қабул қилган қарорларга Ўзбекистон раҳбариютининг муносабатини аниқ-равshan баён этди.

Ўша куни ёт Ўзбекистон ССР Президентининг республика аҳолисига мурожаати эълон қилинди. Унда, жумладан, шундай сўзлар алоҳида таъкидланган: «Ҳар биримиз оғир ва вазмин бўлишимиз керак. Бoshимизга тушган бу синовлар, ноаниқ давр ва шароитдан авваламбор ақл ва идрокимизни бир жойга йиғиштириб, инсоф ва вижданни йўқотмасдан, саросимага тушмасдан чиқишимиз керак. Ўзбекистон жумхурияти, унинг раҳбариюти қайта куриш даврида ҳам ҳеч қачон бирорнинг гапига кириб иш тутган эмас.

Марказдан, бошқа баъзи бир жумхуриятлардан қандай қарорлар чиқмасин, ваъдалар берилмасин, ҳар қандай чақириқлар, даъватлар, йўл-йўриқ кўрсатишга ҳаракатлар бўлмасин, биз ўзимиз танлаган йўлимидан ва белгилаб олган мақсадимиздан қайтганимиз йўқ».

Биз ўз олдимишга қўйган узоқ муддатли стратегик мақсадлар, яъни замонавий ривожланган демократик давлатлар қаторига кириш, иқти-содиётимизнинг барқарор ўсишини таъминлаш, ҳаёт сифатини яхши-

лаш ва жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрин эгаллаш борасидаги саъй-ҳаракатларимизга бугунги кун нуқтаи назаридан холисона баҳо беришимиз табиийдир. Маълумки, Ўзбекистон 1991 йили ўз мустақиллиги учун кураш даврида умрини ўтаб бўлган мустабид, маъмурий-буйруқ-бозлик, режали-тақсимот тизимидан воз кечиб, машхур беш тамойилга асосланган «ўзбек модели» деб ном олган ўз тараққиёт йўлини танлаб олди.

Юртбошимиз томонидан ишлаб чиқилган ва бугунги кунда ҳаётга татбиқ этилаётган ушбу моделнинг маъно-мазмуни – давлат қурилиши ва конституциявий тизимни тубдан ўзгартириш ва янгилаш, иқтисодиётни мафкурадан холи этиш, унинг сиёсатдан устунлигини таъминлаш, давлатнинг бош ислоҳотчи вазифасини бажариши, яъни ислоҳотлар ташаббускори бўлиши ва уларни мувофиқлаштириб бориши, қонун устуворлигини таъминлаш, кучли ижтимоий сиёсат юритиш, ислоҳотларни босқичма-босқич ва изчил олиб бориш тамойилларига асосланадиган сиёсий, иқтисодий ва ҳуқуқий ислоҳотларни амалга оширишдан иборатдир. Бунда ислоҳотларни инқилобий усулда, яъни «шок терапияси» йўли билан амалга оширишдан онгли равища воз кечиб, тадрижий тараққиёт йўлини танлаганимиз туфайли ҳалқимизни қандай оғир оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган ижтимоий тўфонлардан асраб қолишга муваффақ бўлганимизни бугун ҳаётнинг ўзи кўрсатмоқда.

Изчил юқори ўсиш суръатлари, юртимида барпо этилган банк-мolia тизимининг барқарор ва ишончли фаолият юритиши, иқтисодиётда амалга оширилаётган янгиланиш ва ўзгаришлар, умуман, мамлакатимизни модернизация қилиш йўлидаги дадил қадамларимиз дунё жамоатчилиги, шунингдек, Ҳалқаро валюта жамғармаси, Жаҳон банки, Осиё тараққиёт банки сингари нуфузли ҳалқаро молия ташкилотлари томонидан эътироф этилмоқда.

Дарҳақиқат, йигирма йилдан ортиқ давр мобайнода мустақил тараққиётимиз мобайнода Ўзбекистонда ялпи ички маҳсулотнинг ўсиши 3,5 баробарни, аҳоли жон бошига ҳисоблаганда 2,5 баробарни, аҳолининг реал даромадлари эса 3,8 баробарни ташкил этгани эътиборга сазовордир. Айниқса, ижтимоий-гуманитар соҳада эришилган марралар – аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш учун йўналтирилган давлат харажатларининг 5 баробар кўпайгани, турмуш даражасининг сезиларли равища яхшилангани диққатга сазовор. 2008 – 2012 йилларда дунё-

нинг аксарият мамлакатларида иқтисодий ўсиш суръатлари ишлаб чиқариш пасайган бир вақтда Ўзбекистонда ялпи ички маҳсулотнинг ўсиш суръати 2008 йилда 9%ни, 2009 йилда 8,1%ни ташкил этган бўлса, 2012 йилда эса бу кўрсаткич 8,2%га ўсгани кўпгина халқаро тузилмалар, эксперт ва мутахассисларда катта қизиқиш ва ҳавас уйғотмоқда.

Маълумки, собиқ тузум даврида республикамизнинг иқтисодиёти бир томонлама ривожланган, фақат ҳом ашё етиширишга йўналтирилган бўлиб, машъум салбий оқибатларга олиб келган пахта яккаҳо-кимлиги авжига чиққан эди. Ўзбекистон ўзининг қолоқ ишлаб чиқариш ва социал инфратузилмаси билан собиқ иттифоқда жон бошига истеъмол даражаси бўйича энг паст ўринда турарди. Мустақил ривожланиш йилларида – тарихан қисқа бир даврда юртимиз янги ва улкан марраларни кўлга киритди. Бунинг натижасида мамлакатимизнинг жаҳон ҳамжамиятидаги ўрни ва нуфузи юксалиб бормоқда.

Жаҳон миқёсида глобаллашув ва рақобат кучайиб бораётган бу-гунги замонда биз дунёда юз берадётган туб ўзгаришлар жараёнида эгаллаб турган ўрнимизни холисона ва танқидий баҳолашимиз, тобора ошиб бораётган ҳаёт талабларига жавоб беришимиз, кечадётган давр билан ҳамқадам бўлишимиз шарт. Албатта, ҳаёт ҳеч қачон бир жойда тўхтаб турмайди. Шу боис, рўй бериши мумкин бўлган турли фалокатлар, жаҳон иқтисодиётининг юксалиши ёки инқизозини олдиндан кўриш имконини берадиган, ҳар томонлама чуқур ва пухта ўйланган, аниқ мақсад ва устувор йўналишларни ўз ичига олган тараққиёт дастури ва уни амалга ошириш стратегиясига эга бўлган мамлакат ва халқ, пировард натижада, муваффақиятга эришади.

Шу маънода, 1992 йил 8 декабрида қабул қилинган, мамлакатимизнинг демократик тараққиётини таъминлаш ва фуқаролик жамиятини шакллантиришнинг асосий принципларини белгилаб берган Конституциямизнинг қоида ва нормаларига таяниш алоҳида аҳамият касб этади. Бу борадаги ишларимиз кейинги йиллар давомида янада фаоллашиб, кўлами ва миқёси тобора кенгайиб бормоқда. Натижада, бугун биз ўз олдимиизга кўйган асосий мақсадимизга эришдик, деб айтиш учун барча асосларимиз бор.

Бунинг тасдигини мамлакатимизни ислоҳ этиш ва демократлаштириш жараёни ҳеч қачон ортга қайтмайдиган, қатъий ва изчил тус олгани, одамларимиз ўзгариб, уларнинг сиёсий ва фуқаролик фаоллиги

ошаётгани, онгу тафаккури юксалиб, ён-атрофда бўлаётган барча воқеа-ҳодисаларга дахлдорлик туйгуси, эртанги кунга ишончи ортиб бораётгани мисолида кўриш, англаш қийин эмас. Юртдошларимизнинг ҳаётидаги ана шундай ўзгариш ва янгиланишлар, ўз моҳиятига кўра, ҳозирда мамлакатимизнинг тараққиёт ва фаровонлик йўлидан дадил ривожланиб боришини таъминлаётган ҳал қилувчи кучга айланмоқда. Зоро, мустақиллик йилларида босиб ўтган йўлимиз мамлакатимизни босқичма-босқич ривожлантириш бўйича танлаган моделимизнинг нақадар тўғри эканини бугунги кунда нафақат бутун халқимиз, айни чоғда жаҳон жамоатчилиги эътироф этмоқда. Шу билан бирга ушбу стратегик йўлдан бундан буён ҳам оғишмай қатъият билан боришимизни давр тақозо этмоқда.

ОБОДЛИК КҮНГИЛДАН БОШЛАНАДИ

Мустақил, суверен Ўзбекистон давлатининг ўтган қисқа 22 йилликда, аввало, эл-юртимизнинг хоҳиш-иродаси, мاشаққатли ва бунёдкорона саъй-ҳаркатлари эвазига жаҳон ҳаритасида янги – ўз кучи ва салоҳиятига таянган ҳолда, бугун тараққиёт йўлидан барқарор суръатлар билан ривожланиб бораётгани, ҳеч шубҳасиз, халқимизнинг тарихий ғалабасидир. Мамлакатимизда демократик давлат, фуқаролик жамиятини барпо этиш, иқтисодиётимизни бозор муносабатларига ўtkазиш ва ривожланган давлатлар қаторидан муносиб жой олиш йўлида эришган мэрраларимиз жаҳон аҳлини ҳақли равиша ҳайратда қолдирмоқда. Эътиборли томони, ушбу ривожланиш жараёни дабдурустдан эмас, балки тизимли равиша Юртбошимиз чиқишиларида олдимиизга қўйилаётган стратегик мақсад ва вазифаларнинг амалга оширилиши натижасида намоён бўлмоқда. Президент Ислом Каримов Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2010 йил 12 ноябрдаги кўшма мажлисидаги «Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чукурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси»да демократик бозор ислоҳотлари ва иқтисодиётни либераллаштиришни янада чукурлаштириш бўйича галдаги вазифаларга тўхталиб ўтди.

Зоро, Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган туб ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ислоҳотлар кучли демократик ҳукуқий давлат ва фуқаролик жамиятини қуришга қаратилган. Шу сабабли ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига ўтишнинг «ўзбек модели»ни босқичма-босқич амалга ошириш ҳукуқий давлат ва фуқаролик жамиятини шакллантиришнинг мустаҳкам асоси бўлиб хизмат қилмоқда.

Мамлакатимизда барқарор ва самарали иқтисодиётни шакллантириш борасида амалга оширилаётган ислоҳотлар ҳозирги кунда ўзининг ижобий натижаларини бермоқда. Иқтисодий ислоҳотларни чукурлаштириш жараёнида ва давлат инвестициявий дастурлари ҳамда хорижий инвестицияларни жалб этиш ҳисобига иқтисодиётимизда чукур таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, аҳоли даромадлари ўсишини

Халқаро амалиёт тасдиқлашича, иқтисодиётнинг ички талабини рағбатлантириш ялпи ички талабнинг ошишига, бу, ўз навбатида, иқтисодиётнинг импорт ўрнини босадиган маҳсулотларни кўпайтириш имкониятларини яратади. Ички талабни рағбатлантириш ишлаб чиқаришнинг ички интеграцион ривожига шарт-шароит яратиб, ЯИМнинг ўсишига олиб келади. Бу факт, айниқса, жаҳон молиявий-иктисодий инқизори шароитида жуда муҳим ўрин тутади. Бинобарин, бу вақтда экспортнинг хом ашёга йўналтирилиши ҳамда жаҳон бозорининг турли даражадаги хавф-хатарлари ва инжиқликларига ҳаддан зиёд боғлиқлиги валюта тушумларининг пасайишига, молиявий барқарорликнинг ёмонлашуви ва алоҳида мамлакатлар иқтисодиётининг нобарқарорлашувига сабаб бўладиган жиддий омилга айланади. Шундай шароитда мамлакатимизда жаҳон молиявий-иктисодий инқизорзининг салбий оқибатларини бартараф этиш бўйича қабул қилинган «Инқизорзга қарши чора-тадбирлар дастури» ижтимоий-иктисодий ривожлантиришнинг энгустувор йўналиши бўлиб қолди.

Ҳозирги кунда Ўзбекистоннинг халқаро иқтисодий майдондаги нуфузи ва мавқеи мунтазам ошиб бормоқда. Мамлакатимизда турли мулкчилик шаклларини ривожлантириш ва инвестицион мухитни тартибга солувчи механизмларнинг ишлаб чиқилиши хорижий инвесторлар учун куляй инвестицион мухит яратилишига олиб келди. Бунда мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов томонидан ижтимоий-иктисодий ривожланиш стратегиясининг пухта ишлаб чиқилгани, иқтисодий ислоҳотларнинг мақсади ва вазифалари, уларни амалга ошириш йўлларининг аниқ ҳамда тўғри кўрсатиб берилгани ютуқ ва марраларнинг салмоқли бўлишига имкон яратди. Иқтисодиётнинг ёқилғи-энергетика,

машинасозлик, металлургия, кимё саноати, қишлоқ хўжалиги ва бошқа стратегик тармоқлари ривожланиши учун давлат томонидан фаол қўллаб-куватлаш сиёсатининг олиб борилиши натижасида мамлакатимизда энергетика ва дон мустақиллиги каби муҳим вазифалар ҳал қилинди. Машинасозликнинг жадал суръатлар билан ривожланиши маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмининг янги товар номенклатураси (автомобиллар, радиоэлектроника, электротехника маҳсулотлари ва бошқалар) бўйича ўсишига шароит яратди.

Мамлакатимиз тараққиётининг ҳозирги босқичида иқтисодиётни эркинлаштириш, бозор испоҳотларини чуқурлаштириш асосида мулкдорлар синфини шакллантириш, аҳолининг умумий банддигини ошириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни янада ривожлантириш олдимиизда турган энг долзарб муаммолардан биридир. Президент Ислом Каримов таъкидлаганидек: «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик биз учун ўткир бўлиб турган аҳоли банддиги ва унинг даромадларини ошириш муаммоларини ҳал этишда ўзига хос локомотив, мамлакатимизда энг йирик меҳнат бозори, мулкдорларнинг ўрта синфини шакллантиришнинг асосий омили, миллионлаб одамлар учун даромад ва фаровонлик манбай ҳисобланади»¹.

Шу сабабли кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни қўллаб-куватлашни рағбатлантириш мамлакатимизни ижтимоий-иктисодий ривожлантиришнинг асосий устувор йўналишларидан бири деб белгиланган. Яқин истиқболда кичик бизнес мамлакатимизда иқтисодиётни узлуксиз ривожлантиришнинг энг муҳим омили, тараққиёт йўлидан олға етаклайдиган ижтимоий ҳаракатлантирувчи куч бўлиб қолади. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш, қўллаб-куватлашдаги давлатнинг оқилона иқтисодий сиёсати туфайли мамлакатимизда қулай макроиктисодий муҳит яратилди. Жумладан, хусусий мулк ва тадбиркорлик ҳуқуқини ҳимоя қилиш борасидаги қонунчилик мустаҳкамланди. Бунда бизнесни рўйхатга олиш, айрим фаолият турлари бўйича лицензия ва рухсатномаларни бериш жараёнлари соддалаштирилди, давлатнинг бизнес фаолиятига аралашуви

¹ «Инсон манфаатлари устунлигини таъминлаш – барча испоҳот ва ўзгаришларимизнинг бош мақсадидир» Ўзбекистон Республикаси Президенти И. Каримовнинг 2007 йилда республикани ижтимоий-иктисодий ривожлантириш якунлари, иқтисодий испоҳотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишинланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маъруzasи // Туркистон. 2008, 9 февраль, №11.

чекланди, тадбиркорлик субъектлари топширадиган ҳисоботларнинг барча шакллари ва муддатлари кескин қисқартирилди, солиқ ставкалари унификация қилинди, талаб юқори бўлган моддий-техник ресурслардан кенг фойдаланишга имкон берадиган барқарор бозор механизми шаклланди.

Ҳозирги куннинг энг муҳим вазифаси – мамлакатимизда ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида юз бераётган ислоҳотларни янги погонага кўтаришдан иборат. Ижтимоий-иқтисодий соҳада демократик бозор ислоҳотлари ва иқтисодиётни либераллаштиришни янада чуқурлаштириш яқин истиқболга мўлжалланган бир қатор муҳим вазифаларни ўз ичига олади, уларни аҳоли истеъмол талабини ошириш, ижтимоий соҳа ва хизматлар секторини ривожланишиш, инфратузилмавий, транспорт ва коммуникацион объектларни ишга солиш бўйича лойиҳаларни жадал амалга ошириш, иш ҳақини мунтазам ошириб бориш ҳисобига бажарилиши белгилаб кўйилган.

Президентимиз Ислом Каримов таъкидлаганидек, «айни пайтда биз ўз вақтида танлаб олган иқтисодий тараққиёт моделининг нақадар тўғри эканини ва амалда ўзини тўла оқлаганини ҳаётнинг ўзи яна ва яна тасдиқлаб бермоқда»¹. Жаҳонда умумеътироф этилган ривожланишнинг «ўзбек модели» ҳамда қабул қилинган «Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожланишиш концепцияси»нинг устувор йўналишларини изчил амалга ошириш натижасида, жаҳон иқтисодиётида юз бераётган инқизорзли ҳолатларга қарамай, 2012 йилда мамлакат иқтисодиётини ўстиришнинг юқори суръатлари барқарорлиги ва макроиқтисодий мувозанат таъминланди. Шу билан бирга, Президент Ислом Каримов таъкидлаганидек, кейинги йилларда ижтимоий соҳани янада ривожланишиш, мамлакатимиз аҳолисининг даромадлари ва турмуш даражасини муттасил ошириб бориш доимий эътибор марказида бўлди.

Истиқоллининг дастлабки йиллариданоқ мамлакатимизда оила манфаатларини ҳимоялаш, уни иқтисодий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш ҳуқуқий, маънавий-ахлоқий асосларини умуминсоний ва миллий қадриятлар муштараклигига янада бойитиш, чуқур билимли, касб малақаси шаклланган маънавий ва жисмоний соғлом авлодни вояга етка-

¹ Ислом Каримов. Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қиласди. –Т.: «Ўзбекистон», 2011, 4-б.

зиш борасида кенг қамровли ишлар бошлаб юборилди. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг алоҳида бобида оиласининг ижтимоий мақоми аниқ белгиланди. Оила, Фуқаролик, Уй-жой кодекслари ва бошқа қонун хужжатларида оиласавий муносабатларнинг азалий қадриятлари ўз ифодасини топди.

Жамиятимизнинг асосий бўғини бўлган оила институтини янада мустаҳкамлаш ва ривожлантириш, бугунги кунда ёш оиласаларни моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-кувватлаш бўйича амалга оширилаётган ишларни янги босқичга кўтариш, бу борада маҳалланинг роли ва аҳамиятини кучайтириш, хотин-қизлар, опа-сингилларимиз учун янада кенг имкониятлар яратиш, жисмонан соглом, маънавий етук ва баркамол авлодни тарбиялаш каби ўз олдимиизга қўйган бошқа муҳим мақсадлар барчамизга яхши маълум. Бу ўринда гап айнан шулар ҳисобидан пировард натижада оила фаровонлигини ва шу асосда бутун ҳалқимиз фаровонлигини янада ошириш ҳақида бормоқда¹. Зоро, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини ривожлантиришнинг «ўзбек модели»да ҳам ҳар бир инсонга муносиб турмуш тарзини яратиш иқтисодиётнинг ижтимоий вазифаси даражасига кўтарилади.

Бугунги кунда оиласавий тадбиркорликка бандликни таъминлаш, аҳоли фаровонлигини юксалтиришнинг энг муҳим омилларидан бири сифатида қаралмоқда. Оиласавий бизнеснинг ўзига хослиги шундаки, у кўп асрлик оиласавий анъаналар, қадриятлар билан уйғун ривожланади. Мисол учун, Англиядаги оиласавий бизнес корхоналарининг тўртдан бир қисми қарийб тўртта авлоддан бери ўтиб келар экан. Швецияда меҳнат билан банд аҳолининг 61 фоизи оиласавий тадбиркорлик соҳасида ишлайтгани ҳам унинг нечоғли катта аҳамиятга эга эканидан дало-латдир.

Президентимиз томонидан устувор йўналишлардан бири сифатида кўтарилилган инсон омили масаласи ижтимоий фазилатлар, қадриятлар тизими ҳамдир. Ислоҳотлар даврида инсон омилига хос янгиликларга интилиш, уни ўзлаштириш, ижтимоий-сиёсий фаоллик, ижодкорлик, меъёр ва билимлар, меҳнат ва ижтимоий малакалар, стратегик

¹ «2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади». Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг 2011 йилнинг асосий якунлари ва 2012 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор йўналишларига бағишинган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси. // «Халқ сўзи» газетаси. 2012 йил 20 январь.

мўлжалларни кўзлаб яшаши ва ишлаши катта аҳамият касб этади. Инсон бор экан, у доимо эзгуликка, обод турмушга интилади.

Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, «Обод ҳаёт деган тушунча азал-азалдан халқимиznинг онгу тафаккурида авваламбор фаровонлик, тўкинчилик, мўл-кўлчилик, қут-барака, бозорларда арzonчилик маъносини ўзида мужассам этиб келади». 2013 йилда иш ҳақи, пенсия ва нафақа тўловларини 23 фоизга ошириш, 1 миллионга яқин янги иш ўринларини яратиш, кичик бизнесни ривожлантириш учун 300 миллиард сўмдан ортиқ банк кредит ресурсларини ажратиш режалаштирилди. Жумладан, иш билан таъминлаш доирасида 2012–2013 ўқув йилида 500 минг нафар касб-хунар коллежлари битирувчилари корхона ва ташкilotларда амалиёт ўташ, уч томонлама (коллеж битирувчиси, иш берувчи ва коллеж ўртасида) шартнома тузиш ва бўш иш жойларида квоталанган ўринларни ажратиш орқали иш билан таъминланиши белгиланди. Бундан ташқари, 2013–2014 ўқув йилида 530 минг нафардан ортиқ 1-синф ўқувчиларига, 7 минг нафарга яқин «Мехрибонлик» уйлари тарбияланувчиларига ва 180 минг нафардан ортиқ мактаб-интернат ўқувчиларига, жами 700 минг нафардан ортиқ ўқувчига бепул дарслик лар тарқатилади.

Маҳалла институти ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органдари фаолияти янада такомиллаштирилиб, уларнинг ҳукуқ ва ваколатларини кенгайтириш, жойларда иқтисодий ва ижтимоий ривожлантириш билан боғлиқ масалаларни ҳал этишдаги ўрни ва аҳамиятини кучайтириш, ночор ва ёш оиласаларга ижтимоий кўмак ҳамда ёрдам кўрсатиш, маҳаллалар ва яшаш жойларни ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ишлари амалга оширилиб, ташқи қиёфаси яхшиланади.

2013–2017 йилларда «Замонавий маҳалла» ягона архитектура лойиҳаси асосида:

— маҳаллалардаги аҳоли хонадонлари, кўп қаватли уйларнинг ташқи кўриниши маҳалланинг жойлашишига қараб бир хил кўринишга олиб келинади;

— маҳаллаларнинг ички кўчалари, пиёдалар йўлакчалари, йўл четидаги ариқ-зовурлар ва йўл тўсиқлари капитал таъмирланади.

Моддий-техник базасини яхшилаш мақсадида 500 та маҳалла фуқаролар йигини биноси реконструкция қилинади ва 53 та янги маҳалла гузари курилиб, улар компьютер техникаси билан таъминланади. Ху-

сусан, Тошкент шаҳри мисолида ҳар бир туманда «Маҳалла марказлари» қуриб фойдаланишга топширилиши режалаштирилмоқда. Унда маҳалла фуқаролар йигини ва барча ижтимоий соҳа ташкилотлари ҳамкорлигига оиласларнинг барқарорлигини таъминлаш, ёшлар, айниқса, аёллар жиноятчилигини олдини олиш ишлари кўзланган.

Эътиборли томони, жорий «Обод турмуш йили» давлат дастурида аҳолига майший-техника воситалари ва хўжалик жиҳозларини сотиб олиш учун тижорат банклари томонидан бериладиган истеъмол кредитлари ҳажмини 1,3 баробарга ошириш, ипотека кредитлари ҳисобидан мамлакатимиз ҳудудларида 105 та кўп қаватли уйлар қуриш режалаштирилган. Шунингдек, ҳар бир туманда аёллар учун гўзаллик салонлари ташкил этилаётгани дикқатга сазовор. 2013 йилда кам таъминланган ва эҳтиёжманд оиласларнинг 189 минг нафар қизларига спорт билан шуғулланиши учун спорт кийимлари бериш ва ҳар бир туманда 50 тадан кам таъминланган оиласларнинг тўйларини ўтказиш белгиланган.

ИСЛОҲОТ – ИНСОН МАНФААТЛАРИ УЧУН

Бугун шиддат билан тез ўзгараётган глобаллашув даврининг кескин талабларига, дунё бозорида тобора қучайиб бораётган шафқатсиз рақобат курашига бардош бера оладиган, фақат қатъиятлик билан олдинга интилаётган, ўзининг узоқни кўзлаган тараққиёт стратегиясига эга бўлган давлатгина ривожланишнинг катта йўлида ўз эзгу мақсадларига эришиши мумкин. Эндилиқда биз эски мустабид тузум, унинг асоратлари ва мафкурасидан бутунлай воз кечиб, тобелик ва қарамлик даврига барҳам бериб, кечаги ночор, ўзини ўзи боқишга кучи етмаган ўлкадан бугун ўзининг куч-кудрати ва салоҳиятига таянган, ўз сарҳадлари, халқининг тинч ва осуда ҳётини ҳимоялашга қодир бўлган, халқаро ҳамжамиятда муносиб ўрин эгаллаган, тез ва барқарор суръатлар билан ўсиб бораётган мустақил давлатлар қаторидан ўрин эгаллаганимизни яққол намоён этмоқдамиз.

Замоннинг ўзи ўртага кўяётган айни шундай ўткир талабларни иnobатга олган ҳолда, бизнинг олдимиизда турган энг устувор вазифа – бошлаган ишларимизни изчил давом эттириш, мамлакатимизни янгилаш ва модернизация қилиш, демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш, жамиятимизнинг барча жабҳаларини эркинлаштириш жараёнини янги босқичга кўтариш, ҳаётимиз сифат даражасини юксалтиришдир. Маълумки, мустақилликнинг илк йиллариданоқ тараққиётимизнинг «ўзбек модели» белгилаб олинди ва бу йўл энг тўғри ҳамда оқилона йўл экани жаҳон ҳамжамияти томонидан ҳам эътироф этилди. Мустақил тараққиётимизнинг асосий мақсади ва моҳияти эса «Ислоҳот – ислоҳот учун эмас, аввало инсон учун» деган тамойилнинг ҳаётий ифодаси сифатида бўй кўрсатди.

Айни тамойилнинг моҳиятига тўхталсак, давлатимиз раҳбари мамлакатимиз мустақиллигини қўлга киритиш арафасида ва истиқлол йилларида изчиллик билан илгари сурган ҳамда ҳаётимизга чуқур татбиқ этиб келинаётган эзгу даъватлар ва ҳаётбахш ғоялар замирида инсон омилига юксак эътибор энг олий мезон сифатида қаратилган. Зеро,

буғунги кунда Ўзбекистон эришаётган, дунё тан олаётган улкан натижалар негизида турган асосий омил – инсондир. «Инсонпарварлик – бу ўзбек халқи милллий руҳиятининг ажралмас фазилатидир», деб таъкидлайди Президентимиз.

Давлатимиз раҳбарининг «Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида» китобида мустақилликка эришиш арафасидаги оғир ва суронли йилларда ҳам инсон, унинг эҳтиёж ва талаблари, жисмоний ва маънавий юксалиши республикамизда истиқболда амалга ошириладиган ижтимоий-иқтисодий сиёсатнинг марказида бўлиши шарт, деган талаб кун тартибига қўйилган ва бугун ўзининг ҳаётий ифодасини топмоқда. Бошқача айтганда, Президентимиз ўша кезлардаёқ, халқни маънавий юксалтириш, инсоннинг маънан ва жисмонан такомили – давлат ва жамиятнинг муҳим вазифаларидан бири эканини белгилаб берди.

Тарихдан маълумки, сабиқ тоталитар тузумда маънавий меросимиз дурданалари ҳақида сўзлаш, ёзиш, тарғиб-ташвиқ қилиш тақиқланган эди. Маънавият дарғалари миллатчилик, миллий биқиқлик ва диндорликда айбланиб, қатағон қилингани, ҳатто яқин қариндошининг жанозасида бўлгани ёки таъзиясига боргани учун жазо чоралари кўрилгани сир эмас. «Инсон ҳаётининг бу нозик ва мураккаб томонлари билан, ҳазиналарга тўла миллий-тариҳий анъаналар билан, умуминсоний маънавий бойликлар билан ҳисоблашмаслик жамиятимизга қанчадан-қанча зарар келтирди. Бинобарин, бу камчиликларни тузатиш учун жуда катта меҳнат қилишимиз керак», деб бежиз таъкидламайди давлатимиз раҳбари.

Хозирги кунда юртимизда 30 миллиондан зиёд аҳоли истиқомат қилаётган бўлса, уларнинг бирортаси ўзини ўтган асрнинг 90-йилларидағи кайфият билан юрган инсон, деб ҳисобламайди. Шу маънода маънавият соҳасида эришилган энг катта ютуғимиз – халқимизнинг онгу тафаккури бутунлай ўзгариб, янгича сифат ва мазмун касб этганидадир. Бошқача айтганда, мустақилликнинг ўтган қисқа даврида мамлакатимиз барча жабхаларида изчил суръатлар билан амалга оширилаётган ислоҳотлар, энг аввало, инсон ва унинг манфаатлари учун хизмат қилаётгани буғунги кундаги ўзгаришлар моҳияти ислоҳот – ислоҳот учун эмас, балки инсон учун, унинг фаровон ҳаёти учун деган гуманистик тамойил жамиятимиз ҳаётида ўз аксини топмоқда.

Мустақиллик даврида иқтисодий соҳада амалга оширилаётган ислоҳотларга назар ташласак, ушбу инсонпарвар тамойил қатъий амал қилаётганини кўриш мумкин. Ҳатто, жаҳон молиявий-иктисодий инқизига қарамай, Ўзбекистонда кенг кўламли демократик ислоҳотлар изчилиги таъминланаётгани халқаро эксперталар томонидан алоҳида эътироф этилмоқда. Жумладан, ўтган давр мобайнида ўз олдимиизга қўйган буюк вазифа – замонавий ривожланган демократик давлатлар сафига кириш, фуқаролик жамияти барпо этиш, ҳаётимиз, иқтисодиётимизни модернизация ва диверсификация қилиш ҳисобидан қўлга киритган ютуқ ва мэрраларимиз халқаро майдонда тан олинмоқда. Диққатга сазовор томони, Ватанимиз салоҳияти, моддий ва интеллектуал куч-кудратимиз тобора ошибб, шаҳар ва қишлоқларимизнинг қиёфаси замонавийлашиб бораяпти.

Кўпчиликни ҳайратда қолдираётган бундай ҳақиқатни тасдиқловчи кўплаб рақам ва маълумотларни келтириш мумкин. Масалан, истиклол йилларида Ўзбекистон иқтисодиёти қарийб 3,7 баробар, ахолимизнинг реал даромадлари жон бошига 7 баробар, ўртача пенсия миқдори қарийб 9 баробар, ойлик иш ҳақи эса 18 баробар ошгани, одамларимизнинг умр кўриш даражаси ўртача 7 йилга узайгани, ёқилғи ва ғалла мустақиллигига, ўзимизни ўзимиз гўшт, сут ва бошқа истеъмол моллари билан тўлиқ таъминлашга эришганимиз бунинг яққол тасдиғидир. Бундан ташқари, 2012 йилга келиб юртимизда уй-жой ҳажми кўрсаткичи қарийб 2 баробар ошгани, оиласарнинг 98,5 фоизи ўзининг шахсий уй-жойи ёки квартирасига, қишлоқларда яшаётган оиласарнинг 97,5 фоизи шахсий томорқасига эга бўлгани айни шу мақсадда амалга оширилган миллий дастурлар натижасидир.

Бундан йигирма бир йил олдин ҳар 10 та оиласдан бор-йўги биттаси шахсий машинага эга бўлган бўлса, бугунги кунда ҳар 3 та оиласанинг биттасида автомобиль мавжуд экани, ҳар 3 нафар юртдошимиздан бири Интернет тармоғидан фойдаланиб келаётгани халқимизнинг фаровонлиги тобора ортиб бораётгани, унинг эмин-эркин яшаётганини намоён этади.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, барча давлатларни ташвишга солаётган жаҳон миқёсидаги молиявий-иктисодий инқизорни ҳисобга олган ҳолда, Ўзбекистон охирги 7 йил давомида дунёдаги саноқли давлатлар қаторида ўртача 8–8,5 % иқтисодий ўсишга эришаётгани мамлакатимиз салоҳияти барқарор ривожланиб бораётганининг яққол далили-

дир. Бу жараёнда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш, ўрта синф вакиллари учун максимал даражада қулай иш билармонлик муҳити яратилаётгани натижасида хусусий сектор иқтисодиётнинг таянч нуқтасига айлана олди.

Бунга эришиш ўз-ўзидан бўлмади, албатта. Сир эмаски, собиқ мустабид тузум даврида ўлкамиздаги вазиятни чинакамига ўнглаш, юртдошларимизнинг ҳаётга қараши, бугунги ва эртанги кунга ишончини мустаҳкамлаш учун, аввало, уларнинг иқтисодий, моддий аҳволини яхшилаш заруратини чуқур англаган республикамиз раҳбари аҳоли учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган жуда катта иқтисодий испоҳотни амалга ошириб, яъни одамларга томорқа ер берилишига эришди. 1989 йил 17 августда Ислом Каримов бошлилигига республика хукуматининг Тошкентда бўлиб ўтган кенгайтирилган йигилишида аҳолига томорқа ва шахсий участкалар ажратиш масаласи муҳокама этилиб, «Қишлоқда яшовчи ҳар бир оиласи томорқа билан таъминлаш, уларга якка тартибда уй-жой қуриш учун барча шарт-шароитларни яратиб бериш ҳақида» қарор қабул қилинади. Ушбу тарихий ҳужжатда қишлоқда яшовчи ҳар бир кишига ўртacha 25 сотиҳдан ер ажратиб бериш ва томорқа майдонларини қарийб 4,5 баробар кўпайтириш кўзда тутилган эди. Бу борадаги амалий ишлар натижасида 1989–1990 йилларда икки ярим миллиондан кўпроқ оиласага қўшимча 700 минг гектар ер томорқа учун ажратиб берилди. Бугун тўла ишонч билан айтиш мумкини, бу мураккаб масалага ана шундай оқилона ёндашув туфайли Ўзбекистон бўйича минг-минглаб одамлар уй-жойли, ишли бўлди, бозорларда маҳсулот кўпайиб, нарх-наво арzonлашди, энг муҳими, ижтимоий кескинликнинг олдини олишга эришилди.

Таҳлилчилар ва йирик иқтисодчилар, тадбиркор ва сиёsatчилар Президентимизнинг 2012 йил 18 июлдаги «Иш билармонлик муҳитини янада тубдан яхшилаш ва тадбиркорликка янада кенг эркинлик бериш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-4455-сонли Фармони ана шундай кўрсаткичларни бир неча баробарга ошириш имконини беришини алоҳида таъкидламоқдалар. Мазкур Фармон кенг кўламли испоҳотлар изчиллигини таъминлаб, кичик бизнеснинг ялпи ички маҳсулотдаги улушини кескин ошириш имконини бериши билан ҳам ниҳоятда аҳамиятлиdir. Ушбу муҳим ҳужжатдан кўзланган асосий мақсад мустақиллик йилларида мамлакат иқтисодиётини барқарор юксалтириш, янги иш ўринлари яратиш ва аҳоли даромадларини оширишнинг муҳим омили-

га айланган кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни жадал ривожлантириш, ўрта синф вакиллари учун янада қулай шарт-шароит яратишга қаратилганини алоҳида таъкидлаш жоиз.

Суд-хуқуқ тизимида қонун устуворлигини таъминлаш, инсон ҳуқуқ ва манфаатларини ишончли ҳимоя қилишга қаратилган, соҳани бос-қичма-босқич демократлаштириш ва эркинлаштириш ҳуқуқий давлатни шакллантириш ва модернизация қилиш бўйича мамлакатимизда амалга оширилаётган узоқ муддатли ва изчил ислоҳотларнинг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Юртимизда амалга оширилаётган суд-хуқуқ ислоҳотларининг янги сифат босқичида суд ишларини мустақил юритиш ва суд органлари ходимларининг ижтимоий мақомини муҳофаза қилиш учун зарур ҳуқуқий ва социал кафолатларни кучайтиришга алоҳида эътибор қаратилган.

Мамлакатимизда суд кадрларини танлаш ва жой-жойига қўйишнинг замонавий демократик тамойилларга асосланган тизими яратилган. Ривожланган демократик давлатлар тажрибаси ва суд-хуқуқ тизимини ислоҳ қилиш бўйича ўтган давр мобайнидаги ишларнинг танқидий таҳлили шуни кўрсатадики, суд органларининг давлат бошқарувидаги роли ва аҳамияти янада оширилишини таъминламасдан, уларнинг ваколатлари ва мустақиллигини кучайтирмасдан туриб, мамлакатни сиёсий ҳамда иқтисодий янгилаш ва модернизация қилишда муваффақиятга эришиб бўлмайди.

Ўтган йиллар мобайнида қабул қилинган қонунлар, хусусан, «Судлар тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ, ҳокимият тармоқларининг бўлининшида конституциявий принципни амалга ошириш, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш, уни мустақил институтга айлантириш бора-сида улкан ишлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 2 августдаги «Суд тизими ходимларини ижтимоий муҳофаза қилишни тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони суд-хуқуқ тизимини такомиллаштиришда яна бир муҳим қадам бўлди.

Мазкур Фармоннинг қабул қилиниши судьяларга ва суд тизими ходимларига янада кўпроқ имконият, имтиёз ва преференцияларни тақдим этди. Хусусан, 2012 йил 1 августдан бошлаб Конституциявий суд, умумий юрисдикция судлари (ҳарбий судлардан ташқари) ва хўжалик судлари судьяларининг Ягона тариф сеткаси бўйича меҳнат ҳақи разрядлари белгиланди. Конституциявий суд, умумий юрисдикция судла-

ри (ҳарбий судлардан ташқари) ва хўжалик судлари судъялари ҳамда мазкур суд идораларининг мансаб даражасига эга бўлган ходимларининг алоҳида меҳнат шароитлари учун лавозим маошларига янги ойлик устами ҳақ микдори тасдиқланди. Шунингдек, судъяларнинг хизмат вазифаларини бажаришлари муносабати билан оладиган даромадлари жисмоний шахслар даромадларидан олинадиган солик тўловидан озод қилинди. Бундан ташқари, судъяларга имтиёзли шартлар асосида уй-жой сотиб олиш учун узоқ муддатли ипотека кредитлари ажратиш, шунингдек, тураг жойлар ижараси учун ҳар ойда пул компенсацияси тўлаб боришни назарда тутувчи имтиёзлар берилиши белгилаб қўйилди.

Ушбу Фармонда Ўзбекистон Республикаси Олий суди Олий хўжалик суди билан ҳамкорликда Судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш дастурини тасдиқлаш ҳамда судларнинг таркибий тузилмасида ахборотлаштириш масалалари бўйича алоҳида бўлинмалар ташкил қилиш масалалари назарда тутилган.

Шуни таъкидлаш лозимки, Фармонда белгиланган вазифалардан келиб чиқиб, бир қатор вазирлик ва идоралар томонидан норматив-ҳуқуқий ҳужоатлар лойиҳалари ишлаб чиқилди. Хусусан, Фармон ижроси юзасидан 2012 йил 31 октябрда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Судъяларга имтиёзли шартларда уй-жой сотиб олишга узоқ муддатли ипотека кредитлари бериш ҳамда судъяларга уй-жойларни ижарага олганлик (ижараада турганлик) учун ҳар ойлик пул компенсацияси тўлаш тартиблари тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш ҳақида»ги қарори қабул қилинди.

Инсон қачон ўзини баҳтли ҳис этади? Қачонки, юрт тинч ва осоишишта бўлса, қадр-қиммат улуғланса, инсон ҳуқуқини таъминлаш олий қадриятга айланса, испоҳот испоҳот учун эмас, аввало, инсон учун, унинг манфаатлари учун амалга оширилганда. Мустақилликка эришиш даври, аввало, бу йўлдаги оғир қийинчилик, синов ва тўсик-ғовларни бартараф этиш, туб ўзгаришлар ҳамда испоҳотларни амалга ошириш билан боғлиқ жараёнларни назарда тутади. Шу сабабли ҳам у биз учун жуда қадрли бўлиши билан бирга, улкан имкониятлар эшигини очиб, дунё ҳамжамиятида қадр-қимматимизни англаб, муносиб ҳаёт кечиришимизга замин яратди. Зоро, ўтган давр ҳалқимиз учун осон кечмади, балки мустақиллигимизни асраш ва мустаҳкамлаш, тинчлик ва осо-

йишталигимизни ҳимоя қилиш, ҳалқимиз учун муносиб турмуш шароити яратиш учун курашилди. Шунинг эвазига бугун тинчлигимиз барқарор, ҳаётимиз нурафшон бўлиб, янгиланиб боряпти. Бундан 22 йил олдин давлатимиз раҳбари Ўзбекистоннинг истиқбол йўлини белгилаб берар экан, «Ишонинглар, Ўзбекистоннинг келажаги албатта буюк бўлади!» деган даъваткор сўзларни айтганларида, бундай улуғ мақсадга шубҳа билан қараганлар ҳам бўлган. Аммо бугун бу даъват ҳаётимизнинг барча соҳаларида ўз ижобатини топмоқда.

Буни ҳаётимизнинг барча жабҳаларида, одамларимизнинг қалбида, онгу шуурида намоён бўлаётган меҳр-оқибат, мурувват, бағрикенглик каби инсоний фазилатлар ва юртдошларимизнинг эртанги кунга ортиб бораётган ишончи тўла тасдиқлайди. Мўътабар қарияларимиз, ота-оналаримизнинг ҳурмат-эҳтиромини жойига кўйиш, бир-биримизга меҳр-оқибат ва мурувват кўрсатиш, жамиятимизда ҳеч кимнинг ёлғиз эмаслиги, ҳеч кимнинг эътиборсиз ва қаровсиз қолмаслиги каби ҳалқимизнинг азалий фазилатлари қайта тикланмоқда, ривож топмоқда. Юртдошларимизнинг маънавий дунёси юксалиб, ижтимоий фаоллиги ошиб, дахлдорлик туйғуси кундан-кун кучайиб бормоқда. Бинобарин, юксак маънавиятли шахсни ҳеч ким енга олмайди, юксак маънавият қарор топган жамият эса ҳаргиз таназзулга юз тутмайди.

Бугунги нотинч ва мураккаб замон, ён-атрофимизда, минтақамизда кўпдан бўён давом этаётган турли низо ва қарама-қаршилик, тобора кескинлашиб бораётган вазият бизнинг доимо огоҳ, хушёр, сергак ва сезир бўлиб яшашимизни, хавфсизлигимизга таҳдид солаётган ҳар қандай шаклдаги хуружларнинг олдини олишимизни талаб этмоқда. Биз учун бебаҳо бойлик бўлмиш тинчлик ва осойишталик, жамиятимиздаги меҳр-оқибат, фуқаролар ва миллатлараро тотувлик, ҳамжиҳатлини кўз қорачигидек асрраб-авайлашимиз керак. Бунда жаҳон ҳамжамияти билан ҳамқадам бўлиб, узоқ ва яқиндаги хорижий мамлакатлар билан дўстлик, ҳамкорлик ва ўзаро манфаатли алоқаларни янада мустаҳкамлаш, чет эл инвестицияларини ва энг замонавий технологияларни олиб келиш мақсадида юртимизда қулай шароитларни янада кенгайтириш, бизга хайриҳоҳ бўлган давлатлар билан тенг ҳукуқли ўзаро манфаатли шериклик муносабатларини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш – буларнинг барчаси доимо дикқатимиз марказида бўлиши шарт.

ҚИШЛОҚ ХҮЖАЛИГИДАГИ ИСЛОХОТЛАР: КЕЧА ВА БУГУН

Мамлакатимиз иқтисодиётининг муҳим тармоқларидан бири бўлган қишлоқ хўжалиги аҳолини озиқ-овқат маҳсулотларига, қайта ишлаш саноати тармоқларининг эса хом ашёга бўлган талабини қондиради. Озиқ-овқат маҳсулотларининг 90 фоизга яқини аграр тармоқда тайёрланади. 2012 йилда мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотининг 17,5 фоизи қишлоқ хўжалиги ҳиссасига тўғри келди. Аграр тармоқ юртимиз аҳолисининг салмоқли қисмини иш ўринлари билан таъминлаб келмоқда. Шу жиҳатдан қишлоқ хўжалигини ривожлантириш масаласи республикамиз иқтисодиётини ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан бири сифатида эътироф этилмоқда.

Мустақиллик йилларида Президентимиз ташаббуси ва бевосита раҳнамолигида қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш бўйича кенг қамровли ишлар амалга оширилди. Ишлаб чиқаришга фан-техника ютуқларини, янги техника ва илфор технологияларни жорий этиш ишлари йилдан-йилга жадаллашмоқда. Чекланган ер ва сув ресурсларидан, капитал ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш самарадорлиги юксалмоқда.

Агар 1990 йилда истеъмол учун зарур бўлган ғалланинг 82 фоизи четдан келтирилган бўлса, ҳозирги вақтда юртимиз ишлаб чиқаришни ривожлантириш, ҳисобидан аҳолининг ғаллага бўлган эҳтиёжи тўлиқ таъминланишига ғалла майдонларини кенгайтириш ва ҳосилдорлигини ошириш натижасида бошоқли дон етиштириш ҳажми 1990 йилги 2038,2 минг тоннадан 2013 йилда етти ярим миллион тоннадан зиёд етказиш натижасида эришилди.

Мустақиллик йиллари мобайнида қишлоқ хўжалиги соҳасида бозор муносабатларини жорий этиш ва хусусий мулкчилик шаклини ривожлантиришга йўналтирилган иқтисодий ислоҳотлар бўйича кенг қўламли чора-тадбирлар амалга оширилди. Фермерликни ривожлантириш, фермер хўжаликларининг иқтисодий ва молиявий мустақиллиги учун мустаҳкам ҳукуқий асослар ва кафолатларни яратиб берувчи Ер ко-

декси, «Фермер хўжалиги тўғрисида»ги Қонун ҳамда бошқа норматив-хукуқий ҳужжатлар қабул қилинди.

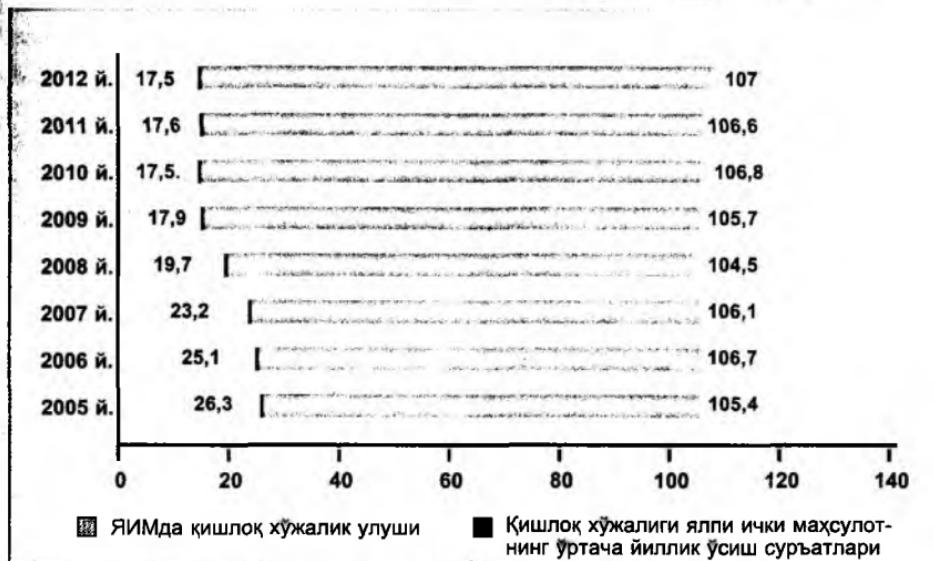
Фермер хўжаликларининг ер, сув ва моддий-техника ресурсларидан оқилона фойдаланиш ҳисобига ишлаб чиқариш ҳажми муттасил ошиб бориши, фермер хўжаликлари самарадорлиги ва рентабеллиги ўсишини таъминлаш имконини берадиган моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, уларнинг ер майдонларини мақбуллаштириш борасидаги комплекс чора-тадбирлар амалга оширилди. Қишлоқда фермер хўжаликларига барча зарур хизматларни кўрсатаётган замонавий ишлаб чиқариш ва бозор инфратузилмаси шакллантирилмоқда.

Қишлоқ хўжалиги ерларининг узоқ муддатли ижара мулки қилиб берилиши ва қишлоқда бозор муносабатларининг жорий қилиниши фермер хўжаликларини шакллантириш ҳамда ривожлантиришнинг энг муҳим омили ва асоси бўлди. Бунинг натижасида ерга ва ишлаб чиқарилаётган маҳсулотга ҳақиқий эгалик туйғуси мустаҳкамланди. Мамлакатда фермерлик ҳаракати қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг асосий ишлаб чиқарувчисига ҳамда аграр соҳа ва у билан боғлиқ бўлган бошқа тармоқлар, ишлаб чиқаришни янада ривожлантириш, шунингдек, аҳолининг турмуш даражаси ва сифатини ошириш учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир бўлган қурдатли ижтимоий-сиёсий кучга айланиб бормоқда.

Шу ўринда, дастлаб фермерлик ҳаракатини ташкил этиш ва бошқариш тизимида амал қилган Фермер хўжаликлари уюшмаси ва унинг худудий тузилмалари қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини испоҳ қилиш ва унинг маҳсулдорлигини ошириш жараёнинга ҳамда фермерлик олдида турган вазифаларни тезкорлик билан ҳал қилишда суст фаолият олиб борганини қайд этиш ўринли. Шу сабабли, 2012 йил 22 октябрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-4478 сонли Фармони билан Ўзбекистон Фермерлари кенгаши, Қорақалпогистон Республикаси, вилоятлар ва туманларнинг фермерлар кенгашлари ташкил этилди.

Мамлакатимиз аграр тармоғида амалга оширилаётган туб иқтисодий испоҳотлар ва таркибий ўзгаришлар натижасида қишлоқ хўжалигининг асосий молиявий кўрсаткичлари барқарор ўсиб бормоқда.

Ўтган 2005–2012 йиллар давомида қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулотининг ўртача йиллик барқарор ўсиш суръатлари динамикаси таъминланди. Хусусан, бу кўрсаткич 2005 йилда 105,4%ни ташкил этган бўлса, 2012 йилда 107,0%га teng бўлди. Мамлакат ялини ички маҳсулот-

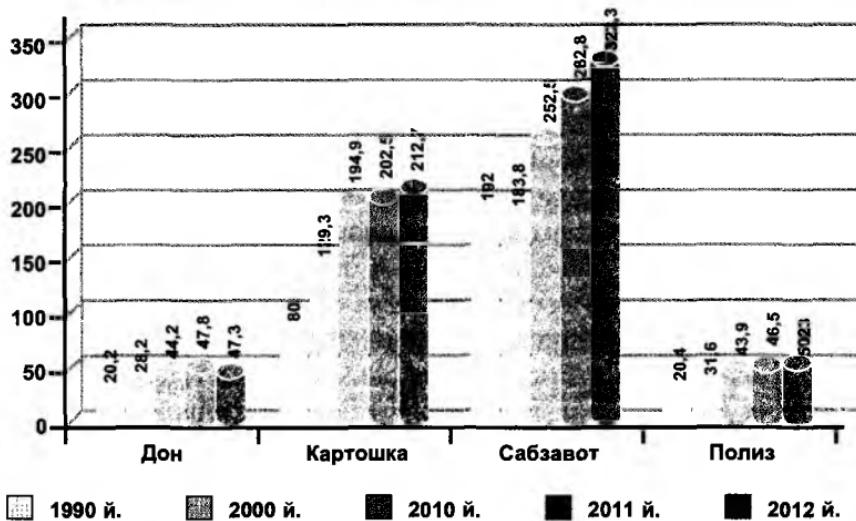
1-расм. Республикада қишлоқ хўжалиги ривожланишининг асосий макроинтисидий кўрсаткичлари (фоиз ҳисобида).

тида қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулоти салмоғининг 2005 йилдаги 26,3%дан 2012 йилда 17,5%га пасайиши ижобий ҳолдир. Бу, аввало, мамлакатимиз иқтисодиётида индустрисал саноат тармоқлари ва хизматларнинг жадал ривожланиб бораётгани билан изоҳланади.

Юртимиизда озиқ-овқат хавфсизлигининг асосий таянчи бўлган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини оширишга катта эътибор қаратилмоқда. Хусусан, экин майдонлари таркибини оптималлаштириш, ишлаб чиқаришга янги ва илгор технологияларни жорий этиш, экин навлари ва чорва моллари зотини, уруғчилик-селекция ишларини тубдан яхшилаш борасида кенг қамровли ҳамда пухта ўйланган ишлар амалга оширилди.

2012 йилда Ўзбекистонда деярли барча қишлоқ хўжалик экинлари – фалла, пахта, сабзавот, полиз экинлари ва узумдан юқори ҳосил олинди. Мамлакатимиз дехқонлари мўл ҳосил етишитирди – 3 миллион 460 минг тоннадан ортиқ пахта, 7 миллион 500 минг тонна фалла, 2 миллион тоннадан зиёд картошка ва 9 миллион тоннадан ортиқ сабзавот ҳамда полиз маҳсулотлари йигиб-териб олинди.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, мустақиллик йилларида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ҳажмининг ошиши фақат экин майдонларини

2-расм. Ўзбекистонда асосий турдаги қишлоқ хўжалиги экинлари ҳосилдорлигининг ўзгариш динамикаси (центнер ҳисобида).

кенгайтириш эвазига эмас, балки асосан интенсив ривожланиш, яъни экинлар ҳосилдорлиги ва чорва моллари маҳсулдорлигини ошириш ҳисобидан таъминланмоқда.

Келтирилган 2-расмдан кўриниб турибдики, ўтган 20 йилдан ортиқ давр мобайнида асосий турдаги экинларнинг ҳосилдорлиги мунтазам ўсиш тенденциясига эга бўлган. Хусусан, 2012 йилда 1990 йилга нисбатан пахта ҳосилдорлиги гектарига 25,3 центнердан 26,4 центнерга ёки 104,3%га, донли экинлар ҳосилдорлиги 20,2 центнердан 47,3 центнерга ёки 234,1%га, картошка ҳосилдорлиги 80 центнердан 212,7 центнерга ёки 265,8%га, сабзавот ҳосилдорлиги 192,0 центнердан 322,3 центнерга ёки 167,8%га ва полиз ҳосилдорлиги 20,4 центнердан 50,2 центнерга ёки 246,0%га ошган.

Мамлакатимизда озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришнинг барқарорлиги ҳисобидан аҳолининг асосий истеъмол маҳсулотларига бўлган эҳтиёжи деярли юз фоиз ўз ишлаб чиқаришимиз ҳисобидан таъминланмоқда. 2012 йил якунларига кўра 2052,6 минг тонна мева ва резаворлар, 1204,6 минг тонна узум, 1418,4 минг тонна полиз экинлари, 2056,1 минг тонна картошка, 7766,5 минг тонна сабзавотлар, 7515,2 минг тонна донли ва дуккакли экинлар етиштирилди. Мустақиллик йил-

ларида аграр соҳада босқичма-босқич олиб борилган изчил ислоҳотлар туфайли республикамизда асосий турдаги озиқ-овқат маҳсулотларини истеъмол қилиш миқдори барқарор ўсиб борди. Жумладан, 2012 йилда гўшт маҳсулотлари 1672,9 минг тонна, сут маҳсулотлари 7310 минг тонна, тухум эса 3873,7 миллион дона етиширилди.

Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг маълумотларига кўра, 1990 йилда мамлакатимиз аҳолиси истеъмоли учун зарур бўлган фалланинг 82 фоизи, гўшт маҳсулотларининг 50 фоизи, сут ва сут маҳсулотларининг 60 фоизга яқини, картошканинг 50 фоизи, шакар ва қуруқ сутнинг барчаси четдан келтирилган. Ҳозирда мамлакатимизда озиқ-овқат маҳсулотлари етиширишининг барқарорлиги ҳисобига аҳолининг асосий истеъмол маҳсулотларига бўлган эҳтиёжи деярли тўлиқ ўз ишлаб чиқаришимиз ҳисобидан таъминланмоқда. Жумладан, агар 1991 йилда аҳоли жон бошига ҳисоблагандан меъёрга нисбатан етиширилган маҳсулот ҳажми мевада 42,6% ни, узумда 93,8%ни, картошкада 29,8%ни ташкил этган бўлса, 2012 йилга келиб бу кўрсаткич мевада 119,7%ни, узумда 156,3%ни, сабзавотда 229,2%ни, картошкада 135,4%ни ва полизда 245,1%ни ташкил этди. 2012 йилда 1991 йилга нисбатан мева ишлаб чиқариш ҳажми 281,2%га, узум 166,7% га, сабзавот 186,9%га ва картошка 453,6%га ошганлиги бу борада салмоқли ишлар амалга оширилганини тасдиқлайди (1-жадвал).

1-жадвал

Ўзбекистонда аҳоли жон бошига асосий турдаги қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш динамикаси

Маҳсулотлар тури	Меъёр бўйича, кг	Ҳақиқатда, кг		1991 йилда меъёрга нисбатан, %да	2012 йилда	
		1991 йилда	2012 йилда		меъёрга нисбатан, %да	1991 йилга нисбатан, %да
Мева	56,4	24,0	67,5	42,6	119,7	281,2
Узум	25,6	24,0	40,0	93,8	156,3	166,7
Сабзавот	113,0	138,6	259,0	122,6	229,2	186,9
Картошка	50,6	15,1	68,5	29,8	135,4	453,6
Полиз	19,3	39,0	47,3	202,1	245,1	121,3

М а н б а: Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги.

Мустақиллик йилларида аграр соҳада босқичма-босқич олиб борилган изчили истроҳотлар туфайли мамлакатимизда асосий турдаги чорвачилик маҳсулотларини истеъмол қилиш миқдори ҳам барқарор ўсиб бормоқда. Жумладан, 2012 йилда аҳоли жон бошига гўшт ишлаб чиқариш (сўйилган вазнда) 36,7 килограмни (талабга нисбатан 91,8 %), сут 247,5 килограмни (талабга нисбатан 176,8 %) ва тухум 131 донани (талабга нисбатан 108,4 %) ташкил этди.

КИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА АМАЛГА ОШИРИЛАЁТГАН ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

Мамлакатимиз қишлоқ хўжалигида босқичма-босқич амалга оширилаётган иқтисодий истроҳотларнинг боришини таҳлил этиш асосида уларнинг қўйидаги асосий йўналишларини ажратиб қўрсатиш мумкин:

- мулкий ва таркибий истроҳотлар;
- ердан фойдаланиш борасидаги истроҳотлар;
- сув ва сувдан фойдаланиш муносабатларидаги истроҳотлар;
- молия-кредит, солиқ ва суғурта соҳасидаги истроҳотлар;
- нарх-наво тизимидағи истроҳотлар.

Сўнгти йилларда аҳвол аста-секин ўнгланмоқда, пахта майдонлари қисқармокда (1987 йилда 2 миллион 108 минг гектар ерга чигит экилган бўлса, 1990 йилда 1 миллион 826 минг гектар ерда пахта етиштирилди).

Аграр соҳада амалга оширилаётган мулкий-таркибий истроҳотларда, биринчи навбатда, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш, турли мулк шаклларига, энг аввало, хусусий мулкчиликка асосланган хўжалик юритиш шаклларини жорий этишга муҳим эътибор қаратилди. Иқтисодий истроҳотларнинг дастлабки босқичларида зарап кўриб ишлаётган ширкат хўжаликларини босқичма-босқич тугатиб, фермер хўжаликларига айлантириш борасида йирик таркибий истроҳотлар амалга оширилди. Бунинг натижасида 1999 – 2007 йилларда жами 2102 та истиқболсиз ширкат хўжалиги босқичма-босқич тугатилиб, уларнинг негизида 158738 та фермер хўжалиги ташкил этилгани диккатга сазовор.

Пухта ўйланган дастур асосида 2008 – 2010 йиллар давомида ўтказилган истроҳотлар натижаларига кўра, фермер хўжаликларининг ер

майдонлари ҳажми мақбуллаштирилди. Бу жараёнда фермер хұжалик-ларининг иқтисодий самарадорлиги үсишида имкон яратувчи қуидаги омиллар эътиборга олинди:

- фермер хұжаликлари ихтиёрида бўлган ер майдонларидан яхлит контурларда, ягона тартибда мақсадли ва самарали фойдаланишни таъминлаш;
- фермер хұжаликларининг қайси соҳага ихтисослашгани ва мамлакатимизнинг турли ҳудудларидаги аҳоли зичлигини эътиборга олиш;
- сув ва бошқа моддий ресурсларни тежайдиган янги агротехнологияларни қўллашга қулай шароит яратиш;
- йириклиаштирилган фермер хұжаликларининг комплекс механизациялашув борасидаги молиявий имкониятларини кенгайтириш;
- зарар билан ишләётган ва ўзини оқламаётган кичик фермер хұжаликларининг фаолиятига барҳам бериш.

Амалта оширилган мақбуллаштириш жараёни натижасида 2012 йил якунига кўра, мамлакатимиздаги фермер хұжаликларининг сони 215776 тадан 66134 тага ёки 69,4%га камайтирилди, бунда бир фермер хұжалигига тўғри келадиган ўртача ер майдони ҳажмини 27,4 гектардан 80,1 гектаргача кўпайтиришга эришилди. Ўртача бир фермер хұжалигига тўғри келадиган ер майдонини тармоқлар бўйича олиб қарайтирилган бўлсак, бу кўрсаткич пахтачилик ва ғаллачиликда 106,3 гектарга, сабзавотчилик ва полизчиликда 23,5 гектарга, боғдорчилик ва узумчиликда 13,1 гектарга, чорвачиликда 205 гектарга тенг бўлмоқда.

Мамлакатимизда қишлоқ хұжалиги корхоналарининг самарали фаолият юритиши ва ривожланиб бориши кўп жиҳатдан улар учун яратилган шарт-шароитларга боғлиқдир. Бу борада, айниқса, қулай молия-кредит ва солиқ механизмларини шакллантириш муҳим ўрин тутади. Испохотлар давомида фермер хұжаликларини молия-кредит ва солиқ механизмлари орқали қўллаб-қувватлашнинг самарали тизимиға асос солинди:

- 1) давлат эҳтиёжи учун харид қилинадиган қишлоқ хұжалиги маҳсулотларини етиширувчи фермер хұжаликлари учун имтиёзли кредитлаш тизими йўлга қўйилди;
- 2) фермер хұжаликлари учун ерларнинг унумдорлигига боғлиқ бўлган ягона ер солиги тўлаш бўйича имтиёзлар жорий этилди;
- 3) фермерларга техника воситаларини имтиёзли шартлар бўйича лизинг асосида етказиб бериш тартиби жорий этилди;

4) фермер хўжаликлари учун имтиёзли кредитлаш тизими яратилди;

5) балл бонитети паст бўлган ерларда пахта ва ғалла етиширадиган фермер хўжаликларининг зарарини қоплаш мақсадида уларга молиявий ёрдам бериш тизими жорий этилди;

6) ирригация ва мелиорация тизимини давлат томонидан қўплаб-куватлаш амалиётга татбиқ қилиниши испоҳотлар самарадорлигини таъминлади.

Тижорат банклари ва бюджетдан ташқари жамғармаларнинг кредит сиёсатида деҳқон (юридик шахс мақомидаги) ва фермер хўжаликлари учун бир қатор имтиёзлар белгиланган бўлиб, уларни қуидаги ларда кўриш мумкин:

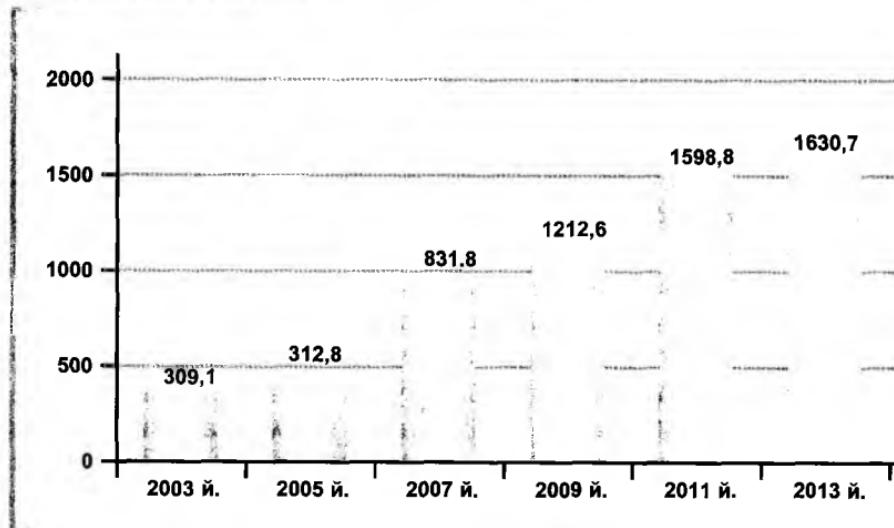
– тижорат банкларининг имтиёзли кредит бериш маҳсус жамғармаси маблағлари ҳисобидан берилган кредитлардан фойдалангани учун имтиёзли фоиз ставкаси миқдори Ўзбекистон Республикаси Марказий банки қайта молиялаш ставкасининг 50 фоиздан ортиқ бўлмаган миқдорда белгиланади;

– «Микрокредитбанк»нинг маблағлари ҳисобидан бериладиган, энг кам иш ҳақининг 200 баробаригача бўлган бошлангич сармоя учун микрокредитлар йиллик 5 фоизли ставкада, бизнесни кенгайтириш ва айланма маблағларни тўлдириш учун энг кам иш ҳақининг 500 баробаригача микрокредитлар Марказий банк қайта молиялаш ставкасидан ортиқ бўлмаган миқдорда белгиланади;

– янги ташкил этилган, юридик шахс мақомига эга бўлган деҳқон хўжаликларига энг кам иш ҳақининг 150 баробари, фермер хўжаликларига эса 300 баробари миқдорида бошлангич сармоя учун йиллик 5 фоизли имтиёзли кредитлар бериш йўлга қўйилди;

– давлат эҳтиёжи учун дон ва пахта етиширувчи фермер хўжаликларига бериладиган аванс маблағларининг олдиндан 3 фоизли имтиёзли ставка билан кредит тарзида берилиши йўлга қўйилди.

Кейинги йилларда фермер хўжаликларини молиявий жиҳатдан қўплаб-куватлаш тизимини янада такомиллаштиришга эътибор берилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Давлат эҳтиёжлари учун етиширилаётган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари билан ҳисоб-китоб қилиш жамғармаси маълумотларига кўра, 2003–2011 йилларда республикамида давлат эҳтиёжлари учун пахта хом ашёси ва ғалла етиширувчи қишлоқ хўжалиги корхоналарига ажратилаётган

3-расм. Ўзбекистонда 2003–2012 йилларда давлат эҳтиёжлари учун пахта ва ғалла етиширувчи қишлоқ хўжалик корхоналарига ажратилган имтиёзли кредитлар (миллион сўмда).

имтиёзли кредитлар қиймати 2003 йилдаги 309,1 миллиард сўмдан 2012 йилда 1 630,7 миллиард сўмгача ошгани дикқатга сазовор.

Тижорат банклари томонидан фермер хўжаликларига ажратилаётган имтиёзли кредитларнинг йиллик фоиз ставкаси тижорат кредитлари фоиз ставкасидан 2–3 баробар паст бўлмоқда. Бу эса, ўз навбатида, фермер хўжаликлари фаолиятини давлат томонидан иқтисодий рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлаш сиёсатининг натижаси бўлиб, фермерларнинг молиявий имкониятларини кенгайтиради.

Солиққа тортиш ва солиқ тўлаш механизмини соддалаштириш мақсадида мамлакатимиз Президентининг Фармони асосида фермер хўжаликлари томонидан тўланадиган 9 та солиқ тури ўрнига 1999 йилнинг 1 январидан бошлаб қишлоқ хўжалиги корхоналари учун ягона ер солиғи жорий қилинган бўлиб, у ҳар томонлама қулайликка эга. Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига қишлоқ хўжалиги соҳасида бир қатор солиқ ва божхона имтиёzlари қўлланади:

- янгидан ташкил этилган, пахта, ғалла, сабзавот, полиз, картошка ва бошқа маҳсулотлар етиширадиган фермер хўжаликлари 2 йил муддатга, боғдорчилик ва узумчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари 5 йил муддатга ягона ер солиғи тўлашдан;

— фермер ўз ҳисобидан ўзлаштирган ер учун беш йил давомида ягона ер солиги тўлашдан;

— Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 17 марта даги 304-сонли Қарорига асосан хорижий техникалар олиб келишда қўшилган қиймат солиги ва божхона тўловлари ҳамда чет эл техникалари учун эҳтиёт қисмлар олиб келишда қўшилган қиймат солигидан;

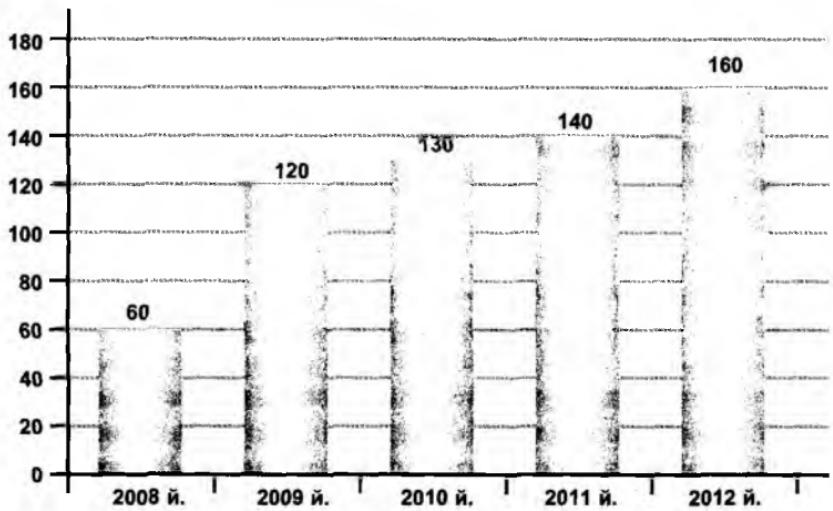
— Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 25 марта даги 308-сонли Қарорига мувофиқ, чет эллардан чорва моллари олиб келишда қўшилган қиймат солиги тўловларидан озод этилди.

Фермер хўжаликлари техника воситаларини имтиёзли шартлар бўйича лизинг асосида харид қилиши учун техника бошлангич нархининг 15 фоизини тўлаб, қолган 85 фоизини 10 йил муддат ичida тўлаш имкониятига эга бўлди. Бунда лизингдан фойдалангани учун йиллик фоиз тўловлари Марказий банк қайта молиялаш ставкасининг 50 фоиздан ошмайдиган қилиб белгиланди.

Аграр соҳада амалга оширилаётган нарх ислоҳоти қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига нарх белгилашда эркин бозор муносабатларини босқичма-босқич жорий этишга йўналтирилди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 20 августдаги «Пахта нархини шакллантириш механизми тўғрисида»ги Фармонига асосан давлат томонидан сотиб олинаётган пахта хом ашёсининг нархини жаҳон бозоридаги нархлар даражасидан келиб чиқсан ҳолда белгилаш тизими жорий этилди.

Бугунги кунда жаҳон бозорида пахта толаси нархларининг бирмунча юқори эканини инобатга олган ҳолда, нарх бўйича юзага келган ижобий фарқнинг 25 фоизини фермер хўжаликларига тўлаб бериш бўйича тегишли тадбирлар амалга оширилмоқда. Жумладан, 2012 йил давомида фермер хўжаликларига йўналтирилган ижобий фарқ суммаси 218627,0 миллион сўмни ташкил этди. Бу ҳолат жаҳон бозорида кулай конъюнктура вужудга келган йилларда фермер хўжаликларининг барқарор даромад олишлари учун имкониятлар яратмоқда. Давлат томонидан сотиб олинаётган галла нархларини эса минтақавий бозорлардаги нархлардан келиб чиқсан ҳолда белгилаш тизими жорий этилди. Бошка қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг нархлари бозордаги талаб ва таклифдан келиб чиқсан ҳолда шартнома асосида белгиланмоқда.

Кейинги йилларда фермер хўжаликларини барқарор ривожлантириш учун янада кулай шарт-шароитлар яратиш мақсадида ҳосилдор-

4-расм. Ҳосилдорлиги паст ерларда давлат эҳтиёжлари учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчи фермер хўжаликларига давлат бюджетидан ажратилаётган субсидиялар қиймати (миллиард сўмда).

лиги паст бўлган ерларда давлат эҳтиёжлари учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчи фермер хўжаликларини давлат томонидан молиявий қўллаб-куватлаш учун маблағлар ажратиш амалиётда қўлланмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 5 ноябрдаги «Ҳосилдорлиги паст ерларда давлат эҳтиёжи учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштираётган фермер хўжаликларини қўллаб-куватлаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарорида фермер хўжаликларини барқарор ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, уларга самарали ва амалий давлат мададини кўрсатиш мақсадида Давлат бюджетида ҳосилдорлиги паст бўлган ерларда давлат эҳтиёжлари учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчи фермер хўжаликларини молиявий қўллаб-куватлаш учун мақсадли маблағлар ажратиш, Молия вазирлигига ҳар йили Давлат бюджети лойиҳасини шакллантиришда мазкур мақсадларга ер солиги бўйича тушумлар ҳисобидан маблағлар ажратиш вазифаси юклатилди.

Мазкур қарорга мувофиқ, балл бонитети паст ерларда давлат эҳтиёжлари учун пахта хом ашёси етиштириш билан шуғулланаётган фер-

мер хўжаликларини молиявий қўллаб-куватлашга давлат бюджетидан ажратилаётган маблағлар қиймати 2008 йилдаги 60 миллиард сўмдан 2012 йилда 160 миллиард сўмга ошди.

Ушбу маблағлар фермерларнинг хизмат кўрсатувчи ва таъминотчи ташкилотлар олдидағи қарзларини қисқартиришда салмоқли манба бўлмоқда.

Сўнгги йилларда мамлакатимиз иқтисодиётининг реал тармоқларида ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик янгилаш тадбирларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Жумладан, аграр ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва янги босқичга кўтариш масалалари шу куннинг долзарб вазифаларидан бирига айланмоқда. Шу муносабат билан, Президентимиз томонидан чорвачилик, галлачилик, картошка етишириш каби соҳаларда илғор мамлакатлар тажрибасини ўрганиш ва амалда қўллаш, бизнинг иқлим шароитимизда ғоят муҳим аҳамият касб этадиган замонавий суғориш тизимлари, энергияни тежайдиган замонавий агротехнологияларни ўрганиш, уруғчилик-селекция ишларини янада такомиллаштириш ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг маҳсулдорлигини ошириш бўйича аниқ чоратадбирлар комплексини ишлаб чиқиш вазифаси қўйилди.

Мамлакатимизда қишлоқ хўжалигини модернизациялаш орқали тармоқни ривожлантиришнинг истиқболли йўналишлари Президентимиз томонидан ишлаб чиқилган «Демократик испоҳотларни янада чукурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси»да аниқ баён этилган. Ушбу Концепцияда белгилаб берилган устувор вазифалар асосида Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги томонидан ишлаб чиқилган дастурда 2011–2015 йиллар мобайнида:

1) қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини 1,3 марта ошириш, унинг мамлакат ялпи ички маҳсулотидаги улушкини 17,5%дан 13,5%га пасайтириш;

2) қишлоқ хўжалигига илғор агротехнологиялар, ресурсларни тежайдиган усувларни жорий этиш, селекция ва уруғчилик тизимини ривожлантириш ҳисобидан экинлар ҳосилдорлигини оширишга эриши-

лади. Бунда минерал үғитлардан фойдаланиш самарадорлигини 15%га ошириш, сув сарфини 12%га камайтириш;

3) мева-сабзавот тайёрлашни 1,5 баробар, картошка етиштириши 1,4 баробар, полиз ва узумни 1,3 баробар күпайтириш;

4) наслчиллик ишларини такомиллаштириш, озуқа базасини мустаҳкамлаш, замонавий технологиялар ва модернизация натижасида наслчиллик хұжаликпари сонини 2,5 баробар, озуқа экинлари майдонини 1,3 баробар ошириш;

5) зооветеринария пунктларини замонавий жиҳозлаш, хизматлар сифатини ошириш ҳисобидан чорва моллари сонини 1,3 баробар, гүшт ва сут маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини 1,3 марта ошириш;

6) паррандачилик ва балиқчilik тармоклари ривожига алоҳида аҳамият қаратиб, паррандалар сонини 1,8 марта ошириб, 670 та баликчilik хұжалиги ташкил этиш;

7) қишлоқ хұжалиги маҳсулотларини сақлаш құвватлари ва қайта ишлаш ҳажмини кенгайтириш тадбирлари доирасида қишлоқларда замонавий минитехнологиялар негизида қайта ишлаш корхоналарини ишга тушириш орқали мева-сабзавот консервалари ишлаб чиқариши 1,7 баробар, гүшт консерваларини 2,2 баробар, колбаса маҳсулотларини 1,8 баробар, сут маҳсулотларини 1,9 баробар ошириш;

8) суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш жамгармаси маблағлари ҳисобидан мелиоратив иншоотларни куриш, реконструкция қилиш ва таъмирлаш, томчилатиб суғориш тизимини йўлга кўйиш ва мелиорация техникаларини харид қилиш бўйича қарийб 500 миллион долларга тенг бўлган лойиҳалар ҳисобидан 1,4 миллион гектар ер майдонининг мелиоратив ҳолатини яхшилаш;

9) қишлоқ хұжалиги техникаси паркларини кенгайтириш, уларни сифат жиҳатдан янгилаш, фермерларни унумли қишлоқ хұжалик техникалари билан таъминлаш, хизмат сифатини яхшилаш каби стратегик аҳамиятга эга бўлган муҳим прогноз вазифалари белгиланган.

Республикамизда озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариши кенгайтириш ва аграр ишлаб чиқариши модернизация қилиш юзасидан жами 575 гектар ер майдонларида интенсив боғлар барпо этилди. Бу боғларда юқори истеъмол хусусиятига эга ва серҳосил бўлган мевалидарахт кўчатлари экимлоқда. Бундай боғларнинг яратилиши мамлакатимиз аҳолисини сифатли мева маҳсулотлари билан барқарор таъминлаш имконини яратади. Биргина 2011 йилнинг кузи ва 2012 йилнинг

баҳорида жами 7661 гектар майдонда янги мевали боғлар, шундан 2110 гектар ер майдонига интенсив боғлар барпо этиш, 8518,8 гектар майдондаги боғларни қайта экиш реконструкция қилинди.

Мамлакатимиз аҳолисини мева ва сабзавотлар билан йил давомида бир меъёрда таъминлаб бориш учун кенг тармоқли совутиш камераларига эга бўлган омборлар тизимини яратиш муҳим аҳамият касб этади. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 7 апрелдаги 105-сонли Қарорига мувофиқ, аҳоли ва ташки бозорларга йил давомида мунтазам мева-сабзавотларни соф ҳолда етказиб бериш мақсадида 2011–2015 йилларда 120,8 минг тонна сиғимга эга янги совутиш камераларини қуриш ва 49,1 минг тонна сиғимга эга мавжуд совутиш камераларини модернизация қилиш кўзда тутилган.

Қишлоқ хўжалигида экинлар ҳосилдорлигини муттасил юксалтириш вазифаси, биринчи навбатда, сугориладиган ерларнинг унумдорлиги ва ирригация-мелиорация ҳолатига боғлиқ. Илмий-тадқиқот институтлари тадқиқот натижаларига кўра, ўртача шўрланган ерларда экинларнинг ҳосилдорлиги шўрланмаган ерларга нисбатан 50–60 %га, ўта шўрланган ерларда эса 90–100 %га ласт бўлиши аниқланган. Ўтган йиллар давомида сугориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш тадбирлари ҳукumatимизнинг доимий эътиборида бўлди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 29 октябрдаги «Ерларни мелиоратив ҳолатини яхшилашнинг тизимларини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонига мувофиқ, Сугориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини 2008 – 2012 йилларда яхшилаш бўйича чора-тадбирлар дастури ишлаб чиқилди. Дастурда мелиоратив тизимларни ривожлантириш ва такомиллаштириш ҳамда ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга йўналтирилган куйидаги тадбирлар мажмуасини амалга ошириш мўлжалланган:

1) магистраль ва хўжаликлараро зовурлар, мелиоратив тик қудукларни, мелиоратив насос станцияларини қуриш ва қайта тиклаш, ёпиқ-ётиқ дренажларни тиклаш;

2) мелиоратив насос станциялари, гидротехника ва сув ўтказувчи иншоотлар ва бошқа мелиоратив обьектларни таъмирлаш-тиклаш ишларини амалга ошириш;

3) сув хўжалиги қурилиши ва сувдан фойдаланиш ташкилотларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш.

2-жадвал

**Ўзбекистонда мелиоратив тадбирларларга ажратилган маблағлар
(млрд.сўм ҳисобида)**

Тадбирлар номи	Жами 2008–2012 йилларда	Шу жумладан:				
		2008 й.	2009 й.	2010 й.	2011 й.	2012 й.
Мелиоратив объектиларни реконструкция қилиш ва куриш ишлари	316,8	22,4	57,3	63,8	81,6	91,7
Мелиоратив объектиларни таъмирлаш ва тиклаш ишлари	315,8	38,6	48,1	59,2	77,0	92,9
Лизинг асосида мелиоратив техникалар етказиб бериш	125,8	29,3	25,4	27,2	20,0	23,9
Жами	758,5	90,3	130,8	150,2	178,6	208,5

Суфориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга қаратилган ирригация-мелиорация тадбирларини молиялаштиришга давлат бюджетидан маблағлар ажратиш ишлари давом эттирилмоқда. Жумладан, 2008 йилда бу мақсадлар учун жами 90,3 миллиард сўм ажратилган бўлса, 2012 йилга келиб бу кўрсаткич 208,5 миллиард сўмга етди. Ўтган 2008 – 2012 йилларда жами ажратилган маблағлар қиймати 758,5 миллиард сўмни ташкил этди.

Суфориладиган ерлардан фойдаланиш самараадорлигини оширишда қишлоқ хўжалиги экинларини суфоришнинг илғор, замонавий усулларини жорий этишнинг аҳамияти катта. Чунки республикамиздаги сув танқислиги шароитида суфоришнинг замонавий усулларини қўллаш орқалигина аҳолининг қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига тобора ўсиб бораётган табиий эҳтиёжини қондириш мумкин. Кейинги йилларда мамлакатимизнинг бир қатор ҳудудларида экинларни суфоришнинг янги технологиялари синовдан ўтмоқда ва қўллашга тавсия этилмоқда. Ўзбекистонда 1571 гектар ерга томчилатиб суфориш технологияси, 543 гектарга эгатга полиэтилен плёнка тўшаб суфориш тизими, 753 гектарга кўчма ва эгилувчан қувурлар орқали суфориш тизими жорий этилди.

Суфориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш борасида олиб борилган ишлар натижасида:

— сугориладиган ёрларда ер ости сувлари сатҳи ва шўрланиш дарражаси пасайиб, экин майдонларининг мелиоратив ҳолати яхшиланмоқда;

— хўжаликларни сув билан таъминлаш тизими яхшиланиб бормоқда;

— қишлоқ хўжалиги экинлари ҳосилдорлиги ортиб, хўжаликларнинг даромадлари юксалмоқда.

Пировард натижада эса ёрларнинг унумдорлиги, пахта, галла ва бошқа қишлоқ хўжалиги экинлари ҳосилдорлиги сезиларли даражада ошмоқда.

Қишлоқ хўжалигини модернизация қилишда тармоқни юқори унумли техника ва технологиялар билан таъминлашнинг аҳамияти беқиёсdir. Кейинги йилларда қишлоқ хўжалигига фойдаланиб келинаётган ҳайдов ва чопиқ тракторлари ҳамда қишлоқ хўжалиги машиналарининг катта қисми эскириб, ўз хизмат муддатини ўтаб бўлгани сир эмас. Шунингдек, бундай техникаларнинг иш унуми, ёқилғи сарфлаш меъёрлари замонавий талабларга тўлиқ жавоб бермаслиги оқибатида қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг ишлаб чиқариш таннархи ошиб кетмоқда. Шу муносабат билан қишлоқ хўжалигига юқори унумли, замонавий ва ресурсларни тежайдиган техникаларни жалб этиш, бу борада, аввало, чет элнинг илфор компаниялари билан ҳамкорликни мустаҳкамлаш талаб этилади.

Қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш дастурида дехқончилик билан бир қаторда чорвачилик тармогини модернизация қилишга ҳам алоҳида эътибор қаратилмоқда. Мамлакатимизнинг чорвачилик тармоғи жадал ривожланиб бораётган тармоқлардан бири бўлишига қарамай, соҳада ўз ечимини кутаётган айрим муаммолар ҳам мавжуд. Жумладан, чорва молларининг маҳсулдор ва касалликларга чидамли зотларининг етишмаслиги, чорвачиликнинг мустаҳкам озуқа базасини яратиш борасидаги масалалар шулар жумласидандир.

Республикамиз ҳукуматининг чорвачилик тармогини комплекс ривожлантириш дастурларида асосий эътибор чорва молларининг наслини яхшилаш, маҳсулдорлигини ошириш, тармоқда сервис хизматини ривожлантириш ва чорвачиликнинг озуқа базасини янада мустаҳкамлашга қаратилган. Бунинг учун:

— чорвачилик тармоғининг моддий-техникавий базасини мустаҳкамлаш;

— наслчилик-селекция ишларини тубдан яхшилаш;

- тармоқда сервис хизмати, жумладан, зооветеринария хизматла-ри күрсатиши сифати ва ассортиментини ошириш;
- паррандачилик, балиқчилік, асаларичилик ва пиллачилик соҳа-парини ривожлантириш;
- чорва молларини юқумли касаллікпаратдан муҳофаза қилиш тизи-мини янада такомиллаштириш;
- озуқа экинлари майдонларини кенгайтириш ва оптималь жойлаш-тириш, лалми ерларда чорва моллари учун озуқа етиштириш күлами-ни кенгайтириш табдирлари амалга оширилмоқда.

Кейинги йилларда юртимизда чорвачилик тараққий эттан мамла-катлардан затдор молларни олиб келиб, чорва молларининг наспини яхшилашга жиғдий эътибор берилепті. Қишлоқ ва сув хұжалиги вазирлигининг маълумотларига қараганда, ушбу мақсадд үчүн сұнгы йил-лар давомида республикамизга хориждан жами 23286 бош наслли қора-мол келтирилгани диққатта сазовор. Бундан ташқари, мамлакатимиз-да чорвачиликнинг паррандачилик, балиқчилік, асаларичилик каби тармоқларини ривожлантириш борасида ҳам мақсадд дастурлар иш-лаб чиқылған ва улар босқичма-босқич амалга оширилмоқда. Булар-нинг барчаси халқимизнинг чорвачилик маҳсулотларига бўлган тала-бини барқарор қондиришга муҳим ҳисса қўшиши шубҳасиз.

ҚИШЛОҚ ХҰЖАЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎНАЛИШЛАРЫ

Мамлакатимиз қишлоқ хұжалигини янада тараққий эттиришда асо-сий эътибор аграр соҳада испоҳотларни чуқурлаштириш, ишлаб чиқа-риш ва бошқариш жараённан бозор тамойилларини тұла қарор топти-риш асосида қишлоқ ақолисининг турмуш даражасини кескин ошириш-га қаратилмоқда. Шу муносабат билан Қишлоқ ва сув хұжалиги вазир-лиги томонидан ишлаб чиқылған аграр тармоқни ривожлантиришнинг истиқболли дастури қуйидаги энг муҳим йўналишларни ўз ичига олади:

1. Аграр соҳада иқтисодий испоҳотларни янада чуқурлаштириш, мулкий муносабатлар ва хұжалик юритиш шаклларини такомиллаш-тириш борасида барча субъектлар ўртасидаги ўзаро иқтисодий мун-носабатларни бозор тамойиллари асосида амалга ошириш, шартно-мавий мажбуриятларнинг бажарилишида томонлар масъулиятыни ошириш.

2. Қишлоқ хўжалигида ердан фойдаланиш механизмини такомиллаштириш ва самарали фойдаланишни рағбатлантириш йўналиши бўйича тупроқ унумдорлигини яхшилаш ва мелиоратив ҳолатини яхшилаш борасидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадида барча ҳудудларда қишлоқ хўжалиги ерлари унумдорлигини ошириш, унумдорлиги паст ер майдонлари салмогини камайтириш.

3. Сув хўжалиги тизимини такомиллаштириш, ерларнинг мелиоратив ҳолатини янада яхшилаш мақсадида сув хўжалиги тизимида моддий ва маънавий эскирган ирригация-мелиорация тизимини янгилаш, унинг самарадорлигини ошириш, янги суфориш технологиялари ва сувдан фойдаланиш механизмларини жорий этиш, ер майдонлари мелиоратив ҳолатини яхшилаш, дренаж тармоқларини қуриш ва таъмирилаш тадбирларини амалга ошириш.

4. Қишлоқ хўжалиги экинлари навларини вилоят ва туманларнинг табиий-иклим шароитини ҳисобга олган ҳолда жойлаштириш, маҳсулотлар сифати ва экинлар ҳосилдорлигини оширишга алоҳида эътибор қаратиш. Қишлоқ хўжалиги экинларининг юқори ҳосилли, тезпешар, касаллик ва заараркунандаларга чидамли, янги ва сифатли маҳсулотларнинг бозор талабларига жавоб берадиган навларини жойлаштириш.

5. Чорвачилик тармоғини комплекс ривожлантириш, асосан, чорва молларининг наслини яхшилаш ҳисобидан унинг маҳсулдорлигини ошириш.

6. Ўрмон хўжалигини комплекс ривожлантириш борасида табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва атроф-муҳит муҳофазаси нуқтаи назаридан:

- қўриқланадиган ҳудудлар давлат cadastrini жорий этиш;
- ўрмон хўжалигида мевали, манзарали дараҳт қўчатларини етиштиришни янада ривожлантириш дастурини ишлаб чиқиш;
- ҳудудларнинг экологик ҳолати географик-ахборот тизимини ишлаб чиқиш.

7. Қишлоқ хўжалиги хом ашёсини қайта ишлаш тармоғини ривожлантириш, аграр соҳанинг экспорт салоҳиятини ошириш. Қишлоқ хўжалиги, хусусан, чорва ва мева-сабзавот маҳсулотларини сақлаш ва қайта ишлашга ихтисослашган кичик хусусий корхоналарни замонавий техника ва технологиялар билан жиҳозлаш, хом ашёни қайта ишлаш қувватларини ишга тушириш, мавжуд корхоналарни модернизация қилиш,

хұл мева-сабзавот ва тайёр маҳсулот экспорт қиладиган субъектлар учун имтиёзлар тизимини ишлаб чиқиши.

8. Кишлоқ жойларда сервис хизматлари күрсатиш тизимини такомиллаштириш, аграр тармоқда сервис хизматлари күрсатиш соҳасини ривожлантириш, бозорга тез мослашувчи субъектлар фаолиятини қўллаб-куватлаш.

9. Кишлоқ хұжалигда молия-кредит, солиқ ва суғурта тизимини такомиллаштириш:

- давлат әхтиёжлари учун пахта хом ашёси ва ғалла етиштиришни асосан имтиёзли кредитлаш орқали молиялаштириб бориш тизимини такомиллаштириш;

- пахта ва ғалладан бошқа қишлоқ хұжалиги маҳсулотлари етиштирувчиларни кредитлаш механизмини такомиллаштириш;

- қишлоқ хұжалиги учун техника, әхтиёт қисмлар, наслдор чорва моллари, уруглик ва күчатлар, замонавий технология ва ускуналар, дори-дармон, кимёвий препараторлар импорт қилишда солиқ ва божхона имтиёзлари тизимини янада кенгайтириш;

- қишлоқ жойларга кичик саноатни жалб қилишда солиқ имтиёзлари ва молиявий қўллаб-куватлаш тадбирларини амалга ошириш;

- маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни иқтисодий қўллаб-куватлаш мақсадида протекционизм сиёсатини доимий равишда амалга ошириш;

- унумдорлиги паст бўлган, шунингдек, насослар билан сугорила-диган майдонларда давлат әхтиёжлари учун пахта ва ғалла етиштирувчи фермер хұжаликларини давлат томонидан қўллаб-куватлаш механизмини такомиллаштириб бориш.

10. Агротехника фанини ривожлантириш ва илм-фан ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий этиш. Бу соҳада:

- атроф-мухитга экологик зарар келтирмайдиган техника ва технология ҳамда хом ашё ресурсларини қайта ишлашда янги услублар ишлаб чиқиш ва мавжудларини такомиллаштириш;

- пахтачилик ва бошқа қишлоқ хұжалиги экинларининг истиқболли навлари бироламчи уругчилигини ташкил қилиш тизимини такомиллаштириш;

- қишлоқ хұжалигининг амалий муаммоларини ҳал этишда инновацион лойиҳалардан кенг фойдаланиш ва бунда инновацион лойиҳаларни молиялаштиришнинг банк орқали кредитлаш тизимини жорий этиш;

- қишлоқ хўжалигида ген муҳандислиги борасида тўпланган жаҳон тажрибасидан кенг фойдаланган ҳолда миллий тизимни яратиш;
 - экологик тоза қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари яратиш устида кенг қамровли ишлар олиб бориш;
 - хориждан келтирилган наслли уруғлар асосида юқори маҳсулдор маҳаллий чорва моллари, парранда ва пилла қурти зотларини яратиш.
11. Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш ва аҳоли даромадларини янада ошириш.

Бундан ташқари, Ўзбекистонда фермерлик ҳаракатини янада ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилган бўлиб, ушбу соҳани давлат томонидан қўллаб-қувватлашга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов ўринли таъкидлаганидек, «фермерлик ҳаракатининг Фермер хўжаликлари уюшмаси шаклидаги ташкилий тузилмаси қишлоқ хўжалигини испоҳ этиш ва соҳада ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, фермерлар олдида турган вазифаларни ҳал этиш жараёнларига кучли таъсир кўрсата олмади. Фермерлик ўзининг тарихий илдизларига эга бўлган хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиш асосида Фермер хўжаликлиари уюшмаси Ўзбекистон Фермерлари кенгашига, вилоят ва туманларда эса фермерлар кенгашлирига айлантирилди, энг муҳими, ушбу тузилемаларнинг ҳуқуқ ва ваколатлари жиддий равишда кенгайтирилди»¹. Мамлакатимизда фермер хўжаликларини янада тараққий эттиришда асосий эътибор аграр соҳада испоҳотларни чуқурлаштириш, ишлаб чиқариш ва бошқариш жараёнларида бозор тамойилларини тўлиқ қарор топтириш асосида қишлоқ аҳолисининг фаровонлигини кескин оширишга қаратилмоқда.

¹ Ислом Каримов. Бош мақсадимиз – кенг қўламли испоҳотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш. // «Халқ сўзи» газетаси. 2013 йил 19 январь.

КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ИҚТИСОДИЁТИМИЗ АСОСИ

Ўтган аср 90-йилларининг биринчى ярмида собиқ иттифоқ республикаларидағи аксарият саноат корхоналари фаолиятининг тұхтаб қолиши ва уларнинг банкротта учраши хом ашё ва бутловчи қисмларга бұлған буюртмаларининг каттагина қисмидан маҳрум бұлған Ўзбекистон саноат корхоналарининг фаолиятига салбий таъсир күрсатди. Бундай вазият таркибий қайта қуришлар, саноатни диверсификация қилиш ва экспорт бозорларини янгитдан белгилаб олишни талаб этадиган даврида саноат ишлаб чиқаришнинг ялпи ички маҳсулотдаги улушнинг вақтінча камайишига олиб келди.

Собиқ совет хўжалик юритиш тизимининг барҳам топиш давридаги бир оз пасайишдан сўнг, юртимизда 1996 йилдан бошлаб саноат ишлаб чиқариши ҳажми изчил ўсиб бормоқда. Саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг йиллик ҳажми 2009 йилда 1990 йилдагига нисбатан 2,7 баробар, 2012 йилда эса 3 баробар зиёдга ўсишига эришилди.

Мустақиллик йилларида юртимизда автомобилсозлик, нефть-газ кимё саноати, нефть-газ машинасозлиги, замонавий қурилиш материаллари саноати, темир йўл машинасозлиги, майший электротехника, фармацевтика, замонавий озиқ-овқат саноати ва енгил саноат каби бир қатор янги саноат тармоқлари яратилди. Иқтисодиёт тармоқларини саноат асосида ташкил этиш, модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш бўйича мамлакатимизда саноатнинг автомобилсозлик, нефть ва газ-кимё, темир йўл машинасозлиги каби янги тармоқларининг яратилиши натижасида 2012 йилда саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми ўсиши олдинги йилга нисбатан 107,7 %ни ташкил этди.

Мамлакатимиз иқтисодиётида автомобилсозлик саноати алоҳида ўрин эгалламоқда. Бу тармоқ Асака шаҳрида АҚШнинг «General Motors» компанияси билан ҳамкорликда енгил автомобиллар ишлаб чиқаради-

ган, Тошкент шаҳрида Германиянинг дунёга машҳур «Daimler-Benz» ва Самарқанд шаҳрида Япониянинг «Isuzu» компаниялари билан ҳамкорликда автобуслар ишлаб чиқарадиган ҳамда Германиянинг «MAN» компанияси билан ташкил этилган юк автомобиллари ишлаб чиқарадиган янги заводларни ўз ичига олади. Ана шундай ўзгаришлар натижасида машинасозлик ва металлни қайта ишлаш саноатида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми 1990-2012 йилларда 12 баробар ўсди. Фақат охирги 10 йилнинг ўзида енгил автомобиллар ишлаб чиқариш 7,1 баробар, автобуслар – 2,6 баробар ва юк автомобиллари тайёрлаш – 12,9 баробар ошгани дикқатга сазовор.

Автотранспорт хизматлари ва сервисни ривожлантиришнинг прогноз кўрсаткичларини бажариш, аҳолига, хусусан, қишлоқ аҳолисига кўрсатилаётган автотранспорт хизматлари ва сервис даражаси ва сифатини ошириш доирасида йўналишли транспорт тармоғи ривожланмоқда. 2012 йилда кўзда тутилган 195 та йўналиш ўрнига 226 та йўловчи ташиш йўналишлар ташкил этилди.

«Ўзавтосаноат» АК бўйича Инвестиция дастури доирасида 2012 йилда бажарилган инвестицион лойиҳалар сони 25 та бўлиб, уларнинг умумий қиймати 425,87 миллиард сўмни ташкил этди (3-жавдалга қаранг). Бу ишларнинг натижасида жами 2396 та янги иш ўринлари яратилди.

3-жадвал

«Ўзавтосаноат» АК заводларида ишлаб чиқариш динамикаси

Заводлар	2010 йил	2011 йил	2012 йил
GMUzbekistan» ҚҚ	217000	222000	236000
МЧЖ «JV MAN AutoUzbekistan»	414	534	1018
МЧЖ «SamAvto»	1948	2019	2381
«GM Power train – Uzbekistan» ҚҚ	–	–	32000

2012 йилда республиканинг барча автомобиль транспорти восита-ларида жами 1 миллиард 216 миллион тонна юк ва 6 миллиард 645 миллион йўловчи ташилиб, ушбу кўрсаткич 2011 йилга нисбатан тегишли равишда 105,2 ва 105,8 фоизни ташкил этмоқда. 2012 йил давомида эса Самарқанд автомобиль заводида ишлаб чиқарилган «Isuzu» русумли автобуслардан Бухоро вилоятида 197 та, Самарқанд вилоятида 72 та, Андижон вилоятида 60 та, Қашқадарё вилоятида 55 та,

Хоразм вилоятида 53 та, Навоий вилоятида 44 та, Сурхондарё вилоятида 35 та, Фарғона вилоятида 34 та, Тошкент шаҳрида 22 та, Тошкент вилоятида 13 та ва Қорақалпоғистон Республикасида 12 та – жами 597 та автобус лизинг асосида сотиб олиниб, шаҳар ва шаҳар атрофи йўналишларида хизмат кўрсатилиши йўлга кўйилди.

Шу билан бирга, «Тошшаҳартрансхизмат» уюшмаси томонидан 96 та «Mercedes Benz» русумли автобуслар олиб келиниб, шаҳар ҳалқа йўналишларига бириктирилди. Бу тадбирлар самарасида кўплаб фуқаролар иш билан таъминланди, хизмат кўрсатиш даражаси ва маданияти яхшиланди.

Ўзбекистонни Марказий Осиёнинг ҳал қилувчи транспорт-транзит тармоғига айланиши учун транспорт-коммуникация инфратузилмасини модернизация қилиш ва янгилаш, маҳаллий ва ҳалқаро транспорт хизматлари таркибини диверсификация этиш, янги транспорт йўлакларини шакллантириш ва ривожлантириш, транспорт хизматлари сифатини янада ошириш ва таннархини камайтириш талаб этилади.

Мазкур йўналишда мамлакатимизда амалга оширилаётган чора-тадбирлар алоҳида аҳамият касб этади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 21 декабрдаги ПҚ-1446-сонли Қарорига мувофиқ тасдиқланган «2011 – 2015 йилларда инфратузилмани, транспорт ва коммуникация курилишини ривожлантиришни жадаллаштириш тўғрисида»ги дастур фикримизнинг далилидир. Ушбу дастурдан кўзланган асосий мақсад – ишлаб чиқариш, транспорт ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмаси тармоқларининг республика иқтисодиёти тармоқлари ва ҳудудларини истиқболда ривожлантириш борасида амалга оширилаётган дастурлар билан узвий боғлиқ ҳолда илдам ривожланишини таъминлаш ҳамда бунинг негизида янги иш жойларини яратиш, аҳолининг бандлиги ва турмуш даражасини узлуксиз ўсиб боришига эришишдан иборатdir.

Мазкур дастурдан умумий қиймати 8 миллиард 504 миллион долларлик жами 85 та лойиҳа ўрин олган бўлиб (4-жадвал), уларнинг баҷарилиши натижасида жами 14394 та янги иш ўрни яратилади.

Дастур доирасида амалга оширилаётган кенг кўламли комплекс чора-тадбирларнинг мамлакатимизнинг асосий транспорт турлари: ҳаво, темир йўл ва автомобиль транспорт тизими ҳамда муҳандислик-коммуникация инфратузилмаси ва телекоммуникация инфратузилма-

2011–2015 йилларда инфратузилма, транспорт ва коммуникация қурилишини ривожлантиришни жадаллаштириш дастурининг асосий кўрсаткичлари

Йўналиш номи	Лойиҳа қиймати (млн. доллар)	Лойиҳа сони
Дастурнинг умумий қиймати	8504,0	85 та
<i>шу жумладан:</i>		
Автотранспорт тизими	3544,0	11 та
Темир йўл транспорти тизими	2146,6	14 та
Ҳаво йўллари транспорти тизими	993,7	14 та
Муҳандислик-коммуникация инфратузилмаси ва телекоммуникация тизими	1794,7	44 та
Шаҳар электротранспорти паркини янгилаш	24	2 та

сини ривожлантиришни жадаллаштиришга, мавжуд ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш салоҳиятидан тўлиқ ва кенг миёсда фойдаланишга қаратилгани характерлидир.

Ўзбекистонда иссиқлик энергияси, электр энергияси соҳаларини ривожлантиришга ҳукумат томонидан стратегик аҳамиятга молик бўлган соҳалардан бири сифатида алоҳида эътибор қаратилмоқда. Таҳлилларни рақамлар орқали изоҳлайдиган бўлсак, 2012 йилда инвестицион лойиҳаларни амалга ошириш натижаларига кўра, мамлакат электр-энергияси соҳасида қуйидаги ишлар амалга оширилди:

- 478 МВт генерация кувватлари;
- кучланиши 0,4–500 кВ бўлган, узунлиги 1503,3 км электр узатиш тармоқлари;
- 35 кВ ва юқори бўлган подстанцияларда 774 минг кВА трансформатор кувватлари, 557 та 6–10 кВли комплект трансформатор пунктлари ишга туширилди. Шу жумладан:
 - Самарқанд вилояти Жомбой туманида 220 кВли «Чўпон-Ота» подстанцияси (125 минг кВА куч трансформаторини ишга тушириш билан);
 - 220 кВли «Қуи-Мозор» подстанция (63 минг кВА куч трансформаторини ишга тушириш билан) реконструкция қилинди;
 - 220 кВ «ПС Фозилмон – ПС Лочин» оралиғидаги ХУЭТ (30 км), 220 кВ «ПС Қизил Роват – ПС Юлдуз» оралиғидаги (31,5 км) ХУЭТ курил-

ди, 220 кВ Сирдарё ИЭС – ПС Қорақиясой» оралығидаги (71,8 км) ХҮЭТ реконструкция ишлари бажарилди¹.

Соҳани юқори суръатларда ривожлантириш, аҳоли ва бошқа истеъмолчи корхоналарнинг ўсиб бораётган эҳтиёжини инобатга олган ҳолда, электр энергияси ишлаб чиқаришнинг 2011 – 2015 йилларга мұлжалланған дастури ишлаб чиқилиб жорий этилмоқда. Истиқболда ишга туширилиши лозим бўлган муҳим обьектларнинг сони 41 та бўлиб, уни амалга ошириш учун жами 7259,48 миллион АҚШ доллари миқдорида инвестиция маблағлари ўзлаштирилиши режалаштирилган. Инвестицион маблағларнинг катта қисми компаниянинг ўз маблағлари эвазига бўлса, қолган қисми эса тижорат банкларининг имтиёзли кредитлари эвазига шакллантирилади.

Табиий газ-кимё саноатида ҳар турли маҳсулотлар ишлаб чиқариш учун қимматбаҳо хом ашёдир. Бу борада республикада қатор лойиҳалар амалга ошириб келинмоқда. «Навоий азот», «Фарғона азот», «Максам-Чирчик» корхоналарида минерал ўғит, нитрон тола ва бошқа юздан ортиқ турдаги иқтисодиёт тармоқлари ва аҳоли эҳтиёжи учун зарур маҳсулотлар ишлаб чиқариш йўлга қўйилган. «Шўртангазкимё» комплексида ташки ва ички бозорда талаб юқори бўлган полиэтилен гранулалари, пластмасса қувурлар ва бошқа турдаги пластмасса маҳсулотлари табиий газдан олинмоқда.

Мамлакатимиз иқтисодиёт тармоқлари ва аҳоли томонидан табиий газдан оқилона ва самарали фойдаланишда уни иқтисод қилиш манбалари мавжудлигини кўрсатмоқда. Бунда республика эҳтиёжи учун «Ўзбекэнерго» компанияси томонидан электр энергияси ишлаб чиқаришда асосан табиий газдан фойдаланилади. Мамлакатимиз иқтисодиёт тармоқларига етказиб берилаётган табиий газнинг 38,6 фоизи электр станцияларда ёқилади. 2012 йилда қурилиши ниҳоясига етказилган энг йирик обьектлар ҳақида гапирганда, Навоий иссиқлик электр станциясида Япониянинг «Mitsubishi» компанияси томонидан ишлаб чиқарилган 478 мегаволт қувватга эга бўлган буғ-газ қурилмасининг ишга туширилганини алоҳида қайд этиш лозим (5-жадвал). Ушбу лойиҳанинг амалга оширилиши йилига кўшимча равишда 2 миллионд 800 миллион киловатт-соат электр энергияси ишлаб чиқариш имконини беради. Шунингдек, бу лойиҳа ҳисобидан шартли ёқилғи истеъмолини

¹ Қаранг: www.uzbekenergo.uz.

**2012 йилда ишга туширилган ва 2013 йилда амалга оширилиши
кутилаётган йирик лойиҳалар**

№	Лойиҳа номи	Лойиҳа куввати	Умумий қиймати (млн. долл.)
2012 йилда якунланган йирик лойиҳалар			
«Ўзбекнефтгаз» миллый холдинг компанияси			
1	«Шўрттаннефть-газ» негизида пропан-бутан арапашмаси қурилмасини барпо этиш (5-навбати)	50,0 минг тонна	74,2
«Ўзбекэнерго» давлат-акциядорлик компанияси			
2	Навоий ИЭС негизида буғ-газ қурилмасини барпо этиш	478 МВт	529,78
«Ўзкимёсаноат» давлат-акциядорлик компанияси			
3	Навоий вилоятида техник кремнийни ишлаб чиқаришни ташкил қилиш (1-босқич)	12,0 минг тонна	19,04
«Ўзавтосаноат» компанияси			
4	Самарқанд вилоятида юқ автомобиллари ва компонентларини ишлаб чиқарувчи янги комплексни барпо этиш (2-босқич)	3,0 минг дона	29,38
2013 йилда якунланиши мўлжалланган йирик лойиҳалар			
«Ўзбекнефтгаз» миллый холдинг компанияси			
1	Мавжуд ДКС-1,2,3,4 ўрнига Газли сиқувчи компрессор станциясини барпо этиш	16 дан 25 МВтгача ошириш	261,13
«Ўзбекэнерго» давлат-акциядорлик компанияси			
2	«Тошкент ИЭС» ОАЖ негизида когенерацион буғ-газ технологиясини жорий этиш	27 МВт	62,99
«Ўзкимёсаноат» давлат-акциядорлик компанияси			
3	Деҳқонобод калийли ўғит заводини ишлаб чиқариш қувватларини кенгайтириш (2-босқич)	200,0 минг тоннадан 600,0 минг тонна гача ошириш	254,8
«Ўзбекистон темир йуллари» давлат-акциядорлик компанияси			
4	Жиззах-Янгиер икки йўналиши электрификация қилинган темир йўл линиясини барпо этиш (1-босқич)	187 км	320,74

1,8 марта камайтиришга, ҳар йили 400 миллион куб метр газни тежаш ёки 110 миллион доллардан ортиқ маблағни иқтисод қилишга эришамиз.

Автомобиль саноатида Германиянинг дунёга машҳур «MAN» компанияси билан ҳамкорлиқда Самарқанд вилоятида йилига 3 мингта юк автомобили ишлаб чиқариш қувватига эга бўлган янги комплексни бунёд этишнинг иккинчи босқичи якунланди.

Ушбу корхонада жаҳондаги энг юксак стандартлар асосида жиҳозланган юқори технологик ишлаб чиқариш ташкил этилди. Айтиш керакки, катта ҳажмдаги юкларни ташийдиган энг замонавий автомобиллар ишлаб чиқарадиган мазкур корхона нафақат мамлакатимиз эҳтиёжини қоплади, балки бу машиналарни экспорт қилишни ҳам таъминлади.

Мустақиллик йилларида нефть қазиб чиқариш ва нефтни қайта ишлаш саноатининг яратилиши мамлакатимизнинг энергетик хавфсизлигини таъминлади. Нефть ва газ конденсати қазиб олиш 1990 йилга нисбатан 1,4 баробар ўсади. Табиий газ ишлаб чиқариш суръати 1990 – 2012 йиллар давомида 1,6 баробардан ортиқ кўпайди, суюлтирилган газ ишлаб чиқариш ҳажми эса 15,2 баробардан ошди.

Муборак газни қайта ишлаш заводида 258 минг тонна суюлтирилган газ ва 125 минг тонна конденсат ишлаб чиқариш қувватига эга бўлган заводнинг биринчи навбати фойдаланишга топширилди, «Шўртаннефтгаз» корхонасида эса пропан-бутан қоришмаси асосида 50 минг тонна суюлтирилган газ ишлаб чиқарадиган курилма ўрнатилди.

Яна бир йирик лойиҳа – умумий қиймати 250 миллион доллардан ортиқ бўлган Дехқонобод калийли ўғитлар заводининг иккинчи навбатини қуриш ишлари давом эттирилмоқда. Бу борарадаги ишлар якунига етгач, корхонада йилига 600 минг тоннагача калийли ўғит ишлаб чиқариш имкони пайдо бўлади ва бу маҳсулотнинг 350 минг тоннадан кўпроғи экспорт қилинади.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, 2012 йилда Сурғил кони базасида, ҳатто, дунё мезонлари бўйича ҳам ноёб бўлган, қиймати 25 миллиард доллардан зиёдни ташкил этадиган Устюрт газ-кимё комплекси қурилиши бошлаб юборилди. Мазкур объектнинг қурилиши 2016 йилда ниҳоясига етказилади ва бу корхона 4 миллиард 500 миллион куб метр табиий газни қайта ишлаш, 400 минг тонна полиэтилен ва 100 минг тонна полипропилен ишлаб чиқариш имконини беради. Ушбу лойиҳа технологик жиҳатдан дунёдаги илғор лойиҳалардан бири бўлиб, энг юксак даражадаги газ-кимё технологияларини жорий этишни кўзда

тутади. Бу, ўз навбатида, табиий газдан 97 %гача этан, пропан ва бошқа құмматбақо компонентларни ажратиб олишни таъминлайды. Мазкур лойиҳада етакчи хорижий банклар консорциуми, давлат кафолатларини жалб этмаган ҳолда лойиҳаларни молиялаштириш принциплари асосида иштирок этмоқда.

2012 йилда Жанубий Африканинг «Sasol» компанияси ва Малайзиянинг «Petronas» корпорацияси билан ҳамкорликда қиймати 4 миллиард доллардан зиёдни ташкил этадиган, тозаланган метан асосида синтетик суюқ ёқилғи ишлаб чиқариш бүйича катта истиқболга эга бўлган йирик лойиҳани амалга ошириш бошланди. Ушбу лойиҳа асосида барпо этиладиган завод дунёдаги саноқли корхоналардан бири бўлиб, у синтетик суюқ ёқилғи – сюлтирилган газ, авиакеросин ва «премиум класс» тоифасидаги, яъни Евро–4 стандартидан кам бўлмаган дизель ёқилғиси ишлаб чиқаради¹.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон темир йўллари тизимида амалга оширилган ишлар таҳсинга сазовордир. Ҳусусан, Япония ҳалқаро ҳамкорлик банки билан биргаликда узунлиги 223 километр бўлган, денгиз сатҳидан 1500 метр баландликдаги довон орқали ўтадиган, Афғонистоннинг шимолий ҳудудларига чиқиш имконини берадиган Тошгузар – Бойсун – Қумқўрғон янги темир йўли барпо этилди. Навоий – Учкудуқ – Султон Увайстог – Нукус йўналиши бўйича Амударё узра барпо этилган темир йўл ва автомобиль йўллари ўтадиган кўприкни ўз ичига олган янги темир йўл участкалари фойдаланишга топширилди.

Фарғона водийисини мамлакатимизнинг бошқа туманлари билан бирлаштирадиган, ҳалқаро андозаларга жавоб берувчи Қамчиқ даво ни орқали ўтадиган мукаммал автомобиль йўли – туннель (ер ости йўли) фойдаланишга топширилди. Шунингдек, 2009 йили Ангрен шахрида юртимизнинг барча ҳудудлари ва Фарғона водийиси вилоятларини йил давомида транспорт алоқаси билан ишончли боғлайдиган Ҳалқаро логистика маркази қурилиши якунига етказилди ва ишга туширилди.

Шунингдек, 2013 йилда «Ўзбекнефтгаз» МХК томонидан мавжуд ДКС -1,2,3,4 ўрнига Газли сикувчи компрессор станциясини барпо этиш учун 261,13 миллион АҚШ доллари, «Ўзбекистон темир йўллари» ДАТК томонидан Жиззах – Янгиер икки йўналишили электрификация қилин-

¹ Ислом Каримов. Бош мақсадимиз – кенг кўламли испоҳотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш. // «Ҳалқ сўзи» газетаси, 2013 йил 19 январь.

ган темир йўл линиясини барпо этиш (1 босқич) учун 320,74 миллион АҚШ доллари қийматига тенг бўлган инвестиция маблағлари сарфланниши режалаштирилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 9 мартағи «Автомобиль транспортида йўловчилар ташиш соҳасидаги тадбиркорлик фаолиятининг алоҳида турларини амалга оширишни тартибга солиш тўғрисида»ги Карори қабул қилингунга қадар жисмоний шахсларни ўз таркибига бириктириб фаолият кўрсатаётган юридик шахслар сони 314 тани ташкил этган бўлса, 2013 йилнинг 1 январь ҳолатига уларнинг сони 2057 тага (7,6 мартаға) ошди ва 2371 тани ташкил этгани дикқатга сазовор.

ЎЗБЕКИСТОНДА КИЧИК БИЗНЕС, ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ВА ФЕРМЕРЛИК ҲАРАКАТИНИ ЗАМОН ТАЛАБЛАРИ АСОСИДА РИВОЖЛАНТИРИШ

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик мамлакатимизда ўрта синфи шакллантиришда мустаҳкам замин бўлиб хизмат қилмоқда. Айнан мазкур секторни ривожлантириш ҳисобидан мамлакатимизда ижтимоий-иқтисодий барқарорликдан манфаатдор, уни тараққиёт ва демократик туб ўзгаришлар сари фаол ҳаракатлантирувчи куч ҳисобланган ижтимоий қатлам шаклланмоқда.

Тадбиркорликни ривожлантириш, ишбилармонликни ҳукуқий ҳимоя қилиш масаласи мамлакатимизда изчил амалга оширилаётган ислоҳотларнинг энг асосий йўналишларидан биридир. Кейинги йилларда ушбу соҳа жадал суръатлар билан равнақ топиб, аҳоли бандлиги ва турмуш фаровонлигини таъминлашда етакчи кучга айланди, десак, аспо муболага бўлмайди.

Кейинги йилларда замонавий бозор иқтисодиёти асосида ривожланайётган бир қатор мамлакатларда йирик корхоналар ўзларининг ички бўлинмалари бажарган аввалги кўп функцияларидан воз кечиши ва бу функцияларни кичик корхоналарга босқичма-босқич бериш жараёни кузатилмоқда. Айнан шу сабабларга кўра йирик саноат корхоналарининг сони қисқариб, кичик корхоналар сони ўсиб бормоқда. Бу жараён бозор иқтисодиётининг динамик, ҳаракатчан, янгиликларга ҳозиржавоб, бозордаги талаб ва унинг ўзгаришига тез мослашувчан бўлишини таъминлайди. Шунга мувофиқ, Ўзбекистоннинг хорижий мамлакатлар кор-

хоналари билан рақобатбардошлиқ даражаси кўтарилишида энг муҳим омиллардан бири кичик корхоналар фаолиятини мустаҳкамлашга имкон берувчи қулай шарт-шароит яратиш орқали бозор муносабатла-рида соғлом рақобат мұхитини вужудга келтиришдан иборат.

Аҳоли бандлиги ва даромадининг ўсиши кичик бизнес ҳамда хусусий тадбиркорликни янада ривожлантиришга боғлиқ. Бугун мамлакатимиздаги барча ҳўжалик юритувчи субъектларнинг 87 фоизи нодавлат мулкчилик шаклига эга кичик ва хусусий бизнес корхоналаридир. Ялпи ички маҳсулотнинг 83,6 %дан ортиғи, ишлаб чиқарилаётган саноат маҳсулотларининг 90 %дан кўпроғи, деярли барча қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари, шунингдек, савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаси уларнинг ҳиссасига тўғри келади.

Кичик бизнесни ривожлантириш билан боғлиқ тадбирлар, тизимли равишда олиб борилаётган иқтисодий сиёsat натижасида мазкур соҳанинг ялпи ички маҳсулотни яратишдаги улуши йилдан-йилга ошиб бормоқда. Яратилаётган янги иш ўриннларининг катта салмоғи ҳам айнан шу соҳага тўғри келмоқда. Биргина кичик бизнес субъектлари учун 2012 йилда тижорат банклари томонидан ажратилган кредит маблағлари ҳажми 5 трлн. 346 млрд. сўмни (2011 йилга нисбатан 130 %) ташкил этди, шу жумладан:

- 48,5 млрд.сўм – касб-хунар коллежлари битирувчиларига ўз бизнесини очиш ҳамда олинган замонавий билим ва қўникмаларни амалиётга татбиқ этиш учун;
- 80,1 млрд.сўм – ёш оиласаларга тадбиркорлик фаолиятини бошлаш ва ривожлантириш учун;
- 618,0 млрд.сўм – хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаси ривожини янада кўплаб-кувватлаш мақсадида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун;
- 491,7 млрд.сўм – аёлларни тадбиркорлик фаолиятига кенг жалб этиш ва уларнинг фаолиятини ривожлантириш учун.

Хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришга «2012 йил – Мустаҳкам оила йили»да 618,1 млрд. сўм кредит ажратилди. Мева-сабзавотчиликни ривожлантириш мақсадида тижорат банклари томонидан 33,3 млрд. сўм миқдорида кредитлар ажратилган.

Ўзбекистонда амалга оширилаётган кенг камровли иқтисодий ислоҳотларнинг асосий мақсади кучли, рақобатбардош миллий иқтисодиётни яратиш ва шунинг ҳисобига аҳоли турмуш фаровонлигини дои-

мий ошириб бориш ҳисобланади. Шунинг учун мамлакатимиз раҳбари замонавий бозор механизмлари, яъни кичик бизнес, хусусий тадбиркорликни ривожлантириш ва самарадорлигини оширишни таъминлашга асосланган барқарор бозор иқтисодиётини шакллантиришнинг муҳим шарти эканига алоҳида эътибор бермоқда.

Ўзбекистон иқтисодиётида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик улушининг ўсиб бориши ички бозорни сифатли ва рақобатбардош товарлар билан тўлдиришнинг замонавий талабларини ҳисобга олган ҳолда хизмат кўрсатиш соҳаси қенгайиши, жаҳон бозори талабларига мос экспорт таркиби кўпайиши, янги иш ўринлари яратишда, аввало, ёшларни иш билан таъминлашнинг ва шу асосда аҳоли даромадлари, турмуш фаровонлигини оширишнинг асосий омилларидан бири ҳисобланади.

Хусусий мулкчиликни ривожлантириш йўлида ортиқча бюрократик тўсиқларни бартараф этиш, кичик бизнесга янги имтиёзлар яратиш республикамиз иқтисодий қурдати ва экспорт салоҳиятини оширишда муҳим аҳамиятга эга. Шу боис сўнгги йилларда бир қатор қонунлар ва норматив-хукуқий хужожатлар қабул қилиндики, буларнинг тўлиқ ижроси соҳани сифат жиҳатдан янги босқичга кўтариш имконини берди. Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги, «Оилавий тадбиркорлик тўғрисида»ги, «Хусусий мулкни ҳимоя қилиш ва мулқдорлар хукуқларининг кафолатлари тўғрисида»ги, «Тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги рухсат бериш тартиб-таомиллари тўғрисида»ги қонунлари шулар жумласидандир.

Ўтган йили соҳада рухсат беришга оид 80 та тартиб-қоида, шунингдек, лицензияланадиган фаолият турларининг 15 таси бекор қилингани, молиявий ҳисбот топширишнинг шакллари ва даврийлиги 1,5 баробар қисқартирилгани давлатнинг тадбиркорлик субъектлари фаолиятига аралашуви тубдан қисқарганининг амалий ифодасидир. Бу каби имтиёзлар 2013 йилда ҳам давом эттирилиб, 1 январдан бошлаб 65 та статистик ҳисбот шакли ва 6 та солиқ ҳисботи шакли бекор қилингани эътиборга молик.

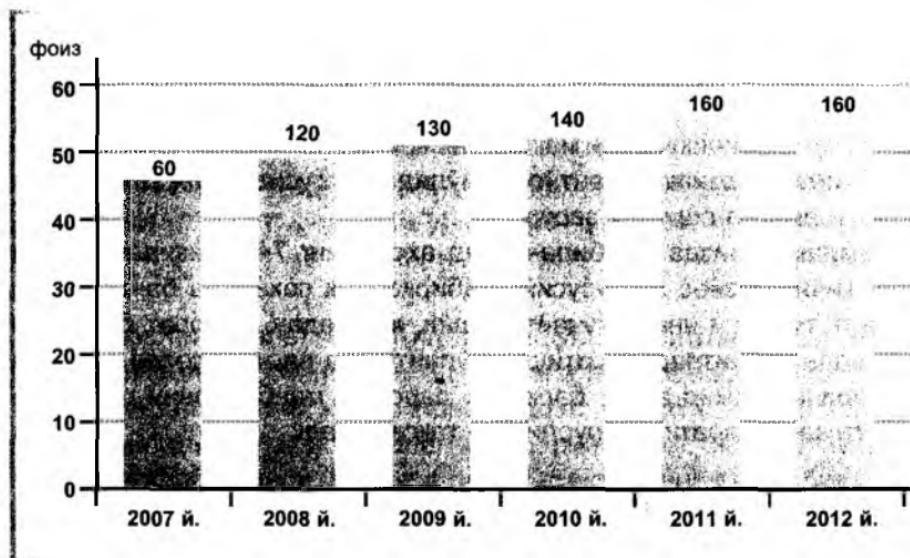
Шу билан бирга, тадбиркорлик субъектларини рўйхатга олиш, уларни муҳандислик-коммуникация тармоқларига улаш, экспорт товарларини божхонада расмийлаштириш тартиб-таомиллари ҳам сезиларли даражада соддалаштирилди. Айни пайтда, бизнесни рўйхатга олиш жараёни «бир дарча» тамойили асосида атиги икки кун ичida амалга

ошириляптики, бу энг яхши халқаро амалиёт талабларига тұла мос келади. Хусусан, «Оилавий тадбиркорлик түгрисида»ги Қонунга асо-сан иқтисодиётимизда хұжалик фаолиятининг оилавий корхоналар шак-лидаги халқымиз менталитети ва аңъаналарига түлік мос келадиган янги ташкилий-хуқуқий шаклы жорий этилди. Уларға кенг имтиёзлар, преференциялар ва кафолатлар берилди. Бунинг натижасида қонун қабул қилинган пайтдан бошлаб ўтган ярим йил мобайнида мамлака-тимизда 600 дан ортиқ шундай корхона ташкил этилди.

«Обод турмуш иили» давлат дастурида тижорат банклари томони-дан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини ривожлантириш учун жами 269,6 миллиард сүм ҳажмида, яъни 2012 йилдагига нисбатан 1,3 баробар күп кредит ажратиш күзда тутилгани дикқатга сазовор. Жумладан, оилавий, хусусий тарбиркорлик ва ҳунар-мандчиликни ривожлантиришга 110,1 миллиард сүмлик кредитлар, шахсий ёрдамчи ва деҳқон хұжаликларига қишлоқ хұжалик маҳсулот-ларини етиштириш ҳамда қорамоллар сотиб олиш учун 106 миллиард сүм ажратилиши режалаштирилган. Коллеж ва лицейларнинг 15 минг нафардан ортиқ битирувчиси ўз бизнесини йўлга қўйиши учун жами 53,5 миллиард сүмлик кредитларга эга бўлади.

Ўзбекистонда амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳотларнинг ҳозирги босқичи кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожланти-риш, унга кенг иқтисодий эркинлик бериш билан тавсифланади. Шу жи-ҳатдан ҳозирги кунда республикамизда кичик бизнес ва хусусий тад-биркорлик фаолиятини ривожлантиришга алоҳида эътибор берилмоқ-да. Чунки кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини ривожлан-тириш масаласига давлатимиз иқтисодий сиёсатининг стратегик вази-фаси, аҳоли фаровонлигини ошириш омили сифатида қаралмоқда. Кор-поратив харидлар тизими кичик бизнесни ривожлантиришни рағбат-лантиришнинг муҳим шаклларидан биридир. 2013 йилда тизимга жалб этилган соҳа субъектлари сонини 1,3 баробар кўпайтириш режалаш-тирилмоқда. Хусусан, устав фондида давлат улуши мавжуд бўлган 2086 та йирик корхонада корпоратив харидлар механизмини жорий этиш ва харидлар умумий ҳажмида кичик бизнес улушини 25 %га етка-зиш белгиланган.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасига давлат томонидан катта эътибор берилиши ҳамда қўллаб-куvvatlаниши натижасида унинг мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотидаги улуши йилдан-йилга ортиб

5-расм. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши.

бормоқда. Хусусан, 2000 йилда ялпи ички маҳсулотнинг қарийб 31 фоизи иқтисодиётнинг фаол ривожланиб бораётган ушбу сектори улушига тўғри келган бўлса, 2008 йилда бу кўрсаткич 48,2 %ни, 2009 йилда 50,1 %ни, 2010 йилда 52,5 %ни, 2011 йилда 54 %ни, 2012 йилда 54,6 %ни ташкил этди (5-расм) ёки 2000 йилга нисбатан 23 %дан ортиқ ўсгани алоҳида аҳамият касб этади.

Давлат томонидан бериладиган аниқ манзилли ижтимоий ёрдам тизимини такомиллаштиришда аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизими ёрдамга муҳтоҷларга, хусусан, кўп болали, кам таъминланган оиласларни қўллаб-кувватлашга йўналтирилган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1996 йил 10 декабрдаги «Болали оиласларни ижтимоий қўллаб-кувватлашни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига асосан вояга етмаган (16 ёшгача болалари бўлган, шунингдек, академик лицей ва касб-хунар колледжларида таълим олаётган 16 ёшдан 18 ёшгача болалари бўлган) оиласларга нафақа фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан тайинланади ва тўланади. Шунингдек, оиласларни тадбиркорликни ривожлантириш учун аҳолининг ижтимоий заиф гуруҳлари, аввалимбор, талаб қилинмаган меҳнат салоҳиятига эга кам таъминланган оиласларнинг кредит ресурс-

ларидан фойдаланиш имкониятларини таъминлашга йўналтирилган микромолиялаштириш институтларини кенгайтириш мақсадга мувофиқ. Бир сўз билан айтганда, ҳалқимизнинг «Меҳнатдан келса бойлик – турмуш бўлар чиройлик» деган мақоли замирида мужассам бўлган ҳақиқатни ҳаётимиз тарзига айлантириш йўлида келгусида ҳам катта-катта ишларни амалга ошириш зарур¹.

Мамлакатимизда иш билан банд аҳолининг 74 фоизидан ортиги айнан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасида бандлиги бу соҳага эътиборни янада кучайтиришни, жумладан, тижорат банклари томонидан кредитлар ажратишни кўпайтириш ва шу асосда янги иш ўринларини ташкил этиш, барқарор даромад манбаларини шакллантиришга замин яратиш зарурлигини тақозо этади.

¹ Инсон манфаати, ҳукуқ ва эркинликларини таъминлаш, ҳаётимизнинг янада эркин ва обод бўлишига эришиш – бизнинг бош мақсадимиздир. Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 20 йиллигига багишлиланган тантанали маросимдаги маърузаси. // «Халқ сўзи» газетаси, 2012 йил 8 декабрь.

БОЙ ТАРИХИМИЗ, ДИНУ ДИЁНАТИМИЗ, УРФ-ОДАТ ВА АНЬАНАЛАРИМИЗНИНГ ҚАЙТА ТИКЛАНИШИ – МАЊНАВИЙ ЮКСАЛИШДИР

Ўзбекистон давлат мустақиллигини кўлга киритган кундан бошлабоқ ҳалқимизнинг бой мањнавий меросини тиклаш ва ривожлантириш, жамият мањнавиятини юксалтириш давлат сиёсати даражасига кўтарилиб, уни таъминловчи маданий-маърифий ислоҳотларнинг йўналишлари белгилаб олинди. Чунончи, агар истиқтолнинг дастлабки йилларида жамият мањнавий ҳаётидаги энг бош вазифа фуқароларда собиқ шўролар даврига хос тафаккурни эскича фикрлаш сарқитларидан бартараф этиш бўлган бўлса, иккинчи муҳим вазифа сифатида фуқаролик жамиятини шакллантириш белгиланди. Зоро, истиқтол туфайли мамлакатимизда демократик жамият барпо этиш учун жуда катта ва муҳим ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқий асос яратилди.

Шу билан бирга, мамлакатимиз ҳукумати, жамият аъзолари томонидан мустақилликни маданий-маърифий жабҳаларсиз мустаҳкамлаш мумкин эмаслиги тўғрисидаги хulosага келиниши истиқлонни реал ҳақиқатга, бажарилиши кафолатланган муайян ижтимоий ҳодисага айлантирди. Жамиятда рўй берадиган барча ижтимоий-иқтисодий, сиёсий, ахлоқий-мағкуравий ислоҳотлар ўз такомилига фақат маданий йўллар туфайли этиши мумкинлиги барчага аён бўлмоқда. Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов бу ҳақда: «Барчамиз яхши англаб олишимиз керакки, ҳаётимизнинг бошқа соҳаларидаги аҳвол, амалга оширилаётган ислоҳотларимизнинг самардорлиги, аввало, ҳалқ мањнавиятининг тикланиши, бой тарихий меросимиznинг кенг ўрганилиши, анъаналаримизнинг сақланиши, маданият ва санъат, фан ва таълим ривожи билан узвий боғлиқдир»¹ деб таъкидлаб, айнан шу соҳаларни ривожлантиришга жиддий эътибор қаратди.

¹ Ислом Каримов. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда. – Т.: «Ўзбекистон», 1999, 18-б.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 12 июндаги «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг йигирма икки йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида»ги Қарорида ҳам бу ҳақда «давлатимиз томонидан мустақилликнинг илк кунларидан бошлаб аҳоли, биринчи навбатда, ёшларимизнинг жисмонан бақувват, маънавий жиҳатдан етук авлод бўлиб улғайишига берилаётган юксак эътиборнинг тасдиғи сифатида мамлакатимизда давлат бюджети харажатлар қисмининг 60 фоизга яқини таълим, соғлиқни сақлаш, илм-фан, маданият ва санъат, спорт соҳалари ривожига йўналтирилгани дунё тажрибасида камдан-кам учрашини, Ўзбекистон айни соҳаларда жаҳонда етакчи ўринларни эгаллаб бораётгани нуфузли халқaro эксперталар ва таҳлил марказлари томонидан эътироф этилаётгани» қайд этилган.

Мустақиллик йилларида «озод, ўз ҳақ-хукуқларини яхши танийдиган, боқимандаликнинг ҳар қандай кўринишларини ўзи учун ор деб биладиган, ўз кучи ва ақлига ишониб яшайдиган, айни замонда ўз шахсий манфаатларини халқ, Ватан манфаатлари билан уйғун ҳолда кўрадиган комил инсонларни тарбиялаш» устувор вазифа этиб белгилangan экан, бу борада, аввало, халқимизнинг тарихий хотирасини тиклашга жиддий эътибор қаратилди. Давлатимиз раҳбари Ислом Каримов таъкидлаганидек, «Тарих хотираси халқнинг, жонажон ўлканинг, давлатимиз ҳудудининг холис ва ҳаққоний тарихини тиклаш миллий ўзликни англашни, таъбир жоиз бўлса, миллий ифтихорни тиклаш ва ўстириш жараёнида гоят муҳим ўрин тутади. Буюк аждодларимизнинг ишлари ва жасоратлари тарихий хотирамизни жонлантириб, янги фуқаролик онгини шакллантирмоқда. Ахлоқий тарбия ва ибрат манбаига айланмоқда»¹. 1998 йил июнь ойида Президентимиз Ислом Каримовнинг бир гурӯҳ тарихчилар билан бўлган сұхбатида ўзбек халқи ва ўзбек давлатчилиги тарихини, тарихимизнинг бошқа саҳифаларини холисона илмий асосда ёритиш вазифалари белгилаб берилди. 1998 йил 27 июлда эса Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси тарих институти фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида»ги Қарори қабул қилинди. Мазкур қарорда республика тарихчилари олдига ўзбек халқининг ўзлигини англаш билан боғлиқ бўлган

¹ Ислом Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараккиёт кафолатлари. –Т.: «Ўзбекистон», 1997, 140-б.

муҳим тарихий муаммолар, хусусан, ўзбек халқининг келиб чиқиши тарихи, ўзбек давлатчилиги тарихи каби бошқа кўплаб масалаларни илмий асосланган ҳолда халққа етказиш вазифаси қўйилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 27 январдаги «Ўзбекистоннинг энг янги тарихи бўйича Жамоатчилик Кенгашини ташкил қилиш тўғрисида»ги Қарори ҳам ана шу мақсад сари қўйилган яна бир жиддий қадам бўлди. Йиллар давомида атайлаб бузиб кўрсатилган тарихимиз мустақиллик йилларида холислик, тарихийлик, ҳаққонийлик тамоиллари асосида қайта ўрганила бошланди. Натижада ўзбек халқининг бой тарихи ва давлатчилигига бағишлиланган қатор илмий тадқиқотлар, монографиялар, дарслерлар ва ўкув адабиётлари яратилди.

1995 йилда Амир Темур халқаро хайрия жамғармаси ташкил этилиб, Президент Фармони билан 1996 йил Амир Темур йили деб эълон қилинди. Шу йили Соҳибқироннинг 660 йиллигига бағишлиланган юбилей мамлакатимизда ва жаҳон миқёсида нишонланди. ЮНЕСКОнинг Париждаги бош қароргоҳида Амир Темурга бағишлиланган маданият ҳафталиги (1996 йил 20 – 26 апрель), «Темурийлар даврида фан, маданият ва маорифнинг гуллаб-яшнаши» мавзууда илмий конференция ва кўргазма бўлиб ўтди. Амир Темурнинг шахси бутун маърифий инсониятнинг бойлиги эканлиги тан олинди.

Амир Темур юбилеи муносабати билан ўнлаб тарихий обидалар таъмирланиб, қайта тикланди, янги иншоотлар қурилди ва боғлар яратилди. 1996 йил 18 октябрда Самарқанд ва Шаҳрисабз шаҳарлари марказида кўркам Амир Темур майдони барпо этилди ва буюк аждодимизга улуғвор ҳайкал ўрнатилиб, 28 августда ҳар икки шаҳарга «Амир Темур» ордени топширилди. 1996 йил 18 октябрь – Тошкентда Темурийлар тарихи давлат музейи тантанали равиша очилди. 1996 йил 23 – 26 октябрда Тошкент шаҳрида «Амир Темур ва унинг жаҳон тарихидаги ўрни» мавзууда халқаро конференция бўлиб ўтди. Шунингдек, 1999 йил 5 ноябрда ватанпарвар сиймо, халқ қаҳрамони Жалолиддин Мангуберди таваллудининг 800 йиллиги нишонланди. Урганч шаҳрида Жалолиддин Мангуберди хотирасини абадийлаштирувчи ёдгорлик мажмую барпо этилди. Эътиборли жиҳати, 1999 йил 2 марта Ўзбекистон Республикаси Президентининг «9 майни Хотира ва қадрлаш куни, деб эълон қилиш тўғрисида»ги Фармони эълон қилинди. Фармоннинг ижроси сифатида 1999 йил 9 майда мамлакатимизда биринчи бор 9 май – Хотира ва қадрлаш куни сифатида нишонланди. Мазкур тадбир-

лар халқимизда миллий онгни юксалтиришга, тарихий хотиранинг тикланишига, ёшларни миллий истиқбол ғоялари руҳида тарбиялашга хизмат қилмоқда.

Президентимиз Ислом Каримов ташаббуси билан Тошкентда мустамлакачилик даври қурбонлари хотирасини агадийлаштириш мақсадида 2000 йил 12 майда Тошкентнинг Юнусобод туманидаги Бўзсув бўйида «Шаҳидлар хотираси» ёдгорлик мажмую очилди. 2001 йил 31 август – қатагон қурбонларини ёд этиш куни сифатида Ўзбекистонда илк бор ўтказилди. 2002 йил 31 август куни Тошкентнинг «Шаҳидлар хотираси» ёдгорлик мажмудида «Қатагон қурбонлари хотираси» музейи ташкил қилиниб, 2008 йил 31 августда унинг янги экспозицияси очилди.

Замонавий, мустақил ва эркин ўзбек халқининг миллий, маънавий жиҳатдан кўп қиррали тараққиётга эришишида жуда қадим замонлардан бери шаклланиб, камол топиб келаётган бой маданий мероси, анъ-аналари, урф-одатлари, қадрият-удумларининг аҳамияти фоят беқиёсдир. Шу нуқтаи назардан, ушбу бебаҳо омиллар мустақил Ўзбекистоннинг келгусидаги жадал равнақини таъминлашда, жаҳон ҳамжамиятидаги мавқеининг янада юксалиши учун хизмат қилиши табиий.

Ўзбекистон мустақиллик йўлидаги дастлабки қадамларини қўяётган даврларда ёк миллий ривожланиш тамойилларига содиқлигини кўрсатди. Бунда халқ анъаналари, урф-одатлари, маросимларини қайта тиклаш масаласини матонат ва қатъийлик билан кун тартибига қўйди ҳамда бу борада зарур тадбирларни дадиллик билан амалга ошира борди. «Биз учун тарихий, маданий, умуман, маънавий қадриятлар, – деб таъкидлайди давлатимиз раҳбари, – халқимизнинг руҳини баланд сақлаш, ёш авлодни тарбиялаш энг асосий вазифа бўлиб қолиши керак... Биз қурадиган жамият Ўзбекистон халқининг турмушини, ҳукуқлари ва эркинликларини кафолатлаши, миллий қадриятларимиз ва маданиятимиз қайта тикланишини, инсоннинг маънавий-ахлоқий баркамоллигини таъминлаши керак¹. Ҳақиқатан ҳам, инсон онги ва тафаккурида ўзгариш ясалмагунча, унинг дунёқарашини янги ижтимоий-сиёсий жарайёнларга мувофиқлаштиргунча ҳар қандай ҳаракатлар бехуда ва фойдасиздир. Шу сабабли мустақиллик даврида халқ анъана ва қадриятларини тиклаш масаласи давлат сиёсати даражасигача кўтарилиганини аспло бежиз эмас.

¹ Ислом Каримов. Истиқбол ва маънавият. –Т. «Ўзбекистон», 113-б.

Бунинг натижасида анъана ва қадриятларимизнинг бундан кейинги ривожи ҳамда равнақ топиши учун кенг имкониятлар яратилди. Бу эса ўз навбатида, ҳалқимизнинг ўзлигини англашга интилишини кучайтириди, миллий гуурнинг юксалишига самарали таъсир қўрсатди. Президентимизнинг 1990 йил 2 майдаги Фармони¹ билан Наврӯз анъанавий байрами қайта тикланиши натижасида тарихий ўзликни англашдаги ҳақиқат қарор топди. Наврӯз нафақат ўзбекларнинг, балки диёримизда яшаётган жамики миллат ва элат вакилларининг ҳам ардоқли ва севимли байрамига, ҳалқлар дўстлиги ва биродарларини мустаҳкамлашнинг муҳим воситаларидан бирига айланди. Зотан, Наврӯз эзгуликнинг тимсолидир. У шунчаки намойиш эмас, балки инсоний туйғуларга маънавий қувват берувчи, уларни яқинлаштирувчи, ягона Ватан туйгусини мустаҳкамловчи бебаҳо қадриятдир.

Айни пайтда Мехржон, Ҳосил байрами, Қовун сайли, ҳалқ байрамлари, спортнинг миллий турлари ҳамда турли ҳалқ ўйинлари кенг ўрин олувчи бадиий спорт байрамларининг улкан кўламда тикланиши фуқароларимизнинг, айниқса, ёшларимиз дунёқарashi – эътиқодини шакллантириш ва мустаҳкамлашда, уларда она заминга меҳр-муҳаббат билан қараш, ризқ-рӯзимиз асоси бўлмиш сувни тежаб-тергаб сарфлаш, табиатни, ер ости ва ер усти бойликларини асрар, бободеҳқон меҳнатини эъзозлаш, умуман, ўлкамиздаги жамики жонзорд ва табиатни асрар-авайлаш руҳида тарбиялашда муҳим омил ҳисобланади.

Давлатимиз раҳбари ислом динига, унинг расм-русумларига, байрамларига, диний тарбия ва таълимига алоҳида эътиборни қаратар экан, мустабид шўро тузуми даврида ҳам ўз фикр-мулоҳазаларини билдириб келди ва уларнинг ечимини амалий равишда топиш учун усул ва йўл йўриклини белгилаб бера опди. «Ислом дини бу – ота-боболаримиз дини, у биз учун ҳам иймон, ҳам ахлоқ, ҳам диёнат, ҳам маърифат эканлигини унутмайлик, – деб уқтиради Юортбошимиз, – Ана шу маърифатни кишиларимиз жон-жон деб қабул қиласидилар ва яхши ўгитларга амал қиласидилар. Мехр-оқибатли, номусли, ориятли бўлишга, иззат-эҳтиром тушунчаларига риоя этишга ҳаракат қиласидилар»². Истиқлол йилларида ислом дини мавқеининг тикланиши, диний маросимлар, миллий қадриятлари-

¹ «Совет Ўзбекистони» газетаси, 1990 йил 3 май.

² Ислом Каримов. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. 3-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 1995, 40-б.

миз, асрий байрамларимизнинг халқа қайтарилиши, мусулмонларнинг муқаддас Ҳаж ва Умра амалларини адо этиш имкониятига эришганликлари, диний-ахлоқий масалалар бўйича китобларнинг чоп этилиши, диний эркинлик ва бағрикенгликни таъминлаш каби кенг оммага манзур кўп савобли ишлар тезкорлик билан амалга оширилди.

Мустақиллик шарофати боис мўътабар Қуръони Карим ва ҳадисларни чоп этиш имконияти пайдо бўлди. Жумладан, 1991 йилда Қуръони Карим илк бор ўзбек тилида Алоуддин Мансур таржимаси ва Ином ал-Бухорийнинг «Саҳиҳи Бухорий» – 4 жилдлик ҳадислар тўплами ўзбек тилига таржима қилиниб, нашр этилди. 1991 йил 14 июлда Ўзбекистон ҳукуқий тажрибасида биринчи бор «Виждан эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида»ги Қонун қабул қилинди. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси қабул қилингач, виждан эркинлиги, давлат ва дин ўртасидаги муносабатлар конституцион тамойиллар асосида тартибга солинди. 1998 йил 1 май куни ушбу қонуннинг янги таҳрири қабул қилинди.

Эътиборли томони, 1992 йил 27 март кунида Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Рӯза ҳайити ва Қурбон ҳайитининг биринчи кунларини дам олиш куни деб эълон қилиш тўғрисида»ги Фармони имзоланди. Ўзбекистон Президентининг 1990 йил 2 июндаги «Мусулмонларнинг Саудия Арабистонига Ҳаж қилиш тўғрисида»ги Фармонига биноан Ўзбекистон халқи вакиллари тарихида биринчи марта бевосита ҳукумат ҳомийлигига ҳар йили Ҳаж ва Умра амалларини адо этиш имкониятига эга бўлди. Мустақиллик йилларида 32 мингдан ортиқ ўзбекистонликлар Макка ва Мадинада Ҳаж сафарида бўлдилар. Юзлаб масжидлар мусулмонларга қайтарилиди, янгилари барпо этилди. «Ислом нури» газетаси ва «Хидоят» журнали нашр этилмоқда.

Президентимизнинг 1992 йил 7 мартағи Фармони билан ислом дини омилидан, унинг маънавий имкониятларидан кенг фойдаланиш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Дин ишлари бўйича қўмита ташкил этилди. Унинг тасарруфида Ҳалқаро ислом-тадқиқот институти ва 10 та мадраса фаолият кўрсатмоқда. Уларда 1000 дан ортиқ талаба-ёшлар таълим олмоқда. Диққатга сазовор томони, давлатимиз раҳбари ташабbusлари билан ислом таълимоти ва фалсафасини кенг ўрганиш, ўзбек халқининг диний, тарихий ва маданий меросини чуқур илмий тадқиқ этиш, юқори малакали диншунос ва иқтисодчиларни тайёрлаш мақсадида 1999 йил 7 апрелда Тошкент ислом университети ташкил этилди.

2007 йил – Ислом конференцияси ташкилотининг Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича муассасаси – АЙСЕСКО (ISESCO) томонидан Тошкент шаҳри Ислом маданиятининг 2007 йилдаги пойтахти деб эълон қилинди. 2007 йил 14-15 август кунлари Тошкент ва Сармарқанд шаҳарларида Тошкент шаҳрининг «Ислом маданияти пойтахти» деб эълон қилинишига багишланган «Ўзбекистоннинг ислом цивилизацияси ривожига қўшган ҳиссаси» мавзуида халқаро конференция ўтказилиб, унда 30 дан ортиқ давлатлардан келган олимлар қатнашди.

Бугунги кунда республикамизда 17 та диний конфессия рўйхатга олинган ва расман фаолият қўрсатмоқда. 170 дан ортиқ диний ташкилотлар ишлаб турибди. Шунингдек, 1,7 мингдан ортиқ масжидлар, христиан ибодатхоналари ва бошқа диний марказлар таъмирланди ва янгидан қурилди.

Маълумки, собиқ тоталитар тузуми даврида буюк алломаларимиз, мутафакирларимизнинг адабий ва илмий мерослари фақат бирёклима ёндашган ҳолда эълон қилинар, мумтоз асарлар эса узук-юлуқ ҳолда нашр этиларди. Ҳатто уларнинг, айниқса, динга алоқадор жиҳатлари умуман олиб ташланар ва шу тариқа асарларнинг мантиқий яхлитлигига путур етказиларди. Бунга улуғ бобокалонимиз, сўз мулкининг сultonи Алишер Навоийнинг ғазалиёти, «Ҳамса»си ва бошқа беназир асарлари мисол бўла олади. Эндилиқда мустақиллик шарофати туфайли улуғ алломалар, олимлар, мутафакирларнинг ижодий мероси чукур ва холис ўрганилган ҳолда, яъни тўлалигича асл ҳолатига мос равишда нашр этилаётгани дикқатга сазовордир.

Маърифатпарвар алломалар Беруний, Ибн Сино, ал-Хоразмий, Аҳмад Фарғоний, Имом Бухорий, Имом Термизий, Ҳожа Аҳмад Яссавий, Нажмиддин Кубро, Баҳоуддин Нақшбанд, Маҳмуд Замахшарий, Абу Мансур Мотуридий, Бурҳониддин Марғиноний, Насафий, Абдулхолик Фиждувоний, Маҳдуми Аъзам ва бошқа бобокалонларимизнинг бой маънавий мерослари, маърифат ва маданият равнақи борасидаги дунёқараши, назарий қарашлари, жамият тараққиёти йўлидаги хизматлари ҳозирда мустақил Ўзбекистонимизда яшаётган миллат ва элат вакилларини эзгу орзулар сари етакламоқда, халқлар ўртасида биродарлик ва ҳамжиҳатлик руҳини кучайтируммоқда.

Мустақил давлатимизнинг бу борадаги амалиёти миллатимизнинг маънавий юксалиши ва жамият ижтимоий-иқтисодий тараққиётини маърифий мезонлар, маънавий фазилатлар, ахлоқий меъёрлар билан

таъминлаш ва маданиятни халқ руҳига сингдиришга қаратилган бўлиб, катта тарбиявий аҳамият касб этмоқда. «Ўтмишдаги алломаларнинг бебаҳо мероси, – деб ёзади мамлакатимиз раҳбари, – қанчадан-қанча авлодларнинг маънавий-руҳий онгини ва турмуш тарзини шакллантирган эди ва ҳамон таъсир кўрсатмоқда»¹.

Буюк мутафаккир аллома Имом Муҳаммад ибн Исмоил Бухорий «Ал-Жомеъ ас-саҳиҳ» («Ишончли тўплам»), «Ал-адаб ал-Муфрәд» («Адаб дурданалари») деб номланган шоҳ китоблар, шунингдек, ҳадис илми, фикъга доир ўнлаб асарлар муаллифи ҳисобланади. Аллома-нинг «Ал-Жомеъ ас-саҳиҳ» китоби ўзбек тилига таржима қилиниб, «Ҳадис» (тўрт жилдлик) номи билан нашр этилди. Халқимизнинг асрий орзуси ушалиб, азиз диёrimiz мустақиллик туфайли бобокалонларимизнинг бир неча асрлар аввал яратган бой илмий, маданий-маърифий меросларида илгари сурилган инсонпарварлик ва бунёдкорлик ғояларидан ҳамюртларимизнинг баҳраманд бўлиши ва айни чоғда ёшларимизга маънавий озиқ бериш, демакки, маърифий-маданий камолот сари дадил қадам ташланди, десак аслпо муболага бўлмайди. Айниқса, улардаги ҳалоллик, поклик, ростгўйлик, адолат, яхшилик, саҳишлик каби фазилатларни қарор топтириш ва мустаҳкамлашга доир ғоялар халқимизга ҳамон хизмат қилмоқда.

Узоқ ўтмишда ўзларининг фидокорона меҳнатлари туфайли бизга улкан илмий ва маънавий мерос қолдирган улуғ боболаримиз сингари, уларга ҳамнафас бўлиб, XX асрда яшаб, ижод қилган таниқли адибларимиз – Маҳмудхўжа Беҳбудий, Абдулла Қодирий, Абдулҳамид Чўлпон, Абдурауф Фитрат ва уларнинг бошқа сафдошлари ўз асарлари билан халқимизнинг маданий-маърифий ва маънавий равнақига салмоқли ҳисса қўшдилар. Буюк замондош адибларимиз ўзларининг бебаҳо ижодий мерослари орқали халқимизнинг маънавияти, маърифатини, миллий қадриятлари ва онгини юксалтиришга катта ҳисса қўшган. Муқаддас диёrimизнинг эркинлиги ва мустақиллиги, ўзбек халқининг баҳту саодати йўлида ўз азиз жонлари ва истеъоддларини фидо қилган бу табаррук инсонлар авлодлар қалбида Ватанга муҳаббат ва садоқат туйгуларини ҳамон тарбия этиб келмоқда.

Айни чоғда миллий, маънавий қадриятларимиз ва маданий меросимизнинг тикланиши ва унинг ҳалқаро миқёсда эътироф этилиши бо-

¹ Ислом Каримов. Ўзбекистон: миллий истиқбол, иқтисод, сиёsat, мафкура. 1-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 1996, 40-41-б.

расида буюк мутафаккир алломаларнинг таваллуд айёмлари тантана ли равишда ўтказилди. Жумладан, Аҳмад Фарғонийнинг 1200 йиллиги «Алпомиш» достони, унинг афсонавий қаҳрамони Алпомишнинг 100 йиллиги тантаналари ўтказилди. Ислом оламининг донишмандлар мутафаккирлари Имом Бухорий таваллудининг 1225 йиллиги, Имом Термизийнинг 1200 йиллиги, Абу Мансур Мотуридийнинг 1130 йиллиги Маҳмуд Замахшарийнинг 920 йиллиги, Хожа Абдулҳолик Фиждувонининг 900 йиллиги, Нажмиддин Кубронинг 850 йиллиги, Бурҳониддин Марғинонийнинг 910 йиллиги, Баҳоуддин Нақшбанднинг 675 йиллиги Хожа Аҳрор Валийнинг 600 йиллиги нишонланганни фикримиз далиллар. Эътиборли томони, жамиятда юксак маданий фазилатларни камс топтириш, ёшларни бой меросимиз, тарихий анъаналаримиз, умуми соний қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялаш мақсадида Республика Мънавият тарғибот маркази ташкил этилди.

Атоқли маърифатпарвар алломаларимизнинг ижодий меросларни тадқиқ этиш ва ҳозирги замон ўзбек тилига кўчириш учун заруритуғилди. Тарихий адолат қарор топиб, Хоразмда Маъмун академияси қайта тикланди. Зеро, буюк ватандошларимиз бўлмиш олиму фузава мутафаккирларнинг бой маданий меросини ўрганиш ва тарғиб қилини йўлга қўйиш ҳозирги жамиятимиз учун гоявий жиҳатдан ётук, или, баркамол миллый кадрларни етиштиришни таъминлашга кўм бериши билан ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Тарих учун йигирма икки йил дёярли у қадар катта муддат эмас албатта. Шундай бўлсада, Ўзбекистон Республикаси мустақиллик эришганидан буён ўтган давр мобайнода ижтимоий ҳаётнинг барсоҳаларида улугвор ўзгаришлар содир бўлмоқда. Уларнинг концептларини йигирма икки йилда ўзгаришларни тарбиёлашади. Дарҳақат, истиқлол йилларида халқимизнинг кўхна тарихи, бой урф одатири ва анъаналари, гўзал тили, бекиёс ва бетакрор маданияти, беназсанъати, халқ ҳунармандчилиги қайта тикланиб, янада ривожлантириди. Мана шундай мънавий негизлар халқимизнинг ўзлигини англдиёримизда эркин ва фаровон ҳаёт яратишида бунёдкорлик сари үхомлантироқда.

СЕРДАЧНИЙИ НАУКА «ЎЗБЕК МОДЕЛИ» ЎЗИГИ САҶЛАМОҚДА

Истиқполнинг илк кунлариданоқ Ўзбекистонда жамиятнинг барча соҳаларини демократлаштириш, маънавий қадриятларни тиклаш жаёни босқичма-босқич ривожланмоқда. Демократик ҳукуқий давлат қуриш ва фуқаролик жамиятини шакллантириш тизимли тарзда амалга оширилмоқда. Янги Конституциянинг қабул қилиниши сиёсий ва ҳукуқий тизим, давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтлари ривожланишининг юридик мезонларини белгилаб берди.

Ўзбекистон Республикасининг конституциявий ривожланишида икки алоҳида босқични кўрсатиш мумкин. Уларнинг ҳар бири мамлакатимиз тарихида ўзига хос ўринга эга.

Биринчи босқич, 1991 – 2000 йиллар: бирламчи конституциявий ислоҳотлар ва миллий ҳукуқий давлатчилик ҳамда ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётининг асосларини шакллантириш босқичи. Бу босқичда Ўзбекистонда демократик ҳукуқий давлат ва ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётининг конституциявий асослари белгилаб олиниб, инсон ҳукуқларини таъминлаш, уларга риоя қилиш ва ҳимоя қилиш давлат сиёсати шаклланди. Шу йилларда Ўзбекистон БМТнинг инсон ҳукуқлари бўйича б та асосий ҳужжатига қўшилди.

Конституциявий ривожланишнинг биринчи босқичи хусусиятлари куйидагилардан иборат:

биринчидан, барқарор конституциявий тартиб ўрнатилди. Демократик эркин сайловлар орқали мамлакатнинг сайлов корпуси томонидан давлат ҳокимияти бу даражада легитимация қилиниши Ўзбекистон тарихида ҳали бўлмаган;

иккинчидан, иқтисодий соҳада мулкчиликнинг барча шакллари, жумладан, хусусий мулкнинг тенглиги, тадбиркорлик эркинлиги ўрнатилиб, ижтимоий йўналтирилган бозор муносабатлари ривожланиши учун зарур шарт-шароит ва кафолатлар яратилди. Барқарор иқтисодий ривожланиш давлатнигина эмас, балки жамиятнинг ҳам вазифа-

сига айланди. Чунки кучли ва очиқ фуқаролик жамияти иқтисодий фаолият эркинлигисиз мавжуд бўла олмайди;

учинчидан, сиёсий соҳада ҳам ҳукуқий давлатчиликнинг энг зарур мезонларига мувофиқ эркинлик таъминланди. Мамлакатда сиёсий ва мағкуравий ҳурфикарлилик, сўз ва ахборот эркинлиги шаклланди. Фуқаролар жаҳон ҳамжамияти томонидан эътироф этилган барча сиёсий ҳукуқ ва эркинликларга эга бўлди;

тўртингчидан, давлат тузилиши соҳасида ҳукуқий давлатчиликнинг муҳим белгиси – ҳокимият ваколатлари бўлиниши принципи асосида давлат органлари тизими шакллантирилди.

2001–2010 йилларни қамраб олган иккинчи босқич ҳам муҳим аҳамиятга эга. Бу фаол конституциявий ҳукуқ ижодкорлиги даври бўлди. Бу босқичнинг хусусиятлари қуйидагилардан иборат:

биринчидан, қонун қабул қилишда давлат ва маҳаллий манфаатларни эътиборга оладиган икки палатали парламентни шакллантириш ҳамда фаолият юритиш асосида қонун чиқарувчи ҳокимиятнинг роли ва таъсирини кучайтириш;

иккинчидан, сиёсий партиялар ва фуқаролик институтларининг қарорлар қабул қилишдаги ролини кучайтириш, давлат тузилмалари фаолиятининг мониторингини амалга оширишда нодавлат ташкилотларнинг ролини ошириш;

учинчидан, суд тизимини либераллаштириш ва инсонпарварлаштиришга қаратилган туб ислоҳотлар ўтказиш, ўлим жазосини бекор қилиш, суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш, «Хабеас корпус» институтини жорий қилиш, адвокатура ролини ошириш;

тўртингчидан, инсон ҳукуклари бўйича таълим соҳасида маърифий ишларни ривожлантириш.

Иккинчи босқичда ислоҳотлар натижасида мамлакатнинг олий қонун чиқарувчи органи – икки палатали Олий Мажлис шаклланди. Президент ваколатлари бир қисмининг Сенатга берилиши ҳамда Бош вазир ҳукуқ ва ваколатларининг кенгайтирилиши, икки палатали парламент ваколатини кенгайтириш ва қонун чиқарувчи ҳамда ижроия ҳокимиятлари ўртасидаги мувозанатни сақлаш билан боғлиқ масалаларни ҳал қилишда муҳим аҳамият касб этди. Бошқача айтганда, Конституция бир ижтимоий-сиёсий тизимдан бошқа тизимга ларзаларсиз ўтишга ёрдам берди, «ўзбек модели»нинг мустаҳкам ҳукуқий асосига айланди.

Конституция барқарор бўлиши керак, аммо у мутлақ ўзгармас, қотиб қолган догма ҳам эмас. У ҳаётга мос ва хос равишда, мамлакат тараққиётининг бурилиш паллалари ва халқ истак-ҳоҳишларига кўра муайян тартибда ўзгартириб турилади. Бош қомусимизнинг ҳаётийлиги ҳам аслида шунда. Ҳозирга қадар Конституцияга 6 марта ўзгартишлар киритилди. Ушбу ўзгартишлар жамиятда ижтимоий ислоҳотлар тадрижий йўл билан жадал амалга оширилаётганини англатади. Бу борада Конституцияни ўрганиш борасида Президентимиз 2001 йил 4 январда қабул қилган «Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганишни ташкил этиш тўғрисида»ги фармойишининг аҳамияти нечоғлиқ юксак эканини эътироф этиш жоиз.

Суд-хукуқ тизимидағи ислоҳотлар. Ўзбекистонда амалга оширилаётган суд-хукуқ соҳасидаги ислоҳотларни шартли равишда қўйидаги 5 босқичга бўлиш мақсадга мувофиқ:

Биринчи босқичда (1991–1995 йиллар) – суд-хукуқ тизимини ислоҳ қилишнинг миллый стратегияси белгилаб олинди ва конституциявий-хукукий асослари яратилди. Бунда Мустақиллик Декларацияси қабул қилиниб, республикадаги давлат идораларининг тизими ҳокимиятнинг қонун чиқарувчи, ижроия ва суд ҳокимиятига ажратиш тартиби асосида қурилиши белгилаб берилди. Бунда суд ҳокимияти илк маротаба мустақил ҳокимият тармоғи сифатида намоён бўлди. Конституцияда суд ҳокимиятига маҳсус боб бағишлиланган бўлиб, унда «Суд ҳокимияти» атамаси суд тизимининг ташкил этилиши ва судлар фаолиятининг таомийларини қамраб оладиган қатор қоидалар орқали очиб берилди.

Бундан ташқари, жаҳон тажрибаси ҳисобга олинган ҳолда мамлакатимизда биринчи марта Конституциявий суд ҳамда ҳўжалик судлари ташкил этилди. Ўзбекистон Республикасининг «Прокуратура тўғрисида»ги (1992), «Судлар тўғрисида»ги (1993) қонунлари, Ҳўжалик-процессуал кодекси (1993), Жиноят кодекси (1994), Жиноят-процессуал кодекси (1994), Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси (1994), «Фуқароларнинг хукуqlари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан судга шикоят қилиш тўғрисида»ги (1995), «Конституциявий суд тўғрисида»ги (1995) ва бошқа қонунлар қабул қилинди.

Иккинчи босқичда (1996–1999 йиллар) – мавжуд тажриба ва қонунчиликни таҳлил қилиш асосида суд-хукуқ тизими ислоҳотларини чукурлаштириш, одил судлов тизимини демократлаштириш, суд жараёнида айблов ва ҳимоянинг амалда тенглигини таъминлаш мақсадида адво-

катура мавқеини кўтаришга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилди.

Ушбу босқичда Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (1996), Фуқаролик-процессуал кодекси (1997), Жиноят-ижроия кодекси (1997), янги таҳрирдаги Хўжалик-процессуал кодекси (1998), «Адвокатура тўғрисида»ги (1997), «Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида»ги (1998) қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси хўжалик судлари таркибини такомиллаштириш тўғрисида»ги ҳамда «Хўжалик судлари қарорлари ижросини таъминлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида»ги фармонлари қабул қилинди.

Шунингдек, ижтимоий ҳаётда суд ҳокимияти ролини ошириш мақсадида 1997 йил 26 августда «Жамиятда ҳукуқий маданиятни юксалтириш миллпий дастури» қабул қилиниб, шу асосда Олий Мажлис томонидан «Ўзбекистон Республикасида суд ислоҳотларини янада ривожлантириш Дастури» ишлаб чиқилди. Бундан ташқари, Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 21 июлда «Республика юристлар малакасини ошириш Марказини ташкил этиш тўғрисида»ги қарори қабул қилинди.

Учинчи босқичда (2000–2004 йиллар) – судларни ихтисослаштириш, жиноий жазоларни либераллаштириш, одил судлов сифатини ошириш, ишларни кўриш муддатларини қисқартириш, фуқаролик ва жиноий ишларни кўриб чиқишнинг апелляция тартибини жорий этиш, кассация тартибини испоҳ қилиш, суд қарорлари ижросини таъминлашни такомиллаштиришнинг ҳукуқий механизmlари яратилди.

«Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги (2001), «Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши мусносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси, Жиноят- процессуал кодекси ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»ги (2001) қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2001 йил 19 март кунги «Ўзбекистон Республикасининг суд тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ва «Судьяларни танлаш ва лавозимларига тавсия этиш бўйича Олий малака комиссиясини тузиш тўғрисида»ги фармонлари қабул қилинди.

Умумий юрисдикция судларининг ихтисослашуви қонуний мустаҳкамланди, фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича алоҳида судларни ташкил этиш механизми жорий қилинди. 2001 йил 29 августда «Жиноий

жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан «Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал кодекслари ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритиш ҳақида»ги Ўзбекистон Республикаси қонуни қабул қилинди. Ушбу қонуннинг қабул қилиниши билан янги институт – «Яраштирув институти» юзага келди. Ярашиш мумкин бўлган жиноятлар туркуми қонунда қатъий белгиланиб, ижтимоий, хавфи катта бўлмаган жиноятларга оид 26 та жиноятни ўз ичига олди, бу жиноятлар Жиноят кодексининг янги 66-1 моддасида аниқ кўрсатилиб қўйилди.

Тўрттинчи босқиччининг (2005–2010 йиллар) асосий вазифалари – мустақиллик йилларида тўплланган тажрибани таҳлил этиш ва умумлаштириш, судларнинг ҳақиқий мустақиллiği ва эркинлигини, инсоннинг яшаш ҳукуқи ҳамда бошқа конституциявий ҳукуқ ва эркинликларини таъминлаш, суд ва ҳукуқни муҳофаза қилиш органлари ходимларининг масъулиятини кучайтириш бўйича ҳукуқий асосларни такомиллаштириш ва аниқ чора-тадбирларни белгилашдан иборат бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 10 мартағи «Жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни ислоҳ қилиш ҳамда модернизациялаш мақсад ва вазифаларини амалга ошириш Дастири тўғрисида»ги ПҚ-24-сонли қарори билан суд-ҳукуқ тизимини ислоҳ қилиш ва янада эркинлаштиришга қаратилган ислоҳотларнинг устувор йўналишларини амалга ошириш Концепцияси тасдиқланди.

Мазкур Концепцияда бўлгилаб берилган устувор йўналишларнинг ҳаётга татбиқ этилиши борасида Ўзбекистон Республикаси Президентининг қатор фармон, қарор ва фармойишлари қабул қилинди.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 1 августдағи «Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида»ги Фармонида ўлим жазосининг жиноий жазо тури сифатида бекор қилиниши ва унинг ўрнига умрбод ёки узоқ муддатли озодликдан маҳрум қилиш жазоси киритилиши назарда тутилган.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 8 августдағи «Қамоқقا олишга санкция бериш ҳукуқини судларга ўтказиш тўғрисида»ги Фармонига кўра, жиноятни содир этишда гумон қилинаётган ёки айбланаётган шахсларни қамоқقا олишга санкция бериш ҳукуқининг судлар ваколатига ўтказилиши белгиланди.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 8 ноябрдаги «Юридик кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш ўкув дастурларини

таҳлил қилиш ва баҳолаш бўйича ишчи гуруҳини тузиш тўғрисида»ги Фармойиши билан асосий эътибор суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимлари масъулиятини кучайтиришга қаратилди.

Шунингдек, мамлакатда суд-ҳуқуқ ислоҳотларини муваффақиятли амалга ошириш, суд ҳокимияти мустақиллигини босқичма-босқич таъминлаш, шу юзасидан зарурий чора-тадбирларни ишлаб чиқиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 23 июндаги Қарори билан Ўзбекистон Республикаси Олий суди қошида «Суд қонунчилигини демократлаштириш ва либераллаштириш ҳамда суд тизими мустақиллигини таъминлаш бўйича тадқиқот маркази» ташкил этилиши бу борада янги қадам бўлди. Марказнинг асосий вазифаси қилиб ривожланган хориж давлатларининг мазкур соҳадаги тажрибасини ўргангандан ҳолда мамлакатимизда суд ҳокимияти мустақиллигини янада мустаҳкамлаш, суд-ҳуқуқ тизимини демократик асосларда ислоҳ қилиш ва миллӣ (суд-ҳуқуқ соҳасига оид) қонунчиликни такомиллаштириш юзасидан тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш белгиланди.

Мамлакатимизда адвокатура фаолиятини демократик тамоиллар асосида ислоҳ қилиш, айлов ва ҳимоянинг тенглигига амалда эришиш учун бир қатор ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди. Бу борадаги дастлабки ҳужжатлар сифатида «Адвокатура тўғрисида»ги ва «Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий муҳофазаси тўғрисида»ги қонунларни келтириш мумкин. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йилнинг 1 майдаги «Ўзбекистон Республикасида адвокатура институтини янада ислоҳ қилиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони суд-ҳуқуқ тизимини либераллаштириш жараённининг мантиқий давоми бўлди. Ушбу фармон тергов ва суд ишини юритишнинг барча босқичларида фуқароларнинг малакали юридик ёрдам олиш ҳуқуқини тўла амалга ошириш, адвокатуранинг ташкилий мустақиллигини таъминлаш, уни малакали кадрлар билан тўлдириш, адвокатуранинг жамиятдаги роли ва мавқеини кўтаришда муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Бешинчи босқич (2010 йилдан кейин). Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатнинг кўшма мажлисидаги «Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чукурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси» мавзусида қилган маъruzасида белги-

ланган устувор вазифалардан келиб чиқиб, амалга оширилган тадбирларни қайд этиш мумкин. Ҳозирги кунда Концепцияда таъкидланган таклифлар асосида:

1) Ўзбекистон Республикасининг «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»ги Қонуни (қабул қилингандан сана 25.12.2012; кучга кириш санаси 26.12.2013);

2) Ўзбекистон Республикасининг «Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида»ги қонунга ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»ги Қонуни (қабул қилингандан сана 24.12.2012, кучга кириш санаси 25.12.2012);

3) Ўзбекистон Республикасининг «Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Қонуни (қабул қилингандан сана 18.09.2012, кучга кириш санаси 19.09.2012);

4) «Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан қабул қилинадиган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини тайёрлаш, юридик-техник расмийлаштириш ва ҳуқуқий экспертизадан ўтказиш тартиби тўғрисида»ги Йўриқнома (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2013 йил 1 февралда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2420);

5) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 2 августдаги «Суд тизими ходимларини ижтимоий муҳофаза қилишни тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони;

6) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 29 декабрдаги «Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Судьяларни танлаш ва лавозимларга тавсия этиш бўйича олий малака комиссияси фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармойиши;

7) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 10 декабрдаги «Судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарори.

Хулоса қилиш мумкинки, мамлакатимизда амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ тизими ислоҳоти доимий ривожланиб бориш хусусиятига эга бўлиб, давлатнинг стратегик мақсади ва ижтимоий тараққиётнинг асосий йўналишларини белгилашда мухим аҳамиятга эга.

Иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш. Бу борада 2012 йилнинг асосий якунлари ва 2013 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор йўналишларига бағишлиланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисида ривожланти-

ришнинг қуйидаги энг муҳим устувор вазифа ва йўналишлари белги-лаб берилди:

- иқтисодий ўсишнинг барқарор юқори суръатларини, макроиқти-содий барқарорликни сақлаб қолиш ва мамлакат иқтисодиётининг ра-қобатдошлигини ошириш;
- иқтисодиётни ва унинг етакчи тармоқларини модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан янгилашни жадаллаштириш, бу бора-даги ишлар кўламини кенгайтириш, ишлаб чиқаришни диверсифика-ция қилиш;
- йўл-транспорт ва коммуникация инфратузилмасини жадал ривож-лантириш;
- мамлакатни модернизация қилиш ва янгилаш чора-тадбирларини амалга оширишнинг муҳим шарти ва манбаи сифатида фаол инвести-ция сиёсатини амалга ошириш ҳамда хорижий инвестицияларни кенг жалб этиш, ишбилармонлик муҳити жозибадорлигини янада кучайтириш;
- янги иш ўринлари ташкил этиш ва мамлакатимиз аҳолиси банд-лик даражасини янада ошириш;
- аҳолининг ҳаёт даражаси ва сифатини изчил ошириб боришни таъминлаш.

Жаҳон ҳўялигига глобализация жараёнларининг чуқурлашуви шароитида миллий иқтисодиётларнинг ўзаро боғлиқлиги кучаймоқда. Бу ўз навбатида жаҳон бозорида рақобат муҳитини ошириб, молиявий беқарорлик давлатларни миллий иқтисодиётнинг рақобатдошлигини ошириш ҳисобидан барқарор иқтисодий ривожланиш йўлларини излаш-га унダメқда. 2000–2012 йилларда эришилган иқтисодий ўсишнинг энг муҳим белгиси уни барқарор даражага эгалиги ҳисобланади. Пре-зидентимиз таъкидлаганидек, «бизнинг қандай оғир қийинчилликлар, муаммо, таҳдид ва синовларни енгиги ўтишимизга тўғри келгани ҳам-мамизга яхши маълум. Лекин буларнинг барчасига қарамасдан, Ўзбе-кистон иқтисодиёти 20 йил давомида 3,5 баробардан зиёд ўсди. Агарки шу даврда мамлакатимиз аҳолиси қарийб 9 миллион кишига кўпайиб, 30 миллионга яқинлашиб бораётганини инобатта оладиган бўлсак, ўтган давр мобайнида ялпи ички маҳсулотнинг жон бошига 2,5 баробар ош-ганининг ўзи кўп нарсадан далолат беради. Бу ҳақда сўз борганда, 2008 йилдан буён давом этаётган глобал молиявий-иқтисодий инқироз шароитида Ўзбекистонда 2008–2012 йилларда, яъни охирги беш йилда ялпи ички маҳсулотнинг йиллик ўсиш суръати дунёдаги саноқли

давлатлар қаторида 8,2 фоиздан кам бўлмаган даражани ташкил этгани, макроиқтисодий кўрсаткичларнинг барқарорлиги ва мутаносиблиги, давлат бюджети ва тўлов балансининг профицит билан бажарилиши, экспорт ва олтин-валюта захираларининг кўпайиши таъминлангаётганини айтишнинг ўзи кифоя. Осиё тараққиёт банкининг маълумотлари бўйича, мамлакатимиз аҳолисининг даромадлари кейинги уч йилда З баробар кўпайган»¹.

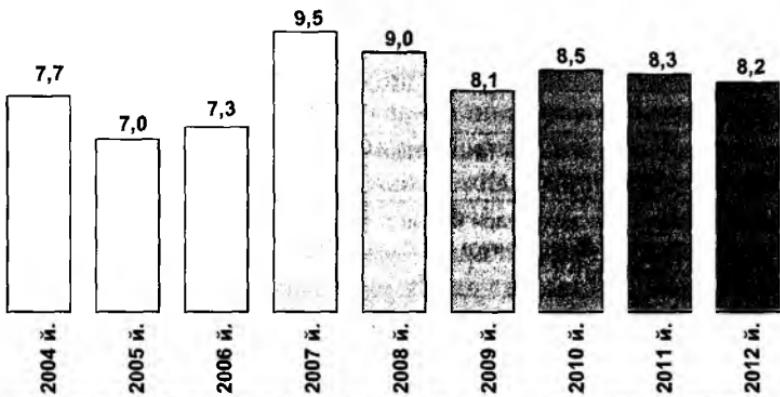
Миллий иқтисодиётимизнинг охириги беш йил мобайнидаги ривожланиш хусусияти шундаки, у глобал молиявий-иктисодий инқироз шароитида барқарор ўсиш суръатларига эга бўлди. Дунё мамлакатлари ривожланишининг қиёсий таҳлили кўрсатишича, жаҳон инқирози аксарият давлатларда, жумладан, ўтиш даври иқтисодиётини бошидан ке-чираётган мамлакатларда иқтисодий ривожланишни жиддий секинлаштиргди. Ўзбекистон иқтисодиёти эса глобал инқироз шароитида юқори иқтисодий ўсиш суръатларини сақлаб, юқори макроиқтисодий барқарорлик даражасини кўрсатди. Буларнинг барчаси Ўзбекистонда инқироздан олдинги даврда миллий иқтисодиётни ислоҳ этишнинг йўналиш ва чора-тадбирлари тўғри танлангани ҳамда 2008 йилнинг охирида ишлаб чиқилган Инқирозга қарши чоралар дастурининг самарали амалга оширилганини исботлайди.

Барқарор иқтисодий ўсиш – узоқ вақт давомида иқтисодиётнинг юқори суръатлар билан ўсиб бориши. Макроиқтисодиёт назарияси ва жаҳон амалиётининг қайд этишича, мамлакатларнинг йиллик ЯИМнинг ўсиш суръати 7 %дан кам бўлмаса, ЯИМнинг ҳажми 10 йилда 2 марта кўпаяди.

ЯИМнинг йиллик ўсиш суръати 10 %дан кам бўлмаса, мамлакат ЯИМ ҳажми 7 йилда 2 марта кўпаяди. Ўзбекистон ҳукумати мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов раҳбарлигига 2005 йилдан бошлаб амалга оширилаётган иқтисодиётни модернизация қилиш ва чуқур таркибий ўзгаришларни амалга ошириш сиёсатини ана шу талабларни ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқди ва муваффақиятли амалга ошироқда (6-расм).

Таълим тизимидағи кенг кўламли ислоҳотларнинг моҳияти ва аҳамияди. Ўзбекистонда олиб борилаётган ислоҳотлардан мақсад юртимиз-

¹ Ислом Каримов. Инсон манфаати, ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, ҳаётимизнинг янада эркин ва обод бўлишига эришиш – бизнинг бош мақсадимиздир // «Халқ сўзи» газетаси. 2012 йил 9 декабрь.

6-расм. Ялпи миллий маҳсулотнинг ўсиш суръати (% ҳисобида).

да соглом ва баркамол, билимли, юксак маънавий-ахлоқий фазилатларга эга бўлган авлодни шакллантиришдан иборат. Айнан шу мақсадга эришиш учун мамлакатимизда 1997–2010 йилларда кенг миқёсдаги Кадрлар тайёрлаш миллий дастури амалга оширилди. Унинг замирида аҳолининг узлуксиз таълим олишини таъминлаш, 12 йиллик мажбурий таълимга, жумладан, 9 йиллик мактаб таълими ва ундан кейинги 3 йиллик ўрта маҳсус, касб-хунар таълимига босқичма-босқич ўтилди. Бу давр оралигига 1500 дан зиёд ўрта маҳсус касб-хунар коллежлари ва академик лицейлар куриб битказилди. Таълимнинг барча босқичларида ўкув дастурлари қайта кўриб чиқилди ва замонавий халқаро талабларга мос ҳолга келтирилди. 2004 – 2010 йилларда Мактаб таълимини ривожлантириш умуммиллий давлат дастури амалга оширилди. Бу давр мобайнида 7800 тадан зиёд умумтаълим мактаби янгитдан курилди, таъмирланди ва реконструкция қилинди, уларнинг умумий сони эса 9860 тага етди. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва Мактаб таълимини ривожлантириш умуммиллий давлат дастурини муваффақиятли амалга ошириш натижасида таълим жараёнининг барча босқичларини қамраб оладиган, замонавий ўқув-лаборатория ускуналари ва компьютер техникаси билан жиҳозланган умумтаълим мактаблари, касб-хунар коллежлари ва академик лицейлар, олий таълим муассасаларидан иборат, юқори талабларга жавоб берадиган узлуксиз таълимнинг яхлит тизими яратилди (6, 7 ва 8-жадваллар).

6-жадвал

Мактаб таълими ривожининг кўрсаткичлари

Кўрсаткичлар	1990 йил	2000 йил	2005 йил	2009 йил
Дарсликлар билан таъминлаш	55,4	76	99,5	100
Компьютер ўкув хоналари билан таъминлаш (мактаблар сони фоиз нисбатида)	2,4	10,4	46,4	68,2
Замонавий лаборатория жиҳозлари билан таъминланганлик (мактаблар сонига нисбатан фоиз ҳисобида)	16,4	21,5	69,3	71,5
Мактабдан ташқари таълим муассасалари сони	371	483	563	575

7-жадвал

Болалар спортининг ривожланиши

Кўрсаткичлар	1990 йил	2000 йил	2010 йил	2012 йил
Болалар спорти масканлари сони	1825	2783	5980	6190

8-жадвал

Олий таълимнинг ривожланиш кўрсаткичлари

Кўрсаткичлар	1990–1991 ўкув йили	2000–2001 ўкув йили	2010–2011 ўкув йили	2012–2013 ўкув йили
Олий ўкув юртлари сони	37	60	66	66
Хорижий олий ўкув юртлари филиаллари	–	1	6	6

Шу билан бирга, амалдаги олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини Кадрлар тайёрлаш миллий дастури доирасида амалга оширилаётган таълим тизимидағи ўзгаришларнинг мантиқий давоми сифатида тубдан ислоҳ қилишнинг объектив зарурати бугунги кунда яққол намоён бўлди. Илмий кадрларни аттестациядан ўтказишнинг амалдаги икки босқичли тизими (фан номзоди ва фан доктори) ривожланган демократик давлатларда қабул қилинган олий малакали илмий кадрлар тайёрлашнинг замонавий, халқаро тан олинган талабларига мос келмайди. Бугунги

кунда амал қилаётган олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларни аттестациядан ўтказиш тизими таълим жараёни бакалавриат ва магистратура стандартларига ўтказилганидан сўнг номзодлик диссертацияларини ҳимоя қилиш моҳиятан ортиқча эканини кўрсатмоқда ҳамда фан доктори илмий даражасини олиш учун тўғридан-тўғри диссертация ҳимоя қилишни назарда тутадиган олий ўкув юритидан кейинги таълимнинг бир босқичли тизимини жорий қилиш зарурлигини тақо-зо этди.

Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда аттестациядан ўтказиш тизимини янада такомиллаштириш, Кадрлар тайёрлаш миллый дастурининг устувор вазифаларини ва мамлакатимизда амалга оширилаётган иқтисодий ва демократик ислоҳотларни, илфор жаҳон тажрибаси ва илмий кадрларни аттестациядан ўтказишнинг ҳалқаро стандартларини ҳисобга олган ҳолда, олий ўкув юритидан кейинги таълим тизимини тубдан ислоҳ қилиш мақсадида 2012 йил 24 июлядаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармони қабул қилинди. Президент Фармонига кўра, 2013 йилнинг 1 январидан бошлаб, умумий қабул қилинган ҳалқаро талаб ва стандартларга мувофиқ, диссертация ҳимоя қилиш ва фан доктори илмий даражасини бериш бўйича олий ўкув юритидан кейинги таълимнинг бир босқичли тизими жорий қилинди. Шунингдек, стажёр-тадқиқотчи-изланувчилар институти бекор қилиниб, унда таълим олаётган шахслар, олий ўкув юритидан кейинги таълим тизимининг янги талабларига мувофиқ, аттестациядан ўтказилиб, диссертация тадқиқотлари мавзулари танқидий қайта кўриб чиқилиб, катта илмий ходим-изланувчилар институтига ўтказилди.

2012 йил 16–17 февраль кунлари Тошкентда ўтказилган ҳалқаро конференция узлуксиз таълим ва ёш авлодни баркамол этиб тарбиялашнинг миллый моделини яратишда Ўзбекистон тажрибасини ўрганишга бағишлианди. Унда Кадрлар тайёрлаш миллый дастурига мувофиқ, таълим соҳасини тубдан ислоҳ қилиш натижасида мамлакатимиз танлаган тараққиёттинг «ўзбек модели»нинг ажralmas таркибий қисми экани алоҳида таъкидланди.

Олий ўкув юртларида кадрлар тайёрлаш, узлуксиз таълимни ислоҳ қилишнинг жаҳонда тан олинган, тажрибада исботланган 4 та модели

мавжуд. Булар АҚШ, Франция, Германия ва Япония мамлакатларининг моделлариdir. Улар гарчи умумий қоида ва йўналишлар бўйича бир-бирига яқин бўлса-да, лекин мазкур мамлакатларнинг ҳозирги иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ҳолати, миллий хусусиятлари ҳамда фуқароларнинг яшаш шароитидан келиб чиқиб фарқланади. Масалан, Япония таълим тизимида оила омилига катта эътибор берилган. АҚШ ва Францияда эса маҳаллий шароитдан келиб чиқкан ҳолда пуллик мактаблар жорий этилган. Лекин айрим мамлакатларда ўзини оқлаган ва самара берган моделларни ўзга давлатлар учун тўғридан-тўғри қўллаб ёки татбиқ этиб бўлмайди. Шунинг учун ҳам ривожланган мамлакатлар тажрибалари чуқур ўрганилиб, миллий ҳамда юртимизга хос бўлган хусусиятлар, шароитлар инобатга олинган ҳолда кадрлар тайёрлаш тизимининг янги модели ишлаб чиқилди. Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг асосий таркибий қисмлари: шахс, давлат ва жамият, узлуксиз таълим, илм-фан ва ишлаб чиқариш тизимларининг яхлит маърифий-тарбиявий, ижтимоий-маънавий муштараклигидан ташкил топган.

Соғлиқни сақлаш тизимидағи кенг кўламли ислоҳотларнинг мөҳияти ва аҳамияти. Мустақилликнинг илк кунларидан бошлаб мамлакатимиз ҳаётининг барча соҳа ва тармоқлари қатори аҳоли саломатлигини муҳофаза қилиш масаласи Президентимизнинг доимий дикқат марказида бўлиб келмоқда. Бу борада янги замонавий тизимни барпо этиш, кенг кўламли ислоҳотлар самарадорлигини таъминлаш учун мустаҳкам ҳуқуқий пойдевор яратилди. Маълумки, собиқ тоталитар тузумда Ўзбекистонда ҳам аҳолига тиббий хизмат кўрсатиш даражаси ва сифати талабга мутлақо жавоб бермас эди. Масалан, аҳолининг ўртача умр кўриш даражаси 1991 йилда 67 йилни ташкил этган бўлса, оналар ўлими 65,3 нафарни (ҳар 10000 та тирик туғилган болага), гўдаклар ўлими 34,5 нафарни (ҳар 1000 та тирик туғилган болага) ташкил этган эди.

1991 йилда Ўзбекистонда аҳоли сони 20,8 миллион кишини ташкил этгани ҳолда, жами врачлар сони 71131 нафар, яъни ҳар 10000 аҳолига 34,1 нафар шифокор тўғри келар, шаҳар ва қишлоқ аҳолисига амбулатория ва поликлиника хизматини кўрсатишда катта тафовутлар мавжуд эди. Қишлоқ аҳолиси тиббий ёрдамга муҳтоҷ бўлган пайтда биринчи бор фельдшерлик-акушерлик пунктларидағи фельдшерга мурожаат этар, шаҳарларда эса битта оиласда яшайдиган турли ёшдаги

инсонлар тиббий ёрдам олиш мақсадида камидаги 3 та поликлиника ти-пидаги тиббиёт муассасасига мурожаат қилишга мажбур бўларди. Яъни, оиласдаги болалар – болалар поликлиникаси (педиатрлар)га, катта ёшдагилар – шаҳар поликлиникаси (худудий терапевтлар)га, ҳомила-дор аёллар эса аёллар консультацияси (акушер-гинеколог)га қатнар эди. Ушбу муассасалар фаолиятида ўзаро узвийлик, боғлиқлик бўлма-гани сабабли катталар поликлиникасида болалар саломатлиги ҳақида, аёллар консультациясида қизлар, ўсмир қизлар тўғрисида тегишли маълумотлар бўлмас, уларга тиббий ёрдам фақат улар мурожаат қил-ган даврдаги маълумотларга асосланган ҳолда кўрсатилар, профилак-тик ишларга, айниқса, бирламчи профилактикага эътибор берилмас эди. Бошқача айтганда, амбулатория-поликлиника хизматини кўрсата-ётган врачлар диспетчерлик функциясини бажаар эди, холос. Хусу-сан, худудий шифокорлар беморларни ўзлари даволаш ўрнига уларни бошқа мутахассисларга ёки стационарларга юбориш билан шуғулла-нار эди.

Аҳолига стационар ёрдам 1370 та касалхона муассасасида кўрса-тилар эди. Уларда жами ўринлар сони 256585 тани, яъни ҳар 10000 аҳолига ўртacha 123 тани ташкил этар эди. Касалхоналар, ўринлар сони кўп бўлишига қарамасдан, тиббий ёрдам кўрсатиш сифати жуда паст эди. Қишлоқ жойларида кам ўрининг эга, ҳеч қандай шароити бўлмаган қишлоқ участка шифохоналарида (25–75 ўрининг мўлжалланган) стацио-нар тиббий хизмат кўрсатилар эди. Бу шифохоналарда беморларнинг аҳволи оғирлашган тақдирда улар туман марказий шифохоналарига, жуда оғир беморлар эса вилоят касалхоналарига юборилар эди. Ши-фохоналардаги тиббий асбоблар эски, аксарият шифохоналарда эса тиббий ускуналар умуман йўқ ёки яроқсиз аҳволда эди. Ана шу ми-солларнинг ўзиёқ кўз олдимизда аянчли манзарани намоён этади. Ачинарли томони шундаки, беморлар сифатли, малакали, ихтисос-лашган стационар ёрдами олиш учун бир неча мураккаб бюрократик босқичлардан ўтишга мажбур бўлар эди. Бунинг устига вақтида тўғри диагноз кўйилмагани, малакали даволанмагани учун беморнинг аҳво-ли янада оғирлашар, касаллиги сурункали тус олиб кўп ҳолларда но-гиронликка, баъзан эса бевақт ўлимга сабаб бўлар эди. Стационар-ларда нафақат даволаш-профилактика ишларининг сифати, балки са-нитария-гигиеник ҳолат ҳам талабга жавоб бермас эди. Палаталар-даги ўринлар сони 6–8 тани ташкил этар, 1 та bemorga 3–4 метр квад-

рат жой тўғри келар, аксарият шифохона бинолари таъмирлашга муҳтоҷ, иссиқ сув у ёқда турсин, ҳатто совуқ сув таъминоти ҳам ночор аҳволда эди. Соғлиқни сақлаш тизими қолдиқ тамойилига асосан молиялаштиришга ажратилган маблагнинг аксарият қисми (80 фоизи) кўп харажат талаб қиладиган стационар хизматни таъминлашга кетар эди.

Мустақиллик йилларида бундай ҳолатларга бутунлай барҳам берилди. Бугунги кунда соғлиқни сақлаш тизимида амалга оширилаётган туб ислоҳотлар жамиятнинг энг катта бойлиги бўлган инсон саломатлигини яхшилаш, унинг манфаати, турмуш фаровонлигини таъминлаш, касалликларни камайтириш ва олдини олиш, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, аҳолининг ўртача умр кўриш даражасини узайтириш, соғлом наслни дунёга келтириш ва тарбиялаб, вояга етказишга қаратилгани билан ғоят аҳамиятлидир. Айни шу мақсадлар асосида юртимизда замонавий талаблар, ҳалқаро андозалар даражасидаги тиббий хизмат тизимини барпо этиш, энг муҳими, баркамол авлодни вояга етказиш – тибиёт соҳасида олиб борилаётган ислоҳотларнинг мазмун-моҳиятини ташкил этмоқда.

Меҳнат ресурсларининг шаклланиши ва улардан самарали фойдаланиш борасидаги ислоҳотлар. Мамлакатимизда аҳолининг 60 %га яқинини меҳнат ресурслари ташкил этади. Меҳнат ресурслари жисмоний ва ақлий қобилиятга эга бўлиб, меҳнат жараённида моддий неъмат ва хизматларни яратади. Меҳнат ресурслари таркибиға киритилган, ижтимоий ишлаб чиқаришда иштирок этмаётган нофаол аҳоли эса меҳнат захирасини ташкил этади. Чунки вақти келиб улар ҳам иқтисодий фаол аҳоли таркибиға қўшилиши мумкин. Давлат статистика қўмитасининг маълумотларига кўра, Ўзбекистон Республикасида аҳоли ва меҳнат ресурслари сони мунтазам кўпайиб бормоқда (9-жадвал).

2008–2012 йилларда мамлакатимизда аҳоли сони 10,8 %га, меҳнат ресурслари сони 12,9 %га ўсган. Бу даврда аҳоли таркибида меҳнат ресурсларининг улуши 57,8 %дан 58,9 %га ошган. Юртимизда аҳоли сони йилига ўртача 450–500 минг кишига кўпаймоқда. Мазкур ҳолат Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 14 мартағи «Аҳоли сонининг танлама статистик кузатувини тайёрлаш ва ўтказиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарорига асосан мамлакатимизнинг ҳар бир тумани ва шаҳрида аҳоли сонининг 10 фоизини қамраб олган ҳолда ўтказилган

9-жадвал

Ўзбекистон Республикасида аҳоли сони ва меҳнат ресурслари таркиби динамикаси (минг киши ҳисобида)*

Кўрсаткичлар	Йиллар				2012 йилда 2008 йилга нисбатан ўзгариши	
	2009	2010	2011	2012	+,-	%
Аҳоли сони	28001,4	29123,4	29555,4	29994,6	2922,4	110,8
Меҳнат ресурслари сони	16123,6	16504,2	17309,8	17663,1	2018,2	112,9
шундан:						
Меҳнат ёшидаги меҳнатга лаёқатлилар	15872,7	16263,6	17156,8	17550,2	2091,5	113,5
Ишлаётган ўсмирлар ва пенсиянерлар	250,9	240,6	153,0	112,9	-73,3	60,6

*Жадвал Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилган.

аҳоли сонининг танлама статистик кузатувидаги 642,5 мингта кишининг меҳаник кўпайгани аниқлангани билан боғлиқ.

Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг маълумотларига қараганда, 2008 – 2012 йиллар давомида меҳнат ресурслари сонининг ўсиш суръати Андижон (14,2 %), Жиззах (15,8 %), Қашқадарё (15,9 %), Наманган (18,3 %), Самарқанд (16,8 %), Сурхондарё (17,1 %), Фарғона (16,4 %) вилоятларида мамлакатимиздаги ўртача кўрсаткичдан юқорилиги аниқланган бўлса, қолган ҳудудларда эса ушбу кўрсаткич паст бўлган. Айтиш жоизки, 2013 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, юртимиз бўйича меҳнат ресурсларининг 50 %га яқини 5 та вилоят, яъни Самарқанд (11,1 %), Фарғона (11 %), Андижон (9,3 %), Қашқадарё (9,2 %) ва Тошкент вилоятлари (9 %) улушига тўғри келади.

Таҳлилларнинг кўрсатишича, меҳнат ресурслари таркибida меҳнат ёшидаги меҳнатга лаёқатлилар сони 13,5 %га ўсган, ишлаётган ўсмир ва пенсиянерлар сони эса 39,4 %га камайган. Мазкур ҳолат меҳнат бозорига демографик омилнинг сезиларли ва бевосита таъсири билан боғлиқ. Шунингдек, меҳнат ресурсларининг 98,5–99 фоизи меҳнат ёшидаги меҳнатга қобилиятли аҳолидан ташкил топса, қолган 1,0–1,5 фоизи ишлаётган ўсмир ва пенсиянерлардан иборат.

Олиб борилган таҳлил натижаларига кўра, меҳнат ресурслари таркибида иқтисодий нофаол аҳоли сони ва улушининг иқтисодий фаол аҳолига нисбатан юқори суръатда ўсиб бораётгани аниқланган. Хусусан, 2012 йилда 2008 йилга нисбатан Ўзбекистонда меҳнат ресурслари таркибида иқтисодий фаол аҳоли сони 10,7 %га, иқтисодий нофаол аҳоли сони эса 19,1 %га ўсган. Бу даврда меҳнат ресурслари таркибида иқтисодий фаол аҳолининг улуши 74,2 %дан 72,8%га ёки 1,4 бандга камайган, аксинча, иқтисодий нофаол аҳолининг улуши 25,8 %дан 27,2 %га ортган. Мазкур ҳолат иқтисодий нофаол аҳоли таркибида ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда таълим олаётган ҳамда иш ҳақига ёки меҳнат даромадига эга бўлмаган ўкувчи ва талабалар улушининг 38,8%дан 39,5%га, ихтиёрий равишда меҳнат билан банд бўлмаган шахслар улушининг 27%дан 30%га ортгани билан боғлик.

Бундан ташқари, иқтисодий нофаол аҳоли улушининг ортиши аҳоли таркибида 16–24 ёшдаги аҳолининг салмоқли улуши (20,5 %) билан ҳам боғлиқ. Шу билан бирга, таълим олаётган ёшларнинг сони йилдан-йилга ошиб бормоқда. Чунки, мамлакатимизда таълимни ривожлантиришга қаратилган ижтимоий-иктисодий ислоҳотларнинг амалга оширилиши натижасида янги қурилаётган академик лицей ва касб-хунар коллекларига ўкувчиларнинг жалб этилиши иқтисодий нофаол аҳолининг ўсишига бевосита таъсир қилмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, «ўзбек модели»нинг тадрижий тараққиёт концепциясини амалга оширишда иқтисодиётнинг мафкурадан ҳоли бўлиши, демократик ислоҳотларни босқичма-босқич жорий қилиш, қонун устуворлигини таъминлаш, давлатнинг бош ислоҳотчи сифатидаги ролини тан олиш ва ўтиш даврида унинг таъсирини ошириш, мамлакатимизнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, кучли ижтимоий сиёсат юритиш каби тамойиллар асосида амалга оширилмоқда.

«ЎЗБЕК МОДЕЛИ»НИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ: ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ, ИЛМ-ФАН, СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВА СПОРТ

Ўзбекистоннинг ўзига хос тараққиёт йўли – «ўзбек модели» ўтган давр мобайнида юртимизда яшаётган ҳар бир инсон, оила, бутун жамиятимиз ҳаётида синовдан ўтиб, барча ютуқ ва муваффақиятлари-мизнинг бош мезонига айланди. Айниқса, «ўзбек модели» мамлакатими-зининг жаҳон ҳамжамиятидаги ўрни ва нуфузи янада мустаҳкамла-ниб бораётган айни кезларда дунёнинг тараққий топган демократик давлатлар сафидан жой олишдек улуғ мақсад рӯёбига ишончимизни ортироқда.

Бу каби улкан мэрраларни забт этишнинг масъулиятини теран англаш, унга дахлдорликни чукур ҳис этган ҳолда муносиб яашаш учун са-фарбар этиб келинаётган зарур имкониятлар жараёнида, аввало, мус-тақил ва эркин фикрлайдиган, дунё илм-фани ютуқларини пухта ўзлаштирган, замон билан ҳамнафас соғлом ва баркамол авлодни тарбия-лаш масаласига давлат сиёсати даражасида устувор аҳамият берилмоқда. Мустақилликнинг ilk давридан бошлаб бу эзгу мақсад йўлида таълим-тарбия, соғлиқни саклаш, спорт соҳалари ривожига оид тизим-ли ислоҳотларнинг амалга ошириб келинаётгани мамлакатимиз ёшли-рини бугунги ва эртанги ҳаётизининг ҳал қилувчи кучига айланиши учун мустаҳкам пойdevor бўлмоқда.

Ҳар бир юртнинг куч-қудрати, интеллектуал салоҳияти таълим ти-зимидағи ислоҳотларда намоён бўлади. Юртбошимизнинг «Юксак мэр-раларни кўзлаган ҳар қандай миллат, ҳалқ учун таълимни ривожлантириш ҳаёт ва мамот масаласидир» деган сўзлари замирида айни ҳаётий ҳақиқат борлиги таълим-тарбия соҳасида амалга оширилаёт-ган ислоҳотларда ўз тасдигини топмоқда. Зоро, фан-таълим жадал ривожланиб, инсон тафаккурининг янги қирралари кашф этилаётган айни пайтда Ўзбекистон таълим модели ана шундай ютуқларга интеграциялашув имкониятини бераётгани дикқатга сазовордир. Бу борада

мамлакатимиз босиб ўтган йўл ва бугунги кунимизни муқояса этсак, айни йўналишдаги муваффақиятли қадамларимиз залворини янада кенгроқ тасаввур этамиз. Хусусан, 1987 йилда жами мактабларнинг 5596 таси ёки 72 фоизи икки сменада, айримлари эса ҳатто 3 сменада ишлар эди. Ўша пайтда 50% мактаб таълим-тарбия муассасалари мос бўлмаган биноларда жойлашган бўлиб, атиги 2812, яъни 40% мактабда мослашган спорт заллари мавжуд эди. Уларда ҳам болаларнинг тўлиқ шуғулланишлари учун имконият деярли йўқ эди.

Мустақиллигимизнинг дастлабки кунларидан эса таълим-тарбия соҳасининг яхлит, узлуксиз тизимини шакллантириш ва мустаҳкамлаш, жумладан, умумий ўрта таълимдан бошлаб ўрта маҳсус, касб-хунар ҳамда олий таълимгача бўлган барча босқичларда юксак билимли, малакали касб тайёргарлигига эга бўлган авлодни тарбиялаш жараёнини тубдан ислоҳ қилиш ва уни жаҳон талаблари асосида таълимиллаштириш ишлари изчил йўлга қўйилди. Айниқса, узлуксиз таълим тизимида кадрлар тайёрлаш миллий моделини жорий этишининг меъёрий ва илмий-назарий асоси бўлган Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг қабул қилиниши муҳим аҳамият касб этди. Мазкур андо-за узлуксиз таълим орқали ёш авлодни юксак маънавиятли, касб-хунарли, Ватан равнақига муносиб улуш қўшадиган, халқ фаровонлиги йўлида хизмат қиласидиган, мустақиллик тамойилларига содик баркамол авлодни тарбиялашдек эзгу мақсадга хизмат қиласиди. Энг муҳими, таълим тизимидағи узлуксиз миллий модель мактабгача таълим, умумий ўрта таълим, ўрта маҳсус, касб-хунар таълими, олий таълим, олий ўқув юритидан кейинги таълим тизимини комплекс ра-вишда қамраб олганлиги билан характерлидир. Бунда, энг муҳими, кадрлар тайёрлаш тизимида ташкил этиладиган таълим-тарбия жа-раёнининг замон талабларига мос равишда ташкил этилиши таъминланмоқда.

Жумладан, ўтган давр мобайнида мамлакатимизда умумий ўрта таълим тизими ва мазмуни янгиланди, яъни академик лицейлар ва касб-хунар коллежларидан кейин олинадиган таълим дастурлари билан мантиқий боғлиқлигини ҳисобга олган ҳолда I–IX синфларда ўқитиладиган фанлар бўйича узвийлаштирилган ва модернизацияланган ДТС ҳамда ўқув дастурлари ишлаб чиқилиб, амалиётга татбиқ этилди. Ўқувчиларнинг қобилият ва имкониятларига мувофиқ ра-вишда таълимга ўзига хос ёндашувни жорий этиш борасида фан-

ларни назарий ва амалий жиҳатдан ўрганиш, мусиқа ва спортга ихтиносослашган мактаблар ташкил этилди. Таълим-тарбия жараёнида илгор педагогика ва ахборот технологияларидан фойдаланиш юзасидан замонавий ўкув-услубий мажмуалар яратиш орқали мазкур жараён дидактик жиҳатдан таъминланди. Шунингдек, айни пайтда 2009–2014 йилларда Мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурига кўра, маҳсус ишлаб чиқилган замонавий лойиҳалар асосида мамлакатимизнинг барча ҳудудларида 278 та болалар мусиқа ва санъат мактаби, 2 та республика ихтиносослаштирилган мусиқа академик лицейида қурилиш-таъмирлаш ва моддий-техник базасини халқаро стандартларга мос равишида ташкил этиш ишлари давом этмоқда.

Мактаб ўкувчиларининг дарсликлар билан таъминланиш даражаси ўтган йигирма икки йил давомида 55,4 %дан 99,4 %га ортгани, кам таъминланган оиласларнинг фарзандлари эса давлат томонидан дарсликлар билан белуп таъминланаётгани мамлакатимизда ёш авлоднинг таълим-тарбиясига қаратилаётган юксак эътибор ва ғамхўрликдан далолатдир. Бугун мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган умумий ўрта таълим мактабларининг деярли барчаси янгидан қурилган ва капитал таъмирланган, қарийб 9,5 мингта мактаб замонавий ўкувлаборатория асбоб-ускуналари билан жиҳозланган. Ҳозирги вақтда 9 минг 400 дан зиёд ёки жами мактабларнинг 96 фоизи ZiyoNet электрон-ахборот тармоғига улангани ҳам бу борадаги энг муҳим ютуқларимиздан саналади.

Дарҳақиқат, юртимизда Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонуни доирасида изчилиамалга оширилаётган кенг қамровли ишлар иқтидорли, интеллектуал салоҳияти юксак ёшларни кашф этиш, уларнинг ноёб истеъдодларини рўёбга чиқариш йўлида муҳим аҳамият касб этаётир. Миллий таълим тизимини исплоқ қилишнинг ижобий натижалари ёшларимизнинг халқаро майдондаги ютуқларидаги ёрқин ифодасини топмоқда. Мисол учун, ўтган йили Астана шаҳрида ўтказилган кимё фани бўйича Халқаро олимпиадада ўкувчиларимиз 1 та олтин, 2 та кумуш, 3 та бронза медалини қўлга киритганликлари таҳсинга лойик. Жорий йилда ушбу нуфузли фан олимпиадасига Ўзбекистон мезбон этиб танланиши юртимизда илм-фанга, таълимга қаратилаётган юксак эътибор, яратилаётган кенг имконият ва шароитларнинг яна бир эътирофидир. Бу жиҳатлар 47-халқ-

аро Менделеев олимпиадасига ташриф буюрган хорижлик мәхмөнлар, ташкилий құмита аъзолари томонидан ҳам алоҳида таъкидланғани фикримиз далилидер.

Үқувчилар билимини синовдан үтказиш, улар үртасида илмий рақобат ва дүстона фикр алмашиш мұхитини яратышда мустақам күпrik бўлиб хизмат қилаётган мазкур олимпиадада бу йил дунёнинг 17 та давлатидан келган 117 нафар иқтидорли йигит-қиз сафидан үрин олган 20 нафар ҳамюртимиз билим ва иқтидорда ҳеч кимдан кам эмаслигини амалда намойиш этиб, юртимизда таълимга қаратилган эътибор, саъй-ҳаракатлар, интилишлар самарасини амалда яна бир карра исботлади. Терма жамоамиз аъзоларидан 2 нафари олтин, 5 нафари кумуш, 8 нафари бронза медаллари билан тақдирланди.

Миллий моделнинг амалий аҳамиятини белгилашда мұхим үрин тутадиган ўрта маҳсус, қасб-хұнар таълимни бўйича амалга оширилаётган ишлар ҳам эътиборга молиқдир. Ҳусусан, мамлакатимизда сўнгги йилларда барпо этилган 1500 дан ортиқ янги қасб-хұнар коллежлари ва академик лицейлардаги замонавий үқув-лаборатория, компьютер ва ишлаб чиқариш асбоб-ускуналари үқувчилар томонидан умумтаълим ҳамда мутахассислик фанлари бўйича билимларни пухта эгаллашга хизмат қилмоқда. Шунингдек, үқувчилар бу турдаги таълим муассасаларида замонавий техника ва технологиялар билан яқиндан танишиш, уларни тўлиқ ўзлаштириш имкониятига ҳам эга бўлмоқда.

Айни пайтда қасб-хұнар коллежлари битирувчиларини иш билан таъминлашга эътибор қаратилаётгани диққатга сазовор. Бу борада коллежларнинг иш берувчи корхоналар билан үзаро самарали алоқаларнинг турли шакларидан фойдаланиши, бу масалага кенг жамоатчиликни жалб этиш мазкур вазифани адo этишнинг энг мұхим, ҳал қилувчи йўналиши санамоқда. Амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида ўтган давр мобайнида коллежларни тугатган 450 минг нафардан ортиқ битирувчи иш билан таъминланди, уларнинг 43 фоизи эса ўзлари ишлаб чиқариш амалиётини ўтаган корхоналарга ишга жойлашди. Энг асосийси, бу каби тизимли испоҳотлар самараси ўлароқ, 2012–2013 үқув йилида мамлакатимизда 12 йиллик мажбурий таълимга тўлиқ ўтиш таъминланғани алоҳида аҳамиятга эгадир.

Мамлакатимиз миллий таълим тизимидағи бу каби ютуқлар қатеріда олий таълим муассасалари фаолиятидаги сифат ўзгаришларга ҳам алохіда тұхталиш үринлидір. Олий таълим тизимида бакалавриат ва магистратурадан иборат икки босқичлы халқаро стандартта үтиш амалға оширилди. Бу борада, айниқса, мамлакатимиз Президенттінің 2011 йил 20 майдагы «Олий таълим муассасалари моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тұғрисида»ғи Қарори олий таълим муассасаларини модернизациялаш, уларни замонавий үқув ва илмий лаборатория жиһозлари билан таъминлаш, таълим жараёнини сифат жиһатдан янги босқичга күтариш, илғор педагогик технологиялар, үқитиш шаклдарини жорий қилиш, педагоглар мәжнатини рағбат-лантиришни кучайтириш борасыда янада самарали ишларни амалға ошириш имкониятини яратып берганини таъқидлаш жоиз. Мазкур қарордан келиб чиққан ҳолда 2011 – 2016 йилларға мүлжалланған дастур талабларини амалға оширишга 277 миллион сүмдан ортиқ маблағ ажратылғанлығы ушбу йұналишдаги ишлар неғолих көнг күлам касб эт-әтганидан далолатдир.

Шуни ҳам эътироф этиш керакки, үтган йили мамлакатимизда юқори малакали илмий ва илмий-педагог кадрларни аттестациядан үтказыш бүйіча бир погонали тизимни жорий этиш ишлари ниҳоясига етди. 2013 йилнинг 1 январидан бошлаб миллий таълим тизими учун янги бүлған олий үқув юртидан кейинги таълим – докторлик илмий ишларини тайёрлаш ва ҳимоя қилиш, илмий даража ҳамда илмий үнвонлар беріш тизими жорий этилиб, халқаро таълим стандартлари талабларига мослаштирилди. Үнга күра, әндилікда илмий кенгашшлар нафақат юқори малакали кадрлар тайёрлаш маскани, айни вақтда илмий тадқиқоттар олиб бориладиган марказға айланиши лозим бүлған етакчи олий үқув юртлари қошида ташкил этилади. Яна бир эътиборлы томони, жорий йилдан бошлаб мамлакатимизда олий үқув юртлари фаолиятини бағылашнинг рейтинг тизими жорий этилмоқда. Бу мамлакатимиздеги олий үқув юртлари ўртасыда соғлом рақобат ва илмий-ижодий мұхитни шакллантириш, шунингдек, мазкур йұналишда эътибордан четда қолиб келаётган жиһатлар ва резервларни тұғыр бағолаш, юқори малакали миллий кадрлар тайёрлаш даражасы ҳамда сифатини янада ошириш бүйіча аник таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқыш имконини бериши билан ахамиятлидір.

Мамлакатимизда жаҳоннинг етакчи олий ўкув юртлари филиаллари ташкил этилгани юртимизда илм-фан соҳасидаги илфор ютуқ ва тажрибаларни кенг оммалаштириш, кадрлар малакаси ва маҳоратини юксалтиришда алоҳида ўрин тутмоқда. Шу нуқтаи назардан олиб қаранганд, айни вақтда Тошкент шаҳрида фаолият кўрсатаётган Халқаро Вестминстер университети, Турин политехника университети, Сингапур менежментни ривожлантириш институти, М. Ломоносов номидаги Москва давлат университети, Г. В. Плеханов номидаги Россия давлат иқтисодиёт университети, И. М. Губкин номидаги Россия нефть ва газ университетининг филиалларида талабалар жаҳон таълимни стандартлари бўйича таълим олаётгани эътиборга моликдир. Шунингдек, таълим муассасаларининг Европадаги таълим жамғармаси, Германиядаги Техникавий ҳамкорлик ташкилоти, Япониядаги JAYKO халқаро ташкилоти, Кореяning KOYKA агентлиги, YUNESKO, Жаҳон банки, TASIT-TEMPUS очик жамият институти, АҚШ, Англия, Франция, Япония, Хитой ва бошқа давлатлар олий таълим вазирликлари билан ҳамкорлик тобора кенгайиб бормоқда.

Албатта, миллий моделнинг амалиётга бу каби муваффақиятли жорий этилишини таъминлашда таълимнинг молиялаштирилиши муҳим аҳамиятга эга. Шу боис бугунги кунда республикамизда таълим соҳасини ривожлантириш, ислоҳ қилиш учун сарфланаётган йиллик харажатлар миқдори ялпи ички маҳсулотнинг 10–12 %, давлат бюджети харажатларидаги улуши эса 35 %дан ортиқ маблагни ташкил этаётгани миллий таълим тизими ривожи ва соҳада кўлга киритаётган ютуқларимизнинг муҳим омилларидан бири бўлаётгани шубҳасизdir.

Мамлакатимиз таълим тизимидағи ўзига хос ютуклар жаҳон ҳамжамияти томонидан ҳақли равишда эътироф этиб келинмоқда. Ҳусусан, Франциядаги дунёning энг нуфузли бешта бизнес мактаби қаторига кирадиган «Inssad» халқаро бизнес мактабининг Жаҳон интеллектуал мулк ташкилоти билан ҳамкорликдаги 2012 йилги «Инновацияларнинг глобал индекси» маъruzасида дунёning 141 та мамлакатидаги инновацион ривожланиш комплекс тарзда таҳлил этилган. Таҳлилнинг асосий таркибий қисмларидан бири инсон капиталини ривожлантириш даражаси бўлиб, мазкур кўрсаткич бўйича мамлакатимиз 35-ўринни, таълим тизимини ривожлантириш даражаси бўйича эса иккинчи ўринни банд этгани, албатта, юртимизда таълимга қаратилаётган юксак эътиборнинг муносиб баҳосидир.

Кадрлар тайёрлаш милллий моделидан мустаҳкам ўрин олган жисмонан соғлом, маънан баркамол шахсни тарбиялаб вояга етказиш эзгуёяси мамлакатимизда аҳоли, айниқса, ёшларнинг саломатлигини мустаҳкамлаш ва муҳофаза қилиш, соғлом турмуш тарзини шакллантириш борасида олиб борилаётган кенг кўламли чора-тадбирлар самарасида ҳам ўз аксини топмоқда. Бугун мамлакатимиз соғлиқни сақлаш тизимиға соҳанинг илгор ютуқ ва тажрибалари изчил татбиқ этилаётгани турли касалликларнинг олдини олиш, хасталикларни ўз вақтида ва тўғри аниқлаш, самарали даволаш имконини яратиб беряпти. Ҳозирда барча вилоят марказларида катталар ва болалар учун кўп тармоқли тиббий марказлар тармоғи, перинатал ва скрининг марказлари фаолият кўрсатмоқда. Мустақиллик йилларида қишлоқ жойларида замонавий асосда жиҳозланган 3 минг 200 дан ортиқ қишлоқ врачлик пункти барпо этилиши билан юртимизнинг ҳатто энг олис ҳудудларида ҳам аҳолининг замонавий ва сифатли тиббий хизматдан фойдаланишига эришилмоқда.

Ўтган йили соғлиқни сақлаш муассасаларининг моддий-техник базасини янада мустаҳкамлаш учун Таълим муассасаларини реконструкция қилиш, мукаммал таъмирлаш ва жиҳозлаш жамғармаси Таълим ва тиббиёт муассасаларини реконструкция қилиш, мукаммал таъмирлаш ва жиҳозлаш жамғармасига айлантирилиши натижасида бу борадаги ишлар изчил давом этди. Ўтган давр мобайнида жамғарма маблағлари ҳисобидан 154 та тиббиёт муассасасини қуриш ва реконструкция қилиш баробарида, 7,5 минг ўринга мўлжалланган шифохоналар ва бир сменада 11 минг кишини қабул қила оладиган амбулатория-поликлиника объектлари фойдаланишга топширилди. Жамғарма томонидан, шунингдек, тиббиёт муассасаларини замонавий диагностика ва даволаш ускуналари билан жиҳозлаш учун 8 миллиард сўмдан ортиқ маблағ ажратилди. 2012 йилда соҳада амалга оширилган энг муҳим ишлардан яна бири Республика ихтисослаштирилган жарроҳлик марказида замонавий, юксак технологияларга асосланган тиббиёт ускуналари билан жиҳозланган, юрак қон-томир касалликлариға чалинган беморларга жаҳон стандартлари даражасида ташҳис қўйиш ва уларни даволаш имконини берадиган кардиожарроҳлик бўлининг очилиши бўлди.

Бугунги кунда бир қатор ҳалқаро институтларнинг баҳосига кўра, аёлларга қуляй шароитлар яратиш ва оналикини ҳимоя қилиш бўйича

Ҳозирга келиб ушбу кўрсаткич МДҲ ва Осиёда эса энг юқори саналади. «Болаларни асройлик» халқаро ташкилоти томонидан тузилган жаҳон рейтингига мамлакатимиз болалар саломатлигини мустаҳкамлаш борасида катта ғамхўрлик кўрсатаётган энг илғор етакчи 10 та мамлакат қаторига киритилгани бу борадаги изчил ва мантиқий ислоҳотлар самараси ҳақида ортиқча изоҳга ўрин қолдирмайди. 2011 йил 26 ноябрда Тошкентда ўтказилган «Ўзбекистонда она ва бола саломатлигини муҳофаза қилишнинг миллӣй модели: соғлом она – соғлом бола» мавзуидаги халқаро симпозиум мамлакатимизда соҳада эришилаётган ютуқларни дунё жамоатчилиги тан олаётганини яна бир бор кўрсатди. Зотан, юртимизда она ва бола саломатлигини муҳофаза қилишнинг миллӣй модели «Минг йиллик ривожланиш мақсадлари»га эришишнинг самарали стратегияларидан бири сифатида эътироф этилди.

Мамлакатимизда аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш борасида кенг қарновли ислоҳотлар жараённада спортни янада ривожлантиришга катта эътибор қаратиб келинмоқда. Бунда, айниқса, болалар, ўсмирлар ва ёшларнинг жисмонан соғлом бўлиб вояга етишлари учун узлуксиз равишда ўтказиб келинаётган З босқичли тизим – «Умид ниҳоллари», «Баркамол авлод» ва Универсиада спорт мусобақалари тобора бекиёс аҳамият касб этиб бормоқда. Юз минглаб ўсмирлар ва ёшларни қамраб олган мазкур ноёб тизим балоғат ёшидаги йигит ва қизларни оммавий равишда жисмоний соғломлаштириш ва спорт ҳаракатига жалб этишга хизмат қилаётгани билан эътиборлидир.

Хусусан, яқинда кўхна ва боқий Бухорода бўлиб ўтган ёшлиқ, гўзаллик ва спорт байрами – «Универсиада–2013» мамлакатимизда спортни ривожлантиришга қандай улкан аҳамият берилаеттанига яна бир далиллар. Бу йил олтинчи бор ташкил этилган мазкур мусобақани юқори савияда ўтказиш учун Бухоро шаҳрида ўнлаб муҳташам спорт саройлари ва мажмуналари бунёд этилгани, қарийб 93,5 миллиард сўм маблағ сарфланиб, катта ҳажмдаги курилиш, реконструкция ва ободонлаштириш ишлари амалга оширилгани диққатга сазовор. Ифтихор билан айтиш мумкинки, ёшларни спортта ошно этишнинг бундай ноёб усули дунё мамлакатларида умуман учрамайди. Давлатимиз раҳбари таъбири билан айтганда, буларнинг барчаси, авваламбор, азиз болаларимизни жисмоний ва маънавий жиҳатдан соғлом, баркамол этиб

тарбиялаш, вояга етаётган фарзандларимизнинг тарақкий топган давлатлардаги тенгдошларидан кам бўлмаслиги, улар билан бемалол беллашувга тайёр бўлиши учун, лўнда қилиб айтганда, навқирон ёшли римизнинг халқимиз таянчи ва суюнчи, биз интилаётган юксак марраларга етиш йўлида ҳал қилувчи куч бўлиб ҳаётга кириш ва буюк мақсадларга эришиш учун амалга оширилаётганини тушуниш, англаш қийин эмас.

Президентимизнинг «Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш жамғармасини тузиш тўғрисида»ги, «Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси фаолиятини такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида»ги фармонларига кўра, бюджет, ҳомийлик ва хайрия маблағлари ҳисобидан молиялаштириладиган Болалар спортини ривожлантириш жамғармасининг ташкил этилгани ва унинг фаолияти йилдан-йилга тобора такомиллашиб бораётгани ҳам мамлакатимиз спорти ўзига хос ривожланиш босқичига кўтарилганидан далолатдир. Ўтган давр мобайнида ушбу жамғарма ҳисобидан қарийб 1500 та замонавий, қулай болалар спорти обьектлари қурилди. Шу билан бирга, фаолият олиб бораётган деярли ҳар бир умумий ўрта таълим мактаби, касб-ҳунар коллежи ва академик лицейда очик ҳамда замонавий спорт анжомлари билан жиҳозланган ёпиқ спорт заллари, сузиш ҳавзалари барпо этилди. Рақамларга мурожаат этадиган бўлсак, ўтган 5 йилда мамлакатимизнинг барча вилоятларида намунавий лойиҳалар асосида 14 та янги, замонавий ёпиқ сузиш ҳавзаси барпо этилиб, 13 та сузиш ҳавзаси қайтадан қурилди, 83 таси капитал таъмирланди. Шу даврда 110 та сузиш ҳавзаси фойдаланишга топширилди, уларнинг умумий сони бугунги кунда юртимиз бўйича 203 тага етди.

Ушбу спорт обьектларида спортчи сифатида шаклланиб, камолга етган ёшлар дунёнинг 34 та мамлакатида спортнинг 30 тури бўйича мусобақаларда фаол иштирок этгани бу каби эзгу саъй-ҳаракатлар мевасини бераётгани тасдиғидир. Ана шундай ёш спортчиларимиз ўтган даврда ўз маҳорати, азму шижоатини намоён этиб, 922 та медаль, жумладан, 363 та олтин, 282 та кумуш ва 277 та бронза медаллар кўлга киритгани алоҳида таҳсинга сазовордир. Биргина 2012 йилнинг ўзида спортчи йигит-қизларимиз 204 та медаль соҳиби бўлди. Уларнинг 81 таси олтин, 61 таси кумуш ва 62 таси бронза медаллариридир. Энг қувонарлиси, чемпионлар қизларимиз орасидан ҳам кўплаб етишиб чиқ-

моқда. Мисол учун, Малайзияда ўтказилган синхрон сузиш мусобақаларида спортчи қизларимиз 4 та олтин, 1 та кумуш ва 2 та бронза медални қўлга киритди, ўсмирлар ва қизлар жамоалари эса ватерпол бўйича халқаро беллашувда биринчи ўринни эгаллагани спортда эришган ютуқларимизнинг давомидир.

Шу боис, ҳеч иккиланмасдан ўтган йиллар мобайнида қизларни спортта жалб қилиш борасида улкан натижаларга эришилди, деб айтиш мумкин. 2012 йилда мамлакатимизда спорт билан шуғулланадиган қизлар сони, 2003 йил билан қиёслаганда, 1,6 баробар, жумладан, қишлоқ жойларда 1,3 баробар ўсгани фикримиз тасдиғидир. 2003 йилда бор-йўғи 1700 нафар қиз бола бадиий гимнастика билан шуғулланган бўлса, 2012 йилда уларнинг сони 36 мингтага етган.

Мамлакатимизда катта теннис ва стол тенниси, бадиий ва спорт гимнастикаси, сузиш, енгил атлетика, баскетбол, гандбол, волейбол, футбол, дзюдо, кураш ва дунё бўйлаб кенг тарқалган бошқа спорт турлари жадал ривожланиб, тобора оммавийлашиб бормоқда. Айни пайтда юртимизда 2 миллионга яқин бола 30 дан зиёд спорт тури билан муентазам шуғулланиб келаётгани фахр-ифтихор туйғуларини уйғотади. Бу рақам, 2003 йилга нисбатан олганда, 1,4 баробар кўпdir. Шу даврда мактаб ўкувчиларини жисмоний тарбия ва спорт машгулотлагрига жалб этиш 20,4 %дан 40,5 %га, жумладан, қизлар орасида 16,4 %дан 32,5 %га ўсган.

Бундан ташқари, ҳозирги вақтда 92% ўғил-қизларимизнинг вазни ва бўйига доир кўрсаткичлари Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти стандарти талабларига тўла мос келиши мамлакатимизда ҳар томонлама баркамол авлодни вояга етказиш йўлида олиб бораётган эзгу-интилишларимизнинг юксак самараси сифатида барчамизга катта мамнуният бағишлиайди. Мана шундай ноёб ва айни пайтда муҳим жиҳатлар асосида баркамол авлодни тарбиялаш борасидаги саъй-харакатлар ўзининг янада ёрқин самарасини бериши шубҳасиз. Бу эса ривожланишнинг «ўзбек модели» самаралари халқимиз, жумладан, ўшлар ҳаётидан тобора чуқур ўрин олаётганига ёрқин далилдир.

АЁЛГА ЭЪТИБОР – МИЛЛАТГА ЭЪТИБОР

Мустақиллик – энг улуг ва энг азиз неъмат. Бугун биз эришган юксак мэрралар, руҳ ва дил тантанаси, озод ва обод Ватанимиз манзаралари, аввало, истиқтол шарофатидандир. Мұхтарам Президентимизнинг жорий йил 12 июнда қабул қилған «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг йигирма икки йиллик байрамига тайёргарлик күриш ва уни ўтказиш тўғрисида»ги Қарори бу борада муҳим дастуриламал бўлиб хизмат қилмоқда. Қарорда таъқидланганидек, «Мустақиллик – бу, аввало, ҳуқуқдир. Мустақиллик – озод ва обод Ватанинг ҳар бир фарзанди ўзлигини, ўз қадр-қимматини, ор-номуси ва ғурурини теран англаши учун чексиз ва буюк имконият»¹.

Ўзбекистонда мустақиллик йилларида аҳоли соғлигини, жумладан, она ва бола саломатлигини муҳофаза қилиш ва мустаҳкамлаш, соғлом наслни вояга ётказиш, бу борада ягона миллый тизимни яратиш, тибиёт соҳасини тубдан ислоҳ қилиш йўлида босқичма-босқич ислоҳотлар амалга оширилмоқда. Жойларда репродуктив саломатлик ва перинатал марказлар очилиб, аёлларга кўплаб ижтимоий имтиёзлар жорий қилинди. Ана шундай чора-тадбирлар туфайли аёлларимиз бугунги кунда ижтимоий-иктисодий ислоҳотларнинг, давлат ва жамиятда кечайётган ҳаётбахш бунёдкор ўзгаришларнинг фаол иштирокчисига айландилар.

Мамлакатимиз аҳолисининг 50 %дан зиёдини ташкил этадиган хотин-қизларга эътибор ва ғамхўрлик кўрсатиш, аёл зотини эъзозлаш, уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш, оила ва жамият ҳаётидаги нуфузини ошириш, истеъдод ва қобилиятини рӯёбга чиқариш, опа-сингилларимизнинг оғирини енгил қилиш, оила, оналик ва болаликни ҳимоя қилиш, айниқса, қиз болаларнинг замонавий билим ва касб-ҳунарларни эгаллаб, ҳаётда муносиб ўрин олиши борасида

¹ «Халқ сўзи» газетаси, 2013 йил 14 июнь.

қабул қилинган қонунлар, Президентимизнинг фармон ва қарорлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Ҳаёт давомийлигининг асоси бўлган аёлни, наслимиз давомчиси бўлмиш фарзандларимиз саломатлигини асраш – бу миллатни, ҳалқни ва эртанги кунни асрашдир. Фарзандга, оила ва жамият таянчи, соғлом, баркамол авлодни дунёга келтирувчи ҳамда тарбияловчи аёлга меҳр-эҳтиром кўрсатиш ҳалқимизнинг азалий қадриятларидан биридир. Истиқлол йилларида амалга оширилаётган изчил испоҳотлар жараёнида бу борадаги эзгу анъана ва урф-одатларимиз янгича маъно ва мазмун билан бойиб бормоқда. Бунинг мисоли сифатида пойтахтимиздаги «Маърифат маркази» саройида 2011 йил 26 ноябрда ўtkazilgan «Соғлом она – соғлом бола» мавзуидаги ҳалқаро симпозиумни келтириб ўтиш мумкин. Президентимиз Ислом Каримов ташаббуси билан ташкил этилган мазкур ҳалқаро анжумандада Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти, БМТнинг Болалар жамғармаси (ЮНИСЕФ) ҳамда бошқа нуфузли ҳалқаро ташкилотлар раҳбарлари ва вакиллари, АҚШ, Хитой, Россия, Канада, Англия, Германия, Италия, Испания, Франция, Финляндия, Швейцария, Чехия, Дания, Жанубий Корея каби қирққа яқин мамлакатдан соғлиқни сақлаш вазирликлари раҳбарлари, тиббиёт соҳасида жаҳонда тан олинган машҳур олимлар, ҳалқаро эксперт ва таҳлилчилардан иборат қарийб 300 нафар етук мутахассис иштирок этди. Яна бир эътиборли жиҳати шундаки, репродуктив саломатликни таъминлаш бўйича «ўзбек модели» БМТ томонидан Шарқий Европа, Болтиқбўйи ва Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги мамлакатлари учун энг яхши Минтақавий дастур сифатида тавсия этилди.

Аёлларимиз, опа-сингилларимизнинг меҳнатини енгиллаштириш, уларнинг салоҳиятидан фаол ижтимоий, маданий ва иқтисодий соҳаларда, болалар тарбиясида янада самарали фойдаланиш мақсадида илгари кўрилмаган ёки эътибордан четда қолган аниқ чора-тадбирлар амалга оширилди. Жумладан, бу борада «Оилаларнинг ижтимоий-маишӣ шароитларини яхшилашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ҳукумат қарори қабул қилиниб, унга мувофиқ, хонадонларнинг маишӣ ва ошхона электр жиҳозлари билан таъминланишини яхшилаш, аёлларнинг уй-рўзгор юмушларини енгиллаштиришга қаратилган

истеъмол кредитларини кенгайтириш бўйича катта ишлар амалга оширилди. Юртимиздаги оиласларга уч йилга мўлжалланган истеъмол кредитлари ажратилгани опа-сингилларимизнинг оғирини енгил қилиш, аҳолининг турмуш маданиятини оширишга қаратилгани билан айниқса аҳамиятлидир.

Хусусан, мамлакатимизда мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб жорий этиб келинаётган, ҳалқаро ҳамжамият томонидан тан олинган «Соғлом она – соғлом бола» дастури доирасидаги чора-тадбир катта аҳамиятга молиқdir. Соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилишни янада чуқурлаштириш ва уни ривожлантириш давлат дастурини амалга оширишнинг асосий йўналишлари тўғрисида муайян ишлар амалга оширилмоқда. Ушбу ҳужжатга Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 27 февралдаги ПФ-4087-сонли Фармонига мувофиқ ўзгартиришлар киритилди. 1998 йилда қабул қилинган соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш давлат дастурининг энг муҳим қоидалари ва мақсадли вазифалари муваффақиятли амалга оширилганини қайд этиб ўтиш мумкин. Тиббий хизмат қўрсатиш тизими амалда тўлиқ қайта кўриб чиқилди, соғлиқни сақлаш тизимини барпо этишнинг принципиал янгича ёндашувлари ишлаб чиқилди.

Оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, аёллар соғлигини мустаҳкамлаш тизимида муҳим ўзгаришлар рўй берди. Бўлгуси оналарнинг саломатлигини мунтазам назорат қилувчи ҳамда соғлом болалар туғилишига кўмаклашувчи скрининг марказларининг кенг тармоғи вужудга келтирилгани ниҳоятда муҳим аҳамиятга эгадир. Туғуруқ муасасаларининг моддий-техник базаси сезиларли даражада мустаҳкамланди.

Соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш борасида қабул қилинган чора-тадбирлар инсонларга тиббий хизмат қўрсатиш даражасини янада ошириш, аҳоли турмушини яхшилаш имконини берди. Умуман олганда, истиқбол йилларида соғлиқни сақлаш тизимида амалга оширилган тизимли ислоҳотлар самарасини оналар ва болалар ўлимни қўрсатичларининг 3 бараварга камайгани, мамлакатимиз фуқароларининг ўртача яшаш умри эркакларда 67 ёшдан 73 ёшгacha, аёлларда эса 75 ёшгacha кўтарилигани мисолида ҳам яққол кўриш мумкин.

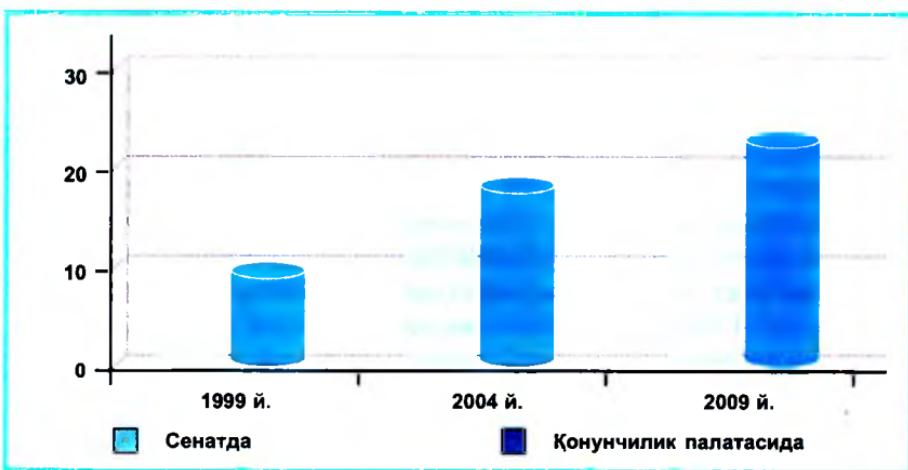
Шахснинг ўз-ўзидан қониқиши инсон ҳаёти фаровонлигининг муҳим омилидир. Шу муносабат билан, замонавий аёллар, хотин-қизларнинг нафақат моддий турмушдан қониқиши, балки ўзини англаши, ўз ҳаёти

ва мавқеидан қониқиши олиши ҳам инсон ҳаёт сифатини белгиловчи мухим омил ҳисобланади. Ушбу омилларни иккى асосий грухга ажратиш мумкин:

1) оила омиллари оиласавий муносабатлардан қониқиши, оиласадаги эр ва хотин бажарадиган ролларнинг ўзаро мутаносиблиги, оиласадаги меҳнат ва хўжалик мажбуриятларининг тўғри тақсимлангани, оила аъзосининг ўз шахсий эҳтиёжларини қондириш имконияти мавжудлиги, оила аъзосининг оиласадаги мавқеидан қаноатлангани ва бошқалар;

2) шахснинг ўз меҳнат фаолиятидан қониқиши сифатида ифодаланиши бўлиб, бунда инсоннинг ўзи бажарадиган ишдан маъно-мазмун топиши, меҳнат фаолияти орқали ўзини намоён эта олиш имконияти мавжудлиги ва ҳоказо.

Агар замонавий аёллар ҳаёт мазмунини айнан шу жиҳатдан таҳлил этсак, мустақиллик йилларида мамлакатимиз аёллари олдида мазмунан ва шаклан ўзгарган қатор имкониятларни кўрамиз. Авваламбор, бундай таҳлилни аёллар фаолият кўрсатувчи барча жабҳалар мисолида кўриб чиқиш ўринли. Бундай соҳалар қаторида замонавий аёлларнинг сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий соҳалардаги фаоллиги, қолаверса, мамлакатимиз хотин-қизларига яратилган шароитларда кўриш мумкин. Хусусан, сиёсий фаоллик ҳақида шуни қайд этиш мумкинки, бугунги кунда айнан шу соҳада эркак ва аёллар ўртасидаги фарқларни бартараф этишга катта эътибор қаратилмоқда. Олий Мажлисга депу-

7-расм. Аёлларнинг парламентдаги ўрни (фоиз ҳисобида).

татлар орасида камида 30% гача аёл вакилларнинг бўлиши мамлакатимиздаги фаол аёллар орасида янгидан-янги имкониятлар очмоқда (7-расм).

Энг эътиборлиси, миллий сайлов тизимида хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллиги уларнинг давлат ва жамият қурилиши соҳасидаги мавқенини оширишда ҳам бошқа мамлакатлар сайлов тизимидан ажралиб туради. Негаки, сиёсий партиялардан кўрсатиладиган депутатликка номзодларнинг камида 30 фоизини аёллар ташкил этиши шарт экани тўғрисидаги норма қонун билан белгиланди.

Мамлакатимизда аёллар бандлиги қўйидаги кўринишга эга:

- саноатда – 42,4%;
- қишлоқ хўжалигига – 52,6%;
- фан, таълим, маданият соҳаларида – 75,3%;
- соғлиқни сақлаш, спорт, ижтимоий муҳофаза соҳаларида – 75,3%;
- фермер хўжаликлар раҳбарлари – 10%;
- касаба ўюшмалари кенгашлари раҳбарлари – 42,2%;
- фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари раислари – 25%.

Аёлларнинг жамиятдаги мавқенини мустаҳкамлаш тадбирлари, ижтимоий ҳаётда аёллар ва эркаклар ўртасидаги фарқни камайтириш борасида сезиларли ишлар амалга оширилмоқда. Одатда, бундай фарқлар инсоннинг у ёки бу касбни танлашида, хизмат лавозимларида ўсишида, жамият ҳаётининг турли жабҳаларида фаоллик кўрсатиш имкониятларининг чекланишида кўзга ташланади. Шу муносабат билан замонавий фанга кириб келган атамалардан бири «гендер» сўзи ва «гендер тенглиги» иборалари ҳар бир замонавий инсон учун муҳимдир. Шуни қайд этиш лозимки, гендер сўзи эркак ёки аёлнинг жамиятда, ҳаётдаги ижтимоий мавқенини англатувчи тушунчадир. Аёл ва эркаклар ўртасидаги ижтимоий зиддиятларга барҳам бериш оила, ишхона, жамият ҳаётининг барча жабҳаларида юзага келувчи яширин ва очиқ ҳолатларга тегишли бўлиб, мамлакатимиз миёсида ушбу соҳада сезиларли олға силжишлар кузатилмоқда. Хусусан, оиласда аёллар меҳнати муҳим даражада енгиллашди. Оиласга майший техника ускуналарининг кириб келиши, қўйл меҳнатини енгиллаштирувчи автоматик мосламаларнинг кўпайгани, аҳоли пунктларида майший хизмат турларининг ортгани ва улардан фойдаланиш имконининг кенглиги айнан аёллар турмуш тарзи ва меҳнати сифатини оширувчи омиллардир. Бугунги кунга келиб, кўпчилик майший хизмат турлари ихтисослашиб

бориши туфайли уйда аёл бажарадиган кўпгина юмушлар, яъни оиласдаги аёл меҳнати анча енгиллашди.

Хотин-қизлар фаоллигини кучайтирувчи омиллардан яна бири аёлларнинг меҳнат қилиш соҳаларининг тобора кенгайиб боришидир. Майшӣ ва оиласдаги юмушларнинг хизмат кўрсатиш тармоқларидағи ихтисослашуви аёлларга қўшимча иш ўринлари яратилишига асос бўлмоқда. Натижада катта ёки кичик шаҳарлардаги аёллар ўз уйларидан узоқ бўлмаган ишхоналарда имконияти дараҷасида меҳнат фаолиятини олиб бориш, оиласа қўшимча маблаг келтириш имкониятига эга бўлди. Бу эса аёлларнинг жамият иқтисодий ҳаётида янада фаол иштирок этиши учун имконият яратди.

Жамиятда аёлларнинг ижтимоий фаоллигини таъминлаш, аёллар ҳақ-хукуқларининг поймол бўлмаслигини назорат қилиш юзасидан турли жамоат ташкилотлари томонидан қатор тадбирлар амалга оширилмоқда. Бугунги кунга келиб, муайян нодавлат нотижорат ташкилотлар ва ижтимоий ҳаракатлар айнан аёллар ва хотин-қизлар манфаатини ҳимоя қилиш, уларнинг ақлий ва жисмоний қобилияtlарини тұлиқ очиб бериш борасида фаолият олиб бормоқда. Бу борада бажарилган ишлар, қўлга киритилган ютуқлар ҳақида қуида келтирилган маълумотларга мурожаат этиш мумкин. Жумладан, бугунги кунда хотин-қизлар масалалари билан шуғулланадиган нодавлат нотижорат ташкилотлар 158 тани ташкил этади. Улар қуидаги масалалар бўйича фаолият олиб бормоқда:

- ижтимоий сиёсий фаолликни ошириш (37%);
- тадбиркорлик ва хунармандчиликка кенг жалб этиш (18%);
- ижтимоий ҳимоялаш (14,5%);
- соғлом турмуш тарзини тарғиб этиш (11,5%).

Шу ўринда оила мустақиллигини таъминлаш, уни том маънода жамиятнинг ҳал қилувчи бўғинига айлантириш ва асрраб-авайлашда аёлларнинг ўрни алоҳида аҳамият касб этади. Президентимиз таъкидлаганидек, «Аёлларни улуғлаб, ардоқлаб, бошига кутариб яшайдиган ҳалқ ўзининг юксак маданияти ва олижаноб қадрияtlарини амалда намоён қиласидиган ва тасдиқлайдиган ҳалқ сифатида обрў-эътибор қозонади»¹.

¹ «Халқ сўзи» газетаси, 2013 йил 8 март.

ОБОД ТУРМУШ МАСКАНЛАРИ

Қишлоқ аҳли ҳаётини замонавий мезонларга жавоб берадиган даражага олиб чиқыш, унинг ривожини юқори поғонага күтариш, шу асосда аҳоли турмуш сифатини янада ошириш йўлида қилинаётган улкан бунёдкорлик ишлари муҳим аҳамият касб этяпти. Буларнинг барчасида «Қишлоқ тараққий топса, юртимиз обод, ҳаётимиз янада фаровон бўлади», деган эзгу ғоя бош мезон бўлмоқда. Шулар негизида амалиётга жорий қилинганди истиқболли ҳуқуқий-ташкилий чора-тадбирлар комплекси, давлат дастурлари қишлоқ қиёфасини тубдан ўзгаририш, аҳолига муносиб ҳаёт кечириши, меҳнат қилиши ва даромад топиши учун барча шароитлар тақдим этилаётгани эл фаровонлигини юксалтиришда айни муддао бўлмоқда.

Халқимиз дастурхонининг тўкин-сочинлиги, ризқу насибасининг бутунлиги, аввало, далаларда заҳматкаш деҳқон, фермерлар томонидан етиштириладиган ноз-неъматлар билан ўлчанади. Қолаверса, бугунги кунда республикамизнинг аксарият қисми, яъни 50 %га яқинини қишлоқ аҳолиси ташкил этади. Шундай экан, юртимизнинг янада обод, халқимиз ҳаётининг янада фаровон бўлиши ва олдимиизда турган юксак вазифаларнинг тўлиқ бажарилиши қишлоқларимиздаги ҳолат билан ҳам боғлиқ.

Мустақиллик туфайли давлатимиз томонидан қишлоқ аҳолисининг муносиб ва сифатли турмуш кечириши ҳамда мамлакатимиз қиёфасини ҳар томонлама обод қилишнинг устувор вазифаларидан бири сифатида замонавий муҳандислик ва коммуникация, транспорт ва ижтимоий инфратузилмага эга бўлган янги ҳамда кўркам уй-жой массивларини барпо этиш масаласи доимий дикқат-эътиборда бўлиб келяпти. Зеро, дунё тажрибасидан ҳам маълумки, замонавий уй-жой қурилишида ҳудудларнинг инфратузилмасини янгилаш ва замонавийлаштириш ижтимоий-иктисодий испоҳотлар ривожида муҳим ўрин тутади. Шу асосда соҳага инвестициялар кенг жалб этилиб, улар аҳоли фаровонлиги, янги иш ўринлари очишга йўналтирилмоқда. Бундан ташқари, хусусий уй-жойга эга бўлган аҳоли қатламлари, айниқса, ўрта синф вакиллари-

нинг жамиятдаги ижобий ўзгаришларга дахлдорлиги ҳамда тараққиётдаги роли ортади.

Қишлоқларда такомиллаштирилган замонавий лойиҳалар асосида янги уй-жойлар қуриш ва қишлоқ аҳоли пунктларини комплекс равишда ривожлантириш, бу, аввало, одамларимизнинг турмуш тарзи ва менталитетини тубдан ўзгартириш бўйича эзгу мақсадларни кўзлайдиган қишлоқ аҳолиси ҳаётини сифатли ташкил этиш ва яхшилашга доир узоқ муддатли давлат дастурининг асосий маъно-мазмуни ҳисобланади.

Мазкур эзгу мақсадлар рўёби Юртбошимиз ташаббуси билан мамлакатимизда «2009 йил – Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили» деб эълон қилиниши ҳамда тегишли давлат дастури амалиётга жорий этилиши билан янги босқичга кўтарилди. Бунинг мантиқий давоми сифатида қишлоқ ҳаётини обод этиш, уларнинг қиёфасини ўзгартириш мақсадида қишлоқларимизни замонавий архитектура нуқтаи назаридан режалаштириш, қишлоқ жойларда уй-жой ва ижтимоий объектлар қурилишини лойиҳалаштириш ҳамда бунёд этиш тизимини такомиллаштириш йўлида қатор қарорлар қабул қилинди. Айниқса, Президентимизнинг 2009 йил 3 августдаги «Қишлоқ жойларда уй-жой қурилиши кўламини кенгайтиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Қарорининг қабул қилиниши бу йўлдаги муҳим қадам бўлди. Қарорда нафақат шинам ва обод уйлар қуриш, айни пайтда болалар боғчалари, умумтаълим ва мусиқа мактаблари, спорт иншоотлари, тиббиёт муассасалари, майший хизмат, ижтимоий-маданий ва санитария объектлари, газ, сув, электр энергияси тармоқлари, равон йўллар, қишлоқ аҳлиниң ҳар томонлама муносаб ва қулай ҳаёт кечириши учун зарур барча шароитларни ўз ичига оладиган замонавий турар жой мавзеларини комплекс барпо этиш вазифаси аниқ белгилаб берилди.

Бошқача айтганда, аҳоли турмуш фаровонлигини таъминлашга хизмат қилувчи намунавий уй-жойлар қуриш бўйича комплекс ишларни амалга ошириш учун яхлит институционал тузилма ташкил этилди. Мазкур уй-жойларни лойиҳалаштириш, ижтимоий ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмасига эга бўлган уй-жой массивларини комплекс қуриш режасини бугунги кун талабларига мос тарзда ишлаб чиқиши учун «Қишлоқ қурилиш лойиҳа» институти тузилиб, унга соҳанинг энг малакали мутахassisлари жалб этилди. Натижада якка тартибдаги уй-жойлар ва ижтимоий объектларнинг миллий ҳамда за-

монавий меъморчилик ютуқпарини ўзида мужассамлаштирган лойиҳалари ишлаб чиқилди. Мазкур лойиҳаларни амалга ошириш билан боғлиқ тайёргарлик ва қурилиш ишларини бажариш, уй-жойларни аҳолига топшириш мақсадида «Қишлоқ қурилиш инвест» ихтисослаштирилган шўъба инжиниринг компанияси фаолияти йўлга қўйилди. Ягона буюртмачи бўлган ушбу компания мамлакатимизнинг барча ҳудудларида ўз филиалларига эга бўлиб, у қишлоқ жойларидаги уй-жой массивларини сифатли қуриш бўйича ягона сиёсатни амалга ошироқда. Бунда, албатта, қишлоқ жойларнинг табиий иқлим шароити ва рельефи, ҳудудларнинг ижтимоий-демографик хусусиятлари ҳисобга олинди.

Ўз навбатида, қурилиш ишларини молиялаштириш, зарур маблағларни ажратиш учун маҳсус қарор билан «Қишлоқ қурилиш банк» акциядорлик тижорат банки ташкил этилдики, унинг мижозлари ва устав фонди йилдан-йилга кўпайиб бормоқда. Айтиш жоизки, унинг низом жамгармаси бугунги кунда қарийб 130 миллион доллар миқдоридаги маблағга тенг. Мазкур банк ташкил этилганидан буён ўтган 4 йил мобайнида қишлоқда 23,6 минг нафар якка тартибда уй-жой қурувчига қиймати 677 миллион доллардан зиёд ипотека кредитлари берилди. Банк нафақат аҳоли, балки қишлоқда уй-жой ва ишлаб чиқариш ҳамда ижтимоий инфратузилма обьектларини барпо этаётган қурилиш ташкилотлари, шунингдек, қишлоқ қурилишида фойдаланиладиган замонавий материаллар ва конструкциялар ишлаб чиқарувчи корхоналарни ҳам кредит билан таъминламоқда. Бундан ташқари, қишлоқ жойларида якка тартибда уй-жой қуриш дастурини амалга оширишда мамлакатимизнинг бошқа банклари – Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки ва «Ипотека-банк» акциядорлик тижорат банки ҳам фаол иштирок этмоқда.

Мамлакатимиз ҳудудларида ташкил этилган 900 дан ортиқ янги ихтисослаштирилган пудратчи қурилиш ташкилотларида бугунги кунда 20 минг нафарга яқин қурувчи меҳнат қилмоқда. Замонавий қурилиш материаллари, конструкциялар, ёғоч пол, дераза панжаралари, том ёпиш ва бошқа материаллар ишлаб чиқарадиган 60 дан зиёд корхона ташкил қилинди. Кенг кўламли имтиёз ва преференциялар тизими яратилди. Жумладан, банк кредитлари ҳисобидан якка тартибда уй-жой қураётган қишлоқ аҳолиси ипотека кредитларини қайтариш ва уларнинг фоизларини қоплашга йўналтириладиган даромад

соликларини тұлашдан озод этилган. Шунингдек, улар сотиб олган уй-жойдаги мулк учун ипотека кредитини тұлық тұлагунга қадар солик тұлашдан озод этилгани диққатта сазовор.

Эътиборли томони шундаки, қишлоқ жойларида уй-жой қуришда иштирок этаётган «Қишлоқ қурилиш инвест» инжиниринг компанияси, пудратчи ташкилотлар ва қурилиш материаллари ишлаб чиқаралған ихтисослашган корхоналар барча турдаги соликлар ҳамда мақсадли давлат фондларига мажбурий ажратмалар, шунингдек, олиб келинаётган қурилиш техникаси ва кичик механизация воситалари учун божхона тұловларини тұлашдан озод этилган. Бу эса қишлоқ ақолиси учун қурилаётган уй-жойлар қийматини сезиларлы равишда камайтириш имконини бермоқда. Бундай уй-жойларнинг бир квадрат метри шаҳардаги уй-жой қийматидан бугунги кунда ўртача 2 баробар арзондир.

Яна бир муҳим жиҳати шуки, бунёд этилган замонавий уй-жойларни кредит асосида харид қилиш учун ақолига катта қулайликтар яратылди. Яъни, қурилаётган уй-жойларнинг эгаларига молия муассасалари томонидан 15 йил муддаттаға йиллик 7 фоиз ставка бўйича кредитлар ажратилмоқда. Харидор дастлаб намунавий лойиҳа асосидаги уй нархининг 25 фоизи микдоридаги бошланғич бадал пулини тұлайди ва қурилиш жараёнини назорат қилиб боради. Уй битгач, у шахсий мулк сифатида қабул қилиб олиниши, газ, сув, электр энергияси ва бошқа муҳандислик тармоқларига ҳеч қандай қўшимча тұловларсиз уланиш каби имтиёзларга эга бўлади.

Президентимизнинг 2010 йил 17 июндаги «Қишлоқ жойларда намунавий лойиҳалар асосида хусусий уй-жой қурилишини кенгайтиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тұғрисида»ги Қарори бу борадаги ишларни сифат жиҳатдан навбатдаги поғонага кўтарди. Чунончи, унда қишлоқ жойларда ҳар бир иморат қурувчига 4 сотих ўрнига 6 сотих ҳажмида ер участкаси ажратиш ўз ифодасини топди. Айни чогда мазкур ҳукуқий ҳужжаттағы мувофиқ, «Қишлоқ қурилиш лойиҳа» институти мутахassisлари томонидан 3, 4 ва 5 хонадан иборат бир қаватли турар жойларнинг янги лойиҳалари тайёрланди. Улар ўзига хослиги билан ажралиб туради. Янги лойиҳада уй шифтининг баландлиги 3,2 метр, дарвозахона йўлагининг тепа қисмида маҳсус айвон, киравериш йўлагида эса автомобиль учун маҳсус жой бўлиши, иситиш қозонхонаси ҳовлининг юқори бурчагида жойлаштирилиши сингари ҳаётий омил-

лар ўз инъикосини топган. Курилиш жараёнига пудратчи ташкилотларнинг танлов асосида жалб этилаётгани, уларга ишлаб чиқариш корхоналари томонидан қурилишбоп маҳсулотларнинг узлуксиз етказиб берилаётгани эса иш унуми ва сифатини янада яхшилашда мухим омил бўлаётир. Буларнинг барчаси пойтахтимиизда ўтказилган халқаро конференция давомида дунёнинг нуфузли ташкилотлари, мутахассис ҳамда эксперtlари томонидан юқори баҳоланди.

Замонавий уй-жойлар қурилишида массивларнинг ташқи инфратузилмасига алоҳида эътибор берилди. Хусусан, «Ўзтрансгаз», «Ўзбекэнерго» компаниялари мутахассислари томонидан маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобидан юзлаб километрлик газ ҳамда ичимлик суви тармоқлари, электр энергияси линиялари тортилиб, асфальт йўллар ётқизилаётгани умумий қулайлик яратиб бермоқда.

Умуман олганда, 2009 йилда намунали лойиҳалар асосида 847 та, 2010 йилда 6800 та, 2011 иили 7400 та уй-жойлар қурилиб фойдаланишга топширилди. 2012 йилда 8510 та ана шундай кўркам замонавий массивлар қаторида умумтаълим мактаблари, қишлоқ врачлик пунктлари, савдо мажмуалари, новвойхоналар, гузарлар, бозорлар, минибанклар, майший хизмат кўрсатиш марказлари барпо этилди. Аниқроғи, қишлоқ жойларда бу борадаги кенг кўламли мақсадли дастур амалга оширила бошланганидан бўён сўнгги уч йил давомида 23,6 мингта замонавий уй-жой қурилди. Янги хонадон соҳиблари орасида ёш оиласлар кўпчиликни ташкил этиши янада кувонарлидир. Булар пировардида аҳолининг яшаш сифатини яхшилаш, улар ўртасида соғлом ва фаровон турмуш тарзини қарор топтириш, ижтимоий бандликни таъминлаш, ёш авлоднинг ҳеч кимдан кам бўлмаган шароитларда вояга этиши, таълим-тарбия олиши, компьютер билимлари ҳамда чет тилларни мукаммал ўрганишига эришиш йўлида хизмат қилиши, шубҳасиз.

Аҳамият берадиган бўлсак, 2009 – 2012 йилларда намунавий лойиҳалар асосида уй-жой қуриш бўйича маҳсус дастурнинг амалга оширилиши натижасида мамлакатимизнинг 159 та қишлоқ туманида янги 650 та қишлоқ уй-жой массиви барпо этилиб, умумий майдони 3,2 миллион квадрат метр бўлган 23,6 мингдан ортиқ якка тартибдаги уй-жой қурилди. Ушбу эзгу мақсадга 1,2 миллиард доллардан зиёд инвестициялар йўналтирилди. Узунлиги 732 километр асфальтланган автомобиль йўллари, мингдан зиёд ижтимоий ва бозор инфратузилмаси

объектлари барпо этилди. Бунинг натижасида ҳозирда мамлакатимизда қишлоқ аҳолисини марказлашган тармоқлар орқали тоза ичимлик суви билан таъминлаш даражаси 75,8 %ни, табиий газ билан таъминлаш даражаси эса 76,2 %ни ташкил этмоқда.

Таъкидлаш жоизки, «Обод турмуш йили» давлат дастури ижросини тўлиқ таъминлаш мақсадида жорий йилда қишлоқ жойларда якка тартибдаги уй-жойлар қуришни 10 мингтага етказиш, жумладан, яна 177 та социал ҳамда бозор инфратузилмаси иншоотларини барпо этиш учун 1 триллион 400 миллиард сўм (ўтган йилдагига нисбатан 54 фоиз кўп) маблағ йўналтирилиши мўлжалланган. Бундан ташқари, жорий йилда ёш оиласларга яшаш шароитларини яхшилаш мақсадида умумий қиймати 36,7 миллиард сўмдан ортиқ ипотека кредитлари берилиши кўзда тутилган.

Аҳолини тоза ичимлик суви ва канализация хизмати билан таъминлашни янада яхшилаш турмуш даражасини оширишда муҳим аҳамиятга эга. Давлат дастурида қишлоқ массивларида қурилаётган якка тартибдаги уй-жойларда узунлиги 293,3 километр сув таъминоти тармоқлари, шунингдек, 462 қишлоқ аҳоли пунктида 552,8 километр ана шундай тармоқларни барпо этиш кўзда тутилган. Андижон, Бухоро, Марғилон, Самарқанд, Фарғона ва бошқа бир қатор шаҳарларда халқаро молия институтларининг кредитларини жалб этган ҳолда сув таъминоти ва канализацияни яхшилаш бўйича мақсадли лойиҳалар амалга оширилади. Бунда минтақалараро сув ўтказгич иншоотларини қуриш ва реконструкция қилиш режалаштирилгани алоҳида аҳамият касб этади.

Мамлакатимизда ижтимоий йўналтирилган давлат сиёсатини амалга ошириш доирасида ҳудудлар аҳолисини ишончли ва узлуксиз электр энергияси билан таъминлаш ҳам энг муҳим вазифалар сирасига киради. 2013 йилда Таллимаржон иссиқлик электр станциясидан «Сўғдиёна» ПСгача 215,8 километр узунлиқда 500 кВ юқори кучланишли электр узатиш линияси қурилади. Намунавий лойиҳалар асосида якка тартибдаги уй-жойлар қуриладиган қишлоқ массивларида узунлиги 239,4 километр 0,4–10 кВ юқори кучланиш линияси қурилиб, 155 трансформаторли кичик станциялар ўрнатилади. Мамлакатимиз ҳудудида узунлиги 1775,6 километр 0,4–10 кв юқори кучланиш линияси ва 434 трансформаторли кичик станцияларни реконструкция қилиш, узунлиги 9312,3 километр шундай электр узатиш линияларини ҳамда 4753 та кичик стан-

цияни капитал таъмирлаш кўзда тутилгани ушбу бунёдкорлик ишлари комплекс равишда амалга оширилаётганидан далолат беради.

Аҳолининг иссиқлик билан таъминланиш даражасини оширишга ҳам катта эътибор қаратилмоқда. 2013 – 2020 йилларда мамлакатимизнинг 28 та йирик шаҳрида иссиқлик таъминоти тизимини ривожлантириш ва модернизация қилиш дастури тасдиқланган ҳамда бу борадаги ишлар бошлаб юборилган. Жорий йилда 16 та шаҳар ҳамда 67 та туман марказларида коммунал дренаж тизимларини реконструкция қилиш ва капитал таъмирлаш ишлари амалга оширилади, насос ускуналари модернизация қилиниб, янги қудуқлар ишга туширилади ва улар тегишли равишда жиҳозланади.

Одамлар турмуш сифатини ошириш, кўп жиҳатдан, шаҳар, қишлоқларда замонавий йўллар ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш, автомобиль йўлларининг ўтказувчанлик имкониятини кенгайтириш, йўл қопламаси сифатини яхшилаш, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш билан ҳам боғлиқ.

Давлат дастурига мувофиқ, маҳаллий аҳамиятга зга умумий фойдаланиладиган 137,3 километр автомобиль йўллари капитал таъмирланади, 353 қишлоқ жойлардаги намонавий уй-жой массивларига олиб борадиган 239,1 километр узунликдаги янги автойўллар қурилади. Самарқанд, Урганч, Фарғона ва Навоий шаҳарларида узунлиги 39,7 километр кўчалар қуриш, реконструкция қилиш ва капитал таъмирлаш режалаштирилган. Бундан ташқари, Ўзбекистон Миллий автомагистралি таркибига кирадиган М-39 «Тошкент – Термиз» ва 4Р-87 «Ғузор – Чим – Кўқдала» автойўли реконструкция қилинади. Жорий йилда транспорт инфратузилмаси янада ривожлантирилади. Мамлакатимиз ҳудудида 48, шу жумладан, қишлоқ жойларда йўловчи ташиш бўйича 42 та янги йўналишларини очиш режалаштирилмоқда. Автобус парки ҳам янгиланади. 400 та «Isuzu» ва 100 та «Mercedes Benz» русумли автобуслар харид қилинади.

Бундан ташқари, ҳудудларда автомобилларга газ тўлдиргич 26 компрессор станциясининг қурилиши транспорт хизматини такомиллаштириш, ёқилги-нефть маҳсулотларини тежаш ва экологик вазиятни янада яхшилаш имконини беради. Бу ишлар Давлат дастурида режалаштирилган ҳамда энергия ва ресурс тежайдиган технологияларни жадал жорий этишга қаратилган комплекс чора-тадбирларни амалга оширишнинг мухим қисмидир. Масалан, 2013 йилда бино ва иншоотлар-

нинг энергия самарадорлигини ошириш мақсадида «Навоий» эркин индустрисал-иқтисодий зонасида фотоэлектр панеллар, 10 минг дона замонавий, самараали иссиқлик ва сув иситиш қозонларини ишлаб чиқариш ташкил қилинади. «Ангрен» маҳсус индустрисал зонасида энергия тежайдиган ёруғлик диодли лампалар ишлаб чиқарадиган қўшма корхонани ташкил этиш режалаштирилган. Бундан ташқари, Йилнинг асосий қисмини қўёшли кунлар ташкил этадиган мамлакатимизда муқобил энергия манбаларидан фойдаланиш катта истиқболга эга. Давлат дастурида Қорақалпогистон Республикасининг 17 та қишлоқ врачлик пункти ва битта туман марказий шифохонасини шундай қурилмалар билан таъминлаш қўзда тутилган.

Бугун мамлакатимизда барча соҳаларда энг илгор ахборот технологиялари қўпланилаётгани уларнинг жадал ривожланишига хизмат қилмоқда. Мисол учун, рақамли телевидениега босқичма-босқич ўтиш, Хоразм, Жиззах, Тошкент ва Фарғона вилоятларида ана шундай имкониятларни янада кенг амалга ошириш режалаштирилган.

Хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришда аҳоли турмуш сифатини юксалтириш янги иш ўринлари ташкил қилиш ҳисобидан уларнинг даромадини қўпайтиришга қаратилган барча зарур шарт-шароитларни яратиш бўйича амалга оширилаётган улкан ишларнинг муҳим қисмидир. Шу мақсадда мамлакатимиз ҳудудида чакана савдо ва умумий овқатланиш тармоқларини янада кенгайтириш қўзда тутилган. Аввало, қишлоқ жойларда бундай объектларни қуришга оид ҳудудий манзилли дастурлар ишлаб чиқилади. Қишлоқ массивларида якка тартиbdаги уй-жойлар қуришда бир пайтнинг ўзида «гузар» шаклидаги чакана савдо ва савдо-маиший комплекслари, шунингдек, бундай массив ва қишлоқларда 966 та чакана савдо шохобчasi ҳамда 260 та умумий овқатланиш корхонаси қуриш режалаштирилган. Жойларда замонавий технологик ускуналар билан жиҳозланган нон ишлаб чиқариш цехлари очилади. Олис ёки бориш қийин бўлган чекка аҳоли пунктларида яшовчи аҳоли учун кўчма автодўконлар ташкил этилади.

Президентимиз раҳнамолигида «Обод турмуш йили» давлат дастурида изчиллик билан амалга оширилаётган ижтимоий йўналтирилган сиёсатнинг барча муҳим йўналишлари қамраб олингани характер-лидир. Мазкур дастурнинг ҳаётга тўлиқ татбиқ этилиши мамлакатимизни жадал ривожлантириш асосини мустаҳкамлаш, ҳалқимиз ҳаёт сифати

ҳамда даражаси, унинг фаровонлигини янада оширишда муҳим омил бўлиб хизмат қиласди. Озиқ-овқат товарлари, жумладан, йод танқислиги касалликларининг олдини олишга ёрдам берадиган маҳсулотлар ишлаб чиқариш кенгаймоқда. 2013 йилда Қорақалпоғистон Республикасидаги «Қўнғирот натрий сульфат» шўъба корхонасида йодланган ош тузи ва мамлакатимиз саноати учун зарур натрий сульфат ишлаб чиқариш йўлга қўйилади.

Амалга оширилган ислоҳотлар натижаси ўлароқ, жорий йилнинг 16–17 апрель кунлари мамлакатимизда «Замонавий уй-жой қурилиши – қишлоқ жойларини комплекс ривожлантириш ва қиёфасини ўзгартириш ҳамда аҳоли ҳаётининг сифатини яхшилаш омили» мавзууда ҳалқаро конференция бўлиб ўтди. Мазкур анжумандада давлатимиз раҳбари Ислом Каримов Ўзбекистонда амалга оширилаётган қишлоқ жойларида намунавий лойиҳалар асосида якка тартиbdаги уй-жойлар қуриш дастурининг муҳим хусусиятлари, долзарблиги, унга бўлган талаб ва эҳтиёжнинг принципиал хусусиятлари нималардан иборат эканлигига батафсил тўхталиб ўтди. Бинобарин, мустақилликнинг ilk кунларидан бошлаб Юртбошимиз ғоялари ва ташабbusлари асосида миллий ҳамда замонавий шаҳарсозлик маданияти шакллантирилиб, ҳозирга қадар унинг кўплаб нодир намуналари яратилгани ҳам бежиз эмас.

Таъкидлаш жоизки, айнан истиқлол йилларида шаҳарларимиз қиёфаси тамомила ўзариб, янгича чирой касб этди. Тарихий обидаларга уйғун тарзда кўплаб замонавий бинолар тикланди ва бу жараён изчил давом этмоқда. Жумладан, Президентимизнинг 2011 йил 15 ноябрдаги «2012 – 2015 йиллар даврида Фарғона шаҳрининг асосий режасини амалга ошириш ҳамда ижтимоий ва транспорт-коммуникация инфраструктурасини қайта қуриш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарорида мазкур шаҳар қиёфасини бутунлай ўзгартириш, уни шаҳарсозлик архитектураси талабларига тўлиқ жавоб берадиган гўзал, қулай шартшароитларга эга замонавий шаҳарга айлантиришдек ғоят эзгу мақсадларни кўзловчи аниқ чора-тадбирлар белгилаб берилган.

Қарорга кўра, янгидан барпо этиладиган муҳташам кошоналар – «Санъат саройи» ва амфитеатр, 20 минг ўринли стадион, кичик ва катта ҳалқа йўли, ўнлаб кўп қаватли турар жойлар, хизмат кўрсатиш, спорт-соғломлаштириш обьектлари, дам олиш оромгоҳлари, хиёбон ва фавворалар, равон кўчалар ва кўркам кўприклар, замонавий ва

кулай бозорлар, газ, электр энергияси, тоза ичимлик суви ва канализация тармоқларини қуриш ҳамда фойдаланишга топшириш – буларнинг барчаси кўлами жиҳатдан ниҳоятда катта бўлиб, ҳали Фарғона шаҳри тарихида кузатилмаган улкан бунёдкорлик ишлариdir. Бу, ўз навбатида, нафақат шаҳар, балки бутун вилоят аҳлини бир тану бир жон бўлиб меҳнат қилишга, катта ҳажмдаги қурилиш, ободонлаштириш ва реконструкция ишларини муваффақиятли амалга оширишга ундамоқда.

Дастур доирасида амалга ошириладиган лойиҳалар учун 2012 – 2015 йиллар мобайнида 830 миллиард сўм ва 166 миллион АҚШ доллари, жами 1,1 триллион сўмдан ортиқ маблағ ўзлаштирилиши кўзда тутилган. Шу мақсадда, жумладан, 498 миллиард сўмлик бюджет маблағи, 170 миллиард сўмлик банк кредитлари йўналтирилади. Шунингдек, «Ёрмозор» автовокзалининг фойдаланишга топширилиши транспорт-коммуникация тизими ривожини янада кучайтириш имконини беради. Нега деганда, бу ердан «Фарғона – Кўқон» йўналиши бўйича 115 та автобус қатнови йўлга қўйилади. Шаҳар ичида эса «Isuzu» русумли 50 та янги автобус аҳолининг узогини яқин қиласи. 2013 йилда 1000 ўринли «Санъат саройи», 500 ўринли амфитеатрни ишга тушириш, Алишер Навоий кўчасида мусикий фаввора, унинг Оқариқ кўчаси билан туташган жойида хиёбон бунёд этиш ҳам мўлжалланган. Қурилиш ва ободонлаштириш ишларига ҳамоҳанг равишда кўп қаватли турар жойлар, савдо мажмуалари, мактаб, коллеж, боғча, тиббиёт муассасалари, вилоят театри ва «Офицерлар уйи» қайта таъмирланади, банкларнинг замонавий бинолари қад ростлайди. Айни чоғда Паҳлавон Маҳмуд ва Ёшлиқ кўчалари оралиғидаги «Савдо мажмуаси»нинг иккинчи босқичи қурилиши ниҳоясига етмоқда. Бурҳониддин Марғиноний кўчасида «Болалар дунёси» савдо мажмуаси, «Китоб – офтоб» замонавий китоб дўкони фойдаланишга топширилади.

Албатта, истиқпол йилларида пойтахт – Тошкент шаҳри мислсиз даражада ўзгариб, янгиланмоқда. Энг замонавий технологиялар билан жиҳозланган корхоналар, гўзал бино ва иншоотлар, турар жойлар, янги-янги олий ўқув юртлари, таълим ва шифо масканлари, магистраль кўча ва хиёбонлар, муҳташам кўприклар, боф ва хиёбонлар барпо этилмоқда. Пойтахтнинг салоҳияти тобора ортиб, унинг қиёфаси тубдан ўзгариб бормоқда. Шаҳар транспорт инфратузилмасини яхшилаш, аҳоли ва транспорт воситаларининг ҳаракатланиши учун янада қулай

имкониятлар яратиш мақсадида «Кичик ҳалқа йўли»да кўприк ва йўл ўтказгичлар, 6 ва 8 полосали магистраль йўллар қурилди ва фойдаланишга топширилди. Амир Темур, Алишер Навоий, Беруний, Шаҳрисабз ва бошқа ўнлаб кўчаларда кенг кўламли таъмирлаш ва реконструкция ишлари амалга оширилди. Миллий меъморчилик анъаналари ва замонавий шаҳарсозликнинг энг юксак талаблари асосида барпо этилган Мустақиллик майдони, «Ўзбекистон» ҳалқаро анжуманлар саройи, Симпозиумлар саройи ва Алишер Навоий номидаги Миллий кутубхонани ўз ичига олган «Маърифат маркази» мажмуи, Ҳазрати Имом мажмуаси, Амир Темур хиёбони ва бошқа ўнлаб муҳташам бино ҳамда иншоотлар барпо этилди. Тошкентнинг сўнгги йилларда яқол эътироф этилаётган яна бир устувор хусусияти борки, у ҳам бўлса, унинг дунёдаги пойтахт шаҳарлар ўртасида экологик жиҳатдан тоза ва кўркам қиёфа касб этиб бораётганида ўз ифодасини топмоқда.

Маълумки, 1990 йилда Тошкент шаҳри умумий майдонининг 9 фоизини боф ва хиёбонлар, яшил ҳудудлар ташкил этган бўлса, ўтган давр мобайнида бу кўрсаткич икки ярим баробардан зиёдга ортиб, ҳозирги вақтда 23 %га етгани, ҳеч шубҳасиз, мана шундай улкан ишларнинг амалий натижасидир. Собиқ совет тузуми даврида шаҳарнинг аксарият мавзе ва майдонлари қуруқ бетон ва асфальтдан иборат бўлиб, ёз ойларида одамнинг нафаси қайтиб кетадиган аҳволда эди. Кейинги йилларда кўплаб майдон ва хиёбонларда кўкаламзор ҳудудларни кенгайтириш учун жуда катта бунёдкорлик ишлари амалга оширилди. Айниқса, арча, каштан, қайин, қарағай, эман каби кислородга бой дарахтлар, яшил буталар, майсазор майдонлар шаҳар қиёфасига янгича чирой очиб юборди.

Урганч шаҳри ҳам кейинги йилларда ўзгача чирой очмоқда. Шаҳарда барпо қилинган янги корхоналар, коллежлар, лицейлар, мактаблар, спорт иншоотлари, боғлар тимсолида ҳалқимизнинг орзуумидлари, истак-интилишлари рӯёбини кўриш мумкин. Президентимиз ташаббуси билан бунёд этилган шаҳарнинг бош майдони юритимиз аҳлини, сайёҳларни ўзига оҳанрабодай чорлаб турибди. Муҳаммад Хоразмий, Абу Райхон Беруний, Жалолиддин Мангуберди ёдгорлик мажмуалари, «Авесто»нинг 1200 йиллиги муносабати билан барпо этилган «Авесто» боф-мажмуаси каби ўнлаб иншоотлар бугунги юксалишларнинг тимсоли. Айни пайтда Урганч шаҳрида маҳсус дастур асосида бунёдкорлик ишлари жадал суръатларда давом этмоқда.

Халқаро аэропорт билан муҳташам темир йўл вокзалини бир-бирига тулаштирувчи марказий Муҳаммад Хоразмий кўчаси бутунлай янгидан барпо этилмоқда. Кўчанинг Ўзбекистон кўчаси билан кесишган жойида 1,1 гектарлик кўркам хиёбон барпо этилиб, бу ерда 2 та замонавий фаввора қуриб битказилди. Тунги ёритиш тизими ишга туширилди. Шунингдек, шаҳарпиклар ва меҳмонлар ҳордиқ чиқариши учун Муҳаммад Хоразмий кўчасининг Ўзбекистон ҳамда Паҳлавон Маҳмуд кўчалари кесишган жойида сайилгоҳ бунёд этилмоқда. 16 гектар майдонни эгаллаган «Ёшлар қўли» реконструкция қилинганди. Бу ердаги иншоотлар қурилишида миллий меъморлик ҳамда замонавий архитектура услубларидан фойдаланилмоқда.

Мустақиллик йилларида Самарқанд шаҳри ҳам беқиёс ўзгаришларга, тараққиётга юз тутди. Шаҳарда нафақат тарихий обидалар қайта тикланиб, зиёратгоҳлар ободонлаштирилди, балки қатор замонавий касб-ҳунар коллежлари, мактаблар, заводлар, фабрикалар, спорт майдонлари, шифохоналар, меҳмонхоналар, истироҳат боғлари, хиёбонлар, бозорлар, йўллар, кўприклар, савдо мажмуалари, фаворалар, гулзорлар барпо этилди. Айни пайтда ҳам шаҳарда бунёдкорлик ишлари қизғин. Йўллар кенгайтирилиб, транспорт хизмати сифати тубдан яхшиланди. Бинобарин, Ибн Сино, Бўстонсарой, Мирзо Улуғбек, Беруний, Спитамен, Тошкент кўчалари қиёфаси қисқа муддатда таниб бўлмас даражада ўзгарди. Рудакий, Бедил, Даҳбед, Панжакент кўчаларида реконструкция ва ободонлаштириш ишлари олиб борилди.

Сир эмаски, собиқ тоталитар тузум даврида мамлакатимиздаги қатор зиёратгоҳ масканлар бузиб ташланиб, айримлари ташландик жойга айлантирилган эди. Истиқлол шарофати билан шундай улуг қадамжолардан бири бўлмиш буюк ватандошимиз Имом Бухорий ҳазратлари зиёратгоҳи қайта тикланди. Президентимиз қарорига мувофиқ, 1998 йилда Самарқандда ҳадис илмининг сultonни Имом Бухорий ҳазратлари шарафига ёдгорлик мажмуаси барпо этилди, 2008 йилда мажмуя қошида Имом Бухорий халқаро маркази ташкил этилди. Мазкур марказда диний ходимларнинг касб малакаси оширилиши билан бир қаторда, юртимиздан етишиб чиқсан алломалар ҳаёти ва уларнинг бой илмий-мътнавий, диний мероси чуқур ўрганилиб, халқимизга етказилмоқда, улар меросини нафақат юртимизда, балки хорижда ҳам кенг тарғиб қилишга қаратилган тадбирлар ташкил этилмоқда.

Шу билан бирга, 2000 йил 17 ноябрда Президентимизнинг маҳсус қарори ва ташаббуслари билан Самарқандда Имом Абу Мансур Мотуридий таваллудининг 1130 йиллиги кенг нишонланди. Унда ўнлаб хорижий давлатлардан йирик олимлар, тадқиқотчилар, фан арбоблари қатнашдилар. Ушбу тадбир арафасида Самарқанддаги буюк алломалар мангуда қўним топган Чокардиза қабристони обод этилиб, Мотуридий ҳазратларининг мақбаралари қайта қад ростлади. Шунингдек, Мирзо Улуғбек расадхонаси ҳудудида янги музей биноси, кенг майдон ва сўлим хиёбон барпо этилди.

Кейинги йилларда бунёд этилган мафтункор фавворалар қўхна шаҳарни яшнатиб юборди. Бу иншоотлар сув сигими, эгаллаган майдони, меъморий шаклига кўра, бири-биридан фарқланади. Айниқса, Ёшлар маркази биноси, Гўри Амир мақбараси ва вокзал боғидаги фавворалар маҳобати ҳамда мафтункорлиги билан ажralиб туради. Тарихий манбаларда қайд этилишича, ўтмишда ҳам шаҳарда фавворалар бўлган. Жумладан, Соҳибқирон Амир Темур ўз боғларида турли мармар ва гуллар билан сайқал берилган фавворасимон ҳовузлар бунёд эттирган. Уларга маҳсус мослама (сопол қувур)лардан сув тушиб, ариқчалар орқали ташқарига отилиб турган. Бундай гўзал манзараларни ўша давр мусаввирлари яратган асарларда ҳам кўриш мумкин.

Хозирги кунда шаҳар фавворалари замонавий фан-техника ютуклари асосида бунёд этилмоқда. Хусусан, «Йўлбарслар майдони» ҳамда вокзал боғидаги шундай иншоотлардан оқшом маҳали маҳсус рангли нурлар, Регистон ва Кулолон кўчалари кесишган ҳудуддаги фавворадан эса мусиқа садолари тараалиб туради. Бу эса Самарқандни янада тароватли ва фусункор қилиб кўрсатади. Аждодларга бўлган ҳурмат боис бу ерлардаги буюк зотлар қадамжоларидан зиёратчилар қадами узилмайди.

Яна бир муazzзам шаҳrimiz – Бухоро шаҳрининг кираверишидаги бир неча ўн йиллар мукаддам чанглзорни эслатувчи қаровсиз жойлар халқимизнинг азму шижаоти билан қисқа мuddат ичida жаннатманд манзилга айланди. Бугунги кунда бу масканда барпо этилган «Кўхна ва боқий Бухоро» маданий маркази гавжум сайилгоҳга айланган. Ранг-баранг чироқлар ёғдусида янги қад ростлаган театр биноси янада салобатли кўринади. Буюк аждодларимиз хотирасига тикланган монумент атрофидаги фавворалар киши руҳиятини сокинлаштириб, кўнгилга ажиб ором баҳш этади.

Дарҳақиқат, мустақиллик йилларида муқаддас қадамжолар, зиёратгоҳ гўшалар обод этилди. Аллома боболаримизнинг бой маънавий мероси чуқур ўрганилмоқда. Бугун Абдулхолик Фиждувоний, Баҳоуддин Нақшбанд, Мири Кулол, Хўжа Ориф Моҳитобон каби улуғ авлиёлар мангу қўним топган гўшалар кўркам манзилларга айлантирилди. Табобат илмининг сultonи Абу Али ибн Сино таваллуд топган Афшона қишлоғининг ҳам жамоли ўзгача файзли. Замонавий тиббиёт касбхунар коллекци, ахборот-ресурс маркази, музей, кўркам бөғ-роғлар қишлоққа файз багишлаб турибди. Муҳими, бу каби хайрли ишлар давом этяпти.

Барчамизга маълумки, «Универсиада–2013» талаба-ёшлиар мусобақалари жорий йилда Бухорода ўтказилди. Мазкур мусобақани юқори савияда ўтказиши ташкил қилиш мақсадида бир қатор спорт иншоотлари барпо этилиб, мавжудлари реконструкция қилинди. Кўча ва хиёбонларда эса ободонлаштириш, кўкаламзорлаштириш ишлари амалга оширилди. Қадимий ва навқирон шаҳар қиёфаси кун сайин ўзгариб, янада чирой очиб бормоқда.

МИЛЛАТЛАРАРО ВА ФУҚАРОЛАРАРО АҲИЛЛИК – ЭНГ КАТТА БОЙЛИГИМИЗ

Бугун иқтисодиётимизнинг барқарор суръатлар билан ривожланадётгани, халқимиз турмуш даражаси ортиб, мамлакатимизнинг халқаро майдондаги обрў-эътибори тобора юксалиб бораётгани диёrimизда яшаётган ҳар бир инсонга мамнуният туйғусини баҳш этаётгани шубҳасиз. Бундай ютуқлар негизида, авваламбор, халқимизнинг фидокорона меҳнати ва бунёдкорлик салоҳияти, одамларимизнинг онги ва тафаккури, ҳаётга муносабати ўзгараётгани, улар ўзини шу юртнинг ҳақиқий эгаси деб ҳис қилаётгани мужассам.

Ўзбекистон Конституциясининг 4-моддасида «Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида истиқомат қилувчи барча миллат ва элатларнинг тиллари, урф-одатлари ва анъаналари ҳурмат қилинишини таъминлайди, уларнинг ривожланиши учун шароит яратиб беради», деб қатъий белгилаб қўйилган. Юртимизда яшаётган турли миллат ва элат вакиллари учун барча керакли шарт-шароитлар яратиб берилгани, миллий тили, ўзига хослиги, анъаналари ва урф-одатларини сақлаб қолиш ва ривожлантириш масалаларининг ҳуқуқий жиҳатдан тўлиқ таъминланганини ушбу конституциявий кафолат самарасидир.

Ўзбек тили ўзбек халқи маънавий маданиятининг ажralmas қисми ҳисобланади. Ҳали собиқ иттилоғ парчаланмай туриб Ўзбекистонда «Давлат тили ҳақида»ги қонун қабул қилинди. Ўзбек тилининг ҳаётимиздаги ўрни ва таъсирини кучайтириш, уни том маънодаги миллий қадриятга айлантириш йўлида улкан ишлар амалга оширилди. Ўзбекистон Республикаси Конституциясида ҳам давлат тилининг мақоми ҳуқуқий жиҳатдан мустаҳкамлаб қўйилди. Шу тариқа ўзбек тили мустақил давлатимизнинг Байроби, Мадҳияси, Герби, Конституцияси қаторида турадиган, қонун йўли билан ҳимоя қилинадиган муқаддас тимсоллардан бирига айланди. Она тили – миллатнинг руҳи. Ўзликни англаш, миллий онг ва тафаккур, авлодлар ўртасидаги руҳий-маънавий

боғлиқлик тил орқали намоён бўлади. Жамики эзгу фазилатлар инсон қалбига, аввало, она алласи, она тилининг бетакрор жозибаси билан сингади.

Бу борада юксак мэрраларга етиб боришишимизнинг замирида ётган энг муҳим омилларни яна бир бор таъкидлаб ўтиш ўринлидир. Бу – аввало, жамиятимизда сувдек, ҳаводек зарур бўлган ва халқимиз кўз қорачигидай асраб-авайлаб келаётган тинчлик-осойишталик, ҳамжи-ҳатлик ва тотувлик. Бу – ҳар томонлама чукур ўйланган, биринчи галда, халқимизнинг манфаатини кўзда тутиб, изчиллик ва қатъиятлик билан олиб борилаётган сиёсий ва иқтисодий ислоҳотлар. Бу – узоқ ва яқин қўшниларимиз билан ҳамжиҳатлик ва ҳамкорликни янада мустаҳкамлаш, жаҳон ҳамжамияти билан ҳамоҳанг бўлиб яшаш ва унда ўзимизга хос, ўзимизга мос ўринни эгаллаб олишдек эзгу мақсадлардир.

Вақт ўтиши, замон ўзгариши билан ҳар қандай холис кузатувчига бир ҳақиқат аён бўлмоқдаки, биз ички ва ташқи сиёсатимизни амалга оширишда кимнингдир тазийик ёки амрига итоат қилиб, турли ўйинларга қўшилган эмасмиз ва доимо мустақил сиёsat олиб борганмиз. Биз учун ягона ва устувор мақсад – Ўзбекистон манфаати ва яна бир бор Ўзбекистон манфаатидир. Бугун ёруғ юз билан айтишга ҳақимиз борки, қанчалар қийин бўлмасин, биз бир кунлик ҳаёт билан яшаганимиз йўқ, келажак авлодимизнинг ризқи ва насибасига хиёнат қилганимиз йўқ.

Аллоҳнинг ўзи бизга инъом этган ер ости, ер усти бойликларимизни ўзлаштиришда, улардан оқилона ва самарали фойдаланишда, давлатни идора қилиш, иқтисодиётимизни ташкил этишда, энг аввало, узоқ ва давомли мақсад-муддаоларимизни кўзлаб иш олиб бормоқдамиз. Ҳеч кимдан кам бўлмаган, бамисоли эркин күш каби парвозга шай бўлиб турган, билаги кучга тўлиб, салоҳияти юксалиб бораётган, умид-ишенчимиз, таянчимиз ва суюнчимиз бўлган навқирон авлодимизнинг майдонга чиқаётгани мана шу сиёсатнинг дастлабки нишонасидир.

Хозирги мураккаб ва таҳликали замонда, халқаро терроризм, диний экстремизм, наркобизнес каби бало-қазолар инсоният ҳаётига таҳдид солиб турган бир шароитда ўз уйимиз, ўз муқаддас юртимизни ўзимиз асрайлик, ўзимиз ҳимоя қилайлик, деган даъват ҳар бир юртдоши мизни доимо хушёрлик ва огоҳликка чорламоқда.

Бугунги нотинч дунёда биз қандай мураккаб вазиятда яшाइтганимизни, инсонийлик қиёфасини тамоман йўқотган халқаро терроризм балоси минтақамиз ва бутун дунё учун қандай таҳдид, қандай хавфхатар туғдираётганини барчамиз яхши англаймиз. Бундай ҳолатда доимо ҳушёрлик ва огоҳликни сақлаш, ҳар биримиз учун ўз уйимизни, она Ўзбекистонимиздаги тинчлик ва барқарорликни асраш ва ҳимоя қилиш ҳар қачонгидан ҳам муҳим аҳамиятга эга. Шу боис бугунги кунда мамлакатимиз хавфсизлигига таҳдид солаётган мавжуд хавф-хатарларни янада чуқурроқ ўрганиш ва таҳлил этишимиз лозим. Бунда халқаро террорчилар ва уларни йўллаётган марказлар томонидан содир этиладиган қуролли хуружларни бартараф этиш ва уларга олдиндан зарба беришга доимо тайёр туриш керак.

Террорчилик мафкураси бошқа динларни инкор этиш мафкураси асосида шаклланади. Бунга бир пайтлар тинчликни тарғиб қилувчи ташкилот сифатида майдонга чиқиб, бугунга келиб эса ўта ашаддий террорчилар, қотиллар ва зўравонларни етказиб берадиган ташкилотга айланган «Ҳизбут-таҳрир»ни мисол қилиб келтириш мумкин. Афсуски, террорчилликка қарши кураш ниқоби остида дунёнинг асосий геостратегик ўйинчилари бўлмиш давлатлар ҳар жиҳатдан ғоят муҳим бўлган Марказий Осиё минтақасидаги ўз таъсирини сақлаш учун кураш олиб бормоқда.

Бундай вазиятда ҳар биримиз ҳар доим огоҳ, сезгир ва ҳушёр бўлишимиз даркор. Шу билан бирга, ҳаётда воқеаларни бефарқ ва лоқайд кузатувчи сифатида эмас, уларга бевосита дахлдор, тинчлик ва осоишишталиқ, фаровон ҳаёт ва тараққиёт курашчилари бўлиб яшашга ўрганишимиз зарур. Маълумки, собиқ мустабид тузум даврида миллий маънавиятни ривожлантиришга мутлақо йўл қўйилмаган. Аксинча, халқимизнинг табиати, яшаш тарзига ёт бўлган коммунистик мафкурани ҳар қандай йўллар ва зўравонлик билан жорий этишга ҳаракат қилинган. Шунинг учун ҳам истиқлолнинг дастлабки кунлариданоқ бу соҳадаги аҳволни тубдан ўзгартириш юртимизда энг долзарб ва ҳал қилувчи вазифалардан бирига айланди.

Инсониятнинг кўп минг йиллик тажрибаси шундан далолат берадики, дунёдаги зўравон ва тажовузкор кучлар қайси бир халқ ёки мамлакатни ўзига тобе қилиб, бўйсундирмоқчи, унинг бойликларини эгалла-моқчи бўлса, авваламбор, уни қуролсизлантиришга, яъни энг буюк бойлиги бўлмиш миллий қадрияtlари, тарихи ва маънавиятидан жудо

қилишга уринади. Бунга тарихдан кўплаб мисоллар топилади. Чунки ҳар қайси миллат ёки ҳалқнинг маънавияти унинг бугунги ҳаёти ва тақдирини, ўсиб келаётган фарзандларининг келажагини белгилашда шакшубҳасиз ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Бинобарин, маънавиятга қарши қаратилган ҳар қандай таҳдид ўз-ўзидан мамлакат хавфсизлигини, унинг миллий манфаатларини, соғлом авлод келажагини таъминлаш йўлидаги жиддий хатарлардан бирига айланиши ва охир-оқибатда жамиятни инқирозга олиб келиши мумкин.

Бугунги кунда дунёning айрим ҳудудларида ана шундай ҳаракатлар натижасида катта маънавий йўқотишлар юз бераётгани, миллатнинг асрий қадриятлари, миллий тафаккури ва турмуш тарзи издан чиқаётгани, ахлоқ-одоб, оила ва жамият ҳаёти, онгли яшаш тарзи жиддий хавф остида қолаётганини кузатиш мумкин. Энг ёмони, бундай хурружларнинг пировард оқибати одамни ўзи туғилиб ўсган юрти ва ҳалқидан тонишга, ватанпарварлик туйғуларидан маҳрум этишга ва ҳамма нарсага лоқайд бўлган шахсга айлантиришга қаратилганида намоён бўлмоқда. Бундай тажовузкорона ҳаракатлар бизлар учун мутлақо бегона мафкура ва дунёқарашни, аввало, беғубор ёшларимизнинг қалби ва онгига сингдиришга қаратилгани билан хатарлидир.

Бу борада давлатимиз раҳбари Ислом Каримов тўхталиб ўтиб, жумладан, «Агарки биз бундай хатарларга қарши ўз вақтида қатъият ва изчилил билан кураш олиб бормасак, турли заарарли оқимлар бизнинг юртимизга ҳам шиддат билан ёпирилиб кириши, ёшларимизни ўз гирдобига тортиб кетишини, оқибатда уларнинг ота-она, оила, эл-юрт олдидаги бурчи ва маъсулиятини ўйламайдиган, фақат бир кунлик ҳаёт билан яшайдиган худписанд кимсаларга айланиб қолиши мумкинлигини тасаввур қилиш қийин эмас. Мана шу аччиқ ҳақиқатни юртимиздаги ҳар бир инсон, ҳар қайси ота-она, энг муҳими, ҳар қайси йигит-қиз чуқур англаб олишини истаймиз».

Бугунги шиддатли даврда чинакам маънавиятли ва маърифатли одамгина инсон қадрини билиши, ўз миллий қадриятларини, миллий ўзлигини англаши, эркин ва озод жамиятда яшаш, мустақил давлатимизнинг жаҳон ҳамжамиятида ўзига муносиб ўрин эгаллаши учун фидоийлик билан кураша олади.

Дарҳақиқат, ҳар қандай тараққиёт маҳсулидан икки хил мақсадда – эзгулик ва ёвузлик йўлида фойдаланиш мумкин. Агарки башарият тарихини, унинг тафаккур ривожини тадрижий равишда қўздан кечира-

диган бўлсак, ҳаётда инсонни камолотга, юксак мэрраларга чорлайдиган эзгу ғоя ва таълимотлар билан ёвуз ва заарли ғоялар ўртасида азалдан кураш мавжуд бўлиб келганини ва бу кураш бугун ҳам давом этаётганини кўрамиз.

Бугунги замон воқеликка очик кўз билан, реал ва ҳушёр қарашни, жаҳонда ва ён-атрофимиизда мавжуд бўлган, тобора кучайиб бораётган маънавий таҳдид ва хатарларни тўғри баҳолаб, улардан тегишли хулоса ва сабоклар чиқариб яшашни талаб этмоқда. Шу боис юртдошларимиз, айниқса, ёш авлод онгига мураккаб ва таҳликали ҳаёт ҳақида, унинг шафқатсиз ўйинлари тўғрисида бирёклама ва сохта тасаввур бўлмаслиги керак.

Ҳозирда маънавият дунёсига нисбатан мавжуд бўлган хавф-хатарлардан албатта кўз юмиб бўлмайди, лекин бизнинг ишончимиз комилки, халқимиз тарихнинг мураккаб жараёнларида иродаси чиниқиб, ҳар қандай ҳужум ва тазиикларга қарамасдан, маънавий олами кучайиб ва юксалиб бормоқда.

Бугунги кунда мамлакатимизда 136 миллат ва злат, 16 диний конфессия вакиллари ягона оила фарзандларидек яшаб, меҳнат қилиб келмоқда. Шунингдек, улар орасида ҳар хил миллатларга мансуб аҳоли мавжуд бўлиб, улар ҳам мамлакатимизнинг барча фуқаролари қатори бир хил ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга. Ўзбекистон қонунларида белгилаб қўйилган ҳуқуқ ва эркинликлари, манфаатлари тўлиқ таъминланган. Таълим олишлари, меҳнат қилишлари учун барча шарт-шароитлар яратилган. Жамиятни маънавий янгилашдан кўзланган бош мақсад – юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ эркинлиги ва фаровонлиги, комил инсонни тарбиялаш, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тутувлик, диний бағрикенглик масалаларидан иборат.

Мамлакатимиз миллий таркибининг ўзга хослиги унинг фарқланувчи хусусиятларидир. Этник таркибида туб аҳоли устун мавқени эгаллайди. Мамлакатимизда истиқомат қиласидиган аҳолиниг 80 %ини ўзбеклар ташкил этади. Ўзбекистоннинг миллий-маданий ранг-баранглиги миллий ўзликни англашнинг ўсиши ва маънавий жиҳатдаи қайта уйғониш билан чамбарчас боелиқдир.

Кўпмиллатли мамлакат сиёсатининг асосий мақсади миллатлараро ва диний бағрикенгликни шакллантириш бўлиши зарур. Президентимиз Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 20 йиллигига бағишиланган тантанали маросимдаги маърузасида «Ўзбекистонимизда

тинчлик-осойишталик ва хавфсизликни, фуқаролар ва миллатлараро аҳиллик ва ҳамжиҳатликни кўз қорачигидек сақлаш ва мустаҳкамлаш бундан бўён ҳам энг муҳим, ҳал қилувчи вазифамиз бўлиб қолиши даркор», деб таъкидладилар.

Ўзбекистон Республикаси миллий (этник) сиёсатининг асосий та-мойиллари:

- 1) миллатлар ва этник гурӯҳлар ўзаро муносабатларида уйғунлик сиёсий барқарорлик омили сифатида ривожланиши;
- 2) сиёсат ва сиёсий жараёнларда миллий, этник гурӯҳ манфаатла-рининг акс этиши;
- 3) миллий ўзликни англаш жамиятни демократлаштиришга ундов-чи куч экани;
- 4) сиёсатда миллий хусусиятларни инкор этишга йўл қўймаслик;
- 5) «миллатчилик»ни сиёсий тусга киришининг олдини олиш;
- 6) миллий тотувлик ва фуқаролик жамиятининг ривожланиши;
- 7) давлат этник сиёсатида шахс ҳуқуқларининг устуворлиги;
- 8) сиёсий ҳокимият ва жараёнларда миллатлар, этник гурӯҳлар иштироқи ҳамда манфаатлар уйғунлигини таъминлаш;
- 9) Миллатлар ва этник гурӯҳлар ўртасида ўзаро ҳурмат, ишонч, тотувлини қарор топтириш, демократик, кучли фуқаролик жамияти қуриш ва сиёсий барқарорлик омилини сақлаш;
- 10) Ўзбекистон ҳалқини, миллатидан қатъи назар, Ўзбекистон фу-қаролари ташкил этади.

Ҳозирга келиб мамлакатимизда 130 дан ортиқ миллий маданият марказлари фаолият юритмоқда. Республика байналмилал маданият маркази эса ушбу миллий маданий марказлар фаолиятини мувофиқ-лаштириб, уларга ташкилий ва услубий ёрдам қўрсатиб келмоқда. Ҳеч муболагасиз айтиш мумкинки, бугунги кунда Республика байналмилал маданият маркази диёrimизда яшайдган турли миллат вакилларининг маънавий-маърифий мулокот масканига, ўзига хос дўстлик уйига ай-ланган. Бу ерда мунтазам равишда ҳалқ байрамлари, фестиваллар, барча миллат ардоғидаги ижодкорлар билан учрашувлар, семинар ва конференциялар ўtkазиб келинади.

Ўтган йиллар мобайнида Республика байналмилал маданият мар-кази томонидан 20 дан зиёд илмий рисола ва тўпламлар, шунингдек, мамлакатимиздаги миллатлараро тотувлик, бу борада истиқлол йил-ларидаги ютуқларимизни акс эттирувчи «Ўзбекистон – умумий уйимиз»

альбом китоби, «Ўзбекистон – бағрикенг диёр», «Ўзбекистон Конституцияси – буюк келажагимиз кафолати», «Мустақил Ўзбекистонда миллатлараро муносабатлар ривожи» каби мақолалар түпламлари чоп этилди.

Бугунги кунда республикамиздаги олий ўкув юртларида турли миллатга мансуб талабалар таҳсил олади. Дунёнинг камдан-кам мамлакатларида кузатиладиган яна бир ҳолат шуки, Ўзбекистонда тъълим 7 тилда олиб борилади. Булар сирасига ўзбек ва қорақалпоқ тилларидан ташқари рус, қозоқ, туркман, тожик ва қирғиз тилларини киритиш мумкин. Яна бир диққатга молик жиҳат – республикамиздаги оммавий аҳборот нашрлари ҳам турфа тилларда чоп этилади, қардош халқлар тилида радио ва телекўрсатувлар тайёрланиб эфирга берилаётгани юртимизда миллатлараро тотувликни янада мустаҳкамлашга хизмат қилмоқда. Марказ томонидан ҳар йили икки марта тил байрами ўтказилиди. Булар – ЮНЕСКО Бош конференцияси 30-сессиясида (1999 йил) 21 февраль – Халқаро она тили куни деб эълон қилинган ва 2000 йилдан 195 та аъзо давлатларда нишонланиб келинаётган «Халқаро она тили куни» ва ўзбек тилига давлат тили мақоми берилган кун ҳисобланади. Шу муносабат билан ҳар йили анъанавий тарзда ўзбек тили бўйича нотикпик санъати танлови ташкил этилади. Унда, асосан, русийзабон талаба-ёшлар иштирок этишади.

Хорижий тилларни ўрганиш масаласи – замон талаби. Ўқиши-ўрганишнинг эрта-кечи бўлмайди. Зоро, хорижий тилларни мукаммал билиш дунё эшикларини очади. Бугун дунё ҳамжамиятида тарихи бой, бугуни шукуҳли, келажаги буюк Ўзбекистон ўз ўрни ва нуфузига эга. Эътироф этиш керакки, мамлакатимиз тарихан қисқа давр – 22 йил мобайнида ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳаларида улкан муваффақиятларни қўлга киритди. Ўзбекистонни бугун дунё таниди, тан олди. Юртимизда кечеётган бунёдкорлик ишлари, ёшларнинг билим олишлари, ўз салоҳиятларини намойиш этишларига берилган имкониятлар, спортчиларимизнинг халқаро мусобақаларда қўлга киритаётган ғалабалари, интеллектуал салоҳиятли ёшларимизнинг халқаро олимпиадалардаги муваффақиятлари – буларнинг барчаси мамлакатимизда мустақиллик сабаб қўлга киритилган ютуқлар, Президентимиз раҳнамолигида амалга оширилаётган изчил ислоҳотларнинг амалдаги самараси.

Ўзбекистон – бағрикенг диёр. Бу иборани ҳамиша ифтихор билан тилга оламиз. Бунга тўла асосимиз бор. Тарихдан маълумки, ҳалқимиз бошидан кечирган оғир қатағон ва Иккинчи жаҳон уруши йиллари кўп ситамларга юзма-юз бўлган корейслар, немислар, турклар, поляклар, греклар, қрим-татар ва бошқа миллат вакиллари Ўзбекистонни Ватан тутдилар. Уларнинг ҳозирги авлодлари учун эса Ўзбекистон она-Ватанга айланди. Чунки улар шу ерда туғилиб, камолга етди, ҳётда ўз ўрнини топди.

Бугун юртимизда барча миллат ва әлат вакиллари тинч-тотув, фаровон ҳаёт кечирмоқда, келажаги буюк Ўзбекистоннинг бугунги тараққиёти, эртанги истиқболига муносиб ҳисса кўшмоқда. Уларнинг хуқуқ ва эркинликлари, қонуний манфаатларини таъминлаш, таълим олишлари, ўз қизиқиш ва лаёқатлари бўйича касб-хунар эгаллашлари, маданиятлари, урф-одатлари, анъаналарини сақлаш ҳамда ривожлантиришлари учун барча имкониятлар яратиб берилган. Ҳозирда юртимизда мавжуд барча миллий маданий марказлар ўз ҳалқларининг анъаналари, маросимларини тиклаш, уларни Ўзбекистонда яшовчи бошқа миллат вакилларига яқиндан таништириш, қолаверса, ўзбек ҳалқининг маданияти, санъати, тили, урф-одатларини тарғиб этишга алоҳида эътибор қаратиб келмоқда. Бу саъй-ҳаракатлар, табиийки, мамлакатимизда миллатлараро муносабатларни янада мустаҳкамлашга хизмат қилмоқда.

Бизнинг ҳар биримиз буюк тарихимиз, буюк маънавий меросимиз, айни чоғда жаҳон маънавий тамаддунига улкан ҳисса кўшган бир-бираидан улуғ мутафаккир олиму фузалоларимиз билан ҳақли равишда фахрланамиз ва уларга муносиб бўлишни ўзимизнинг муқаддас бурчимиз, деб биламиз. Табиийки, ҳар қандай дарахтнинг қандай гуллаши ва қандай мева бериши унинг илдизлари туташган тупроққа боғлиқ. Бўш жойда ҳеч нарса унмайди. Зоро, ижтимоий-маънавий тараққиётда ҳам улкан ғалабаларга эришмоқ учун катта маданий анъана ва маданий мерос керак. Шукрлар бўлсинки, маданий меросимиз ва маънавий бойлигимиз тарихи энг қадимги даврга бориб туташади. Бу бебаҳо бойликларимиз, жумладан, муқаддас анъаналаримиз ва қадриятларимиз ана шундай катта ҳаёт синовларидан омон-эсон ўтиб, тобора сай-қалланиб, такомиллашиб келмоқда.

ЎЗБЕКИСТОН ТАШҚИ СИЁСИЙ ФАОЛИЯТИ КОНЦЕПЦИЯСИННИГ АҲАМИЯТИ

Мустаҳкам хавфсизлик, барқарор иқтисодий тараққиёт учун қулай шарт-шароитлар яратиш, аҳоли турмуш даражасини кўтариш, конституцион тузум асосларини мустаҳкамлаш, миллатлар аҳиллигини, ҳалқлар дўстлигини таъминлаш, фуқаролар эркинликлари ва ҳақ-ҳуқуқларини муҳофаза қилиш мамлакатимиз ташқи сиёсатининг асосий мақсадлари ҳисобланади.

Президентимиз Ислом Каримов ташаббуси билан ишлаб чиқилган ва 2012 йил сентябрда қонун асосида қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсий фаолияти концепцияси» ҳалқаро ҳамжамиятда катта акс-садо берди. Давлатимиз раҳбари ушбу ҳужжатнинг ўта муҳим аҳамиятга эга эканини Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 20 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги мъэрузасида ва Қуролли Кучларимиз ташкил этилганининг 21 йиллиги муносабати билан Ватан ҳимоячиларига йўллаган байрам табригида алоҳида таъкидлаб ўтди.

Дарҳақиқат, минтақамизда мураккаб вазият вужудга келаётган шароитда, узоқ ва яқин атрофимизда турли қарама-қаршиликлар тобора кучайиб бораётган бир пайтда мамлакатимиз тинчлиги ва фаровонлигини сақлаш, ён-атрофимиздаги давлатлар ва ҳалқлар билан ўзаро бирбирини тушуниш ва ҳамжиҳатликда яшаш учун шарт-шароитларни таъминлашга қаратилган ташқи сиёсат ҳалқимизнинг асл орзу-умид ва интилишларига мос келади. «Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсий фаолияти концепцияси» замирида айнан шундай қараш ва ёндашуввлар мужассам.

Мазкур Концепцияни айнан бугунги кунда ишлаб чиқиш ва қабул қилиш зарурияти Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёт йўлида янги босқичга кўтарилиши ҳамда ҳалқаро сиёсий ва иқтисодий муносабатларда юз бераётган чукур ўзгаришлар асносида туғилди. Истиқбол даври-

нинг ўтган йиллари мобайнида Ўзбекистоннинг ҳар томонлама пухта ўйланган, миллий манфаатларга асосланган ташқи сиёсат курси шаклланди ва жаҳон ҳамжамиятида кенг эътироф этилиб, мамлакатимиз обрў-эътиборини мустаҳкамлади. Шу билан бирга Ўзбекистон ташқи сиёсий фаолиятнинг янги мэрраларига чиқиши, мамлакатимизнинг ҳозирги замон халқаро муносабатлар тизимидағи ўрни ва ролини яна-да мустаҳкамлаш ҳамда жаҳон сиёсати ва иқтисодиётида юз берәёт-ган чукур, шиддатли ўзгаришлар давлатимиз ташқи сиёсатининг концептуал асосларини такомиллаштириш заруриятини кун тартибиға қўйди.

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда 2012 йилнинг январь ойида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов томонидан XXI асрнинг тўхтовсиз ва тезкор равишда ўзгариб бораётган халқаро сиёсий жараёнлари шароитида мувозанатли ва айни вақтда фаол, событқадам ташқи сиёсат стратегиясини амалга ошириш бўйича доктринал ҳужжат ишлаб чиқиш тўғрисида муҳим вазифа қўйилди.

Бундай ҳужжатни ишлаб чиқишига давлат дараҷасидаги кенг кўламли муносиб ёндашувни таъминлаш мақсадида маҳсус Идоралараро ҳайъат тузилди. Идоралараро ҳайъат ҳамда унинг доирасида тузилган қатор ишчи гурӯхларининг мутахассислари мазкур ҳужжатнинг режалойиҳасини, мазмун-моҳиятини, тегишли бўлимлари ва матнини тайёрлаш бўйича ўрнатилган тартибда маслаҳатлашувлар, амалий мажлислар ўтказдилар. Ташқи сиёсий фаолиятга алоқадор бўлган масалалар мажмуасини чукур ўрганиш бўйича биргалиқда қўйидаги катта ҳажмдаги ишлар амалга оширилди:

Биринчидан, Концепция Ўзбекистоннинг истиқлол давридаги 20 йиллик тараққиёти ва ўзбек давлатчилигининг бой тарихий тажрибаси ни инобатга олган ҳолда тайёрланди.

Иккинчидан, ташқи сиёсат соҳасида концептуал ҳужжатларни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш борасида ривожланган давлатлар тажрибаси дикқат билан таҳлил этилди ва ўрганилди.

Учинчидан, минтақамиизда ва халқаро майдонда вужудга келаётган ҳозирги вазият, мамлакатимиз атрофида шакланаётган мураккаб геосиёсий шарт-шароитларнинг ўзига хос хусусиятлари ҳамда Марказий Осиёning хавфсизлиги ва барқарор ривожланишини таъминлаш каби долзарб масалалар ҳар томонлама Ўзбекистон манфаатлари нуқтаи назаридан инобатга олинди.

Тўртингчидан, ташқи сиёсий ва иқтисодий фаолиятни тартиба со-
лувчи мамлакатимиз қонунлари ва бошқа ҳуқуқий ҳужжатлар, давла-
тимиз томонидан қабул қилинган халқаро шартномалар мукаммал ра-
вишда инвентаризация қилинди.

Ташқи сиёсий фаолият концепцияси миллий хавфсизлигимизни
янада мустаҳкамлаш, барқарор тараққиётни таъминлаш, иқтисодий
ўсишнинг юқори кўрсаткичларини сақлаб қолиш, юртимизда ижтимоий
йўналтирилган бозор иқтисодиётига ҳамда фуқаролик жамиятига асос-
ланган очиқ демократик давлат қуриш вазифаларини амалга ошириш-
ни давом эттириш учун имкон қадар қулай ташқи шароитларни яратиш
талабларига жавоб беради.

Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсий фаолияти концепция-
си – давлатимиз ташқи сиёсатининг фундаментал принциплари ва страте-
гик устувор йўналишларини, халқаро майдондаги мақсад ва вазифа-
ларини, ўрта ва узоқ истиқболда Ўзбекистон миллий манфаатларини
илгари суриш механизмларини белгилаб берадиган қарашларнинг ях-
лит тизими.

Концепция мазмуни ва қоидалари Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари, шунингдек, «Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ри-
вожлантириш концепцияси»га асосланади. Шунингдек, халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган норма ва принципларига, жумладан, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти низоми, Инсон ҳуқуқлари умумжа-
ҳон декларацияси, Халқаро ҳуқуқ принциплари тўғрисидаги деклара-
цияга, Европа Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Кенгашининг Хельсинки яку-
ний актига ва бошқа тегишли ҳужжатларга мос келади.

Ушбу ҳужжатни ишлаб чиқишида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг фундаментал асарларида, нутқ ва маъ-
рузаларида белгилаб берилган аниқ топшириклар ва қўйилган вази-
фаларни амалга ошириш юзасидан давлатимизнинг узоқ муддатли
стратегик манфаатларидан келиб чиқиб ҳамда минтақамизда ва дунёда вужудга келаётган реал шарт-шароитлар, сиёсий ва иқтисо-
дий хавфсизлик соҳаларида қарор топаётган жараёнлар инобатга олинган.

Концепция «Умумий қоидалар» ва тўртта бўлимдан иборат:

I. Ҳозирги замон халқаро муносабатлар тизимида юз берадётган ўзга-
ришларни Ўзбекистон манфаатлари нуқтаи назаридан баҳолаш;

II. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг асосий мақсади, принциплари ва вазифалари;

III. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг устувор йўналишлари;

IV. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатини шакллантириш ва амалга ошириш механизmlари.

Биринчи бўлимда халқаро муносабатларнинг бугунги аҳволига ба-тафсил тавсиф берилган. Халқаро майдонда сиёсий ва иқтисодий кучлар нисбати ўзгараётгани, унинг минтақавий ва глобал миқёсда хавф-сизликни таъминлаш жараёнлари учун олдиндан кўра билиш қийин бўлган оқибатларга олиб келиши мумкинлиги эътироф этилган. Хавф-сизликка раҳна солаётган анъанавий ва ноанъанавий таҳдидлар тури-нинг кенгайиб бораётгани, Ўзбекистон чегаралари яқинида кескинлик ва танглик ўchoқларининг сақланиб қолаётгани, дунёнинг бизга яқин бўлган муҳим минтақаларида янги қуролли можаролар ва низоларга олиб келувчи вазиятларнинг кўпайиб бориши хавфи мавжудлиги таъ-кидлаб ўтилган.

Дунёда тўхтовсиз давом этаётган «геосиёсий ўйинлар», тобора жадал тус олиб бораётган «геосиёсий рақобат» жаҳондаги кескинлик ва стратегик мавҳумликни кучайтираётганинг эътибор қаратилган. Айрим халқаро субъектларнинг қисқа муддатли ва тор доирадаги ман-фаатларни кўзловчи шошма-шошарлик билан амалга оширилаётган тартибсиз ҳаракатлари халқаро ҳуқуқнинг фундаментал принциплари бузилишига олиб келаётгани таъкидлаб ўтилган.

Мазкур бўлимда глобаллашув жараёни изчил ва орқага қайтариб бўлмас хусусият касб этгани таъкидланар экан, унинг бир томондан, давлатларнинг ривожланиши учун кулай имкониятлар очиб бериш, ик-кинчи томондан эса иқтисодиёт, энергетика, экология, озиқ-овқат билан таъминлаш, ахборот алмашиш, гуманитар хавфсизлик соҳалари-да турли хавф-хатарлар туғдираётгани эътироф этилган. Бу жараён-лар таъсирида: дунё мамлакатларининг ўзаро боғлиқлиги ошиб бориши; жаҳон иқтисодиётида инқироз ҳолатлари вужудга келиши; халқаро молиявий муносабатлар тизимида сезиларли ўзгаришлар юз бериши; иқтисодий тараққиёт марказининг Осиё томон силжиши; стратегик ре-сурслар учун курашнинг кескинлашуви; дунё мамлакатлари ва минта-қалари ўртасидаги ривожланишдаги фарқнинг кучайиб бориши таъкид-лаб ўтилган.

Концепцияда Марказий Осиё минтақасига алоҳида дикқат-эътибор қаратилган ва «Ўзбекистоннинг ҳаётий муҳим манфаатлари шу минтақа билан боғлиқ» эканлиги белгилаб қўйилган. Жумладан, Марказий Осиё ўзининг муҳим геосиёсий жойлашуви ва улкан минерал ҳом-ашё ресурслари захираларига эга эканлиги туфайли жаҳон миқёсида кучли эътибор обьектига ҳамда энг йирик давлатларнинг стратегик манфаатлари тўқнашадиган ҳудудга бораётгани таъкидлаб ўтилган. Йирик давлатлар Марказий Осиё давлатларининг ўз ривожланиш модели ва сиёсий йўлини белгилашида таъсир ўтказишга интилаётгани, минтақада ўз мақсадларинингина кўзлаётган ташқи кучларнинг ўзаро «рақобати» кучайиб бораётгани кўрсатилган.

Минтақадаги трансчегаравий дарёларнинг сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш муаммоси ҳамон ҳал этилмай келаётганига алоҳида ургу берилган. Минтақада яшаётган миллионлаб кишиларнинг соғлиғига, аҳоли генофондига зиён етказаётган мураккаб экологик муаммолар, хусусан, Орол денгизи қуришининг ҳалокатли оқибатлари, катта корхоналарнинг саноат чиқиндилари трансчегаравий сув ресурсларини ифлослантириши ва атроф-муҳитни заҳарлаши – Марказий Осиёning фаровонлиги ва барқарор тараққий этиши учун тобора хавфли тус олиб бораётгани алоҳида таъкидланган.

Бундан ташқари, ушбу ҳужжатда минтақада очиқ денгиз портларига чиқишга имкон берувчи транспорт-коммуникация йўлларининг чеклангани ва уларнинг ўрнини боса оловчи, муқобил йұналишлари тизими йўқлиги Марказий Осиё давлатларининг барқарор иқтисодий ўсиш истиқболларига салбий таъсир ўтказаётганига жиддий эътибор қаратилган. Қўшни мамлакатлар ўртасидаги давлат чегараларини делимитация ва демаркация қилиш жараёнлари ҳали тугалланмагани Марказий Осиёдаги вазиятнинг мураккаблашувига олиб келаётгани ҳамда чегарадош давлатлар орасида айрим сиёсий, иқтисодий масалаларни уларнинг хўжалик субъектлари ўртасидаги долзарб муаммоларни ҳал этишда қийинчиликлар туғдираётгани эътироф этилган.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, Концепцияда Ўзбекистон ўз қўшниларига нисбатан очиқ, яхши қўшничилик, дўстлик ва хайриҳоҳлик принципларига асосланган сиёсат олиб бориши белгилаб қўйилган. Ўзбекистон минтақадаги барча долзарб масалаларни ўзаро манфаатдорлик, бир-бирининг ички ишларига аралашмаслик принципларига асос-

ланган ҳолда, музокаралар йўли билан ҳалқаро ҳуқук нормаларига мос равишда ҳал этиш тарафдоридир. Марказий Осиё муаммолари ташки кучларнинг аралашувисиз минтақадаги давлатларнинг ўzlари томонидан ечилмоғи зарур.

Мазкур ҳужжатда Афғонистондаги оғир ва мураккаб шароитга алоҳида эътибор қаратилган. Мамлакатимиз Президенти Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 20 йиллигига багишланган тантанали маросимдаги маъруzasида таъкидлаб ўтганидек, AYSEF деб аталмиш коалицион қўшинларнинг 2014 йилгача ва ундан кейин қўшни Афғонистон ҳудудидан олиб чиқиб кетилиши билан боғлиқ равишда ушбу мамлакат ва унинг атрофидаги вазият янада кескинлашиб, терроризм, экстремизм ва наркотрафикнинг кучайиш хавфи борлиги, ҳатто, мамлакатда аҳвол чегарадан чиқиб кетиши мумкинлиги қўшни давлатларда жиддий хавотир уйғотмасдан қолмайди.

Воқеаларнинг шундай йўналишда ривожланиши бугунги қарама-қаршиликнинг миллатлар ва элатлар ўртасидаги можарога айланиб кетиши, Афғонистонда фуқаролар урушининг янгитдан авж олиши, минтақада турли хавф-хатарлар пайдо бўлиши кўпгина нуфузли мутахассислар томонидан истисно этилмаяпти.

Шуни ишонч билан қайд этиш мумкинки, вужудга келаётган вазиятда воқеаларнинг бундай салбий равишда ривожланишининг олдини олиш учун анча вақтдан бўён муҳокама этилаётган энг мақбул вариант – Бирлашган Миллатлар Ташкилоти раҳнамолигида Афғонистонга қўшни мамлакатлар, шунингдек, Америка Кўшма Штатлари, НАТО ва Россия иштирокида мулоқот гуруҳини шакллантириш.

Бу гуруҳ хатти-ҳаракатларининг бош мақсади ўзаро кураш олиб бораётган кучлар ўртасида муросага эришиш ва коалицион афғон ҳумматини шакллантиришдан иборат бўлиши керак. Ана шу ҳукumat таркибида Афғонистондаги асосий миллий-этник ва диний гуруҳлар ўз ўрнини топган бўларди.

Таъкидлаш керакки, бу ечимнинг бошқа муносаби мүқобил варианти йўқ. Ушбу ҳолат Концепцияда Ўзбекистоннинг қўшни Афғонистонга нисбатан туттган позицияси аниқ белгилаб берилган. Зоро, Ўзбекистон Афғонистонда узоқ муддатли барқарорлик ва бардавом тинчлик тарафдоридир.

Ўзбекистон ўзининг қўшни Афғонистон билан муносабатларини иккى давлатнинг миллий манфаатларини ҳисобга олиб, афғон ҳалқининг ўз

мамлакати келажагини ўйлаб танлаган йўлини ҳурмат қилган ҳолда, икки томонлама асосда шакллантириб келмоқда ва бундан буён ҳам шу тамойилга амал қиласди.

Концепциянинг иккинчи бўлимида Ўзбекистон ташқи сиёсатининг асосий принциплари баён этилган. Жумладан, қуидагилар белгилаб кўйилган:

- дунёда тинчлик ва хавфсизликни сақлашга ҳамда умумэътироф этилган ҳалқаро норма ва принципларга риоя этишга содиқлик;
- мафкуравий қарашлардан қатъи назар ҳамкорлик учун очиқлик;
- тенг ҳуқуқлилик ва ўзаро манфаатдорлик, давлатларнинг суверенитети, ҳудудий яхлитлиги, чегаралар дахлсизлиги, ички ишларга аралашмаслик, низоларни тинч йўл билан ҳал этиш, куч ишлатмаслик ёки куч билан таҳдид солмаслик.

Ўзбекистон прагматик, оқилона ва мақсадга мувофиқ сиёсат юритиш тарафдори бўлиб, ташқи сиёсат мақсад ва вазифалари давлатнинг узок муддатли манфаатларига, унинг ресурслари ва салоҳиятига мос келиши принципларига содиқ қолади.

Концепцияда принципиал аҳамиятга эга бўлган қуидаги қоида ҳам муҳрлаб кўйилган:

– Ўзбекистон Республикаси давлатнинг, ҳалқнинг олий манфаатлари, унинг фаровонлиги ва хавфсизлигини таъминлаш мақсадидан келиб чиқиб, мамлакатни модернизация қилишнинг устувор йўналишларига, амалдаги миллий қонунчилик ҳамда қабул қилинган ҳалқаро мажбуриятларга риоя қилган ҳолда иттифоқлар тузиш, ҳамдўстликларга ва бошқа давлатлараро тузилмаларга кириш, шунингдек, улардан ажралиб чиқиш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолади;

– Ўзбекистон тинчликсевар сиёсат юритади ва ҳарбий-сиёсий блокларда иштирок этмайди, ҳар қандай давлатлараро тузилмалар ҳарбий-сиёсий блокка айланган тақдирда, улардан чиқиш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолади;

– Ўзбекистон Республикаси қўшни давлатлардаги қуролли можароларга ва кескинлик ўчоқларига тортилишнинг олдини олиш юзасидан сиёсий, иқтисодий ва бошқа чора-тадбирларни кўради, шунингдек, ўз ҳудудида хорижий давлатларнинг ҳарбий базалари ва объектлари жойлаштирилишига йўл қўймайди;

– Конституцияга, «Мудофаа тўғрисида»ги Қонунга ва Ҳарбий доктрина га мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари факат дав-

лат суверенитети ва мамлакат ҳудудининг яхлитлигини, аҳолининг тинч ҳаёти ва хавфсизлигини ҳимоя қилиш мақсадида тузилади ҳамда хо-риждаги тинчликпарварлик операцияларида иштирок этмайди.

Ҳужжатнинг мазкур бўлимида Ўзбекистоннинг ташқи сиёsat соҳа-сидаги вазифалари ҳам аниқ ва равshan белгилаб берилган. Бунда, жумладан, қуидагилар алоҳида аҳамият касб этади:

– миллий манфаатларни қатъий ҳимоя қилишга ва илгари суришга йўналтирилган изчил ва фаол ташқи сиёsat стратегияси олиб бориш;

– Марказий Осиёда тинчлик ва барқарорликни сақлаш ва мус-таҳкамлаш, минтақани хавфсизлик ва барқарор тараққиёт ҳудудига айлантириш. Марказий Осиёда мунозара ва низоларни, конфликт-ли вазиятларни, кескинлик ва танглик ҳолатлари эскалациясининг олдини олиш мақсадида юзага келаётган муаммоларни ўз вақтида ҳал этиш, керакли ўринларда превентив дипломатия усулларини қўллаш;

– Ўзбекистоннинг дунёдаги етакчи давлатлар ва ҳалқаро ташки-лотлар билан стратегик шерикчилик муносабатларининг мувозанатли ва кўп қиррали тизимини шакллантириш; минтақада геосиёсий муво-занатни сақлаш; ташқи сиёсий, иқтисодий, савдо-сотик, транспорт ва бошқа соҳалардаги алоқаларни кенг диверсификация қилиш, юқори технологияларни жалб этиш;

– миллий иқтисодиётнинг устувор тармоқларига тўғридан-тўғри чет эл инвестициялари ва илфор технологияларни жалб этишнинг самара-дорлигини ошириш учун икки томонлама ҳамда кўп томонлама ҳам-корлик механизмларини ишга солиш;

– минтақанинг очик денгизлардан йироқда жойлашганлиги, унинг географик ёпиқ ҳолати билан боғлиқ муаммоларни бартараф этишга йўналтирилган истиқболли транспорт-коммуникация лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва ҳаётга татбиқ этиш, мамлакатимизда ҳалқаро миқёс-да фаолият юрита оладиган мультимодал транспорт-логистика мар-казларини шакллантириш жараёнига амалий қўмак бериш ва уни жа-даллаштириш;

– Ўзбекистоннинг минтақада ва ҳалқаро майдонда тинчлик ҳамда барқарорликни мустаҳкамлашга қаратилган ҳалқаро ташабbusларини изчиллик билан илгари суриш, мамлакатнинг дунё ҳамжамиятидаги имижини, обру-эътиборини янада кучайтиришга қаратилган чора-тад-бирларни кўриш;

– хориждаги Ўзбекистон Республикаси фуқаролари ва юридик шахсларининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини ҳар томонлама ҳимоя қилиш.

Ҳужжатнинг учинчи бўлимида ташқи сиёсатнинг яна бир нозик ва мураккаб жиҳати – ташқи алоқаларнинг географик устувор йўналишлари белгилаб берилган. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг бош устувор йўналиши деб Марказий Осиё минтақаси кўрсатилган. Бошқа бир устувор йўналиш сифатида МДҲ давлатлари билан бўлган алоқалар белгиланган.

Ўзбекистон ташқи сиёсатида устувор аҳамият касб этадиган яна бир йўналиш сифатида жаҳон сиёсий ва иқтисодий тизимида етакчи ўрин тутган, модернизация жараёнлари учун керакли илғор технологиялар манбаи саналган, саноати ривожланган. Фарб давлатлари билан кўп қиррали ҳамкорликни ривожлантириш кўрсатиб ўтилган. Ташқи сиёсатимизнинг асосий устувор йўналишлари қаторига глобал сиёсат ва иқтисодиётда тобора асосий ўринлардан бирини эгаллаб бораётган Осиё-Тинч океани минтақаси киритилган.

Бундан ташқари, таъкидланадики, Ўзбекистон Ўрта ва Яқин Шарқда жойлашган давлат ва мамлакатлар билан анъанавий тарихий-маданий алоқалар ҳамда дунёning мазкур қисмида рўй бераётган кескин ўзгаришларнинг келгусидаги хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўзаро манфаатли муносабатларни ҳар томонлама ривожлантириш ва мустаҳкамлашда давом этади.

Лотин Америкаси ҳамда Кариб денгизи минтақасидаги етакчи давлатлар ва Африка қитъасидаги мамлакатлар билан ҳам икки томонлама асосда, шунингдек, ҳалқаро ташкилотлар доирасида алоқаларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш Ўзбекистон миллий манфаатларига жавоб бериши ҳужжатда алоҳида эътироф этилган.

Ташқи сиёсатимизнинг муҳим устувор йўналишларидан яна бири сифатида Ўзбекистоннинг ҳалқаро ва минтақавий ташкилотлар фаолиятидаги иштироки кўрсатилган. Бу йўналишда, авваламбор, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва унинг ихтисослашган тузилмалари билан бўлган алоқалар назарда тутилган. Шуни таъкидлаш керакки, Ўзбекистон БМТни глобал хавфсизлик ва барқарорликни сақлаб туриш, давлатлараро долзарб муаммоларни ҳал этиш борасидаги ягона универсал ташкилот деб билади. Биз барқарор ривожланиш, «Минг йиллик тараққиёт мақсадлари», Марказий Осиё минтақасидаги қатор ма-

салаларни, хусусан, экологик муаммоларни ҳал этиш соҳаларида БМТ ва унинг ихтисослашган тузилмалари билан ҳамкорликни изчил давом эттирамиз.

БМТ тизимидағи ихтисослашган ташкилотлар қаторида Ўзбекистон, аввало, ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ, БМТ Тараққиёт дастури, Озиқ-овқат ва қишлоқ ҳўжалиги ташкилоти (ФАО), Жаҳон сайёхлик ташкилоти ва бошқа тегишли тузилмалар билан ҳамкорликни ривожлантиради.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, Шанхай Ҳамкорлик Ташкилоти, Мустақил Давлатлар Ҳамдӯстлиги, Европада Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Ташкилоти, Ислом Ҳамкорлик Ташкилоти ва бошқа шу каби халқаро ташкилот ҳамда уюшмалар фаолиятида фаол иштирок этиш ҳам мамлакатимиз миллий манфаатларига мос келади, ташкиси сиёсатимизнинг устувор йўналишларидан ҳисобланади. Бундан ташқари, Ўзбекистон ўз миллий манфаатлари ва эҳтиёжларидан келиб чиқкан ҳолда етакчи халқаро молиявий ва иқтисодий ташкилотлар билан, аввалимбор, Жаҳон банки, Халқаро валюта жамғармаси, Осиё тараққиёт банки, Ислом тараққиёт банки, Жаҳон савдо ташкилоти ва бошқалар билан алоқаларни ривожлантиришда давом этади.

Концепциянинг тўртинчи бўлимида мамлакат ташкиси сиёсий фаолиятини амалга ошириш учун халқаро майдонда сиёсий, дипломатик, шартномавий-хукукий, савдо-иқтисодий ҳамда бошқа механизмлар, усул ва услублар, шакл ва воситалар мажмуасидан самарали фойдаланишини кўзда тутадиган, кенг кўламли ягона ва яхлит давлат сиёсатини олиб боришга асосланган ёндашув талаб этилади.

Ўзбекистон Республикасининг ташкиси сиёсий стратегиясини амалга ошириш тегишли давлат органлари зиммасига юклатилган ва улар мамлакат миллий манфаатларини халқаро майдонда ҳимоя қилиш ва илгари суриш, ўз олдиларига қўйилган мақсад ва вазифаларни изчил амалга ошириш учун ўзаро келишилган, мувофиқлаштирилган фаолият олиб боради. Мамлакат ташкиси сиёсати Ўзбекистон Республикаси Президенти раҳбарлиги остида амалга оширилади. Президент давлатнинг халқаро ва минтақавий масалалар бўйича стратегик мақсад ва вазифаларини белгилаб беради ҳамда давлат раҳбари сиғатида халқаро майдонда Ўзбекистон Республикаси номидан иш кўради.

Концепцияда мамлакат ташкиси сиёсатини амалга оширишда иштирок этувчи ва бу борада алоҳида масъул бўлган давлат органлари тизи-

мида Ташқи ишлар вазирлиги марказий бўғин вазифасини бажариши ва бу борада умумий фаолиятни мувофиқлаштирувчи сифатида алоҳида ўрин тутиши белгилаб қўйилган.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, мазкур ҳужжатда парламент, яъни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг давлат ташқи сиёсат стратегиясини амалга оширишда ўрни ва роли ортиб бораётгани алоҳида таъкидлаб үтилган. Парламентнинг ташқи сиёсий мақсад ва вазифаларни амалга оширишда, ташқи сиёсий ва иқтисодий фаолиятнинг қонунчилик базасини такомиллаштиришда, мустаҳкамлашда, етук хорижий мамлакатлар билан парламентлараро алоқаларни ривожлантиришда тутган ўрни бекиёс эканлиги эътироф этилган.

Концепциянинг ушбу бўлимида ташқи сиёсат стратегиясини ҳаётга татбиқ этишда тизимли тарзда тегишли ахборот-таҳлил ишларини ташкил қилиш ва тўхтовсиз ривожлантириб бориш муҳим аҳамият касб этиши белгилаб қўйилган. Халқаро майдонда, мамлакатимиз теварак-атрофида юз бераётган воқеа-ҳодисалар ривожини узлуксиз мониторинг қилиш, миллый хавфсизлигимиз ва манфаатларимизга таҳдид солаётган ёки солиши мумкин бўлган хавф-хатарларни аниқлаш, олдиндан кўра билиш ҳамда чуқур таҳлил асосида тегишли таклиф ва чораларни ўз вақтида ишлаб чиқиш тобора муҳим аҳамиятга эга бўлиб бормоқда.

Шиддат билан ўзгараётган бугунги дунёда миллий хавфсизлигимизни таъминлаш нафақат ён-атрофимизда юз бераётган жараён ва ҳодисаларга муносиб жавоб бериш, балки уларнинг салбий оқибатларини ўз вақтида олдини олиш, юзага келиши мумкин бўлган эҳтимолий хавф-хатарларни олдиндан кўра билиб, тегишли эҳтиёт чораларини ишлаб чиқиш ва таҳдидларни бартараф этишни тақозо этмоқда.

Концепцияда алоҳида эътибор қаратилган яна бир масала – дунёда сиёсий, иқтисодий, ҳарбий ва бошқа соҳаларда юз бераётган жараёнларни тўғри ва аниқ тушуна оладиган, ҳозирги замон фан ва техникаси ютуқларидан самарали фойдаланадиган, давлат томонидан халқаро майдонда қўйилган мақсад ва вазифаларнинг мазмун-моҳиятини англаб етадиган, профессионал касбий малакаси юқори бўлган миллний кадрларни тайёрлаш ва етказиб бериш тизимини такомиллаштириш вазифаларидир.

Бугун, ҳеч муболағасиз, ғуур ва ифтихор билан айтиш мүмкинки, мустақилликка эришганимиздан бўён ўтган қисқа давр ичидаги мамлакатимиз дунё ҳамжамиятида ўзининг муносаб ўрнини эгаллади.

Ўзбекистоннинг жаҳондаги обрў-эътибори юксалиб бораётгани қуидагиларда:

– юртимиизда демократик ва бозор иқтисодиёти испоҳотларини амалга ошириш натижасида қўлга киритилаётган улкан ижобий ўзгаришлар ва уларнинг ҳалқаро ҳамжамият томонидан эътироф этилишида мужассам бўлмоқда;

– давлатимизнинг жаҳон аҳлига яхши маълум бўлган, минтақамизда барқарорлик ва хавфсизликни мустаҳкамлашга қаратилган ташаббусларининг амалий самарасида ўз ифодасини топмоқда;

– мамлакатимизнинг ҳалқаро сиёsat майдонида олиб бораётган ҳар томонлама пухта ишланган, чуқур ўйланган ташқи сиёsatининг натижаси сифатида намоён бўлмоқда.

ТИНЧЛИК ВА ОСУДА ҲАЁТИМИЗНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ – МУҚАДДАС БУРЧ

Мамлакатимиз истиқолга эришган кунданоқ Ўзбекистон миллий давлатчилигини, унинг ҳудудий яхлитлиги, аҳолининг тинч ва осойишта ҳаётини таъминлаш давлат сиёсатининг бош масалаларидан бирига айланди. Собиқ иттифоқ даврида адолатсиз сиёсатни ҳарбий соҳада ҳам яқол кўриш мумкин эди. Жумладан, Ўзбекистондан чақирилувчиликарнинг аксарият қисми ўша даврда асосий мулоқот тили бўлган «рус тилини билмайди», «жисмоний жиҳатдан ривожланмаган», «билим даражаси паст», «техникани ўзлаштира олмаганлар» деган асоссиз баҳоналар билан уларни аксарият ҳолларда таъминот, курилиш ҳамда иккинчи даражали вазифаларга юборилар эди.

Мамлакат хавфсизлигининг кенг қамровли концепцияси ишлаб чиқилди, унинг ҳукуқий асоси яратилди. Бу йўналишда, аввалинбор, 1991 йил 31 августда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг асослари тўғрисида»ги Қонунда мудофаа тизимини вужудга келтиришда мамлакат ҳарбий сиёсатининг белгиланиши, 1996 йил 24 апрелда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг бешинчи сессиясида маъқулланган «Миллий хавфсизлик тўғрисида»ги Қонун, 1997 йил август ойида Олий Мажлис IX сессиясида қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг Миллий хавфсизлик концепцияси алоҳида аҳамиятга эга бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг 1991 йил 31 августда бўлиб ўтган навбатдан ташқари ўн иккинчи сессиясида қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллиги тўғрисида»ги баёнотида «Давлат мустақиллигини, ҳудудий яхлитлигини, фуқароларнинг конституциявий ҳукуқи ва эркинлигини ҳимоя қилиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари вазирлиги ва Миллий гвардия тузилади, республика ҳудудида жойлашган СССР Ички ишлар вазир-

лиги, СССР Давлат хавфсизлик комитети ҳамда Ички қўшинлар Ўзбекистон Республикаси юрисдикциясига олинади» деб кўрсатилди. Бу 1991 йил 31 августда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг асослари тўғрисида»ги қонунда ҳуқуқий жиҳатдан мустаҳкамланди ва унинг 6-моддасида «Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари вазирлигини тузиш, Миллий гвардия ва ноҳарбий (муқобил) хизматни ташкил этиш ҳуқуқига эга» деб мустаҳкамланди. Бу амалда ёш республикага ўз ҳарбий сиёсатини белгилаш ва амалга оширишнинг ҳуқуқий асосини яратиб, Қуролли Кучларини тузишга асос бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг 1991 йил 25 октябрдаги «Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари вазирлиги масалалари бўйича» Қарори асосида мамлакат Мудофаа ишлари вазирлиги ташкил этилди ва унинг Низоми ҳамда ташкилий – штат тузилиши тасдиқланди. Вазирлик маҳаллий ҳарбий бошқарув органлари, фуқаролар мудофааси штаби ва армия сафидан ташқаридағи хизматнинг маҳсус бошқармаси негизида ташкил қилинди. Кейинчалик Туркистон ҳарбий округининг бошқарув органлари негизида Мудофаа ишлари вазирлиги Бош штаби ва бошқармаси ҳамда уларнинг жойлардаги қуи бўлинмалари тузилди.

1991 йил 30 декабрь куни Минск шаҳрида МДҲ давлат раҳбарларининг йигилишида ҳарбий масала кўтарилди ва унда Ўзбекистон Республикаси биринчилардан бўлиб ўз Қуролли Кучларини тузажагини билдириди. Кенгашда Қуролли Кучлар ва Чегара қўшинлари тўғрисидағи битим қабул қилинди. Ҳамдўстлик қатнашчилари бўлган давлатлар ўз қуролли кучларини тузишларини тасдиқлади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгashi томонидан 1992 йил 10 январда «Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган СССР Ички ишлар вазирлигининг ҳарбий қисмлари ва ўкув муассасаларини Ўзбекистон Республикаси тасарруфига олиш тўғрисида»ги ва 14 январда «Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган ҳарбий қисмлар ва ҳарбий ўкув муассасалари тўғрисида»ги қарорлар қабул қилинди. Ушбу қарорларга мувофиқ, собиқ СССР Қуролли Кучларининг республика ҳудудида жойлашган қисмлари, қўшилмалари, бирлашмалари, ҳарбий ўкув юртлари, муассасалари, ташкилотлари ва бошқа ҳарбий тузилма-

лари қонуний асосда Ўзбекистон Республикаси юрисдикциясига олинди. Мазкур қарор қабул қилинган кун – 14 январь, Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 29 декабрдаги Қонунига мувофиқ, «Ватан ҳимоячилари куни» деб зълон қилинди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1992 йил 18 майдаги «Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган ҳаво десанти қўшинлари, ҳарбий транспорт авиацияси, разведка қўшинлари, таъминот қисмлари ҳақида»ги, 1992 йил 12 ноябрдаги «Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган ҳаво ҳужумига қарши ҳарбий қисмлар ҳақида»ги, 13 ноябрядаги «Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган кимёвий ҳарбий қисмлар ҳақида»ги фармонлари билан мамлакатимиз ҳудудида жойлашган мазкур турдаги қўшинлар республика тасарруфига олинди ва сифат жиҳатидан такомиллаштирилди. Мудофаа вазирлиги тасарруфида куруқликдаги қўшинлар, ҳарбий ҳаво ҳужумидан мудофаа қўшинлари, ҳарбий ҳаво кучлари, маҳсус ва муҳандислик-курувчилик қўшинлари, Миллий гвардия ташкил этилиб, ҳар бир қўшин турининг аниқ вазифалари белгиланди.

Миллий хавфсизлик хизмати тасарруфидаги Чегара қўшинлари бошқармаси 1992 йил 24 марта Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони билан ташкил этилди. 1993 йил 26 апрелда эса давлат чегараларини мустаҳкамлаш, қўшинларни бошқаришни муқаммаллаштириш ва уларнинг хавфсизлигини ошириш мақсадида Бошқарма Ўзбекистон Республикаси Миллий хавфсизлик хизматининг чегара қўшинлари Бosh бошқармасига айлантирилди ва унинг зиммасига давлат чегарасини ҳимоя қилиш ҳамда қўриқлаш соҳасидаги давлат сиёсатини амалга оширилишини таъминлаш вазифаси юкланди.

«Ўзбекистон Республикаси Давлат чегараларини қўриқлашни куҷайтиришнинг ташкилий тадбирлари тўғрисида»ги Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 30 ноябрядаги қарори давлат чегаралари ҳимоясини ташкил этишни янада такомиллаштиришда муҳим воқеа бўлди. Бунга мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Давлат чегараларини қўриқлаш ва ҳимоя қилиш Концепцияси тасдиқланди. Ўзбекистонда чегара қўшинларини ривожлантириш ва такомиллаштиришдаги янги давр – 1999 йилнинг 13 январдан амалга оширила бошланди. Худди шу куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони билан чегара қўшин-

лари Бош штаби негизида Ўзбекистон Республикаси Давлат чегараларини ҳимоя қилувчи қўмита ташкил топди. Мамлакатимиз чегараларини қўриқлаш «Ўзбекистон Республикасининг Давлат чегараси тўғрисида»ги 1999 йил 20 августда қабул қилинган қонуни асосида амалга оширилиб келинади.

Ўзбекистон Республикаси мудофаасини ташкил этишда Ички ишлар вазирлигининг маҳсус қисм ва бўлинмалари қайта ташкил этилди. Мазкур қўшинларга мамлакат ички хавфсизлиги ва тинчлигини таъминлаш, муҳим давлат обьектлари, ахлоқ тузатиш колонияларини қўриқлаш, маҳсус юкларни кузатиб бориш, жиной жавобгарликка тортилган шахсларга суд жараёнларида соқчилик қилиш, маҳсус ҳарбий операцияларда қатнашиш, террорчиларга қарши кураш каби вазифаларни бажариш юклатилди.

Мамлакат аҳолисининг хавфсизлигини ҳамда ишлаб чиқариш обьектларининг барқарор ишлашини самарали таъминлаш мақсадида Фавқулодда вазиятлар вазирлиги ташкил этилгани диққатга сазовор. Вазирлик Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йил 4 марта қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлигини ташкил этиш тўғрисида»ги Фармонига асосан Мудофаа вазирлигининг тузилмаси сифатида фаолият кўрсатиб келган Фуқаро мудофааси ва фавқулодда вазиятлар бошқармаси негизида ташкил этилди.

Шуни қайд этиш лозимки, Ўзбекистон Республикаси ўз мудофаа тизимини яратишда биринчи навбатда дуч келинган қийинчилик бу кадрлар масаласи эди. Ҳарбий хизматга жалб этилган офицерларни тайёрлаш мақсадида қисқа муддатли курслар ташкил этилди. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларини малакали кадрлар билан таъминлашни йўлга қўйиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президенти – Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони ташаббуси билан янги ҳарбий ўкув муассасалари ташкил этиш, уларда тайёрланадиган мутахассисларни кўпайтириш масалаларига ҳам алоҳида эътибор қаратилди. Бу йўналишда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1993 йил 12 февралдаги Фармонига асосан Тошкент электротехника ва алоқа институтининг маҳсус факультети, Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари Академиясини ташкил этиш тўғрисида»ги 1994 йил 15 июлдаги Қарорига муво-

фик, Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлар Академияси, 1994 йил 18 мартағи қарорига мувофиқ Жиззах авиация олий ҳарбий билим юрти ташкил этилгани ҳарбий соҳадаги ислоҳотларни янада чукурлаштиришга хизмат қилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2001 йил 26 январдаги профессионал ҳарбий хизматчиларни тайёрлашга ихтисослаштирилган сержантлар тайёрлаш мактабларига асос солиш ҳақидаги фармони асосида Марказий ва Тошкент ҳарбий округларида 2001 йил май ойидан ва 1 ноябридан Шарқий ва Жануби-ғарбий маҳсус ҳарбий округларида, 2007 йилда Шимоли-ғарбий ҳарбий округида сержантлар тайёрлаш мактаби ташкил этилди. Мактабларда мудофаа, ички ишлар ва чегара қўшинлари учун мутахассислар тайёрлаш йўлга кўйилди. Мактабларда замонавий услублар асосида моделлаштириш жараёнларини ўз ичига олган янги таълим усуллари жорий этилди. Амалга оширилган серунум ишлар натижасида профессионал кадрлар танқислиги бартараф этилди.

Ўзбекистон Қуролли Кучлари фаолиятининг ҳуқуқий негизини яратиш мақсадида мамлакат XII чақириқ Олий Кенгашининг 1992 йил 3 июлдаги X сессиясида Ўзбекистон Республикасининг «Мудофаа тўғрисида»ги, «Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида»ги, «Муқобил хизмат тўғрисида»ги Қонунлари қабул қилинди. Мазкур қонунлар асосида мамлакат мудофаасини ташкил этиш, фуқароларни ҳарбий хизматни ўташларининг ҳуқуқий асослари яратилди. «Мудофаа тўғрисида»ги Қонунга биноан Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари бўйича вазирлиги Мудофаа вазирлигига айлантирилди.

Мазкур сессияда Ўзбекистон Қуролли Кучлари сафига киришда ҳарбий хизматчилар томонидан қабул қилинадиган Ҳарбий қасамёднинг матни ва қасамёд қилдириш тартиби тасдиқланди. Таъкидлаш жоизки, бугунги кунда Ҳарбий қасамёд ҳақли равишда жангчиларнинг ахлоқий-руҳий, маънавий ва жанговар кодексига айланди. Мазкур ҳужжатларнинг қабул қилиниши мамлакат Қуролли Кучлари фаолиятининг ишончли ҳуқуқий негизини яратди, мудофаа асослари ва мақсадлари ҳамда мустақил давлат армиясининг курилиши тамойилларини белгилади.

Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида Қуролли Кучларнинг ҳуқуқий мавқеи узил-кесил ва энг юксак даражада мустаҳкам-

ланди. Унинг 125-моддасида: «Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари Ўзбекистон Республикасининг давлат суверенитетини ва худудий яхлитлигини, аҳолининг тинч ҳёти ва хавфсизлигини ҳимоя қилиш учун тузилади» деб белгиланиши давлат Қуролли Кучларининг асл мақсад ва вазифаларини дунё ҳамжамияти олдида яна бир бор нағоён этди. Ватан ҳимояси мамлакатнинг ҳар бир фуқароси учун шарафли бурҷ эканлиги Ўзбекистон Конституциясининг 52-моддасида белгилаб қўйилди. Унга асосан, «Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш – мамлакат ҳар бир фуқаросининг муқаддас бурчидир». Ушбу модда Ўзбекистон Республикаси «Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида»ги қонунининг 1-моддаси билан мустаҳкамланади. Мазкур моддада «Ўзбекистон Республикасини ташқаридан бўладиган қуролли тажовуздан ҳимоя қилиш Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг конституциявий бурчи», деб кўрсатилди. Ушбу конституциявий бурчни адо этиш Ўзбекистон Республикасининг «Мудофаа тўғрисида»ги Қонуни билан мустаҳкамланди. Ўзбекистон Қуролли Кучлари фуқароларнинг умумий ҳарбий мажбуриятлари асосида ҳарбий хизматга чакириш ҳамда фуқароларнинг шартномага асосан ҳарбий хизматга кириши белгиланди. 1996 йил 9 октябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармони билан Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларининг Ички хизмат, Интизом, Гарнizon қоровуллик хизматлари низомлари тасдиқланди. 1996 йил 14 октябрда эса Мудофаа вазирининг буйруғи билан Саф низоми ҳарбий ҳаётга жорий этилди.

Мамлакат мудофаасининг ҳуқуқий базасини ташкил этишда 1995 йилнинг 6 майида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисида мамлакат Ҳарбий Доктринаси лойиҳасининг биринчи ўқишда маъқулланиши ва мазкур ҳужжат ҳалқ муҳокамаси учун матбуотда эълон қилиниши ҳамда ўша йилнинг 30 август куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг VIII сессиясида қабул қилиниши катта аҳамиятга эга бўлди. Мазкур ҳужжат муҳокамасида кенг ҳалқ оммасининг иштирок этиши мамлакат мудофаа тизимини яратиш ва мудофаани ташкил этиш умум ҳалқ иши эканини яна бир бор кўрсатди. Ҳарбий Доктрина давлатнинг ижтимоий тузуми ва сиёсати билан белгиланади. Ўзбекистон Республикасининг ташқи ва мудофаа сиёсати тамойилларидан келиб чиқкан ҳолда 2000 йил 3 февралда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузу-

ридаги Хавфсизлик кенгашида Ўзбекистон Республикаси Мудофаа Доктринасининг қабул қилиниши давлат ҳарбий сиёсатининг асосий моҳияти мамлакат мудофаасига қаратилганини яна бир бор тасдиқлади.

Мамлакатдаги мудофаа соҳасидаги туб ўзгаришлар, Марказий Осиё минтақасидаги ҳарбий сиёсий вазиятдан келиб чиқкан ҳолда Ўзбекистон Республикасининг «Мудофаа тўғрисида»ги (янги таҳрири) Қонуни (2001 йил 11 май) ва «Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида»ги (2002 йил 12 декабрь) Қонуни қайта ишлаб чиқилди ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан қабул қилинди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1995 йил февралда бўлиб ўтган биринчи сессиясида мамлакатимиз Президентининг «Ўзбекистонни ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ривожлантиришдаги асосий тамойиллар» маъruzасининг «Миллий хавфсизликни таъминлаш тамойиллари» номли қисми мустақил Ўзбекистон Республикасининг ҳарбий-сиёсий ҳужкати даражасига кўтарилиди. Унда илк бор давлат ҳарбий сиёсати, миллий хавфсизлик муаммолари, янги армиянинг қурилиши, мамлакатни мудофаага тайёрлаш, унинг суверенитети ва ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилишга бўлган расмий қараашлар кенг ва тўлақонли тарзда баён этилди. Ҳарбий соҳа ривожланишининг сиёсий, иқтисодий, маънавий жиҳатлари жамланиб, ҳарбий қурилишнинг стратегияси ва тактикаси асослаб берилди.

Президентимиз Ислом Каримов Ўзбекистон Республикаси Биринчи қаҳири Ҳизбот Олий Мажлиснинг ўн тўртинчи сессиясида сўзлаган нутқида ҳалқ депутатлари эътиборини яна бир бор Қуролли Кучларни, чегара ва ички қўшинларни ягона давлат сиёсати асосида босқичмабосқич чуқур ислоҳ этиш масалаларига қаратди. Армия ислоҳотлари асосий йўналишларининг назарий асосларини ишлаб чиқди. Президентимиз «Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда» асарида армия ислоҳотларининг мақсади аниқ баён этилди. Унда «... армияни, чегара қўшинлари ва ички қўшинларни ислоҳ қилишга доир давлат сиёсатини амалга ошириш фақат мудофаа салоҳиятимизни юксалтиришга қаратилган. Бошқача айтганда, бу жараён ягона мақсадни ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ислоҳотларни амалга ошириш, демократик жамият ва ҳуқуқий давлат қуриш учун, одамларимизнинг тинч ҳәёти ва бунёдкорлик меҳнатини таъминлаш учун шарт-шароит яратиб бериш-

ни кўзлаб амалга оширилмоқда», деб кўрсатилди. Мамлакатимизда Қуролли Кучлар тизимини профессионал асосда ташкил этишда ҳарбий ислоҳотлар даври бошланиб, уч босқичда амалга оширилди. Ҳарбий ислоҳотларнинг биринчи босқичи 1998 – 2000 йилларда ўтказилиди. Бу даврда:

– қўшинларда тезкор бошқарувни амалга ошириш мақсадида Тошкент (Тошкент шаҳри ва вилояти), Шарқий (Андижон, Наманган, Фарғона), Марказий (Сирдарё, Жиззах, Самарқанд), Шимоли-ғарбий (Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм), Жануби-ғарбий махсус (Бухоро, Навоий, Қашқадарё, Сурхондарё) ҳарбий округлари, чегара ҳудудлар, ички ишлар қўшинларининг ҳудудий қўшилмалари тузишлиди;

– муҳим стратегик йўналишларда қўшин гурухлари ташкил этилди; – қўшинлар, бирлашмалар ва қисмларни қайтадан жойлаштириш тадбирлари мамлакат хавфсизлигига таҳдид солаётган хавф-хатарларни чуқур таҳлил қилиш асосида, амалга оширилиши мумкин бўлган жанговар операцияларнинг тартиби ва йўналиши, хусусияти ҳамда мазмуни, шунингдек, Марказий Осиё минтақасидаги ҳарбий ҳаракатлар майдонининг ўзига хос жиҳатларини ҳисобга олган ҳолда ўтказилди;

– ҳаво ҳужумидан мудофаа қўшинлари билан Ҳарбий ҳаво кучлари бирлаштирилди ҳамда Ҳарбий ҳаво кучлари ва ҳаво ҳужумидан мудофаа қўшинлари ташкил этилди;

– сони ва тузилиши, профессионал таркиби жиҳатидан энг мақбул армияни тузиш учун амалий ҳаракатлар бошланди. Махсус операцияларни амалга оширувчи кучлар қисмларининг ташкил этилиши – профессионал армияга ўтишдаги илк қадам бўлди.

Ислоҳотларнинг иккинчи босқичи 2000 – 2002 йилларни ўз ичига олади. Бу даврда:

– Ўзбекистон Мудофаа Доктринасига мувофиқ, Мудофаа вазирлиги ва Чегара қўшинлари бўлинмалари, Ички ишлар вазирлиги ва Миллий хавфсизлик хизматининг махсус қисмлари, шунингдек, бошқа идораларнинг ҳарбий тузулмаларини ўз ичига олган Қуролли Кучлар тизими яратилди. Қуролли Кучларнинг ягона марказлашган бошқарувини ташкил этиш мақсадида Мудофаа вазирлиги бош штаби Ўзбекистон Қуролли Кучлари Бирлашган штабига айлантирилди.

– Мудофаа вазирлиги, Чегара ва Ички қўшинлар қўшилма ва қисмларининг тубдан янги жанговар, техник таъминот тизими жорий этилди;

– жанговар ҳаракатларни олиб бориш юзасидан асосий низомий ҳужоатлар, кўрсатмалар, йўриқномалар яратилди ва қайта ишланди;

– сержантлар тайёрлаш мактаблари ташкил этилди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисining 2002 йил 29-30 август кунлари бўлиб ўтган сессиясида мамлакатда мудофаа соҳасида олиб борилаётган ҳарбий испоҳотлар депутатлар эътиборига ҳавола этилди. Сессия ишига таклиф этилган ҳарбий округ қўмондонлари ўтган даврда округларда олиб борилган ташкилий ҳамда ҳарбий бошқарув тизимида амалга оширилган ишлар тўғрисида маъруза қилдилар. Маърузалар ҳарбий испоҳотлар самарасини яна бир бор кўрсатди.

Испоҳотларнинг учинчи босқичи 2002 – 2005 йилларни ўз ичига олади. Бу даврда:

– мамлакатда умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тубдан ўзгарди;

– Ўзбекистон фуқароларининг ҳарбий таълим ва ватанпарварлик тарбиясининг узлуксиз кўп поғонали тизими яратилди.

Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 12 апрелдаги «Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари сержантларининг мақоми тўғрисида»ги Қарорига асосан 5 йил давомида сержантлар таркиби лавозимларида бенуқсон хизмат қилган ҳарбий хизматчиларга тест синовларида тўпланиши мумкин бўлган энг кўп баллнинг 20 фоизи миқдорида қўшимча имтиёз бериш ҳамда «Энг илғор сержант» танловининг республика босқичи ғолиблари олий ҳарбий таълим муассасаларига танлов (конкурс)дан ташқари қабул қилиниш ҳуқуқига эга бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 31 октябрдаги қарорига мувофиқ, олий ҳарбий таълим муассасаларига ўқишга кирувчи, ҳарбий хизмат даврида жанговар ва маънавий-маърифий тайёргарлик бўйича юқори натижаларга эришган, муддатли ҳарбий хизматни тамомлаб, белгиланган шаклдаги тавсияномага эга бўлган фуқароларга тест синовларида тўпланиши мумкин бўлган энг юқори баллнинг 25 фоизи миқдорида қўшимча имтиёз берилди.

Ўзбекистонда ҳарбий хизматчиларни ижтимоий мухофаза қилишни кучайтириш, уларни уй-жой, озиқ-овқат, маблағ ва тиббий хизмат-

лар билан таъминлаш, ҳарбий кучларни техник қайта жиҳозлаш, ҳаракатчанлигини ошириш бўйича улкан ишлар амалга оширилди. Амалга оширилган бу ишлар Қуролли Кучларни ҳар томонлама такомиллаштириди, унга жанговарлик касб этди, шахсий таркиби жипслаштириди, мавжуд ҳарбий-сиёсий вазиятда маъсул вазифаларни бажаришга қодирлигини оширди, ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оила аъзолари ижтимоий ҳимоясини янада такомиллаштириди, кадрлар тайёрлаш тизимини жаҳон андозалари даражасига кўтарди, мамлакатимизда ҳамда минтақамизда тинчлик ва барқарорлик кафолатига айлантириди.

ИСТИҚЛОЛ ФОЯЛАРИНИ ШУУРЛАРГА, ДИЛЛАРГА НАҚШЛАЙЛИК!

(хөтима ўрнида)

Мустақиллик — биз кимларнинг, қандай буюк зотларнинг авлоди эканимизни чуқур идрок этиш, миллий ва умуминсоний қадриятлар уйғунлиги руҳида яшаш, истиқпол фояларини юртдошларимиз, хусусан, ёш авлод қалби ва онгига янада теран сингдириш, жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллаш, демократик давлат, фуқаролик жамияти барпо этишнинг энг асосий ва муҳим шарти, миллий тараққиётимиз кафолати, демакдир.

Ҳаёт шуни тасдиқламоқдаки, Мустақилликимиз эълон қилинган саидан қанча узоқлашсак, юксак төгнинг маҳобати олислардан янада яққол күринганидек, Истиқполнинг қадр-қиммати, туб моҳияти тобора теран намоён бўлаётганига ишонч ҳосил қилмоқдамиз.

Бугун халқимизнинг букилмас иродасига таяниб, асрлар бўйи давом этган қуллик ва қарамлик занжиридан озод бўлиб, ўз тақдиримизни ўз қўлимизга олган ўша мўътабар санага 22 йил тўлмоқда. Мустақилликнинг 22 йили — тарихан қисқа, айни чоғда мазмун жиҳатидан ҳар куни асрларга татигулик давр.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон эришаётган, халқимиз ҳақли равишда фахр-ифтихор этаётган, дунё тан олаётган улкан натижаларнинг негизида турган асосий омил – инсондир. Зеро, тарихни доҳийлар эмас, балки онгли ва бунёдкор инсон, халқ яратади. Ҳар қайси униб-ўсиб келаётган ёш авлоднинг ўз ота-боболари анъаналарини давом этириб, уларнинг хотираси, бебаҳо меросига ҳурмат-эҳтиром, Ватани ва халқига нисбатан гурур-ифтихор ҳисси билан яшashi – бу инсон омилига бўлган эътиборнинг том маънодаги амалий ифодасидир.

Энди айтинг, «Биз ҳеч қачон, ҳеч кимдан кам бўлмаганмиз ва бўлмаймиз ҳим» деган эзгу ва гурурбахш чорловни ҳаётга изчил, кенг жорий этиш миқсадида бугун мустақил Ўзбекистонимизнинг эришаёт-

ган ютуқлари, халқимиз забт этаётган мэрралар билан фахрланмай, мақтанмай, гуурланмай, бир сўз билан айтганда, ифтихор этмай бўладими!?

Қадр-қиммат. Таянч. Ифтихор. Бугун халқимиз ана шу том маънода халқчил сўзлар мужассамлашган күтлуғ байрамимиз шиорини қалб тўрида қайта-қайта тақрорламоқда, баралла айтмоқда. Байрам тантаналарига «*Қадр-қимматим, таянчим ва ифтихоримсан, мустақил Ўзбекистон!*» деган теран маъноли ғоя қўтаринки руҳ ва шукуҳ багишламоқда. Зотан, мамлакатимизда истиқлол йилларида барча соҳаларда эришилган улкан марра ва ютуқлар бу сўзларнинг бежиз айтилмаганини яқъол тасдиқлаб турибди.

Мухтасар айтганда, ушбу байрам шиоримиз ўз замираida кундан-кун чирой очаётган қишлоқ ва шаҳарларимиз, озод ва обод юртимиз қиёфаси, барқарор суръатларда ривожланаётган иқтисодиётимиз, мамлакатимизда ҳукм сурاءётган тинчлик ва осойишталик, мана шу мўътабар заминда тотув ва баҳамжиҳат яшаётган барча миллатларнинг бугунги баҳт-икболи ва ёрқин истиқболини тўла мужассам этган.

Ўз ўрнида, олдимизда турган муҳим вазифа – байрам тадбирлари доирасида Мустақилликнинг туб моҳияти ва аҳамияти, халқимизнинг истиқлол йилларида босиб ўтган мураккаб ва тарихий йўли, эришган улкан марра ва ютуқларимиз, юртдошларимиз дилидаги Ватанга муҳаббат ва садоқат туйгулари тўла мужассамини топган ушбу даъват, ушбу эзгу ғоя нигоҳларга, шуурларга, дилларга нақшланишига эришмоқдан иборат.

МУНДАРИЖА

Мустақиллигимиз абадий бўлсин!	3
Мустақиллик – бу ҳуқук	18
Ўзликин англаш баҳти	22
Синов ва қийинчиликларни матонат билан ёнгиб	29
Ободлик кўнгилдан бошланади	39
Ислоҳот – инсон манфаатлари учун	46
Қишлоқ хўжалигидаги ислоҳотлар: кечча ва бугун	53
Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш – иқтисодиётимиз асоси	73
Бой тарихимиз, дину диёнатимиз, урф-одат ва анъаналаримизнинг қайта тикланиши – маънавий юксалишдир	87
Тараққиётнинг «ўзбек модели» ўзини оқламоқда	96
«Ўзбек модели»нинг ўзига хос жиҳатлари: таълим-тарбия, илм-фан, соғлиқни сақлаш ва спорт	113
Аёлга эътибор – миллатга эътибор	123
Обод турмуш масканлари	129
Миллатлараро ва фуқаролараро аҳиллик – энг катта бойлигимиз	143
Ўзбекистон ташқи сиёсий фаолияти концепциясининг аҳамияти	151
Тинчлик ва осуда ҳаётимизни ҳимоя қилиш – муқаддас бурч	163
Истиқпол гояларини шуурларга, дилларга нақшлайлик! (хотима ўрнида)	173

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ДАВЛАТ
БОШҚАРУВИ АКАДЕМИЯСИ

РЕСПУБЛИКА МАЊНАВИЯТ ТАРГИБОТ МАРКАЗИ
МИЛЛИЙ ФОЯ ВА МАФКУРА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ МАРКАЗИ

**ҚАДР-ҚИММАТИМ, ТАЯНЧИМ ВА
ИФТИХОРИМСАН, МУСТАҚИЛ ЎЗБЕКИСТОН!**

Ўзбекистоннинг 22 ўшллик мустақил тараққиёт ўйлида турли соҳаларда қўлга
киритган ютуқ ва натижалари, мамлакатимизнинг салоҳияти ва қўдрати,
туб ислоҳотларнинг моҳияти ва аҳамиятини аҳолининг кенг қатламларига
етказиш, жойларда ташкилий-амалий, ижтимоий-сийёсий, мањнавий-маърифий
тадбирлар ҳамда тарағибот-ташвиқот ишларини амалга ошириш
учун мўлжалланган

УСЛУБИЙ ҚУЛЛАНМА

Тошкент «Маѓнавият» 2013

Муҳаррир Б. Умаров
Рассом Ш. Соҳибов
Мусаҳҳид О. Бозорова
Компьютерда тайёрловчи Ш. Соҳибов

Лицензия А1 №189, 10.05.2011 й. да берилган. Босишига 18.07.2013 й. да рухсат этилди.
Бичими 60x84 1/₃₂. «Arial» гарнитураси. Офсет босма усулида босилди.
Шартли б. т. 10,23. Нашр т. 8,06. Буюртма № 85. Адади 2000 нусха.
Нархи шартнома асосида.

«Маѓнавият» нашриёти. Тошкент, Тараққиёт 2-берккӯча, 2-үй. Шартнома 19–13.
«Credo Print Group» корхонасида чоп этилди. Тошкент. Богишамол, 160. 2013.

ISBN 978-9943-04-220-9

Barcode for ISBN 978-9943-04-220-9

9 789943 042209

Manavijat